

RIKSDAGENS PROTOKOLL

Nr 35

ANDRA KAMMAREN

1967

30 maj—21 juni

Debatter m. m.

Tisdagen den 30 maj fm.

	Sid.
Svar på interpellationer av:	
herr Gustafsson i Borås ang. sambandet mellan trafikolyckor och läkemedelskonsumtion	3
herr Lundberg ang. viss ändring av bestämmelserna om reseersättning från sjukkassa	5
Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.	7

Tisdagen den 30 maj em.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. (forts.)	95
--	----

Onsdagen den 31 maj

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier	148
Anslag till kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp	160
Godkännande av överenskommelse med Danmark rörande import av nötkött till Sverige	165
Beräkning av bevillningarna, m. m.	166
Vårsessionens avslutning	175

Samtliga avgjorda ärenden

Tisdagen den 30 maj fm.

<i>Statsutskottets</i> memorial nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utredning om en vidgad vuxenutbildning	6
<i>Bevillningsutskottets</i> memorial nr 51, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	6

	Sid.
<i>Bankoutslottets</i> memorial nr 38, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	7
<i>Andra lagutskottets</i> memorial nr 50, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	7

Tisdagen den 30 maj em.

<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 25, ang. riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.	95
— nr 26, ang. bildandet av rationella brukningsenheter genom tillskottsarrenden	95
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 49, ang. riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.	95

Onsdagen den 31 maj kl. 10.00

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut ang. riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.	147
---	-----

Onsdagen den 31 maj kl. 10.30

<i>Jordbruksutskottets</i> memorial nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket (gemensam omröstning)	148
<i>Bankoutslottets</i> utlåtande nr 31, om åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier	148
<i>Tredje lagutskottets</i> memorial nr 48, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden m. m.	159
<i>Utrikesutskottets</i> memorial nr 10, ang. uppskov med behandlingen av vissa ärenden	159
<i>Bankoutslottets</i> memorial nr 35, ang. verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.	159
— nr 36, ang. vissa anslag till den inre riksdagsförvaltningen.	160
— nr 37, ang. återkallande av beslut om iordningställande av vissa arbetsrum för riksdagens ledamöter	160
— utlåtande nr 39, ang. regleringen av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.	160
— memorial nr 41, ang. ändringar i bankoreglementet, reglementet för riksgäldskontoret och reglementet för riksdagsbiblioteket.	165
<i>Första lagutskottets</i> memorial nr 41, ang. uppskov med behandlingen av visst ärende	165
<i>Jordbruksutskottets</i> utlåtande nr 27, ang. godkännande av överenskommelse med Danmark rörande import av nötkött till Sverige.	165
— nr 29, anslag till bokinköp m. m. vid lantbrukshögskolan.	166
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 50, ang. beräkning av bevilningarna, m. m.	166
<i>Statsutskottets</i> memorial nr 127, ang. tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67.	174
— nr 128, ang. statsregleringen.	174

Tisdagen den 30 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 22 in-
nevarande maj.

§ 2

Svar på interpellation ang. sambandet
mellan trafikolyckor och läkemedelskon-
sumtion

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr
statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustafsson i Borås
har frågat om regeringen har för avsikt
att låta undersöka sambandet mellan
trafikolyckor och läkemedelskonsum-
tion samt om regeringen planerar att
genom lagstiftning eller anvisningar till
läkemedelsfabrikanterna åstadkomma
en bättre information om olika läke-
medels olämplighet i trafiken eller att
på annat sätt starta en upplysnings-
verksamhet på detta område.

Vid statens rättskemiska laborato-
rium planeras för närvarande en un-
dersökning av sambandet mellan trafik-
olyckor och läkemedelskonsumtion.
Undersökningen skall omfatta dels alla
personer, som dödats vid förande av
motorfordon inom ett visst begränsat
område av landet, dels alla personer
som skadats vid förande av motorfor-
don och som under en viss tidsperiod
förts in till några av landets sjukhus.
Undersökningarna skall bestå av prov-
tagningar för att bestämma förekomsten
av läkemedel samt erforderliga utred-
ningar om eventuell sjukdom och me-
dicinsk behandling.

I fråga om behovet av information
på området vill jag till en början näm-
na att medicinalstyrelsen i dagarna har

tillställt alla läkare i landet ett cirku-
lär angående inverkan av narkotika
och vissa andra läkemedel på förmågan
att föra motorfordon. Styrelsen anför
här bl. a., att det för närvarande finns
ett betydande antal läkemedel som på-
verkar det centrala nervsystemets funk-
tioner. Dessa kan utgöra en ökad risk
för trafiksäkerheten, särskilt om de an-
vänds i högre dosering eller under en
längre tid. En kombination av två eller
flera läkemedel kan ge en förstärkande
effekt. Detta gäller även i hög grad kom-
binationen läkemedel—alkohol.

Det är enligt styrelsen angeläget, att
läkarna vid ordination av läkemedel
upplyser patienterna om att medlen kan
inverka på förmågan att föra motorfor-
don. Härvid bör särskilt beaktas dose-
ringen av läkemedlen samt risken vid
kombination med alkohol. Styrelsen
franhåller också vikten av att läkare
vid undersökning för påvisande av al-
koholpåverkan har uppmärksamheten
riktad på förekomsten av s. k. tablett-
fylleri.

Medicinalstyrelsen planerar vidare att
via pressen söka öka upplysningen hos
allmänheten. Andra möjligheter att in-
formera allmänheten kan också utnytt-
jas — t. ex. på bilfärjorna i fråga om
åk- och sjösjuketabletternas verkningar.

I läkemedelsreklamen och genom tyd-
liga anvisningar på läkemedelsförpack-
ningarna torde man vidare i åtskilliga
fall kunna sprida information om läke-
medels inverkan på förmågan att köra
bil. Denna fråga förtjänar att under-
sökas närmare. Enligt vad jag erfarit
överbäger medicinalstyrelsen att ta upp
överläggningar med läkemedelsfabri-
kanterna härom.

Vidare anförde:

Svar på interpellation ang. sambandet mellan trafikolyckor och läkemedelskonsumtion

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Nutidsmänniskan kan sägas vara på god väg att bli vad man kan kalla en läkemedelsstyrd människa. Läkemedelstillverkningen har blivit en storindustri. Skickliga kemister förser ständigt marknaden med nya läkemedelspreparat mot mänsklighetens fysiska och psykiska plågor och besvär. Låt oss vara tacksamma för det.

Men många av dessa moderna läkemedel har biverkningar som inte är att leka med. De kan göra oss olämpliga i situationer där vårt intellekt måste vara högradigt skärpt och omdömesgillt. Detta visar sig bl. a. i biltrafiken, där läkemedlen kan nedsätta förarens förmåga att på ett betryggande sätt framföra motorfordon.

Jag har ställt ett par frågor till statsrådet och chefen för socialdepartementet, och jag tackar för det utförliga och i allo tillfredsställande svar jag fått. Jag har under ett par år samlat material från skilda håll, vilket jag förvarar i en mapp. Det finns här inte minsta anledning att redovisa innehållet i det materialet. Statsrådets svar är sådant att jag bara har att tacka för innehållet i det samma, och jag hoppas att de som arbetar med den fråga jag fört på tal skall lyckas med att minska antalet trafikolyckor som orsakas av tablettpåverkan. Jag kommer framdeles att följa denna fråga med stort intresse.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag skulle också vilja uttala min tillfredsställelse över svaret, men det är en sak som jag tycker man bör röra vid i samband med att denna interpellation besvarats, nämligen mätproblemet. I fråga om alkohol har vi utomordentliga metoder för att göra en uppskattning av graden av påverkan. Detta sker genom undersökning av promillehalten i blodet, under det att i frå-

ga om läkemedel det veterligen inte finns några sådana metoder.

När statsrådet berör forskningen på området genom att i andra stycket av svaret tala om en undersökning av sambandet mellan trafikolyckor och läkemedelskonsumtion, vore det värdefullt att få veta huruvida den undersökningen kommer att omfatta även mätproblemet. Den sidan av saken vore det utomordentligt viktigt att få belyst. Om man ännu inte tagit upp detta problem bör så ske snarast möjligt. Det är kanske en angelägenhet för justitiedepartementet eller kommunikationsdepartementet, men problemet är så pass angeläget, att jag vill rikta uppmärksamheten på det.

I detta sammanhang kommer man osökt in på den sittande trafikfärdkommissionen, som sysslar med alla frågor om rattfylleri och dess bekämpande. Den kommissionen skulle genom tilläggsdirektiv eller på annat sätt kunna tänkas ta upp frågan om mätproblemet. Jag vore tacksam om socialministern hade någon upplysning att lämna i fråga om just detta viktiga problem i sammanhanget.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Den fråga herr Wiklund tar upp är i hög grad föremål för uppmärksamhet av rättskemiska laboratoriet. Jag vill fästa uppmärksamheten på att jag i mitt interpellationssvar bl. a. framhöll att de undersökningar som rättskemiska laboratoriet nu planerar skall bestå av provtagning för att bestämma förekomsten av läkemedel i blodet samt erforderliga utredningar om eventuell sjukdom och medicinsk behandling. För dagen kan jag inte avge en deklARATION huruvida man i detta avseende kan komma fram till metoder som möjliggör en direkt uppmätning, liknande den som tillämpas då det gäller alkohol. Men jag kan säga så mycket, att de forskare som härvidlag är enga-

Svar på interpellation ang. viss ändring av bestämmelserna om reseersättning från sjukkassa

gerade är inriktade på att finna metoder att effektivt kartlägga påverkan av läkemedel och tablettmissbruk.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3**Svar på interpellation ang. viss ändring av bestämmelserna om reseersättning från sjukkassa**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Lundberg har i en interpellation berört förhållandena vid den gåskola som finns knuten till Akademiska sjukhuset i Uppsala. Han har frågat, om jag kommer att ta initiativ till en sådan ändring av bestämmelserna om reseersättning från allmän försäkringskassa att hänsyn tas till de speciella förhållandena i samband med patienternas besök på skolan.

Enligt lagen om allmän försäkring utgår ersättning för resor i samband med läkarvård och sjukhusvård. De närmare bestämmelserna finns i sjukreseförordningen och en tillämpningskungörelse till denna. För att ersättning för läkarvård och därmed för resor i samband med sådan vård skall kunna utgå fordras att vårdbehovet varit föranlett av sjukdom och att sjukdomen kräver vård av läkare.

Sjukreseutredningen påpekade år 1958 i sitt betänkande »Sjukreseersättningar» (SOU 1958: 23) att de vanföras resor för byte av proteser och liknande bedömdes olika av olika läkare. En del ansåg inte resorna vara föranledda av sjukdom och därmed förlorade patienten rätt till ersättning för resa även om läkaren medverkat vid behandlingen. Utredningen föreslog att anvisningar skulle utfärdas. I en cirkulärskrivelse till de allmänna sjukkassorna föreskrev riksförsäkringsanstalten år 1959 att ersättning för resor till och från ortope-

disk klinik alltid skulle kunna utgå när en läkare medverkat vid behandlingen.

Har en patient vid en ortopedisk klinik med anordningar för gåträning gjort resor till kliniken för gåträning, inprovning av protes o. d. föreligger alltså ersättningsrätt om läkare medverkat. Sjukförsäkringsutredningen har enligt sina direktiv att pröva frågan om ersättning för andra sjukvårdande åtgärder än läkarvård. I samband därmed skall utredningen pröva i vilken utsträckning reseersättning bör utgå i samband med vidtagandet av sådana åtgärder.

Vidare anförde:

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka socialministern för svaret på min interpellation.

Svaret är något dunkelt formulerat. Det står bl. a.: »Har en patient vid en ortopedisk klinik med anordningar för gåträning gjort resor till kliniken för gåträning, inprovning av protes o. d. föreligger alltså ersättningsrätt om läkare medverkat.» Läkare medverkar ju alltid när det gäller att bestämma sjukdom och behandling m. m., men när patienterna kommer tillbaka för inprovning av protes eller för att tränas i olika avseenden är det inte säkert att läkare är tillgänglig för att skriva på intyget. Då börjar denna tidsödande dans att läkaren måste ägna tid åt att skriva och ringa till sjukkassor i stället för att i egentlig mening ägna sig åt patienterna.

Om statsrådet kunde ge en klar antydning om att reseersättning kan utgå till ifrågavarande patienter vore det tacknämligt. För de remisspatienter som är intagna under längre tid och som alltså ligger kvar betalar landstingen resor o. d. Men vi tvingas även att ha patienter hemma, och de får resa till gåskolan för träning och inprovning av pro-

Svar på interpellation ang. viss ändring av bestämmelserna om reseersättning från sjukkasse

teser. Vi har också gått in för att dessa patienter skall få prova in sina proteser på ett annat sätt än förut, när det t. o. m. kunde inträffa att en protes skickades per post. Läkarna vid gåskolan har enhälligt den uppfattningen, att detta är att betrakta som läkarordination. Men eftersom behandlingen är ett lagarbete mellan läkare, sjukgymnast och bandagist blir det ett team som hela tiden kommer att svara för behandlingen, ett team i vilket läkaren alltså ingår.

Patienterna utgörs dels av personer med medfödda missbildningar, dels av personer med amputerade armar eller ben. De är så handikappade att det är förenat med stora svårigheter för dem att klara allt krångel i samband med resor — svårigheter som en frisk person inte drabbas av. Jag vill därför fråga om inte statsrådet skulle kunna klargöra förhållandena rörande läkares medverkan i sådana här fall. Skulle det inte kunna anses att läkares medverkan förekommit även om läkaren inte är på gåskolan när patienten besöker denna för utprovning av protes eller för träning, så att reseersättning kunde utgå? Jag tror att om bestämmelserna kunde tolkas så, skulle vi kunna lösa problemet. Vi vore ytterst tacksamma om statsrådet ville medverka till att få bort detta krångel.

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Med anledning av herr Lundbergs fråga vill jag säga att jag självfallet inte här kan ge mig in på en tolkning i alla olika detaljer. Det kan ju röra sig om mycket skiftande individuella fall.

Jag vill emellertid understryka vad jag sade i mitt svar, nämligen att ersättningsrätt finns om läkare medverkar. Vi vet att gränsfall kan uppstå. Jag föreställer mig att dessa gränsfall skall kunna lösas om man ger besluten det innehåll som lagen föreskriver.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Jag är tacksam bara statsrådet försöker följa upp denna fråga — jag begär inte ett omedelbart svar.

Hela denna verksamhet är emellertid ett lagarbete, vari läkare ingår, men det är lika viktigt att man kan tillverka en protes, bedriva sjukgymnastverksamhet o. s. v. Att en enhetlig tolkning skall gälla teamet är önskvärt. Teamet är ju alltid med när diagnos ställs på patienten och när man därefter planerar hur man skall hjälpa honom. På gåskolan finns patienter som är svårt handikappade. De kommer från hela landet. Denna verksamhet har vuxit och den är nu av mycket stor betydelse.

Jag vore tacksam om statsrådet snarast möjligt ville försöka avhjälpa denna brist, så att inget missförstånd på denna punkt behöver uppkomma.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Föredrogs och hänvisades till lagutskott Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 136, angående ändringar i jaktlagstiftningen.

§ 5

Föredrogs statsutskottets memorial nr 129, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om utredning om en vidgad vuxenutbildning.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, lades den i memorialet gjorda anmälan till handlingarna.

§ 6

Föredrogs vart för sig

bevillningsutskottets memorial nr 51, angående uppskov med behandlingen av vissa till bevillningsutskottet hänvisade ärenden;

bankoutskottets memorial nr 38, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; och

andra lagutskottets memorial nr 50, angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit av utskotten gjorda framställningar om memorialens företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls vad utskotten i memorialen hemställt i övrigt.

§ 7

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jordbruksutskottets utlåtanden nr 25 och 26 samt bevillningsutskottets betänkande nr 49 föredrages och debatteras i ett sammanhang och yrkanden beträffande dessa tre utlåtanden framställles under den gemensamma överläggningen.

Härefter föredrogs i ett sammanhang jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 26, i anledning av väckt motion angående bildandet av rationella brukningsenheter genom tillskottsarrenden; samt

bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 25

I årets statsverksproposition (bil. 11) hade Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avvaktan på särskild proposition i

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. ämnet, för budgetåret 1967/68 till angivna anslag beräkna följande belopp.

C 6. Bidrag till jordbrukets rationalisering m. m.	Kr.	18 000 000
C 8. Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti		500 000
C 9. Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland m. m.		9 100 000
D 1. Statens jordbruksnämnd: Avlöningar		4 836 000
D 2. Statens jordbruksnämnd: Omkostnader		966 000
D 3. Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område		177 000 000
D 4. Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel		24 000 000
D 5. Särskilt stöd åt det mindre jordbruket		96 000 000
D 6. Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket		937 000
D 7. Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd		20 048 000
VIII: 1. Jordfonden		20 000 000

Sedermera hade Kungl. Maj:t i en till riksdagen den 31 mars 1967 avlåten proposition, nr 95, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

dels anta därvid fogade förslag till

1) förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2) lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370), *dels* bifalla de förslag, om vilkas avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen i övrigt hemställt.

Propositionen hade med undantag för förslaget under 2), som hänvisats till bevillningsutskottet och behandlades i dess förenämnda betänkande nr 49, hänvisats till jordbruksutskottet.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Det huvudsakliga innehållet i propositionen framginge av följande i propositionen lämnade sammanfattning.

I propositionen framläggs på grundval av 1960 års jordbruksutrednings arbete förslag till allmänna riktlinjer för jordbrukspolitiken. Denna avses liksom den ekonomiska politiken att främja en fortsatt välståndsökning och medverka till att alla grupper blir delaktiga härav. I sammanhanget behandlas jordbruksproduktionens framtida omfattning, målsättningen för statens medverkan i jordbrukets rationalisering samt principerna för prissättningen på jordbrukets produkter. Förslagen innebär att jordbrukspolitiken under den framtid som kan överblickas inriktas på att främja en fortsatt, snabb rationalisering samtidigt som en viss samhällsekonomiskt motiverad minskning av produktionens omfattning sker och prissättningen på jordbrukets produkter fortlöpande avvägs med beaktande av samhällets, jordbrukarnas och konsumenternas intressen.

Förslag framläggs vidare om den närmare inriktningen och utformningen av statens medverkan till jordbrukets rationalisering. Denna medverkan förordas avse uppbyggnad av effektiva jordbruksföretag utan principiell begränsning till någon särskild företagsform. Det ekonomiska stödet förordas i allmänhet utgå i form av statlig kreditgaranti för lån till investeringar av olika slag. För nästa budgetår föreslås att ramar för den statliga kreditgarantivningen ökas med 56 milj. kr. Jordfonden förordas få ett tillskott av 40 milj. kr. I detta sammanhang förordas också att ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket upprättas samt att obligatorisk skordeskadeanmälan införs år 1968.

I propositionen framläggs härjämte förslag till avveckling under en övergångsperiod av småbruksstödet i form av arealtillägg och leveranstillägg på mjölk. I syfte att tillgodose trygghets-

behovet för de äldre småbrukarna förordas att småbrukare över 55 år efter viss behovsprövning i princip får behålla nu utgående stöd fram till folkpensionsåldern. För att underlätta omställningen för de äldre småbrukare, som önskar övergå till annan sysselsättning, föreslås att under vissa förutsättningar ett avgångsvederlag av högst 6 000 kr. skall kunna utgå. I fråga om småbrukare som är under 55 år förordas ej något fortsatt årligt stöd, men under vissa förutsättningar avses de få möjlighet att vid övergång till annan sysselsättning före år 1972 få ett avgångsvederlag på 6 000 kr. Det extra mjölkpristillägget i norra Sverige föreslås kvarstå oförändrat. Förslag framläggs att efterge den stående delen av de lån som under 1930- och 1940-talen lämnades från arbetarsmåbrukslänefonden.

I fråga om prissättningen på jordbrukets produkter för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969 framläggs i propositionen förslag som överensstämmer med vad som förordats av jordbrukspriskommittén och 1966 års sockerutredning efter överläggningar med företrädare för berörda näringar och representanter för konsumenterna. Förslagen innebär att den 1 september 1967 prissänkning kommer att ske på främst konsumtionsmjölk, skummjölk, margarin och socker medan vissa prishöjningar kan förutses på bl. a. ost, smör, kött, fläsk och ägg. För regleringsåret 1967/68, som förordas utgå den 30 juni 1968, avses ej att tillämpas några automatiskt verkande regler för justering av jordbrukspriserna. För regleringsåret 1968/69 förordas att prissättningen fastläggs för mejeriprodukter, medan för övriga produkter utom socker jordbruket avses att den 1 juli 1968 genom pris- och införselavgiftsändringar tillföras på visst sätt beräknad kompensation för den allmänna kostnadsutvecklingen under regleringsåret 1967/68. I fråga om prissättningen för sockerbetor och socker föreslås att för regle-

ringsåret 1968/69 endast skall vidtas de eventuella justeringar som kan förändras av ändringar i EEC:s sockerreglering.

Slutligen framläggs i propositionen förslag till medelsanvisning för budgetåret 1967/68 under anslagen till jordbrukets rationalisering och prisregleringen på jordbrukets område, m. m.

Kungl. Maj:t hade i enlighet med vad sålunda anförts, såvitt propositionen hänvisats till jordbruksutskottet, föreslagit riksdagen att

1) anta förslag till förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

3) godkänna de i propositionen angivna allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitik, m. m.

4) godkänna vad som föreslagits rörande statens medverkan och ekonomiska stöd till jordbrukets rationalisering,

5) besluta att i överensstämmelse med vad som förordats ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket skulle inrättas samt att obligatorisk anmälan till skördekadestyddet skulle införas,

6) godkänna de förslag som framlagts rörande vissa omställningsfrågor och om småbruksstödet,

7) godkänna vad som föreslagits rörande eftergift av den stående delen av lån som utlämnats från arbetarsmåbrukslånefonden,

8) godkänna vad som föreslagits rörande utformningen på längre sikt av prisregleringen på jordbruksprodukter m. m.,

9) godkänna de i propositionen angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969,

10) bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1967/68,

1* — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 35*

Riktlinjer för jordbrukspolitik m. m.

11) godkänna vad som föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1967/68, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

12) godkänna de förslag som framlagts rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1966/67 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

13) godkänna vad som föreslagits rörande dispositionen av medel som tidigare avsetts för stöd till odlingen av spånads- och oljelin,

14) bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för Svensk Kötthandel, ekonomisk förening, ställa en rörlig kredit av 50 milj. kr. för angivna ändamål,

15) godkänna vad som föreslagits rörande råvarukostnadsutjämnning för vissa jordbruksprodukter,

16) medge att för budgetåret 1966/67 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr. och för lån till inre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

17) medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med 65 000 000 kr., för lån till inre rationalisering med 50 000 000 kr., för jordförvärvslån med 37 000 000 kr., för driftslån med 30 000 000 kr., för maskinlån med 7 000 000 kr., för lån till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m. med 4 000 000 kr. samt för lån till trädgårdsnäringens rationalisering med 7 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen mellan de fem förstnämnda ändamålen,

18) medge att för budgetåret 1967/68 statsbidrag till yttre rationalisering finge beviljas med 10 000 000 kr. och till

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

inre rationalisering med 8 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

19) godkänna vad som föreslagits rörande avveckling av Jordbrukets maskinlånepfond,

20) på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1966/67 under nionde huvudtiteln till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.,

21) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. ett förslagsanslag av 18 000 000 kr.,

b) till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti ett förslagsanslag av 500 000 kr.,

c) till Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m. ett reservationsanslag av 9 100 000 kr.,

d) till Statens jordbruksnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 4 836 000 kr.,

e) till Statens jordbruksnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 966 000 kr.,

f) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 185 000 000 kr.,

g) till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.,

h) till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 107 000 000 kr.,

i) till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket ett reservationsanslag av 937 000 kr.,

j) till Kostnader i samband med permanent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 20 448 000 kr.,

22) på riksstaten för budgetåret 1967/68 under diverse kapitalfonder till Jordfonden anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.,

23) medge att det under fonden till låneunderstöd för budgetåret 1962/63 anvisade investeringsanslaget till Krono-

torparnas inventarielånepfond, de under fonden för förlag till statsverket för budgetåren 1953/54 resp. 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö och Särskild lagring av livsmedel samt det under diverse kapitalfonder för budgetåret 1959/60 anvisade investeringsanslaget till Arrende-egnahmefonden användes under budgetåret 1967/68 för de med anslagen avsedda ändamålen.

I samband med Kungl. Maj:ts ifrågasvarande förslag hade utskottet behandlat följande motioner, nämligen

1) I: 1 av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, likalydande med II: 47 av herr *Jonasson m. fl.*,

2) I: 559 av herr *Eskilsson m. fl.*, likalydande med II: 707 av herr *Hedin m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

3) I: 648 av herr *Eskilsson m. fl.*, likalydande med II: 826 av herr *Nilsson i Bästekille m. fl.*,

4) I: 816 av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Nils-Eric Gustafsson*, likalydande med II: 1020 av herr *Jonasson m. fl.*,

5) I: 817 av herrar *Ferdinand Nilsson* och *Svanström*, likalydande med II: 1022 av herr *Svensson i Vä m. fl.*,

6) I: 818 av herr *Ferdinand Nilsson m. fl.*, likalydande med II: 1021 av herr *Svensson i Vä m. fl.*,

7) I: 837 av herrar *Svanström* och *Eric Carlsson*,

8) I: 838 av herr *Ferdinand Nilsson*, likalydande med II: 1041 av herr *Börjesson i Glömminge m. fl.*,

9) I: 843 av herr *Bengtson m. fl.*, likalydande med II: 1051 av herr *Hedlund m. fl.*, såvitt nu var i fråga,

10) I: 844 av herr *Dahlén m. fl.*, likalydande med II: 1060 av herr *Ohlin m. fl.*,

11) I: 845 av herr *Fälldin*, likalydande med II: 1057 av herr *Nilsson i Tvärålund*,

12) I: 846 av herr *Holmberg m. fl.*,

likalydande med II: 1048 av herr *Bohman m. fl.*,

13) I: 847 av herr *Per Jacobsson*, likalydande med II: 1058 av herr *Nilsson* i *Tvärålund m. fl.*,

14) I: 848 av herr *Per Jacobsson m. fl.*, likalydande med II: 1047 av herr *Berndtsson m. fl.*,

15) I: 849 av herr *Axel Kristiansson*, likalydande med II: 1052 av herrar *Josefson* i *Arrie* och *Dahlgren*,

16) I: 850 av herr *Axel Kristiansson*, likalydande med II: 1053 av herrar *Josefson* i *Arrie* och *Larsson* i *Borrby*,

17) I: 851 av herrar *Axel Kristiansson* och *Fälldin*, likalydande med II: 1049 av herr *Elmstedt m. fl.*,

18) I: 852 av herrar *Thorsten Larsson* och *Harald Pettersson*, likalydande med II: 1055 av herrar *Larsson* i *Borrby* och *Josefson* i *Arrie*,

19) I: 853 av herr *Lundberg*, likalydande med II: 1059 av herr *Nordgren*,

20) I: 854 av herr *Ferdinand Nilsson*,

21) I: 855 av herr *Yngve Nilsson*, likalydande med II: 1061 av fru *Sundberg*, såvitt nu var i fråga,

22) I: 856 av herr *Johan Olsson*, likalydande med II: 1050 av herr *Eriksson* i *Bäckmora*,

23) I: 857 av fröken *Stenberg* och herr *Strandberg*, likalydande med II: 1062 av fru *Sundberg*,

24) I: 858 av herr *Werner*, likalydande med II: 1054 av herr *Karlsson* i *Hudinge m. fl.*,

25) I: 859 av herr *Wikberg m. fl.*, likalydande med II: 1056 av herr *Larsson* i *Norderön m. fl.*,

26) II: 1014 av herrar *Antby* och *Rimås*,

27) II: 1042 av herrar *Franzén* i *Träkumla* och *Gustafsson* i *Stenkyrka*, varav motionerna I: 1 och II: 47, I: 559 och II: 707 samt I: 648 och II: 826 väckts vid riksdagens början.

I *motionerna I: 648* och *II: 826* hemställdes, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om utred-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ning angående möjligheten att i skörde-
skadeskyddet medräkna sådana mark-
områden, vilka på grund av naturför-
hållanden icke kunnat besås, samt om
utredning av frågan om en uppdelning
av de nuvarande skördeuppskattnings-
områdena så att en rättvisare skörde-
uppskattning kunde åstadkommas.

I *motionerna I: 817* och *II: 1022* hem-
ställdes, att riksdagen vid behandling
av propositionen nr 95 måtte i anknyt-
ning till vad 1960 års jordbruksutred-
ning anfört uttala att den avsedda öka-
de rationaliseringstakten inom jordbru-
ket förutsatte en viss prioritering av
kreditgivningen härför. Vidare hem-
ställdes, att stödjordbruk eller del-
tidsjordbruk som genom komplettering
med skog kunde bereda innehavaren hu-
vudsaklig sysselsättning inom det kom-
binerade jord- och skogsbruket skulle
kunna erhålla statligt stöd för tillskotts-
förvärvet. Slutligen yrkades, att stöd-
jordbruk och deltidjordbruk vars in-
nehavare även hade stadigvarande sys-
selsättning vid sidan av bruksenhet-
heten skulle ha möjlighet erhålla stat-
ligt rationaliseringsstöd för jordbruket
när därigenom hans möjlighet till tryg-
gad utkomst på längre sikt avsevärt
förbättrades.

I *motionen I: 837* föreslogs, att riksdagen såsom en målsättning för den framtida jordbrukspolitiken uttalade

1) att det traditionella sambandet jord och skog bibehölls och gemensambbrukade företag bereddes goda förutsättningar även i framtiden,

2) att staten genom positiva åtgärder till stöd för rationellt drivna jordbruk i alla storleksklasser medverkade till ett livskraftigt rikt differentierat svenskt jordbruk,

3) att försörjningsgraden med inhemska livsmedel bibehölls vid minst den nuvarande,

4) att tidvis uppstående livsmedelsöverskott genom utnyttjande av u-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

hjälpsspengar överfördes till de svältande folken i världen,

5) att naturvårdens önskemål och människornas behov av en god och harmonisk livsmiljö i en levande landsbygd beaktades vid jordbrukspolitiken utformning.

I *motionerna I: 843* och *II: 1051* hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av propositionen nr 95 måtte

I. godkänna de i motionerna angivna allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken;

II. uttala att som målsättning för jordbrukspolitiken skulle gälla, att rationella lantbruksföretag skulle beredas möjligheter till företagsekonomisk lönsamhet i likhet med lönsamhetsförhållandena inom näringslivet i allmänhet;

III. fastställa som målsättning i fråga om produktionsvolymen en inhemsk jordbruksproduktion mellan 90 % och 80 % av vårt nuvarande fredsmässiga livsmedelsbehov, varvid som riktmärke dessutom skulle gälla, att en produktion i närheten av den övre gränsen så långt möjligt skulle eftersträvas och att särskilda åtgärder skulle vidtas för produktionsökning, därest produktionen komme att närma sig den undre gränsen;

IV. a) medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med 100 000 000 kr., för lån till inre rationalisering med 60 000 000 kr., för jordförvärvslån med 80 000 000 kr., för driftslån med 38 000 000 kr. och för maskinlån med 10 000 000 kr.;

b) godkänna att amorteringstiden måtte få utgöra för jordförvärvslån högst 40 år och för driftslån högst 30 år;

c) uttala att det statliga rationaliseringsstödet måtte inriktas främst på främjande av en- och tvåfamiljsjordbruk samt godkänna i motionerna angivna grunder för rationaliseringsstöd till olika storleksgrupper;

d) medge att särskilt övergångsbidrag skulle få utgå även till småbrukare som vore under 55 år enligt i propositionen i övrigt angivna grunder;

V. i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) anhålla om skyndsamt framläggande av förslag avseende dels intensifierade åtgärder för komplettering av jordbruk med skogsmark och dels införande av möjligheter till rationaliseringsstöd för rena skogsbruksföretag i fysiska personers ägo, främst avseende s. k. familjeskogsbruk;

b) anhålla om skyndsamt prövning och förslag rörande riktlinjer och samordning av jordbrukets strukturrationalisering med andra verksamheter, främst en aktiv lokaliseringspolitik och en aktiv naturvårdspolitik i enlighet med motionernas syfte;

c) hemställa om skyndsamt framläggande av förslag till samlade åtgärder för ökade möjligheter till självfinansiering i jordbruket i enlighet med vad i motionerna anförts;

d) anhålla om skyndsamt prövning och förslag av möjligheterna till värdebeständig placering av lösgjort kapital, så att jordbrukets strukturrationalisering därmed kunde främjas;

e) anhålla om att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt exempelvis genom jordbruksnämnden och i samråd med jordbrukets organisationer och jordbruksnämndens konsumentdelegation låta utarbeta förslag till en långsiktssplan till grund för prisförhandlingarna samt i syfte att ge företagsekonomisk lönsamhet åt rationella lantbruksföretag och ekonomisk trygghet åt den i jordbruket arbetande befolkningen; samt

f) ge till känna beträffande mjölkregleringen att möjligheterna till reduktion av utjämningsavgiften borde övervägas vid de årliga förhandlingarna mellan statsmakterna och jordbruksorganisationerna.

I *motionerna I: 844* och *II: 1060* hemställdes, att riksdagen vid sin behand-

ling av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 måtte

1. i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad i motionerna anförts angående

a) betydelsen av att den svenska jordbrukspolitiken gjordes anpassningsbar till ändrade internationella förhållanden, bl. a. en förvärrad internationell livsmedelssituation,

b) angelägenheten av att statens medverkan till jordbrukets rationalisering inriktades på uppbyggnad av effektiva jordbruk utan begränsning till någon företagsform och att det därvid iakttoges att rationaliseringsverksamheten under överskådlig tid främst borde inriktas på att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk,

c) betydelsen av kombinationen jordbruk och skogsbruk i stora delar av landet,

d) de begränsade möjligheterna att överflytta kapital och arbetskraft från jordbruket till andra näringar,

e) betydelsen av ökad forskning och försöksverksamhet på jordbrukets område samt av vidgad rådgivning och utbildning av jordbrukets utövare;

2. besluta att jordförvärvslån skulle kunna lämnas vid förvärv av skogsmark i de fall där sådan mark avsåges att läggas till en brukningsenhet med åker och skogsmark;

3. i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag i syfte att öka amorteringstiden för jordförvärvs- och driftslån;

4. besluta att statliga lånegarantier skulle kunna utgå även till jordbrukare med deltidjordbruk samt därvid medge att för budgetåret 1967/68 kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med 70 miljoner kronor, d. v. s. med ytterligare 5 miljoner kronor utöver Kungl. Maj:ts förslag, varigenom möjligheterna till snabbare rationalisering och effektivisering av jordbruket förbättrades;

5. besluta sådan ändring i proposi-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

tionens förslag beträffande regler för bidrag till investeringar i ekonomibyggnader att bidragsbeloppet till en och samma bidragstagare sattes till högst 50 000 kronor och lägst 2 000 kronor i stället för 100 000 kronor resp. 5 000 kronor som Kungl. Maj:t föreslog;

6. besluta att övergångsbidrag och avgångsvederlag till småbrukare under 55 års ålder skulle utgå till småbrukare som för innevarande år vore berättigade till arealtillägg; samt

7. godkänna den mellan Kungl. Maj:t och jordbrukets representanter träffade prisuppgörelsen för de närmaste två åren.

I motionerna I: 846 och II: 1048 hemställdes, att riksdagen måtte

a) uttala

1) att den primära målsättningen för den framtida jordbrukspolitiken skulle vara att möjliggöra uppbyggnaden av rationella och ekonomiskt bärkraftiga jordbruksföretag,

2) att inte någon annan norm för produktionsmålsättningen skulle fixeras än den gräns under vilken produktionen icke finge gå, om beredskapsförsörjningen skulle tryggas,

3) att utvecklingen inom jordbruksförtagen fortlöpande skulle följas av jordbruksekonomisk undersökning samt att i avvaktan på närmare resultat av sådan undersökning realprisnivån på jordbruksprodukter skulle upprätthållas,

4) att lantbruksstyrelsen i samråd med statens naturvårdsverk borde få i uppdrag att pröva möjligheterna till långsiktiga avtal med jordbrukare om betesproduktion på de områden som ur landskapsvårdande synpunkter borde bevaras öppna;

b) besluta

1) att jordförvärvslån skulle kunna lämnas även till förvärv av fastigheter med uteslutande skogsmark,

2) att amorteringstiden för jordförvärvslån efter lantbruksnämndens pröv-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ning skulle kunna förlängas från 30 till 40 år,

3) att reglerna för övergångsstödet till det mindre jordbruket förenklades och utformades på sätt som i motionerna anförts,

4) att avslå Kungl. Maj:ts förslag om införande av avgångsvederlag till brukare av mindre fastighet,

5) att medel ur anslag till yttre rationalisering finge användas som värdeutjämningsbidrag till ägare eller brukare av mindre jordbruksfastighet vid frånträde av densamma,

6) att medge att för budgetåret 1967/68 statsbidrag till yttre rationalisering finge beviljas med 20 000 000 kr. och till inre rationalisering med 8 000 000 kr. med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen;

att till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. anvisades ett förslagsanslag av 28 000 000 kr.;

att till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket anvisades ett förslagsanslag av 97 000 000 kr.

I *motionerna I: 848 och II: 1047* hemställdes, att riksdagen vid sin behandling av Kungl. Maj:ts proposition nr 95 måtte besluta att även i fortsättningen statligt stöd skulle kunna utgå till s. k. deltidjordbruk.

I *motionerna I: 849 och II: 1052* hemställdes, att riksdagen måtte besluta att vid bedömningen av angelägenheten av större investeringar av i motionerna nämnt slag synnerlig hänsyn skulle tagas till marknadssituationen inom landet.

I *motionerna I: 851 och II: 1049* hemställdes, att riksdagen vid beslut angående utformningen på längre sikt av prisregleringen på jordbruksprodukter måtte uttala att frågan om prisrelationerna mellan olika mjölkprodukter borde förutsättningslöst prövas vid de överläggningar mellan statsmakterna och jordbruksorganisationerna rörande

prissättningen på jordbruksprodukter som avsåges komma att äga rum i fortsättningen.

I *motionerna I: 856 och II: 1050* hemställdes, att riksdagen måtte besluta om en generell uppräknings med 25 % av det extra mjölkpristillägg, som utginge för mjölk invägd vid mejerier i Norrland, samt besluta om sådan förändring av områdesindelningen för det extra mjölkpristillägget att mejerierna i Hälsingland fördes till område III samt Gästrikland till område IV.

I *motionerna I: 858 och II: 1054* hemställdes, att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om riktlinjer för jordbrukspolitiken måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en allsidig utredning angående

a) övergång till en lågprislinje för jordbruksprodukter och en i första hand gemensam nordisk livsmedelsmarknad;

b) konsekvenserna härav för såväl den animaliska som vegetabiliska produktionen;

c) åtgärder för att på olika sätt befördra nya driftsformer inom jordbruksproduktionen och en snabb strukturell omdaning av jordbruket.

I *motionerna I: 859 och II: 1056* hemställdes, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 95 måtte

dels uttala

att produktionen i norra Sverige genom olika stödåtgärder borde upprätthållas på ungefär nuvarande nivå och att stor hänsyn skulle tas till natur- och landskapsvården vid den praktiska tillämpningen av de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken;

dels besluta

att rationaliseringsstöd till kombinerade företag skulle kunna utgå om företaget som helhet vore lönsamt,

att bidrag till investeringskostnader vid kombinerade företag borde lämnas när bidraget skulle bli minst 500 kr.,

att rationaliseringsorganen på olika sätt borde främja en stegvis uppbyggnad av företagen, samt

att utgående belopp i form av extra mjölkpristillägg i norra Sverige uppräknades med 25 procent.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. a) lämna motionerna I: 852 och II: 1055 samt II: 1014 utan åtgärd,

b) anta förslag till förordning med vissa bestämmelser om prisreglering på jordbrukets område,

2. a) anse motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt avsåge överföring av kapital- och arbetskraftsresurser från jordbruket till andra näringar, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

b) anse motionen I: 837, i vad motionen behandlade frågan om utvecklingsländernas livsmedelsförsörjning, besvarad med vad utskottet i utlåtandet anfört,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i utlåtandet anförts beträffande det handelspolitiska samarbetets betydelse för produktionsmålsättningen,

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och i anledning av motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i utlåtandet anförts angående storleken av den produktionskapacitet som krävdes ur beredskapssynpunkt,

e) anse motionerna I: 837, I: 843 och II: 1051, I: 846 och II: 1048 samt I: 859 och II: 1056 besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört, såvitt de samma avsåge beaktande av vissa natur- och landskapsvårdssynpunkter,

f) med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 837, I: 843 och II: 1051,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

I: 844 och II: 1060, I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, samt motionen I: 854, godkänna vad i utlåtandet anförts beträffande jordbruksproduktionens lämpliga omfattning,

g) lämna utan åtgärd motionerna I: 847 och II: 1058,

h) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 837, I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i utlåtandet anförts rörande det fortsatta stödet åt familj jordbruken,

i) lämna utan bifall motionerna I: 858 och II: 1054, såvitt avsåge utredningsyrkande angående nya driftsformer m. m.,

j) lämna utan åtgärd motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt avsåge visst uttalande angående timersättning m. m. som mått på ekonomisk standard för jordbruksföretagen, samt i övrigt anse förevarande motioner besvarade, såvitt de avsåge en lönsamhetsmålsättning för prispolitiken,

k) lämna motionen II: 1042 utan åtgärd,

l) anse motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 846 och II: 1048, såvitt däri behandlades behovet av fortlöpande undersökningar av utvecklingen inom jordbruksföretagen, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

m) lämna motionerna I: 846 och II: 1048 utan åtgärd, såvitt avsåge visst yrkande om oförändrad realprisnivå på jordbruksprodukter,

n) i anledning av motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att Kungl. Maj:t måtte skyndsamt exempelvis genom statens jordbruksnämnd och i samråd med jordbrukets organisationer och jordbruksnämndens konsumentdelegation låta utarbeta förslag till en långtidsplan till grund för prisöverläggningarna samt i syfte att ge möjlig-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

het till företagsekonomisk lönsamhet åt rationella jordbruksföretag,

o) anse motionerna I: 859 och II: 1056, såvitt däri berörts stödåtgärder till produktionen i norra Sverige, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

p) anse motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt avsåge prissättningens roll för produktionsutvecklingen, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

q) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom i anledning av motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet i övrigt anfört beträffande de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken,

3. a) anse motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt avsåge samordning av jordbrukets rationalisering med annan statlig verksamhet, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

b) lämna utan åtgärd motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt avsåge värdebeständig placering av kapital,

c) anse motionerna I: 817 och II: 1022 samt I: 843 och II: 1051, samtliga motioner såvitt avsåge uttalande om jordbrukets kreditförsörjning, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

d) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 859 och II: 1056, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört rörande lönsamhetsberäkningar vid investeringar i kombinerade jord- och skogsbruksföretag,

e) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 849 och II: 1052 godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört rörande hänsynstagande till marknadssituationen vid beviljande av rationaliseringsstöd,

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 817 och II: 1022, I: 843 och II: 1051, I: 844

och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga dessa motioner såvitt nu var i fråga, ävensom motionerna I: 848 och II: 1047 godkänna vad utskottet anfört rörande statligt rationaliseringsstöd till deltidsjordbruk m. m.,

g) besluta att motionerna I: 817 och II: 1022, I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt avsåge statligt stöd till skogskomplettering, ävensom motionen I: 837, såvitt avsåge uttalande om kombinerade jord- och skogsbruksföretag, skulle anses besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

h) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet uttalat rörande omfattningen av de inre rationaliseringsåtgärder, vartill statsbidrag skulle kunna beviljas,

i) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna I: 857 och II: 1062 godkänna vad utskottet anfört rörande bidragsprocenten vid investeringar i anläggningar m. m.,

j) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet anfört rörande maximibidrag till investering i ekonomibyggnad,

k) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 859 och II: 1056, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet föreslagit angående lägsta utgående bidrag till inre rationalisering,

l) besluta att motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt avsåge jordförvärvslån till fastigheter med uteslutande skogsmark, icke skulle föranleda någon riksdagens åtgärd,

m) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var

i fråga, godkänna vad utskottet föreslagit om amorteringstider för jordförvärvs- och driftslån,

n) anse motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt avsåge uttalande om forskning, rådgivning och utbildning, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

o) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom motionerna I: 843 och II: 1051, I: 846 och II: 1048 samt I: 859 och II: 1056, samtliga motioner såvitt avsåge uttalande om successiv uppbyggnad av jordbruksföretag, godkänna vad i utlåtandet i övrigt föreslagits rörande statens medverkan och ekonomiska stöd till jordbrukets rationalisering,

4. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 816 och II: 1020 besluta att i överensstämmelse med vad i utlåtandet förordats ett register över företagen inom jordbruket och skogsbruket skulle inrättas samt att obligatorisk anmälan till skördeskadestyddet skulle införas,

b) lämna motionerna I: 1 och II: 47 utan åtgärd,

c) lämna utan åtgärd motionerna I: 559 och II: 707, såvitt desamma hänvisats till jordbruksutskottet,

d) anse motionerna I: 648 och II: 826 besvarande med vad utskottet anfört i utlåtandet,

5. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 818 och II: 1021, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet förordat angående prissättningen vid inlösen av vissa jordbruksfastigheter,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet föreslagit rörande nedre åldersgränsen för erhållande av särskilt övergångsbidrag,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna

Riktlinjer för jordbrukspolitikens m. m.

I: 818 och II: 1021, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i utlåtandet föreslagits om övre åldersgräns för erhållande av särskilt övergångsbidrag,

d) anse motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt avsåge viss förenkling av reglerna för det särskilda övergångsbidraget, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 818 och II: 1021, såvitt de ej behandlats i det föregående, godkänna vad utskottet anfört angående beräkning av det särskilda övergångsbidraget för år 1967,

f) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i utlåtandet föreslagits om införande av avgångsvederlag,

g) lämna utan bifall motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt avsåge användande av medel ur anslaget Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m., som värdeutjämningsbidrag i samma syfte som förenämnda avgångsvederlag,

h) lämna utan åtgärd motionerna I: 856 och II: 1050 samt I: 859 och II: 1056, såvitt avsåge viss uppräknings av det extra mjölkpristillägget,

i) avslå motionerna I: 856 och II: 1050, såvitt avsåge viss ändrad områdesindelning för det extra mjölkpristillägget,

j) godkänna de förslag i övrigt som framlagts i utlåtandet rörande vissa omställningsfrågor och om småbruksstödet,

6. godkänna vad i utlåtandet föreslagits rörande eftergift av den stående delen av lån som utlämnats från arbetarsmåbrukslånefonden,

7. a) lämna motionerna I: 850 och II: 1053 utan åtgärd,

b) lämna motionerna I: 858 och II: 1054 utan åtgärd, såvitt däri yrkades utredning om övergång till lågprislinje m. m.,

c) anse motionerna I: 843 och II: 1051

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

samt I: 851 och II: 1049, såvitt däri behandlats prisregleringen för mjölk och mjölkprodukter, besvarade med vad utskottet i utlåtandet anfört,

d) godkänna vad utskottet anfört rörande utformningen på längre sikt av prisregleringen på jordbruksprodukter m. m.,

8. a) godkänna de i utlåtandet angivna grunderna för reglering av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter för tiden den 1 september 1967—den 30 juni 1969,

b) lämna motionerna I: 838 och II: 1041 samt I: 845 och II: 1057 utan bifall,

9. bemyndiga Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts medgivande, statens jordbruksnämnd att vidta erforderliga åtgärder för att genomföra prisregleringen under regleringsåret 1967/68,

10. godkänna vad i utlåtandet föreslagits om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöte under regleringsåret 1967/68, och av andra i samband med jordbruksregleringen under regleringsåret inflytande avgiftsmedel,

11. godkänna de förslag som framlagts i utlåtandet rörande dispositionen av införselavgiftsmedel, som inflöte eller influtit under regleringsåret 1966/67 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

12. godkänna vad i utlåtandet föreslagits rörande dispositionen av medel som tidigare avsetts för stöd till odlingen av spanäds- och oljelin,

13. bemyndiga fullmäktige i riksgäldskontoret att till förfogande för Svensk Kötthandel, ekonomisk förening, ställa en rörlig kredit av 50 milj. kr. för ändamål som angetts i utlåtandet,

14. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 853 och II: 1059 godkänna vad i utlåtandet föreslagits rörande råvarukostnadsutjämnning för vissa jordbruksprodukter,

15. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statsbidrag till yttre rationalisering finge beviljas med 10 000 000 kr. och till inre rationalisering med 8 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

16. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt nu var i fråga, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. ett förslagsanslag av 18 000 000 kr.,

17. medge att för budgetåret 1966/67 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr. och för lån till inre rationalisering med ytterligare 7 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen,

18. a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med 65 000 000 kr., för lån till inre rationalisering med 50 000 000 kr., för driftslån med 30 000 000 kr. samt för maskinlån med 7 000 000 kr.,

b) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag ävensom med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för jordförvärvslån med 37 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen mellan i denna och närmast föregående punkt angivna ändamål,

c) lämna utan åtgärd motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt avsåge begärt uttalande om kreditgarantiramarna för budgetåret 1968/69,

d) medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för

lån till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m. med 4 000 000 kr.,

e) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 855 och II: 1061, såvitt de hänvisats till jordbruksutskottet, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till trädgårdsnäringens rationalisering med 7 000 000 kr.,

19. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt nu var i fråga, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 107 000 000 kr.,

20. godkänna vad i utlåntagandet föreslås rörande avveckling av Jordbrukets maskinlånafond,

21. på tilläggsstat till riksstaten för budgetåret 1966/67 under nionde huvudtiteln till Bidrag till produktionsbefrämjande åtgärder i Norrland m. m. anvisa ett reservationsanslag av 1 500 000 kr.,

22. på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa

a) till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti ett förslagsanslag av 500 000 kr.,

b) till Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m. ett reservationsanslag av 9 100 000 kr.,

c) till Statens jordbruksnämnd: Avlöningar ett förslagsanslag av 4 836 000 kr.,

d) till Statens jordbruksnämnd: Omkostnader ett förslagsanslag av 966 000 kr.,

e) till Prisreglerande åtgärder på jordbrukets område ett förslagsanslag av 185 000 000 kr.,

f) till Kostnader för beredskapslagring av livsmedel och fodermedel m. m. ett förslagsanslag av 24 000 000 kr.,

g) till Bidrag till bokföringsverksamheten inom jordbruket ett reservationsanslag av 937 000 kr.,

h) till Kostnader i samband med per-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

manent skördeskadeskydd ett reservationsanslag av 20 448 000 kr.,

23. på riksstaten för budgetåret 1967/68 under diverse kapitalfonder till Jordfonden anvisa ett investeringsanslag av 20 000 000 kr.,

24. medge att det under fonden till låneunderstöd för budgetåret 1962/63 anvisade investeringsanslaget till Kronotorparnas inventarielånafond, de under fonden för förslag till statsverket för budgetåren 1953/54 resp. 1963/64 anvisade investeringsanslagen Lagring av jordbruksprodukter, Ytterligare lagring av jordbruksprodukter, Inlösen av inhemskt oljeväxtfrö och Särskild lagring av livsmedel samt det under diverse kapitalfonder för budgetåret 1959/60 anvisade investeringsanslaget till Arrendegnehemsfonden användes under budgetåret 1967/68 för de med anslagen avsedda ändamålen,

25. besluta att i förevarande sammanhang behandlade motioner, till den del de ej blivit under punkterna 1—24 särskilt berörda eller behandlades i annat utskottsutlåtande, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet hemställde vidare, att utlåntagandet måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservationer och särskilda yttranden hade avgivits enligt följande.

Reservationer

1) beträffande produktionsmålsättningen

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skärman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 2. f) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, ävensom med avslag å motionen I: 837, såvitt nu var i

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

fråga, och motionen I: 854 godkänna vad i reservationen anförts beträffande jordbruksproduktionens lämpliga omfattning;

2) beträffande rationaliseringsmål-sättningen

av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Johanson* i Västervik, *Persson* i Skänninge och *Lundmark*, vilka ansett att utskottet under 2. h) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts framställning ävensom med avslag å motionerna I: 837, I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts rörande det fortsatta stödet åt familjejordbruken;

3) beträffande realprisnivån på jordbruksprodukter

av herrar *Carl Eskilsson, Isacson, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 2. m) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation anförts rörande ett bibehållande av realprisnivån på jordbruksprodukter;

4) beträffande långsiktsplan för prispolitiken

a) av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Johanson* i Västervik, *Persson* i Skänninge och *Lundmark*, vilka ansett att utskottet under 2. n) bort hemställa, att riksdagen måtte lämna utan åtgärd motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt däri berörts frågan om en långtidsplan för prissättning på jordbrukets produkter;

b) av herr *Antby*, utan angivet yrkande;

5) beträffande de allmänna grunderna

för det statliga ekonomiska rationaliseringsstödet med hänsyn till marknads-situationen

av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Johanson* i Västervik, *Persson* i Skänninge och *Lundmark*, vilka ansett att utskottet under 3. e) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 849 och II: 1052 godkänna vad reservanterna anført rörande hänsynstagande till marknadssituationen vid beviljande av rationaliseringsstöd;

6) beträffande rationaliseringsstöd till deltidjordbruk

av herrar *Carl Eskilsson, Skärman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 3. f) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 817 och II: 1022, I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga dessa motioner såvitt nu var i fråga, ävensom motionerna I: 848 och II: 1047 godkänna vad dessa reservanter anført rörande statligt rationaliseringsstöd till deltidjordbruk m. m.;

7) beträffande bidragsgivningen till åtgärder för inre rationalisering

av herrar *Mossberger, Lage Svedberg, Hedström, Magnusson, Augustsson* och *Lindström*, fru *Lindskog* samt herrar *Johanson* i Västervik, *Persson* i Skänninge och *Lundmark*, vilka ansett att utskottet under 3. h) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, godkänna vad i denna reservation uttalats rörande omfattningen av de inre rationaliseringsåtgärder, vartill statsbidrag skulle kunna beviljas;

8) beträffande jordförvärvslån till fastigheter med uteslutande skogsmark av herrar *Carl Eskilsson, Isacson, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 3. l) bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, samt i anledning av motionerna I: 846 och II: 1048, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t såsom sin mening ge till känna vad dessa reservanter anfört rörande statligt kreditstöd till fastigheter med uteslutande skogsmark;

9) beträffande nedre åldersgränsen för erhållande av särskilt övergångsbidrag

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 5. b) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna I: 843 och II: 1051, I: 844 och II: 1060 samt I: 846 och II: 1048, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad i reservationen föreslagits rörande nedre åldersgränsen för erhållande av särskilt övergångsbidrag;

10) beträffande det extra mjölkpristillägget i Norrland

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 5. h) och 19. bort hemställa, att riksdagen måtte

h) i anledning av motionerna I: 856 och II: 1050 samt I: 859 och II: 1056, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, godkänna vad reservanterna anfört rörande det extra mjölkpristillägget i Norrland;

19. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 856 och II: 1050

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

samt I: 859 och II: 1056, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 115 000 000 kr.;

11) beträffande råvarukostnadsutjämning

av herr *Lundberg*, utan angivet yrkande;

12) beträffande statlig kreditgaranti för lån till yttre och inre rationalisering, m. m.

av herrar *Isacson, Lundberg, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie och *Jonasson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet under 18. a) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, ävensom i anledning av motionerna I: 844 och II: 1060, såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för lån till yttre rationalisering med 100 000 000 kr., för lån till inre rationalisering med 60 000 000 kr., för driftslån med 38 000 000 kr. samt för maskinlån med 10 000 000 kr.;

13) beträffande statlig kreditgaranti för jordförvärvslån

a) av herrar *Skårman, Antby* och *Berndtsson*, vilka ansett att utskottet under 18. b) bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 843 och II: 1051 samt I: 844 och II: 1060, samtliga motioner såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för jordförvärvslån med 42 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen mellan i denna och närmast föregående punkt angivna ändamål;

b) av herrar *Isacson, Lundberg, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie och *Jonasson* samt fru *Sundberg*, vilka ansett att utskottet under 18. b) bort hemställa,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

att riksdagen måtte i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna I: 843 och II: 1051, såvitt nu var i fråga, medge att för budgetåret 1967/68 statlig kreditgaranti finge lämnas för jordförvärvslån med 80 000 000 kr., med rätt för Kungl. Maj:t att jämka fördelningen mellan i denna och närmast föregående punkt angivna ändamål.

Särskilda yttranden

1) beträffande produktionsmålsättningen

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*;

2) beträffande rationaliseringsmålsättningen

av herrar *Carl Eskilsson, Isacson, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Eliasson* i Moholm och *Jonasson*;

3) beträffande jordbruksproduktionen i norra Sverige

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*;

4) beträffande de allmänna grunderna för det statliga rationaliseringsstödet

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*;

5) beträffande placeringen av skörde-skadefondens medel i jordbrukets kreditinrättningar

av herrar *Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie och *Jonasson*;

6) beträffande prisutjämnningen på mjölk och mjölkprodukter

av herrar *Carl Eskilsson, Nils Hansson, Isacson, Skårman, Axel Kristiansson, Hansson* i Skegrie, *Antby, Eliasson* i Moholm, *Jonasson* och *Berndtsson*.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 26

I en inom riksdagens andra kammare väckt motion nr 305 av herr *Ekström* i Björkvik *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en skyndsamt utredning och förslag angående möjligheterna att stimulera och understödja bildandet av rationella brukningsenheter genom tillskottsarrenden.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte lämna motionen II: 305 utan åtgärd.

Bevillningsutskottets betänkande nr 49

Såsom framgår av det föregående behandlades propositionen, nr 95, såvitt avsåge ändring i kommunalskattelagen, i förevarande betänkande.

Till bevillningsutskottet hade, såvitt nu var i fråga, hänvisats följande, i det föregående redovisade *motioner*, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 843 av herr *Bengtson m. fl.* och II: 1051 av herr *Hedlund m. fl.*;

2) de likalydande motionerna I: 855 av herr *Yngve Nilsson* och II: 1061 av fru *Sundberg*; samt

3) de likalydande motionerna I: 559 av herr *Eskilsson m. fl.* och II: 707 av herr *Hedin m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att Kungl. Maj:t måtte utreda frågan om ändrade bestämmelser för beskattning av skördeskadeersättning.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen måtte — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 95, i vad den hänvisats till bevillningsutskottet — antaga det vid propositionen fogade förslaget till lag om ändring i kommunalskattelagen den 28 september 1928 (nr 370);

B) att följande *motioner*, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 559

av herr Eskilsson m. fl. och II: 707 av herr Hedin m. fl.,

2) de likalydande motionerna I: 843 av herr Bengtson m. fl. och II: 1051 av herr Hedlund m. fl., samt

3) de likalydande motionerna I: 855 av herr Yngve Nilsson och II: 1061 av fru Sundberg,

samtliga motioner i vad de hänvisats till bevillningsutskottet, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson, Elofsson, Gösta Jacobsson, Lundström, Ahlmark* och *Magnusson* i Borås, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Sterne* och *Dahlgren*, vilka ansett, att utskottet under punkten B 1) bort hemställa,

att riksdagen — med bifall till de likalydande motionerna I: 559 av herr Eskilsson m. fl. och II: 707 av herr Hedin m. fl., i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet — måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t utredde frågan om ändrade bestämmelser för beskattning av skördeskadeersättning.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Yngve Nilsson, Elofsson, Gösta Jacobsson, Lundström, Ahlmark* och *Magnusson* i Borås, fru *Nettelbrandt* samt herrar *Eriksson* i Bäckmora, *Sterne* och *Dahlgren*.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit jordbruksutskottets hemställan, att dess utlåtande nr 25 måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning, föredrogs vad utskottet hemställt i nämnda utlåtande i övrigt och i utlåtandet nr 26 samt vad bevillningsutskottet hemställt i betänkandet nr 49; och anförde därvid:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST:**

Herr talman! När riksdagen i dag skall fatta beslut om riktlinjerna för jordbrukspolitiken, kan detta ske mot bakgrunden av ett mycket långvarigt

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

och grundligt utredningsarbete och även en mycket intensiv debatt. Jag tror att den ibland mycket häftiga debatt som förekommit egentligen har varit nyttig, eftersom problemen på jordbruksområdet är både många och svåra. Mitt huvudintryck är att den förda debatten i betydande utsträckning har bidragit till att utjämna meningssmottagningar och skapa förutsättningar för konstruktiva lösningar.

De grundläggande principerna för den jordbrukspolitik som vi redan för och som vi kommer att föra i framtiden kan uttryckas så att vi vill främja utvecklingen av ett effektivt jordbruk, vi vill trygga en god beredskap i fråga om livsmedel och vi vill att de som är sysselsatta inom jordbruket skall kunna påräkna ekonomisk och social trygghet i samma utsträckning som erbjudes inom andra näringar. Vi strävar också efter att jordbruksnäringen så långt som möjligt skall kunna utvecklas under de betingelser som gäller för näringslivet i övrigt.

Såvitt jag kan förstå råder enighet om dessa principer. Vad som skiljer gäller i vissa frågor den närmare innebörden av dessa principer eller också detaljer i fråga om metoderna för att på bästa sätt kunna förverkliga de uppställda målen. Jag tror att det är av värde att konstatera detta, eftersom det faktiskt inte saknas tendenser att vilja göra gällande att vi nu diskuterar frågan om vi över huvud taget skall ha något jordbruk i framtiden eller ej. Tvärtom diskuterar vi de bästa vägarna för hur vi skall kunna få vårt jordbruk så effektivt och livskraftigt som möjligt inom ramen för våra resurser.

De förslag vi i dag skall ta ställning till har karaktären av en viss omprövning inom ramen för de grundläggande principiella målsättningarna och metoderna. Sådana omvärderingar har gjorts flera gånger förut, och det är en nödvändighet att så sker, eftersom en utveckling pågår inom vårt samhälle och

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

vi måste anpassa oss till denna. Jag vill också tillägga att den omständigheten att regeringen tar upp frågan om reformer på jordbrukets område självfallet inte innebär att vi på något sätt har någon negativ attityd till jordbruksnäringen. Här liksom på andra områden inom samhället måste vi emellertid anpassa oss till utvecklingen, och liksom tidigare reformer på jordbrukets område syftar också dagens förslag till att främja utvecklingen inom näringen.

Ser vi tillbaka kan vi konstatera att 1930-talets jordbrukspolitik präglades av krisförhållandena både inom jordbruket och samhället i övrigt. Man fick under trycket av omständigheterna nöja sig med tämligen kortsiktiga lösningar i syfte att bevara arbetstillfällena och stabilisera jordbrukspriserna. Under början av 1940-talet kom helt naturligt jordbrukspolitiken att domineras av beredskapsaspekterna.

I 1947 års jordbrukspolitiska program, som jag betraktar som en av de största reformer som genomförts inom vår jordbrukspolitik, anlade man ett nytt synsätt på samhället och jordbrukspolitiken. Vi fick ett program, där jordbrukspolitiken utarbetades mot bakgrunden av de sociala och ekonomiska förhållanden som väntades i efterkrigstidens samhälle. Man betonade att rationaliseringen i olika former var en huvudfråga när det gällde att göra jordbruksföretagen effektiva. Det centrala målet för jordbrukspolitiken blev att skapa likställighet i inkomsthänseende mellan jordbrukare och andra grupper inom samhället.

Jag vill emellertid betona att redan då såg man jordbruket som en helhet i samhället. Per Edvin Sköld uttryckte det i en skrift 1946 på detta sätt: »Ett gott resultat beror emellertid icke blott av omständigheter, som enbart berör jordbruket, utan är framför allt avhängigt av om vi lyckas i den allmänna ekonomiska politiken att öka den industriella produktionen och sysselsättning-

en. Endast härigenom kan tillräckliga avsättningsmarknader beredas jordbrukets produkter och nya arbetstillfällen erbjudas för dess befolkningsöverskott.» Det är sålunda ingen tillfällighet, konstaterar herr Sköld vid det tillfället, att jordbruksprogrammet ingår som en viktig beståndsdel i arbetarrörelsens efterkrigsprogram.

Det fördes en mycket häftig jordbruksdebatt vid den tidpunkten, och jag skall tillåta mig att citera ytterligare några ord ur herr Skölds skrift. Han skriver:

»Ingen kan undgå att märka den oro, som råder bland Sveriges jordbrukare. Den framträder, låt vara ofta på ett säreget sätt, både i fackpressen och dagstidningarna. Understundom tar den sig utmanande uttryck, i anklagelser mot andra samhällsgrupper för bristande förståelse för jordbrukets problem, för styvmoderlig behandling i uppgörelserna om jordbrukspriserna och över huvud taget i klagomål över allehanda påstådda orättvisor, som landsbygden säges vara offer för.»

1946 och 1947 förekom också en mycket livlig debatt om det program som presenterades som ett resultat av 1942 års jordbruksutredning. Jag tror dock att vi nu, 20 år efteråt, kan vara överens om att det var ett framsynt program som lades fram. Man kan kanske säga att utvecklingstakten både inom jordbruket och inom näringslivet i dess helhet i flera avseenden har överträffat de förväntningar som man kunde ställa 1947. Så har t. ex. mekaniseringen inom jordbruket gått snabbare än man då beräknade. Inom ramen för 1947 års jordbrukspolitiska riktlinjer har sålunda skett en kraftig förbättring av produktiviteten inom jordbruket, rationaliseringstakten har ökat, jordbrukarinkomsterna har stigit o. s. v. Jag är väl medveten om att det inte bara är en ny teknik som har föranlett dessa generellt sett mycket tillfredsställande resultat inom det svenska jordbruket; vi

måste också beakta jordbrukarnas egna åtgärder. En mycket stor del av jordbrukarna har skickligt utnyttjat de framsteg som har gjorts och som göres inom produktionsteknik, växtförädling och försöksverksamhet. Jag vill emellertid peka på att statens stöd till rationaliseringen inom jordbruket i vid bemärkelse har ökat mycket kraftigt, inte minst under de senaste åren.

Låt mig som exempel ta de statliga kreditgarantierna. För fem år sedan, då jag övertog ansvaret för jordbruksdepartementet, rörde vi oss med en summa på knappt 60 miljoner kronor. I dag kan vi diskutera ett förslag att för nästa budgetår ställa till förfogande ett mer än tre gånger så stort belopp för detta ändamål. En liknande utveckling har vi i fråga om den för rationaliseringsarbetet viktiga jordfonden. Den mycket kraftiga upprustning som har gjorts på forskningens och försöksverksamhetens områden vid lantbrukshögskolan och andra institutioner bör också nämnas.

Jag skall inte ta upp tiden med någon uttömmande uppräknig av dessa åtgärder som på förslag av den nuvarande regeringen beslutats till gagn för jordbruket under den senaste femårsperioden, men jag vill framhålla att denna stora satsning har gjorts under den tid jordbruksutredningens arbetat. Vi har sålunda sett det som så väsentligt att satsa på jordbrukets rationalisering att vi inte låtit utredningstiden betyda en paus i reformarbetet. Man bör hålla detta i minnet när man talar om att vi inte föreslår tillräckliga förstärkningar och tar det som ett uttryck för att regeringen skulle visa oginhet mot jordbruket.

Det jag nyss sade om att vi under efterkrigstiden har haft en generellt sett mycket tillfredsställande utveckling inom jordbruket innebär inte att allting skulle vara gott och väl som det nu är och att alla parter skulle vara nöjda och belåtna. Lönebildningen och prisutveck-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

lingen är saker som intresserar oss alla, men de berör oss på olika sätt. Jordbrukarna tycker nog inte att inkomsterna har stigit tillräckligt samtidigt som man på konsumenthåll anser att priserna har stigit alldeles för kraftigt, bl. a. därför att gränsskyddet, som alla vet, ständigt har fått ökas.

Jag har hävdad att strukturrationaliseringen gått för sakta med utgångspunkt i de ekonomiska och andra möjligheter som har kommit till uttryck i utvecklingen inom andra sektorer av vårt näringsliv. Jag har också energiskt förfäktat att vi måste ta verkliga krafttag för att komma till rätta med den för jordbruket förlustbringande överskottsproduktionen.

Vi skall i dag diskutera jordbrukets dagsläge och dess framtidsförutsättningar. Problemen är många, men det är dock enligt min mening att gå alldeles för långt när man gör gällande att det svenska jordbruket skulle befinna sig i en krissituation. Vi lever i ett samhälle som kännetecknas av snabba förändringar; det har man många gånger haft anledning att konstatera i riksdagen. Människorna upplever ofta dessa förändringar som någonting som rubbar tryggheten. Det hävdas bl. a. att en nödvändig förutsättning för att vårt jordbruk skall vara så effektivt som möjligt är att jordbrukarna har tillräcklig trygghet eller, som det också kan uttryckas, har garantier för framtiden.

Självfallet är jordbruksproduktionen nu som förr förenad med risker, bl. a. till följd av växlingar i väder och vind. Det är naturligt att jordbrukaren har ett behov av trygghet, men han äger likväl, i motsats till de flesta arbetstagare, en ganska betydande anställningstrygghet. Jordbrukarna bestämmer själva — för att anknyta till sysselsättningen som en trygghetsfaktor — om de önskar upphöra med jordbruket, och de kan i allmänhet, om de slutar, räkna med att sälja sin fastighet till ett skäligt pris.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Jämför man t. ex. med den trygghet som gäller för textilarbetare, en grupp där friställningar och arbetslöshet har drabbat tusentals yrkesutövare, finner man att jordbrukarna trots allt som grupp betraktade har en betydligt större trygghet. Jag kan också erinra om utvecklingen inom detaljhandeln som inte bara gjort ett stort antal företagare överflödiga utan också medfört att deras affärslokaler och inventarier inte sällan helt förlorat sitt värde.

Mot bakgrunden av detta kan jag inte finna annat än att statsmakternas beslut att vi skall ha en mycket omfattande jordbruksproduktion i vårt land innebär, att de som är sysselsatta inom jordbruket skall kunna nå en ekonomisk standard likvärdig den som bjuds inom andra näringar. Denna utfästelse utgör en god trygghetsgaranti för dem som vill satsa på en rationell jordbruksproduktion.

Jag vill understryka att vi måste räkna med att den tekniska utvecklingen kommer att gå vidare även i framtiden och att det successivt kommer att behövas allt färre människor för att upprätthålla en viss given produktionsvolym. Denna utveckling är också den bästa garantin för att de som i framtiden är sysselsatta i jordbruket får möjligheter att följa med i den allmänna standardutvecklingen som till sin grund har den ökade produktiviteten inom näringen.

Genom den fortlöpande rationaliseringen inom jordbruket får vi också möjlighet att effektivt bekämpa den fattigdom som allttjämt finns på landsbygden och som beror på att ett stort antal människor är knutna till företag som inte ger tillfredsställande utkomstmöjligheter i dagens situation. Det är oundvikligt att det uppstår problem för den enskilda människan när den rationalisering som genomförs inom jordbruket medför att jordbrukaren övergår till annan sysselsättning då hans företag inte längre är effektivt. Jag vill fram-

hålla att tillhörande frågor har beaktats i propositionen och att dessa människor kommer att få bistånd av samhället i minst samma utsträckning som de som är sysselsatta inom övriga näringar.

Jag har ansett mig böra ge denna mera allmänna bakgrund till de förslag som behandlas i dag. Jordbrukspropositionen är mycket omfattande, och jag beklagar att vi tyvärr inte, på grund av överläggningar i prisfrågor med jordbruksorganisationerna, har kunnat lägga fram detta förslag tidigare. Att propositionen har blivit så omfattande beror också på att här sammanförts både de långsiktiga förslagen rörande riktlinjerna och förslag till mera konkreta åtgärder för de närmaste åren.

I fråga om de allmänna riktlinjerna för jordbrukspolitiken vill jag till en början framhålla att syftet med dessa är att få en ram för vårt handlande, en ram för vår jordbrukspolitik för den framtid vi kan överblicka. I fråga om de mera detaljerade besluten avser förslagen endast kortare tidsperioder. I sådana detaljfrågor får vi liksom hittills återkomma till riksdagen en gång per år eller vartannat år. Med denna uppläggning anser jag det självklart att riktlinjerna för jordbrukspolitiken måste vara allmänt utformade. Det är inte meningsfullt att försöka göra detaljerade planer för handlandet på lång sikt i dessa komplicerade frågor. Jag vågar hävda att det inte är realistiskt att göra en plan som preciserar sättet för produktionsanpassningen och som innehåller förslag att självförsörjningsgraden skall sjunka med en viss procent per år, att så eller så många jordbruk per år skall läggas ned eller att priserna på jordbruksprodukter skall justeras efter en på förhand fastställd regel.

I propositionen har i stället valts att, liksom jordbruksutredningen i huvudsak gjorde, analysera de faktorer som har betydelse för målsättningen i de jordbrukspolitiska huvudfrågorna, pro-

duktionens omfattning, rationaliseringen och prissättningen. Mot bakgrunden av detta har jag angett den trend som utvecklingen i fråga om t. ex. jordbrukspolitikens omfattning bör följa. Jag vill understryka att en sådan utformning av riktlinjerna också är en naturlig följd av att statens uppgifter inte skall vara att i detalj dirigera utvecklingen inom jordbruket utan skall begränsas till att underlätta och främja anpassningsprocessen inom näringen.

Det framgår också på flera ställen i propositionen att den önskvärda resursöverflyttningen inom jordbruket liksom hittills bör ske helt på frivillighetens väg. Det är således alldeles onödigt att ta upp någon diskussion om tvång i detta sammanhang. Tvång har det nämligen över huvud taget inte varit tal om.

När jag studerat de motioner som väckts har jag sett att vissa motionärer har blivit besvikna, därför att riktlinjerna inte har utmynnat i ett preciserat program, ett program för t. ex. åkerjordens omfattning och fördelning här i landet i slutet av 1970-talet. Försök till sådana preciseringar tjänar såvitt jag förstår knappast något syfte. Jag tar därför med jämnmot de klagomål som har framförts att jag har varit alldeles för diffus när det gäller att ange den framtida utvecklingen.

Jag vill i detta sammanhang understryka att vi fäster stor vikt vid att den framtida faktiska utvecklingen i olika hänseenden inom näringen fortlöpande följs. Regeringen är också beredd på att, vilket även har framhållits i propositionen, ändrade förhållanden kan leda till att vi tid efter annan får ompröva delar av dessa riktlinjer.

I propositionen har jag liksom jordbruksutredningen utförligt uppehållit mig också vid frågan om den svenska produktionsvolymen. Denna är betydelsefull från många synpunkter, och jag anser därför att vi bör ha en riktlinje, ett uppställt mål, på detta områ-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

de som kan ligga till grund för vårt handlande. I motionerna har åsikterna i denna fråga varierat något. Avvikelserna var emellertid egentligen inte så stora. Om jag har läst folkpartiets motion riktigt, innebär den en anslutning till propositionens målsättning på denna punkt.

Vad var centerns förslag? Jo, att vi skulle ha en produktionsvolym mellan 80 och 90 procent. Man säger emellertid att om utvecklingen blir sådan att vi närmar oss de 80 procenten, så skall man vidta åtgärder. Jag hade av det svårt att läsa ut om man menade, att ifall produktionen gick ned från låt oss säga 90 till 89 procent skulle åtgärder vidtas, eller om det var först när vi närmade oss de 80 procenten som man skulle gripa in. Om den senare tolkningen är riktig, kommer jag fram till att i så fall även centerpartiets ståndpunkt står regeringens mycket nära i fråga om bedömningen av produktionsvolymen. Jag fick som sagt detta intryck av motionerna.

När jag såg resultatet av utskottsbehandlingen, blev jag litet förvånad över att de borgerliga ledamöterna i jordbruksutskottet har enat sig närmast om högerns ståndpunkt, som var att man strängt taget inte skulle ha någon mening alls om en begränsning av produktionsvolymen. Som argument för denna ståndpunkt har reservanterna bl. a. åberopat livsmedelsbristen i världen. I propositionen har jag utförligt motiverat mitt ställningstagande i denna fråga, vilket bl. a. grundas på vad den för u-hjälpen ansvariga myndigheten SIDA har anfört i sitt remissyttrande. Det kan kanske intressera kammarens ledamöter att höra, att vi här i Sverige ingalunda är ensamma om att hävda att industriländerna kan hjälpa u-länderna bättre på andra sätt än genom direkta livsmedelssändningar ur egen jordbruksproduktion.

Jag har i min hand ett referat av en artikel av statssekreteraren i det väst-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

tyska jordbruksministeriet, där han vänder sig mot den från jordbrukarhåll framförda tanken om västtysk utvecklingshjälp i form av livsmedelssändningar. Enligt artikeln bör svälten i världen ej tas som en förevändning för en utvidgning av den västtyska jordbruksproduktionen och högre producentpriser. Det hävdas vidare i artikeln att u-hjälpen i form av livsmedelssändningar bättre tillgodoses av vissa för billig jordbruksproduktion mera lämpade länder, medan Västtyskland och övriga EEC-stater hellre bör driva u-hjälpen i andra former.

Reservanterna framhåller också som argument för sin ståndpunkt att USA har lagt om sin jordbrukspolitik och nu satsar på en utvidgad jordbruksproduktion. De vill tydligen göra gällande att vi skulle ligga på efterkälken och så att säga inte skulle följa med i det rationella tänkandet, medan amerikanerna skulle ha valt en klok utveckling, vars innebörd vi ännu inte riktigt fattat. Det äger sin riktighet att USA har tagit i anspråk en del av sin s. k. jordbank, men fortfarande finns i denna jordbank ungefär 18 miljoner hektar jordbruksjord, vilket är cirka sex gånger mer än hela vår svenska jordbruksareal. Jag kan också nämna att den amerikanske jordbruksministern Freeman så sent som i februari detta år i ett anförande framhöll, att frågan om att eliminera överskotten fortfarande utgjorde ett betydande inslag i jordbrukspolitiken, och blott för någon månad sedan sade han, att de som önskade en ökning av fodersädsodlingen inte var särskilt intresserade av lantbrukarnas inkomster.

Jag vill i detta sammanhang med några ord beröra vad reservanterna kallar min handelspolitiska motivering. Det bör framhållas att det här inte är fråga om något slags ny uppfinning som jag själv har suttit och totat ihop, utan vid handelsförhandlingar möts vi så gott som regelmässigt av kravet att underlätta export till Sverige av det ena

eller andra landets jordbruksprodukter för att vi bättre skall kunna tillvarata våra exportintressen på för oss vitala områden.

De borgerliga ledamöternas argumentering i detta sammanhang grundar sig endast på en förmodad utveckling när Sverige kommit in i EEC. Jag vill framhålla att det knappast synes vara tillrädligt att helt inrikta vår jordbrukspolitik på att Sverige inom en mycket nära framtid blir anslutet till en större marknad. Jag delar den uppfattning som LO framfört och som också utskottet återgett, nämligen att övervägande skäl talar för att vi inte bör föra med oss en stor överskottsproduktion på jordbruksområdet, om vi vill ansluta oss till en större marknad.

Dessutom tvivlar jag på att det vore fördelaktigt att vi, om vi kommer med i Gemensamma marknaden, skulle i någon större utsträckning satsa våra resurser på att svara för livsmedelsförsörjningen inom denna marknad. Det finns många teorier om hur näringslivet i Europa kommer att utvecklas inom en större marknad. En teori går ut på att de mer perifert belägna länderna i Europa — Sverige, Finland och andra — skall inrikta sin verksamhet på jordbruksproduktion, medann man i Centraleuropa skall se en storindustrialisering växa fram; en ökad befolkning där skulle alltså få sin försörjning från mindre utvecklade länder. Detta överensstämmer inte med vår uppfattning. Vi vill söka skapa förutsättningar för att vårt folk skall nå den högsta tänkbara levnadsstandarden.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ta upp den punkt i reservationen, där reservanterna tycks vilja göra gällande att den föreslagna övre gränsen för vår jordbruksproduktion inte behöver beaktas. Har man då inte glömt konsumentintresset i detta sammanhang? Jordbrukspolitiken måste alltid innebära en avvägning mellan producentintresset och konsumentintresset. Vi kan

i dag importera jordbruksprodukter till betydligt lägre priser än vi själva har möjlighet att framställa dem till. Detta har till och med fastslagits i det s. k. mittenprogrammet, vilket presenterades någon gång i fjol och där det sades, att en viss import av livsmedel är direkt fördelaktig från konsumentens synpunkt. Det finns ett praktiskt exempel på den saken i sockerproduktionen och sockerimporten. Vi producerar själva endast 70 procent av vår konsumtion av socker och kan genom att låta den billiga importen subventionera hemmamarknadsproduktionen hålla ett pris som ligger mellan 25 och 30 öre under våra egna produktionskostnader. Ett annat exempel är köttet. Världsmarknadpriserna, d. v. s. för vårt vidkommande närmast de danska exportpriserna, utgör ungefär hälften av de svenska partipriserna.

Det är sålunda ett mycket klart konsumentintresse, att vi inte har en större produktion än som från andra synpunkter är nödvändig. Jag vill hänvisa till att de stora löntagarorganisationerna, LO och TCO, reservationslöst anslutit sig till utredningens förslag på denna punkt, bl. a. därför att detta beaktar konsumenternas intressen. Det förefaller mig däremot som om de tre borgerliga partierna i detta sammanhang fullständigt glömt bort konsumenterna.

I fråga om målsättningen för rationaliseringspolitiken synes utskottets borgerliga ledamöter ha svårt att acceptera förekomsten och utbyggnaden av andra typer av jordbruksföretag än familj jordbruk. Jag vill understryka att vi på socialdemokratiskt håll på intet sätt är negativt inställda till familj jordbruk. Som jag har sagt i propositionen tror vi att familj jordbruket under överskådlig tid kommer att dominera det svenska jordbruket. Det är närmast en självklarhet, att uppbyggandet av goda familjeföretag kommer att dominera även i rationaliseringsarbetet. Däremot vill jag kraftigt reagera mot att de bor-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.
gerliga ledamöterna önskar sätta andra typer av rationella jordbruksföretag så att säga på undantag när det gäller stödet till rationalisering. Jag kan inte underlåta att fråga mig, om de som är förespråkare för familj jordbruket såsom den bästa formen är rädda för att detta jordbruk inte skall klara sig i en fullständigt fri konkurrens med andra produktionsformer. Jag kan inte heller se att det skulle vara till fördel från konsumenternas synpunkt att man gjorde uttalanden som riktade sig mot en utveckling av rationella jordbruksföretag under annan driftsform än familj jordbruk.

I fråga om prispolitiken har utskottets borgerliga häft stannat för att vi dels skall hålla en oförändrad realprisnivå för jordbruksprodukter, dels ha ett slags långtidsplan för prisutvecklingen. De besvärligheter som det skulle medföra att försöka uppgöra en sådan plan har mycket ingående analyserats i den socialdemokratiska reservationen. Jag vill för min del endast tillägga att en plan av detta slag skulle innebära att vi sökte styra utvecklingen i stela former som jag inte tror passar i den dynamiska tid vi lever i.

När det gäller den oförändrade realprisnivån vill jag framhålla att mitt förslag, enligt vilket prissättningen fastlägges för kortare perioder i taget under beaktande av alla relevanta faktorer, på intet sätt utesluter möjligheten till en oförändrad eller höjd realprisnivå på jordbruksprodukter. Reservanterna konstaterar för övrigt själva att den träffade överenskommelsen ger en oförändrad realprisnivå. Jag har mot den bakgrunden mycket svårt att se att några sakskaäl motiverar att vi binder förutsättningarna för prisöverläggningarna i framtiden genom beslut av den art som reservanterna påkallar.

Jag skall nu inte gå in på de övriga punkter där det föreligger delade meningar. Det rör sig i stort sett om detaljer. Det skulle vara frestande att ta

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

upp speciellt frågan om det norrländska jordbruket och dess framtid. I propositionen uttalas förvissningen att det framöver kommer att finnas en betydande jordbruksproduktion även i Norrland. Förslagen har också utformats med sikte på detta. De borgerliga reservanterna tycks emellertid tvivla på de naturliga förutsättningarna för mjölkproduktion i norr och kräver en kraftig uppräknings av de särskilda subventionerna. De ger, tycker jag, med detta förslag uttryck för ett markerat subventionstänkande som jag trodde hörde till en passerad tid.

Herr talman! Låt mig till sist bortse från de meningsskiljaktigheter som föreligger och som säkerligen kommer att ingående belysas i den följande debatten och i stället fästa större avseende vid de väsentliga punkterna. Jag kan då konstatera att ett enhälligt utskott tillstyrkt propositionens förslag. Jag vill också uttala min uppskattning och respekt för det arbete utskottet utfört under en mycket hård tidspress. Jag beklagar att jag genom att lägga fram propositionen så sent har skapat ett trängt läge för utskottet. Jag anser att det ligger ett mycket betydande värde i att propositionens förslag i fråga om pris-sättningen även denna gång har kunnat baseras på en överenskommelse mellan staten och jordbrukets fackliga och ekonomiska organisationer. För att i det trängda läge som förelåg tillvarata möjligheterna att uppnå en samstämmig uppfattning medgav jag att förhandlingarna skulle få fortsätta något längre än man hade förutsatt och än vad som var möjligt för att förslaget skulle i god tid kunna läggas fram för riksdagen. Jag tror ändå det är värdefullt att en uppgörelse kunnat träffas och att den kunnat redovisas för riksdagen.

När jag överräcker denna lilla blomma till utskottets ordförande och ledamöter vill jag samtidigt uttala min glädje över att huvuddragen i den nya jordbrukspolitiken i väsentliga avseenden

har kunnat accepteras av ett enhälligt utskott. Detta bör enligt min mening kunna bilda underlag för en konstruktiv jordbrukspolitik i dag och i framtiden.

Herr HANSSON i Skegrie (cp):

Herr talman! Mycket av det som jordbruksministern sade kan jag helt instämma i, framför allt då i anförandets första del, som gällde de allmänna principerna för den kommande jordbrukspolitiken. På den punkten är vi ganska eniga. Om uppfattningarna skiljer sig, ligger skilljaktigheterna mera däri att vi ser litet olika på realiserandet av de målsättningar som uppställts i de allmänna principerna. Tyvärr återkom herr statsrådet, när han i slutet av sitt anförande berörde den saken, till de gamla, något arroganta talesätten, om jag så får säga, men jag tror nog att vi så småningom skall kunna utjämna motsättningarna även där.

Som statsrådet framhöll har den jordbrukspolitiska debatten under det senaste året varit litet irriterad. Orsaken här till är väl främst de utmanande uttalanden som gjordes av jordbruksutredningens majoritet och inte minst regeringens instämmande däri vid sin presskonferens den 14 mars i fjol.

Jag vill emellertid hålla med statsrådet om att den debatten kanske ändå varit nyttig, eftersom den har närmat åsikterna till varandra. Den proposition som herr statsrådet framlagt är ju väsentligt mer moderat i sina tongångar, och det har gjort att vi under utskottsbehandlingen har kunnat enas i vissa synnerligen väsentliga detaljer.

Tyvärr tycks man emellertid på regeringssidan ha låst sig i vissa positioner, vilket troligen kommer att föranleda fortsatt debatt kring en del spörsmål. Dimmorna kommer med andra ord att ligga kvar på vissa områden av jordbrukspolitiken. Därför var det kanske förklarligt att hans excellens statsministern gick litet vilse — enligt vad vi kan

läsa i dagens tidningar — när han inför sin riksdagsgrupp i måndags gjorde gällande att oppositionen inte har kunnat enas i en så viktig fråga som jordbrukspolitiken. Oppositionssidan är tvärtom enig i alla väsentliga detaljer — herrarna får ursäkta att vi inte har kunnat tillfredsställa önskemålet om en splittrad opposition på denna punkt. Man får väl i stället försöka trösta sig med splittningen inom det egna partiet i vissa andra frågor.

Utskottsutlåtandet bör dock, hoppas jag, kunna ge anledning till en lugnare och mera lidelsefri debatt i fortsättningen, just därför att vi — åtminstone i vissa tidigare stridsfrågor — har kunnat nå enighet om skrivningarna. Vår försörjning med livsmedel är så viktig för alla att frågan knappast är lämplig för politiska partimanövrer. Den snabba krympning som jordbruksproduktionen utvisar i vårt land kan ganska snart komma att medföra allvarliga försörjningssituationer, åtminstone vad gäller vissa slag av livsmedel.

På flera betydelsefulla punkter har vi i utskottet lyckats göra samskrivningar mellan propositionen och motionsyrkandena. Jag vill gärna hoppas att dessa samskrivningar och kompromisser skall kunna ligga till grund för en mer realistisk jordbrukspolitik än den som jordbruksutredningens majoritet på sin tid skisserade. Jag är optimistisk nog att tro att om utskottet inte hade behövt arbeta under tidsnöd, vi även på andra punkter skulle ha kunnat träffa överenskommelser. Den uppfattningen bygger jag därpå att det är, såsom herr statsrådet också antydde, en relativt liten skillnad mellan å ena sidan vissa reservationer och särskilda yttranden och å andra sidan propositionen. Tiden har emellertid inte räckt till för de överläggningar som skulle ha krävts.

Jordbruksutredningens majoritet satte som bekant en krympning av produktionsvolymen som främsta målsättning för det jordbrukspolitiska rationalise-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ringsarbetet. Det var en verklighetsfrämmande ståndpunkt. I en samskrivning har utskottet instämt med jordbruksministern om behovet av en fortsatt, snabb rationalisering. Man har ansett att det centrala syftet med denna jordbrukspolitiska detalj måste vara att åstadkomma rationella jordbruksföretag. Detta är ju en realistisk målsättning. Vad skulle annars rationaliseringsarbetet tjäna till?

Lika värdefull är den gemensamma deklarationen om att förutsättningarna för ett successivt utbyggande av jordbruksföretagen mot allt effektivare enheter bör tillvaratas. Det är viktigt så till vida att därigenom även små enheter ges möjlighet att så att säga bilda kärnan i uppbyggandet av ett större företag. Det har kastats fram sådana idéer som att man med en gång skulle kunna åstadkomma tvåfamiljsjordbruk. Med den struktur vi har på jordbruksområdet i vårt land är detta en praktisk omöjlighet.

I en annan kompromiss fullföljer utskottet sedan logiskt denna rationaliseringsmålsättning, när man erinrar om propositionens uttalande, att det måste vara en självklar utgångspunkt för prissättningen, att de som är sysselsatta i jordbruket skall kunna uppnå en ekonomisk standard som är likvärdig den som erbjuds inom andra näringar.

Utskottet sammanknyter uttalandet i propositionen med förklaringen, att därmed avser utskottet bl. a. att möjlighet bör beredas till företagsekonomisk lönsamhet vid rationellt bedrivna jordbruksföretag i likhet med de lönsamhetsförhållanden som råder inom näringslivet i övrigt. Detta är riktigt så till vida att man, när man strävar efter rationella jordbruksföretag, också måste ge dessa chanser, till samma lönsamhet som kan nås inom näringslivet i övrigt. Om inte den möjligheten föreligger, blir det svårt att locka personer att satsa kapital och arbete på att bygga upp rationella jordbruksföretag.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Som alla vet har prispolitiken varit ett mycket debatterat avsnitt sedan utredningen presenterade sitt märkliga förslag att som ett medel i rationaliseringsprocessen skulle kunna användas en prispressande politik. Det var enligt min mening en alldeles omöjlig inställning, som strider mot alla sunda ekonomiska principer. Däremot är det riktigt som departementschefen säger i propositionen, att prissättningen har en ej ringa betydelse då det gäller att styra produktionsutvecklingen, t. ex. för att dämpa viss överproduktion eller för att stimulera produktion på ett underskottsområde, men detta är inte detsamma som prispresspolitik. På det sättet har vi också använt priserna länge, och det är ofrånkomligt att så måste vara.

Emellertid tar utskottet upp ett yttrande av departementschefen och gör det till sitt eget. Det gäller departementschefens uttalande att prissättningen inte bör användas såsom ett generellt medel inom jordbrukspolitiken för att oberoende av konsekvenserna för näringsutövarna nå en önskad produktionsutveckling. Detta tror jag får anses vara ett vänligt men bestämt avvisande av utredningsmajoritetens ominösa förslag om prispresspolitik. Jag noterar också med tillfredsställelse att man i reservationen 4 a, som har avgivits av regeringssidans ledamöter, tar avstånd från en prispresspolitik. Den rekommendation som härvidlag gjorts bör kunna stilla den oro som uppstått och, tror jag, även kunna dämpa den hårda debatt som prispresspolitiken givit upphov till under det senaste året.

Däremot är det beklagligt att vi inte har kunnat bli överens om familj jordbrukens roll i rationaliseringsarbetet. Skillnaden är liten, säger departementschefen. Ja, det beror på hur man skall tolka regeringssidans inställning. Oppositionens skrivning på den punkten är väsentligt klarare.

Vi har att utgå från att jordbruken i vårt land till ungefär 80 procent har en

areal som understiger 20 hektar. I de fyra nordligaste länen är 90 procent av gårdarna på mindre än 10 hektar, medan i de mellansvenska länen 75 procent av gårdarna ligger under 10 hektar. Detta säger oss att den verkligt stora uppgiften i strukturrationaliseringen under relativt lång tid framöver främst måste vara att göra dessa små enheter bärkraftiga genom att t. ex. fördubbla deras storlek.

Denna rationaliseringsprocess har, enligt en beräkning som är gjord av lantbrukshögskolan, ansetts kosta ungefär 15 miljarder kronor — 1,5 miljarder om året i tio år enligt utredningsmajoritetens tidsschema. Detta tidsschema är emellertid orealistiskt liksom så mycket annat i utredningens betänkande. Det är knappast tänkbart att ett så stort belopp skall kunna ställas till förfogande för detta rationaliseringsarbete under denna relativt begränsade tidrymd. Jordbruksutredningen föreslog heller inte motsvarande belopp, men den föreslog en medelsanvisning till låne- och garantiramar av 288 miljoner kronor. Detta har departementschefen prutat ned med 100 miljoner kronor, vilket harmonierar dåligt med det högljudda talet om det angelägna rationaliseringsbehovet. Enligt vår mening bör därför de tillgängliga finansieringsresurserna i främsta rummet disponeras för att angripa det största problemet, nämligen att av de många små enheterna skapa bärkraftiga familj jordbruk.

Jag förstår att departementschefen liksom hans parti lider av en övertro på de stora företagen och inte minst på den fabriksmässiga produktionen av livsmedel. Om vi emellertid satsar våra begränsade ekonomiska tillgångar på byggandet av ett fåtal mycket stora enheter, kvarstår ju ändå problemet med småbruken i fortsättningen. Skall man gå in för en specialproduktion — något som vi inom oppositionen har sagt att vi visst inte vill förhindra — anser i varje fall jag att det är bättre om tio

familjejordbruk i en socken producerar vart och ett t. ex. 500 eller 1 000 grisar än att man i området bygger upp en enhet för fabriksmässig produktion, som inte äger mer mark än den där denna enhet är belägen men som ensam producerar 5 000 eller 10 000 grisar. Kvar står dessa tio orationaliserade småbruk. Det finns inte plats för och vi har inte råd med alla.

Detta är ett av de stora problem strukturaliseringen av småbruken för med sig.

Jag tror inte att det ligger i konsumenternas intresse att få fram en fabriksmässig produktion. Jag tror att den billigaste och säkraste försörjningen av vårt folk måste grundas på familjejordbrukens produktion. En annan produktion blir för osäker och obestämmd.

I sitt tal till jordbruksutskottet — jag tar mig friheten att anknyta även till amerikanskt jordbruk av en viss, för kammaren välkänd anledning — framhöll den amerikanske jordbruksministern bl. a. att han inte trodde på de mycket stora företagen. Det är, fortsatte han, de jordbruk som kan skötas av familjen som har framtiden för sig. Och han tillade: Vi inriktar oss på att åstadkomma sådana jordbruk.

Jag tror att samma regler gäller även för svenska jordbruk. Därför vill vi från oppositionens sida påpeka att en vidgad gräns uppåt för rationaliseringsåtgärder, som vi inte motsätter oss, inte bör innebära att de mindre företagen ställs åt sidan. Det gäller att balansera dessa båda uppgifter på ett lämpligt sätt mot varandra men hela tiden dock ha klart för sig att det stora problemet är att åstadkomma bärkraftiga familjejordbruk i vårt land.

När det gäller den betydelsefulla frågan om produktionsvolymens lämpliga omfattning har vi i utskottet tyvärr inte kunnat enas, trots att inviter har kommit om ett sådant närmande. Departementschefens tolkning att skillnaden härvidlag skulle vara mycket liten

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

beror kanske på att propositionen på denna punkt tyvärr är för litet preciserad. Men hade man velat ta upp en överläggning med oss, skulle vi kanske ha kunnat göra en utjämning även på denna punkt. Möjligt är dock att det hela nu blivit en prestigesak, som man måste respektera.

Som jag sade ligger skillnaden kanske i huvudsak däri att propositionen sätter som mål att produktionen skall pressas ned mot 80 procent — så har vi tolkat den. Vi godkänner icke en sådan målsättning. Om jordbrukarna får sådana betingelser, att utvecklingen så att säga av sig själv går i den riktningen, då måste man försöka förbättra målsättningen, så att vi kommer ifrån den trenden. Om utvecklingen leder dithän att vi riskerar en för låg produktionsvolym, är riskerna så stora att man måste vidta åtgärder.

Såvitt jag kan förstå har regeringspartiet tyvärr i denna fråga en uppfattning som är orealistisk och som jag icke tror kommer att kunna fullföljas framöver. Jag grundar detta påstående på den befolkningsexplosion och de därav följande hungerkatastrofer som är på väg. Dessa skall enligt sakkunskapen inträffa om 15—20 år och kan icke hejdas, knappast ens dämpas märkbart.

Runtom i världen inser man den fara som sålunda nalkas mycket snabbare än vi för ett tiotal år sedan trodde skulle vara fallet.

Under jordbruksutskottets besök i Förenta staterna fick vi många bevis på hur allvarligt man där borta ser på denna fråga. Ledande politiker, affärsmän och vetenskapsmän, alla hade en och samma mening. Jag erinrar mig särskilt vad en av dem, rektor Berg vid Minnesotauniversitetet, sade på tal om den ökning av livsmedelstillgångarna som man ansåg vara en absolut nödvändighet: »Jag hoppas att Sveriges och Förenta staternas jordbrukare hand i hand skall söka lösa detta problem.»

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Jag skulle kunna tillägga vad jordbruksministern Freeman sade. Han hade svårt att tänka sig att något land kunde vara så oförsiktigt att man medvetet begränsade sin livsmedelsproduktion. Samtidigt som USA tar i anspråk en del av sin jordbank på 18 miljoner hektar — det uppgår den kanske till i dag; den utgjorde 22 miljoner hektar tidigare — uteslutande av den anledningen att u-länderna behöver mer livsmedel, föreslår regeringen att vi skall lägga ned tredjedelen av vår odlade åkermark. Jag menar inte, det vill jag understryka, att vi med hänsyn till u-hjälpen skulle uppehålla jordbruksproduktion på icke bärkraftiga åkrar — en sådan u-hjälp skulle få bekostas av människor som utför ett underbetalt arbete på dessa brukningsenheter, och det kan inte vara riktigt. Regeringssidans linje innebär emellertid att vi skall inkräkta på den produktionsökning som andra länder försöker uppnå för de svältande folkens räkning.

I Kennedyronden beslöt man att 1968 sända 4,5 miljoner ton vete till u-länderna. Jag skulle tro att dessa hjälpsändningar kommer att fortsätta framöver. FAO:s generaldirektör, doktor Sen, sade nyligen att u-länderna kommer att behöva livsmedelshjälp till ett värde av mellan 5 och 11 miljarder dollar per år redan 1975 — alltså vid samma tidpunkt då vi skulle behöva importera 20 procent av vårt behov av jordbruksprodukter. Dessa siffror säger kanske inte i och för sig så mycket, och jag skall därför försöka analysera dem något.

Beslutet i Kennedyronden att sända 4,5 miljoner ton livsmedel betyder i pengar räknat — om vi säger att man köper vete till 30 kronor per deciton — totalt 1,35 miljarder kronor. Men doktor Sen sade att man redan om åtta år behöver lämna u-hjälp för 25 miljarder kronor — för att ta det lägsta beloppet; han nämnde 5—11 miljarder dollar. För 25 miljarder kronor skulle man kunna

köpa 80 miljoner ton vete. Så mycket vete finns inte att köpa. Därför måste livsmedelshjälpen omfatta även en hel rad andra sortiment. Dessa siffror får givetvis stå för doktor Sens egen räkning, men jag förmodar att generaldirektören i FAO något så när vet vad han talar om. Under dessa förhållanden måste möjligheterna för oss att få köpa 20 procent av vårt behov vara ganska begränsade.

Beslutet i Kennedyronden var också avsett att vara början till en stabilisering och höjning av världsmarknadspriserna. De förhoppningar om att kunna köpa billigare på en världsmarknad, som alltså skall avhändas livsmedel för 25 miljarder kronor, som framskyttade hos departementschefen när han sade att man på oppositionssidan inte hade någon tanke på konsumentintresset, kan därför komma att vändas i bitter missräkning. Det är möjligt att vi ställs inför den före år 1975.

Alla övriga länder i Europa ökar eller har ökat sin livsmedelsproduktion. Generaldirektör Sen varnade häromåret för en minskning av livsmedelsproduktionen. Det är inte otänkbart att vi kan bli förhindrade att tillgodose så stor del av vårt behov, som avsetts, från de otillräckliga livsmedelstillgångar som sannolikt kommer att finnas.

Herr statsrådet ville göra gällande att vi egentligen inte hade någon bestämd mening när det gällde produktionsvolymen. Vi har uttryckt som vår uppfattning, att en produktionsvolym bör upprätthållas som med undantag för nödvändiga importvaror täcker vårt huvudsakliga behov av livsmedel utan att därutöver åstadkomma mera permanenta överskott. Det är en klar definition av vår önskan att skapa en bättre försörjningssituation för det svenska folket än den motsidan är beredd till.

Strängt taget borde produktionsvolymens omfattning vara en sekundär sak i rationaliseringsprocessen, ty huvudsaken är — som jag har nämnt — att

vi kan åstadkomma rationella jordbruk. I den mån vi gör det kommer produktionsvolymens betydelse i sammanhanget att förminska.

Det bör också framhållas att det svenska jordbruket står sig gott vid en internationell jämförelse. Fråga är, om inte det svenska slättbygdsjordbruket hör till de förnämsta som finns i världen. Jag tror att man vågar påstå att det väl tål en jämförelse även med ett så modernt jordbruk som USA:s. Därför kan resultatet av en till 80 procent nedpressad produktionsvolym komma att innebära att vi i vårt land lägger ned jordbruk av bättre kvalitet än de jordbruk i utlandet, från vilka vi kommer att importera. Man får i så fall hoppas att inte andra länder slår in på samma linje och medvetet pressar sina produktionsvolym till 80 procent av vad de behöver.

De rika ländernas intresse att söka hjälpa i hungerkatastrofen — om 15 å 20 år riskerar hundratals miljoner människor att svälta ihjäl — är inte bara en fråga av humanitär art utan har också en mycket stor ekonomisk och politisk betydelse. Jag skall inte uppta tiden med att redogöra för detta problem; det står nog klart för alla vad som ligger däri.

»Vi lever», sade professor Myrdal för en tid sedan, »i ett dårarnas paradis.» En annan svensk expert på detta område, professor Borgström, yttrade nyligen: »Vi skall inte inbilla oss att vi får sitta på parkett medan detta världsdrama utspelas inför våra ögon. Vi kommer att bli berörda antingen vi vill eller inte. Åskådarläktarna kommer att stormas.» Dessa uttalanden får stå för deras räkning som gjort dem, men jag tror vi gör klokt i att inte bortse från det allvar som finns bakom dem.

Vi kan inte heller ansluta oss till det uttalande som departementschefen har gjort och som han själv apostroferade, att vi bör minska vår produktion för att i handelspolitiska syften underlätta

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

en import till vårt land, d. v. s. för att ställa oss i en mera sympatisk ställning till exportörländerna. Det är alldeles självklart att vissa nödvändiga importvaror alltid måste få gå över gränserna, men handelspolitiska bevekelsegrunder kan och bör inte vara ett *medel* i jordbrukspolitiken. Det får vara något som kommer om det kommer, men det kan inte användas som ett medel bland andra. Det strider direkt mot strävandena att söka göra vårt jordbruk så rationellt som möjligt. Det är inkonsekvent också eftersom vi är medvetna om att redan nu en betydande del av vårt jordbruk hör till det bästa som världen kan uppvisa.

Vi är alla intresserade av att rationaliseringsarbetet inom jordbruket kan fortsätta så effektivt som möjligt. De som har det största intresset av detta är jordbrukarna själva. Det visar sig också, som jag tidigare påpekade, att över 80 procent av initiativen till storleksrationaliseringar under senare tid har tagits av jordbrukarna själva. Jag noterar i sammanhanget med tillfredsställelse den uppskattning som herr statsrådet visade beträffande jordbrukarnas positiva inställning. Denna omvandlingsprocess måste ledas och uppmuntras av samhället. Vi gör klokt i att betrakta denna omvandling som en process på relativt lång sikt. Jordbruksutredningens inbillning att detta är en affär på tio år är en ljusblå fantasi. Jag kan endast hänvisa till strukturförhållandena i Norrland och i Mellansverige, som jag tidigare berört.

Jordbruksutskottet har i en kompromisskrivning gjort ett viktigt uttalande om denna anpassningsprocess: »Vad gäller den fortsatta utvecklingen torde få förutsättas att frigörelsen av de i jordbruket bundna resurserna får ske i en takt som möjliggör att desamma kan absorberas inom annan sysselsättning och produktion på ett ur samhällsekonomisk synpunkt så ändamålsenligt sätt som möjligt.» Detta uttalande

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

innehåller en praktisk syn på hur denna omvandlingsprocess bör fortskrida för att bli förenlig med samhällsnyttan så långt som möjligt.

Ett annat uttalande som också är tacknämligt gör utskottet i den mening där det framhåller betydelsen av att »en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion upprätthålls». Utskottet understryker också departementschefens uttalande att en betydande jordbruksproduktion även i fortsättningen bör upprätthållas i de norra delarna av landet. Dessa uttalanden är viktiga från många synpunkter.

Tyvärr måste vi inom oppositionen säga oss, att denna goda målsättning kan bli svår att uppnå vid en 80-procentig försörjningsnivå. Om expertutredningarnas siffror är riktiga, krävs det att 800 000—1 000 000 hektar åker tas ur bruk. Sannolikt kommer en sådan nedbantning av den odlade åkern att gå hårt fram över Norrlands jordbruk. Regeringsidans linje håller därför inte vad gäller bibehållandet av ett tillräckligt jordbruk i Norrland, såvitt vi kan förstå.

I utskottsutlåtandet finns ett avsnitt som behandlar stabilitetsproblemet i prissättningen, varvid förslag framställs om en långsiktspanering på området. I propositionen framhåller också departementschefen betydelsen av stabilitet i detta hänseende, men han underlåter att föreslå några praktiska åtgärder i sådant syfte. Jag noterar emellertid med tillfredsställelse att departementschefen är införstådd med behovet av stabilitet. Det var jordbruksutredningen också. Utredningen säger följande: »En betydande stabilitet i prisutvecklingen är av vikt för att jordbruksproduktionen skall kunna utformas rationellt.» Men även jordbruksutredningen inskränkte sig till ett uttalande och framlade inga praktiska förslag.

Jag ber om ursäkt att jag återkommer till det stora landet Förenta sta-

terna, men i den jordbruksutredning som man företog där samtidigt med vår står det i den första programpunkten följande: »God tillgång på jordbruksprodukter till rimliga och stabila priser.» I sin kommentar till detta sade den amerikanske jordbruksministern, att han ansåg att stabilitet var minst lika viktig som prisnivån själv. Jag tror att det är ett riktigt konstaterande.

I 1960 års jordbruksutredning diskuterade man också frågan om stabilitet. Man hade utformat ett förslag till s. k. ramavtal, och såvitt jag förstod var man en tid inställd på att kunna avlämna ett sådant förslag. Emellertid lade man om kursen i slutomgången och fullföljde inte denna tanke. Man ansåg emellertid att det under en övergångstid inte skulle ske någon förändring i nuvarande prissättningsystem.

Nu föreslår departementschefen att prissättningen skall avse relativt korta avtalsperioder, och det har vi ingenting emot. Det kan vara en fördel att inte ha för långa perioder. Jordbruksministern anser emellertid att några fasta normer inte bör ges för prissättningen från period till period. Det innebär, som vi ser det, en ganska osäker framtid för dem som planerar att investera i jordbruk. Ett uttalande om en viss sammanknytning av dessa perioder skulle kunna ge bättre trygghet. Vi anser nämligen att investeringsviljan i jordbruk skulle ökas, om en viss stabilitet i prissättningen kunde påräknas, särskilt som det krävs större investeringar i jordbruksnäringen i förhållande till uppnådd omsättning och inkomst än vad som behövs i andra näringar. Det är detta som motiverar att ett visst undantag kan vara berättigat.

Jag vill inte bestrida vad statsrådet sade om att många industriarbetare också kan leva i otrygghet. Han nämnde textilarbetare. Skillnaden är emellertid den, att för att nå samma inkomst måste en jordbrukare satsa kanske en miljon, ett belopp som han själv står risken för,

vilket däremot en industriarbetare inte behöver göra. Därför menar vi att det kunde behövas allmänna riktlinjer, som knyter samman de kortare prissättningsperioderna.

Herr talman! Till sist vill jag på nytt understryka min tillfredsställelse över att enighet kunnat nås på vissa betydelsefulla punkter. Jag tror att detta kommer att bli till gagn för framtiden och för jordbrukspolitikens vidare handläggning. Jag har också den uppfattningen, att debatten om dessa frågor bör kunna föras i en lugnare och framför allt mindre frän ton än hittills.

Beträffande de frågor i vilka vi har olika meningar — det gäller främst produktionsmålsättningen och familj jordbrukens roll — tror jag att utvecklingen kommer att medföra att avstånden mellan oss minskar, inte minst därför att regeringens inställning enligt min mening är ohållbar i längden. Jag vill därför hoppas att vissa av de stridsyxor som använts under den senare tiden skall kunna grävas ned, och jag hoppas också att tillämpningen i Kungl. Maj:ts kansli av det beslut som vi snart kommer att fatta blir sådan, att vi inte behöver gräva upp dem igen. Det skulle vara bättre om vi kunde röka en fredspipa tillsammans med jordbruksministern i framtiden.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b. I övrigt ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! När Nils B. Hansson började överläggningen i första kammaren talade han först om 1800-talets mitt och beskrev situationen vid den tidpunkten och därefter den följande utvecklingen. Jag gissar att både kammarens ledamöter och talmannen håller mig räkning för att jag inte tänker gå så långt tillbaka i tiden.

Jag tycker mig ändå ha anledning att,

Riktlinjer för jordbrukspolitikens m. m.

liksom statsrådet Holmqvist, gå tillbaka till 1932 och det val som socialdemokraterna då vann. Regeringen hade då tagit sig an problemet med ungefär 300 000 arbetslösa människor. Jordbrukarna hade samtidigt sina lador och utrymmen fyllda med produkter som det inte fanns någon möjlighet att finna avsättning för, trots att det fanns människor här i landet som inte hade tillräcklig försörjning.

De konservativa krafterna var emellertid så pass starka, att den arbetslöshetspolitik som förordades av den socialdemokratiska regeringen inte kunde genomföras. Först sedan — jag vill gärna nämna detta namn — Axel Pehrsson-Bramstorp blivit ledare för det gamla bondeförbundet kunde denna politik genomföras, ty han var beredd att bryta med de konservativa inom bondeförbundet för att med socialdemokraterna bygga upp en konstruktiv arbetslöshetspolitik, som indirekt gav jordbrukarna möjligheter att få avsättning för sina produkter; det skapades ju arbetstillfällen genom denna sysselsättningspolitik.

Det är riktigt som här framhållits att detta var lösningar på mycket kort sikt. De långsiktiga lösningarna kunde komma först litet senare. Alla känner ju till att när 1947 års riksdag fattade beslut om en långsiktig planering på detta område detta skedde på grundval av det arbete som utförts av en kommitté som arbetat sedan 1942. Den proposition som 1947 förelades riksdagen hade som grundtanke, att vi skulle försöka ge de jordbrukare, som hade s. k. basjordbruk, en inkomstlikställighet med övriga grupper i samhället. Basjordbruken var små, 10 till 20 ha.

Detta program genomfördes år 1947 av en socialdemokratisk regering. Alla minns väl, hur man då från olika håll sade, att nu vill socialdemokraterna med Per Edvin Sköld i spetsen lägga ned 100 000 småbruk. Vi hade att möta en hektisk propaganda mot regering-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ens förslag. I årets centerpartimotion i anledning av den nu föreliggande propositionen framhålles, att man 1947 gjorde en felbedömning. Ja, det är riktigt att man gjorde det. Tjugo år efteråt erkänner man att utvecklingen blev en annan än den man förutspådde 1947.

Ändringar i denna jordbrukspolitik gjordes 1956 och 1959, då det sista sexårsavtalet träffades. Det innebar endast små förändringar; principprogrammet från 1947 stod kvar.

1960 års jordbruksutredning, på vars förslag den nu föreliggande propositionen i allt väsentligt bygger, arbetade under ganska många år och lade fram ett ganska omfattande material. Herr Hansson i Skegrie sade, att den utredningen var orealistisk på många punkter, att den inte var så mycket att ta hänsyn till. Han litade mer på första paragrafen i den amerikanska jordbruksutredningen 1960. Det må vara hans sak att han gör det. I stort sett har utredningsförslaget godtagits av departementschefen, och det utskottsutlåtande, som vi nu behandlar, godtar propositionens förslag.

Grundtanken i propositionen och utskottsutlåtandet är, att vi skall ha en betryggande livsmedelsproduktion som medför lägsta möjliga samhällskostnader och som ger näringsutövarna en skälig levnadsstandard och konsumenterna så billiga livsmedel som möjligt.

Jag skall inte gå in på alla detaljfrågor; andra talare från mitt parti kommer att göra det. Men jag skall ta upp den fråga, som herr Hansson i Skegrie i mycket stor utsträckning uppehöll sig vid, nämligen frågan om självförsörjningsgraden.

Herr Hansson sade att utskottet, om man haft ytterligare en vecka på sig, säkerligen skulle ha kunnat skriva sig samman på åtskilliga punkter, bl. a. i frågan om självförsörjningsgraden. Utskottsmajoriteten accepterar, att vi fram till 1970 enligt jordbruksutredningens och departementschefens förslag bantar

ned självförsörjningsgraden till 80 procent. I sin motion säger centerpartiet, att man kan acceptera en självförsörjningsgrad på mellan 80 och 90 procent men att denna helst bör ligga vid 90 procent. Om vi nu hade kompromissat, herr Hansson, skulle vi då ha fastställt självförsörjningsgraden till 85 procent? Hade vi »kompromissat på 89 eller 90 procent, hade det ju inte varit någon kompromiss utan ett godtagande av centerpartiets förslag. När herr Hansson i Skegrie alltså säger att man hade kunnat kompromissa, om man haft ytterligare en vecka på sig, frågar jag mig: Vad är då allt herr Hanssons emfatiska tal i denna talarstol värt?

Det har sagts, att vi är det enda land i världen som bantar ned vår produktion, trots att vi vet hur läget är ute i världen, hur människorna svälter o. s. v. Herr Hansson i Skegrie uppehöll sig ganska länge vid sina upplevelser i Amerika, och visst var de trevliga i och för sig; jag hade inte så förfärligt trevligt i Klippiga bergen, men det är en annan sak. Herr Hansson ville göra gällande att den amerikanske jordbruksministern hade ändrat uppfattning när det gällde de fattiga folken. Det hade han inte gjort. Han hade precis samma uppfattning som vi. Han sade nämligen att den hjälp med livsmedel som Förenta staterna nu ger får bli en hjälp på kort sikt. Vi måste se till att de fattiga länderna ges möjligheter att själva producera sina livsmedel. Det var väl inte bara, herr Hansson i Skegrie, för att hjälpa de svältande folken som man tog jordbanken i anspråk. En kongressman sade till oss — sanningshalten i det får han stå för själv — att de amerikanska skattebetalarna inte hade någon anledning att betala farmarna för att de höll en viss mark i träda; de lägger så mycket mera gödningsämnen på den övriga att de på det sättet intensifierar driften, sade han. Det kan också vara ett skäl till att man nu håller på att avveckla just detta jordbanksprogram.

Jag tror att vi har betydligt större möjligheter att hjälpa de fattiga folken om vi — det är klart att vi i den mån vi har överskott på livsmedel skall hjälpa till i vissa lägen — ger dem möjligheter att själva klara upp sin situation. Det har sagts att ungefär hälften av all spannmål som produceras i Indien förstörs på grund av dåliga lagringsmöjligheter, att transportvägarna inte är tillfredsställande o. s. v. Jag läste i en tidning för inte alltför länge sedan ett uttalande av en professor från Indien, som vid ett symposium i Lund hade sagt bl. a. att två råttor i Indien äter upp ungefär vad en människa kan leva på ett helt år. Det är klart att det är ett problem. Därför tror jag att vi har större möjligheter att lämna hjälp på t. ex. det tekniska området.

Herr Hansson i Skegrie tog sedan upp frågan, om det är rimligt att vi i detta rika land skall importera livsmedel från u-länderna. Det är ju så att de i stort sett bara har socker och vegetabiliska oljor att sälja, och de produkterna vill de ha ut på världsmarknaden för att på det sättet skaffa sig kapital till att bygga upp industriell verksamhet. Men vad är det som de träffar på då? Jo, de västeuropeiska staterna för en protektionistisk politik och bygger upp höga tullmurar omkring sina gränser. Dessa murar skall sedan de fattiga folken försöka komma över med sina produkter. Det medför att de priser de får ut blir oskäligt låga. Det har sagts att denna protektionism kostar u-länderna lika mycket som hela den u-hjälp de får från andra länder.

Jag skall lämna denna fråga och övergå till att tala om produktionsvolymen sedd ur beredskapssynpunkt. Vi har i jordbruksutredningen kommit fram till att vi skulle kunna klara oss med en åttioprocentig självförsörjningsgrad med en obetydlig ökning av lagringen. Vi har ökade möjligheter härtill genom att vi lärt oss en hel del. De näringsfysiologer som stått till utredningens förfogande har också sagt att det är tillfredsstäl-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

lande med en åttioprocentig självförsörjningsgrad. Man kanske skulle ha kunnat gå något lägre, men i en krigssituation kommer samhället att tvingas att ransonera vissa varor; i en sådan situation räcker människornas moral bara till en viss gräns, och sedan förlorar man kontrollen.

Härefter skall jag också ta upp en annan fråga, som herr Hansson i Skegrie uppehöll sig länge vid. Herr Hansson påstod att jordbruksutredningen — och om jag inte hörde fel sade han också departementschefen och utskottet — med prispress ville driva bort småbrukarna från jordbruket. Men som herr Hansson vet, vad utredningen sade var ungefär detta, att vi under de gångna tio åren har haft en utveckling som medfört att konsumentpriserna stigit något mer än realpriserna och att den utvecklingen bör få fortsätta en tid framöver. Vi föreslog i utredningen — och det har departementschefen och utskottet accepterat — att betydande medel skulle ställas till förfogande för att banta ned produktionen till 80 procent. Vi var beredda att satsa pengar på ett omställningsstöd i det syftet och att ge mera pengar till jordfonden. Herr Hansson i Skegrie tyckte det var egendomligt att jordbruksministern inte följt utredningen. Ja, det kan man ju säga. Men en utredning arbetar inte med samma premisser som en regering, som alltid måste ta hänsyn till den situation som råder när en stat göres upp, hänsyn som en utredning knappast gör när den presenterar sina förslag. Dessutom trodde man inte på lantbruksstyrelsen att det var möjligt att förbruka så mycket pengar som utredningen föreslog.

Den prispress som herr Hansson i Skegrie talade om har inte lanserats av utredningen, departementschefen eller utskottet utan av ledamoten av utredningen Halvdan Åstrand. Han påstod i Konserthuset den 14 mars, att vi ville utöva prispress på jordbruket. I utred-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ningen har vi sagt, herr Hansson, och departementschefen har accepterat det, att vi skall sätta in resurserna under en övergångstid på fyra år — eller det kanske behövs fem år — för att se vilken verkan det kan ha. Om det då visar sig att åtgärderna har ett inflytande på utvecklingen, skall vi fortsätta med verksamheten. I annat fall får vi överväga huruvida prissättningen är den riktiga.

Vi kan väl också säga att vi har en prispress redan för närvarande. Vid en överproduktion på fläsk, som skall avsättas på utlandsmarknaden, höjer vi exempelvis slaktdjursavgiften, vilket innebär att avräkningspriset till producenten blir lägre. Man kan väl med samma fog säga att också det är en sorts prispress. Om produktionen sjunker för snabbt och vi kommer under de 80 procenten, är priserna säkerligen för låga, och då får vi överväga om det inte är motiverat med en höjning.

Lantbruksförbundet har efter utredning kommit fram till att vi bör ha differentierade priser. Den utredningen presenteras nu på olika RLF-möten. Jag skall inte här ta ställning till om systemet är riktigt eller inte. Men i den utredningen föreslås att den producent som levererar 1 000 liter mjölk per månad skall vidkännas ett visst avdrag därför att hämtningskostnaderna blir stora, medan den som levererar 20 000 eller 30 000 liter skall få ett tillägg därför att uppsamlingskostnaderna för honom blir lägre. För slaktsvin tillämpas en liknande metod. Jag vill fråga om inte också det är ett medel att öva på tryckning på vissa grupper, bl. a. småbrukarna? Är inte det också en form av prispress när man presenterar ett sådant förslag? Jag skall gärna medge att det inte har mött någon större entusiasm ute på de olika stämmorna, men förslaget kvarstår.

Nu vill herr Hansson i Skegrie röka fredspipa med jordbruksministern, och jag tycker att det är riktigt att vi inte

skall bråka. Herr Hansson säger också att vi inte skall ha politiska trätor i dessa frågor. Om vi tar herr Hansson på allvar, kan vi väl vänta oss att man tar bort skyltarna ute på landsbygden med frågan: Kan ni tänka er den här bygden utan jordbruk? Det skulle vara ett led i herr Hanssons fredsinvit.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid prisregleringen. Det finns därvidlag en överenskommelse mellan organisationerna och departementen, och det råder alltså inga skiljaktiga meningar om de planfrågor som här har diskuterats av herr Hansson. De kommer väl upp till behandling i annat sammanhang.

Jag började med att säga att vi på socialdemokratiskt håll fick kontakt med ett konservativt bondeförbund under 1930-talet. Vi fick ta diskussionerna och stötarna med bönderna på den tiden, och vi gjorde det av solidaritet med en grupp som vi betraktar som arbetare — de mindre jordbrukarna. Vi tog den konstruktiva debatten 1947, då det socialdemokratiska partiet med Per Edvin Sköld i spetsen målades ut som det parti som ville driva bort de svenska småbrukarna från landsbygden. Vi har tagit denna debatt även 1967. Tongångarna är inte så särskilt olika. Jordbruksminister Holmqvist som företrädare för jordbrukspolitiken inom socialdemokratin har fått ta ansvaret och utstå många fräna attacker. Vi kommer inte att hesitera inför dessa debatter. Utvecklingen visar ändå att den konstruktiva debatt som vi tar upp i dessa frågor uppskattas nu i varje fall av herr Hansson i Skegrie.

En familj jordbrukare — sådana kommer säkerligen att finnas även i framtiden — som går upp på morgonen, utfodrar sina djur, sköter mjölkningen, går hem och äter sin frukost, går till arbetet och slutar klockan fem eller halv sex, han är ju i själva verket en arbetare och borde ha de intressen som vårt parti företräder. Det har ty-

värr inte blivit så. Centerpartiet, som säger sig företräda dessa grupper, har många reservationer gemensamt med högern och folkpartiet och är alltså enigt med dessa partier. Herr Hansson har från talarstolen bekräftat denna oenighet och sagt att det är socialdemokraterna som är oeniga. Jag vill säga herr Hansson att bakom den jordbrukspolitik som nu presenteras och som bär Erik Holmqvists signatur, står en enig socialdemokratisk riksdagsgrupp. Vi kommer att slåss för denna politik. Vi tror att den är riktig och vettig. Den kommer att ge jordbrukets utövare större chanser att arbeta och ge dem bättre utbyte av arbetet. Den kommer dessutom att ge konsumenterna lägre livsmedelspriser på sikt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan utom på de punkter som berörs av reservationerna 2, 4 a, 5 och 7 av herr Mossberger m. fl., till vilka reservationer jag yrkar bifall.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill först rätta till en missuppfattning som herr Persson i Skänninge råkat ut för. Jag sade inte att socialdemokraterna är oeniga i denna fråga, ty det är de inte, utan jag sade att de är oeniga i andra frågor. Att sådan oenighet föreligger har vi ju haft exempel på.

Jag skall inte bemöta det resonemang om prispresspolitiken som herr Persson i Skänninge för. Som jag tolkat skrivningen är vi inom utskottet överens om att någon prispresspolitik inte skall tolereras. Jag hoppas därför att vi för framtiden kan avföra den debatten från dagordningen.

Det är möjligt att jordbruksminister Freeman uttalade att Förenta staternas hjälp till u-länderna är ett projekt på kort sikt, till dess att u-länderna kan försörja sig själva. Men så måste väl all u-hjälp vara inriktad. Det gäller hjälp
2* — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 35*

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

under ett övergångsskede; man får hoppas att u-länderna så att säga växer till sig. Men i fråga om livsmedelsförsörjningen lär tyvärr inga möjligheter föreligga för u-ländernas folk att inom överskådlig tid kunna försörja sig själva.

Herr Persson i Skänninge frågar hur en kompromiss om produktionsvolymen skulle se ut. Jag hade varit tacksam om herr Persson i Skänninge ställt den frågan under utskottsbehandlingen. Herr Persson i Skänninge vänder sig ju inte till rätt forum när han tar upp ärendet under plenum i kammaren. Jag vill bara säga att den första förutsättningen för att vi skall kunna diskutera en kompromiss är att regeringsviden släpper kravet på en produktionsnedbantning som mål i jordbrukspolitiken.

Jag hade hoppats litet mer av herr Persson i Skänninge. Herr Persson i Skänninge minns kanske att när vi i Förenta staterna lyssnade till en rad herrar som lade ut texten om produktionsförhållandena och försörjningssituationen, så sade herr Persson i Skänninge flera gånger till mig: Ja, hör du, här får vi nog kompromissa. Jag var mycket tacksam för detta yttrande av herr Persson i Skänninge, men tyvärr måste jag säga att jag blivit litet missräknad på herr Persson, sedan han kom tillbaka till sitt fädernesland.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Bara några få ord till herr Hansson i Skegrie!

Det är ju inte vanligt att vi i kammaren går in på vad som skett under utskottsbehandlingen, men eftersom herr Hansson i Skegrie gjorde det skall jag ta upp det. Jag frågade gång på gång: Vad är det vi skall kompromissa om? Gäller det motionen? Då är det ingen kompromiss. I det läget utsåg vi en delegation, som jag tyvärr inte kom med i, och jag har alltså inte kunnat ställa frågan tidigare. Därför har jag

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ställt den här i dag, herr Hansson i Skegrie.

Jag är tacksam mot herr Hansson i Skegrie för att vi nu fått inskrivet i kammarens protokoll, att herr Hansson i Skegrie i fortsättningen inte kommer att föra något tal om prispress.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Om prispresspolitiken skall kunna anses avförd från dagordningen beror, som jag sade i slutet av mitt tidigare inlägg, på tillämpningen av riktlinjerna i Kungl. Maj:ts kansli. Jag vill emellertid tolka utskottsutlåtandet så, att prispresspolitiken får anses avskriven.

Det är riktigt som herr Persson i Skänninge säger, att vi utsåg en delegation för att försöka få till stånd en kompromiss i vissa frågor. Vi lyckades också bra i den kommittén, men tyvärr remitterades aldrig den nu aktuella frågan till oss, trots att vi gjorde en förfrågan huruvida herrarna på regeringsidan var villiga till en kompromiss även därvidlag. Så ligger det till, herr Persson i Skänninge.

Herr ELIASSON i Moholm (h):

Herr talman! Vi har hört herr Nils B. Hansson i första kammaren behandla 1800-talet. Herr Persson i Skänninge byggde upp oss med att tala om 1930-talet och — om jag inte minns fel — talade statsrådet om 1940-talet. Jag tillåter mig lämna historieskrivningen och försöker se problemen sådana de är just i dag.

Statsrådet sade i sitt anförande att han var ledsen över att propositionen hade kommit så sent. Det är uppenbart att man i utskottet måst arbeta under ganska hård press.

Jag vill till bakgrund ta statsrådets yttrande om att han kämpade för ett effektivt jordbruk, en god beredskap och ekonomisk-social trygghet för dem

som arbetar inom jordbruket. Han slog fast att endast detaljer skiljer oss åt. Om vi haft möjligheter att arbeta något längre i utskottet hade vi kanske kommit längre i sammanskrivningar än vad vi hittills gjort. Jag skulle i detta sammanhang vilja ställa frågan: Hade inte statsrådet kunnat underlätta detta arbete för oss genom att ur denna proposition bryta ut årets prisuppgörelse så att vi fått längre tid för den framtida jordbrukspolitiken? Årets uppgörelse har ju inte föranlett någon som helst diskussion på grund av att propositionen är skriven i överensstämmelse med avtalet. Det hade naturligtvis varit trevligare om vi kunnat nå större enighet. Stor enighet har ändå nåtts, och de borgerliga har i praktiskt taget samtliga principfrågor kunnat komma överens.

»Vi diskuterar i dag inte huruvida vi skall ha ett jordbruk eller inte.» Ungefär så sade statsrådet. Vi är alla överens om att vi under alla förhållanden skall ha ett jordbruk som är av den storleksordningen att det kan trygga vår fullständiga försörjning i händelse av avspärrning. Vi kan däremot diskutera — vilket också gjorts — hur stor minimiproduktionen skall vara i fredstid för att vi skall kunna uppfylla det tidigare omtalade kravet i en avspärrningstid. Detta problem är synnerligen svårt att bedöma, vilket visas inte minst därav att statsrådet själv underkänt jordbruksutredningens kalori-beräkningar. Är man medveten om hur svårt detta är manar detta givetvis till försiktighet. Kvar står då endast kravet på att vi skall ha tillräckliga garantier för att produktionen skall räcka till, något som inte bör vara en övertygelse enbart hos folket här i landet, utan — vilket är minst lika viktigt — även omvärlden skall ha klart för sig att Sverige har möjligheter att självt försörja sig under alla omständigheter. Det finns andra, svårbedömbara faktorer när det gäller jordbruket, t. ex. va-

riationerna är från år i skördarnas storlek. Dessa kan vara mycket stora, vilket naturligtvis beror dels på att jordbruket är en biologisk näring och dels på att det är helt avhängigt av väderleksförhållandena.

Statsrådet har i sin proposition dessutom inlagt handelspolitiska aspekter, som han tycker talar för en ytterligare nedskärning av produktionen. Genom att lösa dessa trots allt relativt små problem kan man på lång sikt skapa en ohållbar situation i framtiden. Inte minst bostadsmarknaden ger oss besked om vad felaktiga regleringar kan leda till. Det är därför vi i högerpartiet ansett att livsmedelsförsörjningen skall ses i ett betydligt större sammanhang.

För att komma ifrån en del misslyckanden i sin egen politik försöker regeringen alltid att väcka intresse kring andra frågor. I år tror den att alla politiska problem skall kunna lösas genom en ny statlig bank. I fjol försökte den få människorna att tro att en ny jordbrukspolitik skulle vara det allena sälliggörande för detta land och för dess framtida ekonomi. Framför allt skulle stora pengar sparas åt konsumenterna samtidigt som jordbruket skulle få höjda inkomster. Jordbruksutredningens förslag utsattes för hård kritik. Utvecklingen på världsmarknaden och den ändrade situationen på arbetsmarknaden gör att människorna i dag kanske fått en annan uppfattning. Men kanske berodde valnederlaget förutom detta också på att människorna inte trodde på den politik som man presenterade.

När statsrådet nu har skrivit sin proposition, kan det vid ett ytligt betraktande se ut som om han hade ändrat uppfattning. Vid närmare studium kommer man fram till att han försöker hålla alla vägar öppna.

Då vi har krävt preciserings, har vi ofta — till och med i utskottet — mötts av den invändningen att vi inte behöver skriva något särskilt om detta,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

därför att propositionen inte utesluter de möjligheter som finns. Vis av valnederlaget och vis av människornas reaktion tycks statsrådet i stället som en melodi ha valt en populär schlager som säger: »Säg inte nej, säg kanske, kanske, kanske.» Det ger honom större handlingsfrihet. Men vi hade velat ha närmare preciserings, ty det hade varit bättre för jordbruket, bättre för oss alla.

När det gäller rationaliseringen av det svenska jordbruket är vi alla överens. Fjolårets beskyllningar att det skulle ha varit jordbrukarna som inte var villiga till rationaliseringar — i dag understruket av statsrådet — vill jag emellertid bestämt tillbakavisa. Det har funnits många orsaker som hindrat rationaliseringen som vi i dag ser den: egnahemsstödet på sin tid, utformningen av småbrukarstödet och den tidigare jordförvärvslagen var faktorer, som i många fall helt omöjliggjorde den rationalisering som man nu önskar. Därmed är det inte sagt att de beslut som den gången fattades var felaktiga.

Jag är angelägen om att understryka att högerpartiet vad gäller jordförvärvslagen inte hade någon del i densamma. Den genomfördes med socialdemokraternas stöd, och ansvaret åvilar nu dem.

Den liberala jordförvärvslagen som vi nu har fått har också visat att rationaliseringen går snabbare. Detta kommer med hänsyn till åldersfördelningen inom jordbrukarkåren att innebära att jordbruksrationaliseringen kommer att gå i accelererad takt. Några drastiska åtgärder är inte motiverade, men väl är det lämpligt med en stimulans för att på frivillig väg underlätta och göra strukturrationaliseringen snabbare samt kanske också leda den på rätt väg.

Vad som emellertid är viktigast är en långsiktig politik; den behövs för att stimulera människor till rationalisering. Det är en stabilitet i bedömningarna framåt som människorna vill ha. Det finns ingen som med de stora ka-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

pitalinsatser som i dag och i framtiden krävs vill göra detta utan att kunna överblicka framtiden. Samtidigt som jordbruksministern kräver kortsiktiga lösningar i den allmänna jordbrukspolitiken, har han emellertid kvar avskrivningsregler, som i själva verket innebär att vi skall bygga ekonomibyggnader, vilka skall vara användbara under ungefär 75 år.

Allt går nu mycket fortare. Tekniska framsteg och en strävan att förändra produktionen i förhållande till marknadsbehovet understryker kraven på generösare avskrivningsregler, något som vi i högerpartiet vid upprepade tillfällen har krävt. Ekonomibyggnaderna måste i framtiden byggas så att de ger möjlighet till snabba ändringar av driften, varför speciellt inredningarna borde beredas väsentligt kortare avskrivningstid.

Flexibilitet är ett ord som blivit på modet i många sammanhang. Beträffande jordbruksföretagen är det berättigat, därför att där går förändringarna så fort. När nu skatteproblemen i sin helhet så småningom skall lösas, hoppas vi att statsrådet skall äga styrka att hävda sina synpunkter på rörlighet inom näringen. Vi hoppas också att han vid detta tillfälle inte glömmer möjligheten att genomföra en effektiv resultatutjämning — det är angelägnare ju större specialiseringen inom näringslivet blir. Skattepolitiken är över huvud taget ett viktigt område inom jordbrukspolitiken.

En förutsättning för att vi i framtiden skall kunna erhålla driftiga jordbrukare i näringen är att dessa får möjlighet att på sikt planera sina företag. Eftersom endast driftiga företagsledare kan åstadkomma en förbilligad produktion är långsiktig planering också ett konsumentintresse.

Rakt motsatt effekt kommer statsrådets uttalande om sänkt realprisnivå att få, framför allt som vi vet att de senaste decenniernas kapitalförstöring

i dagsläget inte ger möjlighet här till om framtidens mål skall kunna nås.

Till långsiktig planering hör, som statsrådet framhåller och som vi påpekade 1961, en anpassning till den jordbrukspolitik som föres inom Gemensamma marknaden. Jag vill understryka att det ofta görs gällande att denna marknads priser skulle vara avsevärt lägre än den svenska marknaden. Vid närmare påseende — om man tar hänsyn till alla faktorer, bl. a. utgående subventioner — torde förhållandet vara det motsatta. Men som regel visar det sig att kostnadsskillnaden ligger inom marginalen för transportkostnaderna. Man kan t. o. m. ifrågasätta om fjolårets sockerdebatt var motiverad, när man nu kan konstatera att en anpassning till Gemensamma marknaden endast innebär en förändring av råsockerpriset med 15 öre. Planeringen bör ge oss möjligheter att genom att undersöka Gemensamma marknaden behov försöka skapa förutsättningar för en avsättning av svenska produkter på den marknaden.

Liksom inom andra delar av näringslivet innebär krav på rationalisering också ökade behov av investerings- och rörelsekapital, varför det förefaller egendomligt att statsrådet inte har följt jordbruksutredningens förslag utan föreslagit en minskning av de där angivna kreditramarna. Det är möjligt att statsrådet har tänkt sig att den nya lantbruksorganisationen skall kunna klara dessa problem. Vad jordbrukarna behöver är emellertid inte nya organisationer utan tillgång till det kapital som är en första förutsättning för rationaliseringens genomförande. Ramarna bör redan i år ges sådan storlek att de kan förutsättas fylla uppkommande behov. Jordbruksministerns uppfattning om jordbrukarnas rationaliseringsvilja förefaller mig med hänsyn till hans förslag om kreditramarna vara alltför pessimistisk.

Det finns alltid risk i en omdanings-

process att några grupper kommer i kläm mellan det som varit tidigare och det som skall gälla i framtiden. Alldeles speciellt är detta förhållandet för ägarna till de mindre jordbruksfastigheterna. 1960 års jordbruksutredning, som hade i uppdrag att utreda småbrukarstödet, föreslog helt drastiskt att man skulle lösa dessa problem på sikt genom att avskaffa dem. Det förefaller nästan som om statsrådet har samma uppfattning. Att förändringar genomföres är helt i sin ordning och att det produktbundna stödet avskaffas har accepterats. Det förefaller oss emellertid nödvändigt att dessa människor får tid till anpassning, så att de inte helt drastiskt — som föreslås för vissa grupper — redan inom en månad berövas sitt stöd. Det torde av många anses som en brutal åtgärd.

För mig framstår det inte som en förstahandsangelägenhet att avskaffa det mindre jordbruket. Det gäller i stället att underlätta möjligheterna för mindre jordbruk att bilda lönsamma enheter och avskaffa bidragsformer som kan leda till en snedvriden produktion. Huruvida statsrådets förslag i detta avseende leder till resultat kan nog ifrågasättas, då en fortsatt inflation och den föreslagna avtrappningen av avgångsvederlaget knappast kommer att vara den sporre som statsrådet avsett.

Det är min uppfattning att arealstorleken inte i allt är avgörande för ett företags lönsamhet. Jag anser att familjeföretaget i vårt land liksom i andra länder är och kommer att vara den från såväl företagare- som konsument-synpunkt lämpligaste företagsstorleken.

Vad det här gäller är att få ett så stort antal väl avlönade arbetstimmar inom företaget att det ger sin ägare tillfredsställande försörjning. För att få optimal effekt av de begränsade ekonomiska och personella resurser som står till förfogande bör dessa företag i första hand uppmuntras. Denna uppbyggnad

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

går inte alltid att genomföra på en gång, utan den måste ske successivt allteftersom lämpliga fastigheter blir tillgängliga.

Målet måste vara att möjligheter bereds för dem som arbetar i jordbruket att få en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare i andra näringar har. Detta innebär att förutsättningar bör skapas för företagsekonomisk lönsamhet vid rationellt bedrivna jordbruksföretag i likhet med förhållandet inom näringslivet i övrigt. Jag ansluter mig på den punkten helt till utskottets uppfattning. Detta hindrar emellertid inte att också andra företagsformer och företagsstorlekar i fri konkurrens skall kunna få arbeta sida vid sida; det är bara prioriteringen av de begränsade resurserna som jag har velat påtala.

Denna uppbyggnad kan ske i form av såväl familj jordbruk som storjordbruk men utesluter inte deltid jordbruket; härvidlag delar jag inte jordbruksministerns negativa syn. Dessa företag är för många en passande livsform, skapar en reserv av arealer som vid behov kan disponeras och löser för åtskilliga människor bostadsproblemet, för att inte tala om fritidsproblemen. De hindrar inte heller storleksrationaliseringen, eftersom lantbruksnämnderna vid ägarskifte alltid har möjlighet att genom § 5 jordförvärvslagen bevaka struktur-rationaliseringen.

I stora delar av vårt land ger skogen möjlighet till ett kontinuerligt utnyttjande av arbetskraften, vilket har avgörande betydelse för företagets lönsamhet. Det framgår därför som naturligt att denna kombination underlättas genom att tillfälle ges till skogskomplettering. I andra delar av vårt land saknas förutsättningar för en sådan kombination. I dessa bygder bör rena skogsfastigheter med samhällets stöd kunna skapas, vilket hindras av nuvarande utformning av bidragen och gällande jordförvärvslag.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Jag vill, herr talman, uttrycka min tillfredsställelse över att statsrådets förslag i prisfrågan helt överensstämmer med den ingångna överenskommelsen och inte — vilket hänt vid tidigare tillfällen — innehåller några avvikelser. Naturligtvis kunde man dock som jordbruksföretagare, i enlighet med vad jag tidigare har framhållit, ha uttalat önskemål om en långsiktigare planering.

Vi har i vår motion diskuterat en samordning av jordbrukspolitiken och naturvården. Vi anser det angeläget att arbetet härvidlag samordnas så att nedläggande av fastigheter inte medför en förslumning av landskapsbilden. Det rör sig här om stora arealer, där, om inga åtgärder vidtas, alternativet är i bästa fall skogsplantering, i sämsta fall förbuskning. Vi har visat på olika vägar att lösa dessa problem, vägar som leder till att landskapsbilden i varje fall till dels kan bevaras och förhindrar att man genom missgrepp i dagsläget förstör möjligheterna till en framtida landskapsvård.

I de norra delarna av vårt land är de klimatiska betingelserna för ett allsidigt jordbruk inte lika gynnsamma som i de södra. Det finns emellertid en lång rad faktorer — inte minst den försvarspolitiska synpunkten — som gör det önskvärt att där bibehålla jordbruk av betydande omfattning. Naturligtvis skall även dessa jordbruksföretag byggas upp som rationella, driftsekonomiskt riktiga enheter. Det kan emellertid här vara berättigat med ett speciellt stöd från samhället. Det är inget subventionstänkande, herr statsråd, när vi vill öka det extra mjölkpristillägget i Norrland, utan det är endast ett försök att återställa värdet av tillägget, det värde som inflationen har urholkat. Detta är anledningen till att vi vill göra denna uppräknings.

Herr talman! Under tiden efter andra världskriget har prissättningen på jordbruksprodukter kännetecknats av att realprisnivån utvecklats långsammare

än kostnadsnivån. Detta förhållande tog jordbruksministern till intäkt för ett uttalande att denna trend kommer att fortsätta eller rent av bör fortsätta. Detta uttalande är orealistiskt, framför allt med tanke på det uppdämda rationaliseringsbehovet, varför vi har svårt att acceptera det.

Den föreliggande propositionen är, som jag inledningsvis sagt, inte så drastiskt utformad som man kunde ha väntat efter föregående års jordbruksutspel. Detta är av stort värde, inte bara för jordbrukarna utan också för de många människor som i ett svenskt jordbruk ser den framtida livsmedelsförsörjningen garanterad. Särskilt positivt förefaller det enligt min tolkning att prispress inte skall tillämpas för att tvinga fram en snabbare rationalisering. Många skäl talar för att denna rationalisering kommer att öka snabbt.

Det framtida bekymret kommer måhända att bli att i en svältande värld kunna rekrytera dugande ungdom till den enda näringsgren som kan tillgodose det växande behovet av livsmedel. Det är i detta land ofta inte opportunt att tala om svält i en situation när vi brottas med överproduktion. Dessa frågor har diskuterats också i dag. Jag är angelägen att understryka att vi från högerpartiet aldrig någonsin har sagt att vi i Sverige borde ha en produktion av den storleksordningen att den skulle inriktas på export till u-länderna. Vi har emellertid den uppfattningen att det inte kan vara riktigt att minska produktionen för att öka sin egen import och därmed beröva andra länder detta tillskott, när vi har möjligheter att producera livsmedel själva. Jag har med detta inte sagt att alla de andra hjälpåtgärderna — hjälp till självhjälp, hjälp till att ta död på alla de råttor som herr Persson i Skänninge talar om och en serie andra åtgärder — inte skall vidtas, men vi måste ha klart för oss att det första människorna måste ha trots allt är livsmedel.

Det har talats om Amerikas inställning. I Amerika sades angående den s. k. jordbanken att år 1980 skulle all jord som var användbar för livsmedelsproduktion också användas till detta. Man slog fast att man förutsatte att varje land som hade möjligheter också skulle bidra till, kanske inte att förhindra katastrofen men i varje fall att lindra den.

Statsrådet sade med de handelspolitiska motiveringarna att de borgerliga inte tar hänsyn till konsumenterna. Herr statsrådet har möjligen rätt på mycket kort sikt. Vi har velat göra en bedömning på lång sikt. Det har gällt garantin och skyddet för en livsmedelsproduktion. Här har nämnts kött. Det finns överskott av kött i vårt land just nu. Jag skulle dock inte tro att alla de har fel som i sina prognoser gör gällande att kött om ett antal år kommer att vara mycket svårt att få fram. Sådana bedömningar görs i Sverige men även internationellt. I den situationen faller ansvaret på dem som kortsiktigt har velat lösa detta problem.

Vi vet att förhållandena ständigt ändras. Jag tror att man t. o. m. i dag kan åka från Danmark och köpa smör billigare i de svenska affärerna. Om någon vågat påstå detta för två år sedan hade det betraktats som en utopi. I dag är det emellertid en realitet. Det visar bara att vi kanske går mot en annan prisutveckling, så att man inte längre kan säga, att man alltid har möjlighet att importera billigare livsmedel.

Statsrådet sade att det inte skulle vara någon prispress, och det anser jag tillfredsställande. Herr Persson i Skänninge var väsentligt mer tveksam på den punkten, och han drog fram slaktdjursavgifterna. Jag är medveten om att man på kort sikt får använda sådana åtgärder, men vad vi syftar på är att man med prispress skall genomföra den långsiktiga jordbrukspolitiken och framför allt rationaliseringen. Det är det som vi så hårt vänder oss emot.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Herr Persson i Skänninge säger att Lantbruksförbundet självt kommer att genomföra ett differentierat pris, som kommer att utgöra en stark prispress på de mindre jordbrukarna. Det är väl ändå så, herr Persson, att enligt ifrågasvarande utredning är anledningen till att vissa skulle få mer betalt att de har kommit upp i en produktionsnivå, där företaget gör vissa besparingar och dessa besparingar skall räknas dem till godo. Man har aldrig någonsin avsett att sänka priset för andra, såvitt jag vet. Man gynnar alltså specialisering. Man ger en prisförbättring som dessa har bidragit till. Låt mig till slut ändå understryka att det ännu inte föreligger något förslag om det. Det är medlemmarna ute i bygderna som själva skall avgöra frågan.

Vidare kan jag ge herr Persson i Skänninge ett tröstens ord med anledning av att han sade att han hoppades att han inte längre skulle behöva se affischen: »Kan ni tänka er denna bygd utan jordbruk?» Hos oss togs den ned den 19 augusti i fjol. Jag förutsätter att detsamma skedde i Östergötland. Om jag inte minns fel var det en förutsättning att den affischen skulle vara nere före valrörelsen. Det var den, och den kanske hade gjort nytta.

Jag hoppas, herr statsråd, att vi nu skall få en jordbruksdiskussion som skall vara mildare, att vi skall röka fredspipa. Jag tror att alla vill vara med om att röka den fredspipan. Ge oss tid vid ett annat tillfälle att få möjligheter att diskutera, så att vi inte får en proposition så sent.

I detta anförande instämde herr *Petersson* (h).

Herr ANTBY (fp):

Herr talman! Jordbruksutskottets utlåtande nr 25 behandlar ett stort och betydelsefullt spörsmål och det finns starka skäl för att hävda den uppfatt-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ningen att utskottet borde beretts betydligt mera tid för ärendets behandling.

Nu blev det så att utskottet tvingades snabbbehandla frågan. Resultatet är också att här, trots ett utomordentligt gott arbete av utskottets personal och presidium, presenteras ett utlåtande som alltför mycket präglas av att ha tillkommit under jäkt och tidsnöd.

Jag vill därtill framhålla att formuleringar, som motiverar ståndpunkterna, i många fall hade behövt både begrundas och slipas mer än vad som nu varit möjligt. Det är för övrigt ganska troligt att den nödtvungna brådskan har bidragit till skiljaktiga meningar och reservationer som kunnat undvikas om vi haft mera tid på oss.

Jag har faktiskt för min del funderat på samma sak som herr Eliasson i Moholm här antydde, nämligen om man inte hade haft möjlighet att dela propositionen på två sådana, så att avsnittet om framtidslinjerna hade framlagts tidigare, varigenom man hade fått bättre tid för ärendets behandling. Jag är medveten om att det kanske hade fört med sig vissa komplikationer, men jag har ändå hyst dessa funderingar.

Nu är det så med mig som med flera andra här att jag naturligtvis är historiskt intresserad. Jag skall emellertid inte gå tillbaka till vare sig mitten av 1800-talet, 1930-talet eller 1940-talets slut utan nöja mig med att gå drygt 14 månader tillbaka i tiden. Det är ju drygt 14 månader sedan uvertyren till fjolårets stora debatt i jordbruksfrågan spelades upp. Jordbruksministern antydde i sitt anförande att det på det håll, som han väl räknar som motståndarsidan, förekommit vissa överdrifter, och det finns ingen anledning att bestrida detta. Det har varit en debatt med många gånger höjda röstlägen och också med frikostiga löften. Det sades ju att 1 500 kronor om året skulle kunna intjänas av en normalfamilj. Nu före-

ligger ett förslag till uppgörelse som jag inte hört någon erinran mot, och det kommer väl också att antas när vi går till beslut i frågan. Förslaget innebär att mjölken kommer att bli fyra öre billigare per liter, vissa andra varor däremot kommer att stiga något i pris och beträffande andra kommer priset att sänkas. Man kan väl i stort sett tala om en oförändrad kostnadsnivå. Det vill allt till ett väldigt mjölkdrickande i den stockholmska normalfamiljen, om den skall tjäna 1 500 kronor om året på en prissänkning på mjölken av fyra öre per liter. Nog är mjölken en nyttig dryck, men jag kan inte tro att det är bra att dricka så mycket.

Nu skall väl inte statsrådet Holmqvist lastas för den socialdemokratiska propagandan, ty jag tror att det är helt andra krafter som ligger bakom. Jag undrar om det kan vara den sten som hängde sig om halsen på herr Dockered i höstens valrörelse i avsikt att sänka honom i havets djup. Nu blev det i stället så, att den där stenen förvandlades till en flygande matta, som lyfte herr Dockered högt upp på ärone's tinnar långt högre än han väl någonsin hade tänkt sig hamna. Nå ja, det tycks höra till god ton här i dag att tala om att vi nu uppnått stor enighet, och jag vill gärna understryka att så är fallet; vi har enligt min mening kommit långt på den vägen. Efter de nyanserade formuleringar, som jordbruksministern använt i propositionen, liksom också i sitt anförande i dag, samt med tanke på de meningsyttringar som återfinns i utskottsutlåtandet finns det all anledning till att debatten i jordbruksfrågan förs i en mer avspänd och lugn atmosfär än i fjol, vilket folkpartiet med hänsyn till jordbruksfrågans betydelse hela tiden önskat.

Jag vill sedan anföra några synpunkter på hur jag själv — och som jag tror flertalet inom det parti jag företräder — ser på jordbruksfrågan. Eftersom nu

en rad av partikamrater kommer att ta upp delproblem skall jag försöka fatta mig mycket kort.

Jordbrukspolitiken bör syfta till en tillfredsställande försörjningsnivå och bör vidare medverka till bildandet av tidsenliga och utvecklingsbara jordbruksföretag, som kan ge brukaren skälig ersättning för nedlagt kapital och arbetsinsats och som också kan ge konsumenterna livsmedel till rimliga priser. Att detta senare innebär förhandlingar och jämkningar mellan olika intressen, där bägge parter får både ta och ge, är uppenbart.

Därutöver må understrykas, att vi framför allt har att med största uppmärksamhet ge akt på och ta hänsyn till den internationella utvecklingen. Härvidlag är EEC-frågan en viktig faktor. Vi har även att beakta den hastiga tillväxten av världsbefolkningen under hänsynstagande av våra intressen och förpliktelser i det avseendet. Den omständigheten att jordens befolkning sedan åratal tillbaka ökar i hastigare takt än livsmedelsproduktionen kan inom en snar framtid ställa helt andra krav på prestationer på jordbrukets område än man tidigare tänkt sig. Det har redan i debatten talats om hur man i USA ser på den saken, och jag skall inte upprepa det. Jag vill dock understryka att det inom OECD har klart framhållits, att de västeuropeiska länderna måste vara medvetna om att de under 1970-talet kommer att ha ansvar för världens livsmedelsförsörjning, även då det gäller de underutvecklade länderna. Därmed inte sagt att vi skall uppträda som livsmedellexportörer, men vi tvingas ändå att ta hänsyn till denna problematik.

Jag vill i motsats till den uppfattning jag tyckte mig kunna utläsa ur jordbruksministrarnas anförande framhålla, att jag anser att en sådan inställning till jordbruksfrågan är klart förenlig med omsorgen om konsumenternas intressen.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Vi ser det således som angeläget att vår jordbrukspolitik utformas på ett sådant sätt, att vi tar hänsyn till och anpassar oss efter såväl dagsläget som en framtida, helt annan situation. Jag har den uppfattningen att det avtal för de närmaste två åren, varom förslag nu förelagts riksdagen, är ett led i en sådan anpassning.

Så några synpunkter beträffande utskottets uttalande på sidorna 53—54 och den på denna punkt av de socialdemokratiska utskottsledamöterna till utlåtandet fogade reservationen. På denna punkt tillhör jag utskottsmajoriteten och kommer att rösta för dess förslag. Jag har emellertid till utlåtandet fogat en blank reservation för att till utlåtandet kunna göra en kommentar. Den under det senaste året förda debatten har bland jordbrukarna åstadkommit oro och ovisshet för framtiden, något som på ett betänkligt sätt kan leda till en förklarlig men beklaglig ovillighet att sätta in resurser för en fortsatt rationalisering inom näringen. Kan näringsutövarna inte räkna med en rimlig lönsamhet, flyttas intresset och resurserna över till något annat område. Detta gäller givetvis i första hand de unga som står inför val av levnadsbana. Den höga medelåldern inom yrket måste leda till uppfattningen, att åtgärder, som försvårar rekryteringen, i nuvarande läge bör undvikas. I utredningsbetänkandet finns onekligen formuleringar som utgör en god grogrund för oro och missförolighet. Ett uttalande från riksdagen, som tar bort denna oro, är därför mer än väl motiverat. Nu har jag den uppfattningen, att ett detaljerat långtidsavtal inte är önskvärt eller möjligt att åstadkomma.

Ett avtal med förhållandevis hårda bindningar kan leda till svårigheter vid den fortsatta utformningen av jordbrukspolitiken. Däremot bör en planering på relativt lång sikt vara av värde såväl vid prisförhandlingar som vid utformandet av rationaliseringsverk-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

samheten. I detta sammanhang vill jag påminna om att utredningens majoritet förordade att prissättningen under de närmast följande åren skulle utformas så att jordbruket skulle få behålla större delen av rationaliseringsvinsterna. Ett några år framåt syftande uttalande av denna art skulle, som jag ser det, varit värdefullt och kunnat accepteras av såväl konsumenter som producenter. Det är att beklaga att utredningen inte lyckades bli enig om ett sådant uttalande. Som jag redan antytt har utskottet i detta avseende delats i två hälfter. Den socialdemokratiska reservationen innehåller emellertid ett uttalande om garanti för framtiden som jag gärna vill läsa in i protokollet. Efter att ha förklarat sin ståndpunkt och redovisat det system för prisavvägningen som propositionen föreslår säger reservanterna på sid. 162 i utskottsutlåtandet att »ett sådant system för prisavvägningen ej innebär att de berättigade krav som de i jordbruket sysselsatta har på ekonomisk och social trygghet efterställs. Utskottet anser nämligen att propositionens och utskottets i det föregående gjorda uttalanden om angelägenheten att bevara ett livskraftigt svenskt jordbruk och om likvärdig ekonomisk standard med andra yrkesgrupper innebär en god garanti för framtiden.» Det vore värdefullt om man finge tolka detta uttalande så att den oro och ovisshet inför näringsens fortsatta behandling i riksdagen som orsakts av vissa tidigare uttalanden nu kunde avskrivas.

Beträffande reservation nr 8 som inefattar förslag om jordförvärvslån till fastigheter med uteslutande skogsmark vill jag säga att det är tveksamt om man på detta sätt bör utvidga användningsområdet för de begränsade medel som står till förfogande. Det finns en hel del aspekter på denna fråga, men jag skall inte gå in på dem i dag; jag tycker nog att man kan nöja sig med att låta den utredning, som fått frågan sig tilldelad, i lugn och ro få begrunda ärendet.

När det sedan gäller avvecklingen av det särskilda småbruksstödet har vi från borgerligt håll avgivit en reservation, nr 9, i vilken vi föreslår en längre avvecklingsperiod av stödet för de småbrukare som är under 55 år. Vi anser att de bör få behålla detta stöd fram till utgången av 1971. Det rör sig här om en relativt liten grupp, men det synes oss som om starka rättviseskäl talade för att man inte omedelbart skall avbryta detta stöd utan ge dessa småbrukare en viss respitid.

När det sedan gäller kreditramarna för yttre och inre rationalisering torde de belopp som föreslås i propositionen i stort sett räcka under nästa budgetår. Men som konsekvens av vårt förslag att kreditstöd även skall kunna utgå när det är fråga om förvärv av deltidjordbruk föreslår vi i reservation nr 13 att kreditramen för jordförvärvslån skall ökas med 5 miljoner kronor utöver propositionens förslag.

Herr talman! Den grundsyn jag här kortfattat sökt ge uttryck för ger mig anledning att yrka bifall till utskottets hemställan utom i de avsnitt som berörs av reservationerna 1, 6, 9, 10 och 13, där jag yrkar bifall till reservationerna.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Det vilar något av frid och fröjd över debatten i dag, och det är kanske ganska naturligt.

Att föreliggande förslag till riktlinjer för statens jordbrukspolitik inte i väsentlig mån skiljer sig från de hittills gällande är knappast något vågat påstående. Det blir som hittills ett visst stöd åt strukturrationalisering på familj jordbrukets bas, och prispolitiken blir i allt väsentligt oförändrad.

Det sagda må visst inte uppfattas som ett angrepp på jordbruksministern. Utgångspunkten för regeringsförslaget är

som alla vet 1960 års jordbruksutredning, som efter sex års arbete inte har lyckats komma utanför det gamla tänkandet. Efter utredningen kom den borgerliga opinionen mot de relativt små förändringar som kommittémajoriteten ändå föreslog. Jämfört med utspelet i jordbruksfrågan i fjol synes föreliggande förslag vara ett uttryck för regeringens avsikt att föra även denna fråga liksom bostadsfrågan bort från stridsviolet inför nästa års val — ett enligt min mening föga klokt beslut, som jag dock i detta sammanhang inte skall närmare kommentera.

Men är måhända en ny jordbrukspolitik obehövlig? Svaret på den frågan måste bli beroende av hur man värderar utvecklingstendenserna inom jordbruket. Sedan början av efterkrigsåren då den nuvarande jordbrukspolitikens fastlades har den i jordbruket yrkesverksamma befolkningen minskat från en fjärdedel till mindre än 10 procent av landets befolkning. Omkring 1 miljon människor har lämnat jordbruket. Varför? Jo, uppenbarligen därför att försörjningsmöjligheterna trots allt har varit bättre inom andra näringar.

Och ändå har tullskyddet för jordbruksprodukter ständigt ökat och uppgår nu till genomsnittligt tre fjärdedelar av importpriset. Utvecklingen har varit en enda kris för det traditionella familj jordbruket, d. v. s. småbruket med kombinerad växtodling och husdjursskötsel. Ingen förutsätter heller annat än att denna kris skall fortsätta. Vad som föreslås är att vi skall påskynda och stimulera avfolkningen från jordbruket.

Vad skall då komma sedan? Vilket slags jordbruk och vilka driftsformer skall vi ha? Det är väl därmed sammanhängande frågor som 1960 års jordbruksutredning framför allt borde ha sysslat med men som den tyvärr, enligt min mening, föga har ägnat sig åt.

I vilken mån kommer framtidens jordbruk att vara kombinerade respek-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

tive specialiserade? Jordbruksministern uttalar en försiktig tro på det senare alternativet. Omkring fyra femtedelar av jordbruksproduktionens värde ligger som bekant på den animaliska sektorn. Kan man då tänka sig rationella produktionsenheter för animalisk drift vid uppförstorade familj jordbruk, även om man därmed menar sådana med normjordbrukets arealer? Jag avser här givetvis animalieproduktionens basprodukter såsom mjölk, kött och fläsk. Har exempelvis fläskfabrikerna, med eller utan anknäpning till annan jordbruksproduktion, kommit för att stanna? Kommer utvecklingen i övrigt att gå mot en snäv specialisering till ungdjursuppfödning, uppfödning av slaktdjur eller mjölkproduktion?

Svaren på dessa frågor är naturligtvis inte bara beroende av tekniska faktorer utan också av hur stort tullskydd vi är beredda att upprätthålla. Men tekniken kommer ändå i det långa loppet att bestämma och stordriftens fördelar att göra sig gällande. Jag anser att utvecklingen på det animaliska området rätt övertygande talar för specialiserad kvalitetsproduktion i stor skala. Vad kommer detta att innebära i fråga om jordbrukets driftsformer?

Naturligtvis kommer familj jordbruket under överskådlig tid att vara den förhärskande produktionsformen inom svenskt jordbruk. Men betydligt intressantare är om andra produktionsformer kommer att breda ut sig och i så fall med vilken snabbhet. Intressantare är också om familj jordbruket kommer att genomgå en sådan inre omvandling mot specialiserad produktion i stor skala att det om ett årtionde eller två bara blir namnet som kommer att påminna om det förflutna.

Jag har, herr talman, kort sökt motivera varför vi i vår motion 1054 i denna kammare föreslagit tillsättandet av en utredning om jordbrukets driftsformer sedda i perspektiv — inte i det långa perspektivet men för låt oss säga

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

1970-talets jordbruk. Bakgrunden till kravet är inte bara de utvecklingstendenser jag i någon mån sökt hänvisa till men som jag inte närmare vill gå in på med hänsyn till den långa talarlistan. Ett annat skäl är att man enligt vår mening måste ta upp frågan om det svenska jordbrukets perspektiv till ordentlig prövning.

Bakom 1960 års jordbruksutredning och föreliggande regeringsförslag liksom de borgerliga reservationernas proppåer ligger uppfattningen att det svenska jordbruket inte kan klara sig utan ett högt gränsskydd. Vi skall upprätthålla ett jordbruk av beredskapsskäl, och meningarna går något isär om hur stort detta beredskapsjordbruk behöver vara.

Låt mig på en gång säga att jag för min del är helt oenig med denna uppfattning om svenskt jordbruks möjligheter. Som jag redan framhållit är vårt jordbruk till fyra femtedelar animalieproducerande, och som väl de flesta vet är gränsskyddet för animalier väsentligt lägre än för vegetabilier. Vad är det som säger att den animaliska produktionen inte kan bli konkurrenskraftig om den blir en specialiserad storproduktion och får baseras på foderpriser som inte bestäms av ett skyhögt gränsskydd på vegetabilier utan av de internationella priserna? Varför till varje pris upprätthålla en vegetabilieproduktion som ändå bara svarar för en femtedel av jordbruksproduktionens saluvärde? Varför skall vi för övrigt just ha ett beredskapsjordbruk i fråga om vegetabilier, som i motsats till animalier kan lagras hur länge som helst?

Skall vi då lägga igen våra jordar över lag? Ja, jag tror inte på import av hö och annat grovfoder eller beten. För övrigt kan nog en snabb förstoring av brukningsenheterna och övergång till mera extensiv odling och specialiserade grödor medföra att även den vegetabiliska produktionen kan klara sig med väsentligt lägre gränsskydd el-

ler — något som jag tycker vore bättre — ett visst statligt produktionsstöd via budgeten.

Därmed har jag, herr talman, kommit fram till frågan om prispolitiken — den andra fråga som vi tagit upp i vår motion. Högprislinjen, d. v. s. att konsumenterna via höga priser skall upprätthålla ett jordbruk, kan inte vara odiskutabel. Den har också ifrågasatts av konsumentrepresentanter i jordbruksutredningen och i vissa remissyttrandena.

I ett land, där över 90 procent av befolkningen lever på annat håll än i jordbruket och där näringsliv och levnadsstandard är så beroende av exporten, kan en protektionistisk jordbrukspolitik verkligen ifrågasättas. Vi talade i går här i kammaren om svårigheter för vår export. Exportindustrins kostnadsnivå är som bekant inte oberoende av levnadskostnaderna i landet. De borgerliga partierna vill hjälpa industrin genom att avskaffa omsättningsskatten på investeringsvaror, vilket skulle innebära att man vältrade över 1,2 miljard om året på konsumtionsvarorna och på konsumenterna. Är då de borgerliga så naiva att de tror att löntagarna kommer att acceptera detta utan lönekompen- sation?

Vi vill gå en helt annan väg — en väg som kännetecknas av successiv avveckling av livsmedelstullarna och billigare livsmedel men också av en annan kredit- och räntepolitik, en aktiv prisstegringsbekämpande politik som jag under gårdagen i någon mån redogjorde för. Denna konsumentvänliga politik kan också i det långa loppet betyda bättre förutsättningar för den svenska exporten.

Vi lever i en tid då alla påstår sig eftersträva friare internationellt varuutbyte genom rasering av tullmurar. Är det inte en illusion att tro att man i längden kan hålla jordbruksprodukterna utanför denna liberalisering av handeln? Är det inte just denna fråga som

orsakar gnisset i handelsutbytet inom Norden?

Vi vill inte avskaffa det svenska jordbruket. Vi vill att dess utövare skall få bättre resurser. Vi vill att staten skall satsa betydligt mer på jordbrukets kapitalförsörjning och rationalisering för att snabbare förbättra jordbrukets betingelser. Men vi tror inte på den nuvarande jordbrukspolitiken. Det beslut som förmodligen fattas i dag kommer inte att stå sig länge. Jag tror att det blir på samma sätt med detta beslut som med 1947 års beslut i jordbruksfrågan. Man kommer nog snart underfund med att det behövs en ny jordbruksutredning.

Vi motsätter oss inte vad som nu föreslås, men vi anser att man samtidigt borde be regeringen tillsätta en ny utredning först som sist alldenstund man med dagens beslut inte löser några väsentliga problem.

Vad en ny utredning enligt vårt förmenande borde syssla med framgår av vårt motionsyrkande, som jag vill citera:

»a) övergång till en lågprislinje för jordbruksprodukter och en i första hand gemensam nordisk livsmedelsmarknad;

b) konsekvenserna härav för såväl den animaliska som vegetabiliska produktionen;

c) åtgärder för att på olika sätt befordra nya driftsformer inom jordbruksproduktionen och en snabb strukturell omdaning av jordbruket.»

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till motionsparet I: 858 och II: 1054.

Beträffande övriga yrkanden kommer jag för min del att stödja samtliga socialdemokratiska reservationer. Skillnaden mellan dem och utskottsmajoritetens hemställan är inte så stor, men jag tycker att i valet mellan dessa två är de socialdemokratiska reservanternas förslag bättre.

Jag kan inte stödja utskottets hemställan i alla avseenden. Det är framför

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

allt två punkter som föranleder betänkligheter, nämligen 5 b och 5 h. I det första fallet rör det sig om huruvida man skall avveckla småbrukarstödet omgående för alla som inte fyllt 55 år. Reservanterna föreslår här en övergångstid på fyra år. Även om jag inte är helt nöjd med reservanternas utformning av sitt förslag har jag bara att välja mellan dessa två saker. Jag är inte så anspråksfull att jag i sista minuten kastar fram ett eget förslag. Jag har ju inte haft möjlighet att delta i utskottsbehandlingen. Jag tycker dock att man i ett sådant här fall kunnat vara generösare. Därför komer jag att stödja reservanterna på denna punkt. Skulle detta leda till att denna kammare inte bifaller utskottets förslag och detta går igenom i en gemensam votering skulle jag vilja hoppas att regeringen tar denna fråga i betraktande än en gång. Det måste gå att finna ett vettigt sätt för avtrappningen.

Beträffande den andra punkten — det särskilda mjölkpristillägget för de nordliga delarna av landet — har yrkats på viss förbättring med hänsyn till inflationens verkningar. Jag tycker att man inte heller här kan ställa sig helt avvisande då detta är en småbrukarfråga. Även om man anser att småbrukens tid är förbi måste man betänka att det stora flertalet verksamma inom jordbruket är småbrukare, vars omställningssvårigheter är betydande. Jag delar inte de åsikter reservanterna givit uttryck för i sitt förslag och jag har därför svårt att stödja detta. Jag tycker att en 25-procentig uppräknings i ett svep kan verka litet egendomligt i dessa tider, varför jag på denna punkt kommer att lägga ner min röst.

Jag tycker att man på dessa båda punkter bort försöka komma fram till en kompromiss. Det skulle jag ha gjort om jag varit i socialdemokraternas kläder i utskottet. Jag förstår att det kan ha varit svårare på andra punkter.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Det var ganska intressant att konstatera att det kommunistiska partiet är i färd med att göra gemensam sak med de borgerliga på ett område där man tror att man kan vinna kortsiktiga fördelar, där man kan samla röster genom att framställa sig själv som mera positiv till de små inkomsttagarna i detta sammanhang. Jag undrar om herr Karlsson i Huddinge har tänkt sig in i situationen. Vem skall betala det ökade stöd som denna grupp skall erhålla? Ofta är det andra arbetargrupper i detta land, som lever i en måhända sämre ställning och för vilken — jag betonar det — tryggheten sannerligen inte är ordnad på det sätt som man skulle önska.

Om herr Karlsson menar något med sitt underkännande av detta jordbruksprogram och sin plädering för den mera fabriksmässiga driften, har jag svårt för att se hur det kan rimma med det förslag han här ställer.

I övrigt kan jag säga att jag med stort intresse åhörde herr Karlsson. När han tar till orda i jordbruksfrågor finns det alltid anledning att lyssna på vad han säger. Men det är ändå märkligt att han inte har observerat den stora skillnad som föreligger mellan detta förslag och låt oss säga 1959 års riksdagsbeslut om det sexåriga avtalet. Detta var bemängt med en massa underliga regler och föreställningar om hur man skulle nå en inkomstföljksamhet med andra grupper. Jag kan bara ta detta som exempel, men jag skulle kunna ta med mera av det som fanns med i sexårsavtalet och den jordbrukspolitik vi har fört.

Nu står vi i en situation — vi har haft ett par provisorieår — där det klart är uttalat att ställningstagandena till dessa provisorier inte innebar något ställningstagande för framtiden. Det är först i dag som vi kan säga att vi kastat loss från det bundna tänkandet. Herr

Karlsson som ändå har förmåga att kunna se litet djupare på dessa ting skulle — om han ansträngde sig — verkligen kunna se att det steg vi nu tar är ganska betydelsefullt.

Jag kan inte begripa vad en fortsatt utredning skulle tjäna till, i varje fall inte med den hållning som vi från socialdemokratiskt håll nu intar. Vi menar att näringen bör få utvecklas efter de betingelser som den tekniska utvecklingen skapar. Staten skall här inte diskriminera, företagen skall få utvecklas i frihet. Eftersom vi med våra utgångspunkter inte tänker tvinga fram någon utveckling, kan jag inte se att det finns intresse för att knyta an till en utredning av nämnt slag.

Efter detta ber jag att få säga några ord som kommentar till föregående talare i den ordning som de har förekommit. Jag kan då först notera att herr Hansson i Skegrie kanske argumenterar något demagogiskt. Han konstaterar att det var ett betydande steg framåt som togs när man sade att det centrala syftet med en fortsatt snabb rationalisering var att uppbygga rationella jordbruksföretag. En rationalisering av verksamheten måste självfallet vara det centrala, men det kommer in så mycket annat som vi måste räkna med vid de jordbrukspolitiska avgörandena. Man kan därför inte se frågan helt självständigt på det sätt som herr Hansson i Skegrie gör.

Det har ingalunda i propositionen gjorts gällande att rationaliseringen skulle kunna genomföras på en gång. Självfallet måste den ske steg för steg. Att dessa steg inte får vara för små varje gång man tar dem är också uppenbart. Härvidlag kan man nog säga att vår jordbrukspolitik under ett tidigare skede kännetecknats av alltför blygsam målsättning i vissa sammanhang.

Herr Hansson fortsätter att tala om prispresspolitiken; herr Persson i Skänninge har redan berört denna sak. Men det är inte särskilt logiskt, herr

Hansson, att i talarstolen rikta sig till jordbruksministern och tacka för att han i propositionen lagt sakerna till rätta. Det talas inte om prispress i propositionen men däremot i den motion som herr Hansson i Skegrie själv har skrivit under. Om herr Hansson hade uppmärksammat detta när han läste propositionen behövde motionen inte ha byggt på ett felaktigt påstående.

Vi kanske skall resonera något om familjeföretaget också. Herr Hansson i Skegrie menar att ansträngningarna i första hand bör inriktas på att av alla dessa små enheter bygga upp bärkraftiga jordbruksföretag och att övriga uppgifter bör få stå tillbaka. Det är väl ett fullkomligt felaktigt sätt att angripa problemet. Vad är rationaliseringen inom jordbruket? Det är en massa olika aktiviteter som utövas, varvid man söker sig fram efter specialiseringens väg, väljer en bättre produktionsinriktning o. s. v. Vi kan inte göra rationaliseringen till en fråga om att endast försöka lägga samman små enheter och tro att vi därmed har gjort vad som är möjligt att göra för att främja rationaliseringen. Det är en felaktig utgångspunkt att tro att omsorgen om familj jordbruket skall ställas i förgrunden och andra åtgärder skjutas åt sidan.

Om herr Hansson i Skegrie funderar igenom dessa frågor kommer han nog fram till slutsatsen att situationen skulle bli ganska horribel. Vi är beredda att betrakta familjeföretaget som ett tvåfamiljsföretag. Men hur är de företag beskaffade på vilka man sätter stämpeln »fläskfabrik» eller »industriell verksamhet»? Herr Hansson i Skegrie vet det, ty han kan se det på olika håll i Skåne. De består av man och hustru med två eller tre anställda som arbetar med utnyttjande av modern teknik och som då kanske kan producera låt oss säga 15 000—20 000 slaktsvin under ett år. De är inga jätteföretag, ingenting som vi normalt skulle betrakta som industriell verksamhet. Var snäll och leta

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

upp ett enda företag inom svensk jordbruksproduktion där vi kan tala om en verkligt stor företagsamhet! I verkligheten ligger dessa företag, även om de måhända kan drivas i form av bolag — om det ur vissa synpunkter är fördelaktigt — familjeföretaget, det lilla företaget, mycket nära och är i verkligheten en konstruktion.

Jag är mycket intresserad inte bara av vad herr Hansson i Skegrie utan även av vad herr Anthy har att säga på denna punkt — speciellt intressant blir det att få veta det om kommunisterna även i denna fråga bestämmer sig för att göra sällskap med de borgerliga, vilket jag dock knappast tror att de gör efter den deklaration som har givits. Hur skall anvisningarna till lantbruksnämnderna utformas? Hur skall man betrakta ett sådant företag som t. ex. Dalby fläskfabrik, ett företag av just den typ som jag har beskrivit? Skall man säga att där får staten inte satsa någonting, ty där är det fråga om storproduktion som vi är främmande för? Om tio småbrukare går samman och i stor skala försöker lösa frågan om smågrisproduktionen — de har t. ex. ett suggstall — hur skall man göra då? Skall vi sätta oss emot det och säga att den typen av företag får inte främjas, ty den har karaktären av storföretagsamhet? Jag tror att de som funderar häröver kommer fram till slutsatsen att det är orimligt att i författningsbestämmelserna skriva in anvisningar till vägledning för oss i det fortsatta rationaliseringsarbetet.

En stor och viktig fråga är den som gäller hur vi skall betrakta vår jordbruksproduktion i belysning av en eventuell situation då världssvälten kan bli ännu mer utmanande än vad den är i dag och hur vi skall inrikta vårt handlande därefter.

Om jag förstått saken rätt har både herr Eliasson i Moholm och herr Anthy medgivit att de borgerliga vid sitt ställningstagande inte beaktat konsument-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

intresset för dagen, men möjligen på lång sikt. I en värld som svälter skulle vi sitta med tillräcklig jordbruksproduktion här hemma och äta ur vårt eget grötfat. Konsumenterna skulle alltså kunna känna en viss trygghet i denna situation.

Jag tror inte att vi kan se dessa frågor på det sättet. Vi gör klokt i att reducera vår roll i världssammanhanget till vad den är värd. Svensk jordbruksproduktion ter sig sannerligen ganska obetydligt, om vi sätter in den i ett globalt perspektiv. I vår värld finns det 1 500 miljoner hektar åker. I Sverige har vi 3 miljoner hektar; det är 0,2 procent eller, om vi så vill, 2 promille av hela världens jordbruksareal. När det gäller spannmålsodling räknar man i hela världen med 684 miljoner hektar, medan vi i Sverige har 1,4 miljoner hektar. Fortfarande stannar vi vid blygsamma 2 promille. Tar vi antalet mjölkkor blir vi något bättre ställda. Man räknar med 260 miljoner kor i världen, och vi har 900 000 — vi är på väg nedåt — men det är bara 0,3 procent. För att denna bild skall bli rättvis bör det dock läggas till att vi har en hög avkastning inom mjölkproduktionen. Vi svarar faktiskt för ungefär en procent av världsproduktionen på detta område.

Om vi skall försöka komma till rätta med världssvälten, är det klart att vi kan göra en insats inom vårt land, men nog är det mera sannolikt att insatserna måste göras i annan form och sättas in i de länder där förutsättningarna för att driva upp produktionen är större än hos oss. Om man kan öka spannmålsavkastningen med ett enda kilogram per hektar i världsproduktionen, betyder det lika mycket som om vi kunde höja vår produktion med 500 kilogram per hektar. De stora möjligheterna ligger på annat håll.

Herr Hansson i Skegrie och andra talare har diskuterat amerikaresan, och jag är övertygad om att den var myc-

ket givande. Jag hade tillfälle att året innan jordbruksutskottet var där besöka Förenta staterna och se en stor del av jordbruksproduktionen. Jag kom till Kalifornien, som i dag är ett av de mest utvecklade områdena för produktion av grönsaker och andra jordbruksprodukter. Kalifornien var en gång en halvöken, men man har lyckats göra denna öken bördig genom betydande kapitalinsatser, bevattningsanläggningar o. s. v. Det är stortartade projekt som har genomförts.

För några år sedan reste jag i Sovjetunionen och besökte Kazakstan och just det område, Selinogradområdet där Chrustjovs nyodlingar kommit till stånd. Även detta imponerade oerhört på mig. Visst kan vi här i Sverige le åt dessa odlingar och säga: Tänk, de producerar inte mer än 8—10 säckar vårvete per hektar därborta! Om vi beaktar att arealerna är så oändligt stora att även den blygsamma produktion som man åstadkommer där betyder en säck vete mer per sovjetmedborgare, måste vi ändå se detta som ett storslaget projekt i försöken att förbättra försörjningen i Sovjetunionen.

Det skedde under vidriga betingelser på hungerstappen där förut bara karavanvägarna gick fram och där det levde ett ryttarfolk som i stort sett livnärde sig på den magra gräsväxt som fanns på stäppen. Stora områden lades där under plojen. Vetenskapsmännen säger att om Sovjetunionen skulle satsa mera på konstgödning och vidta andra åtgärder för denna produktion skulle skördarna i Sovjetunionen kunna ökas med 4—5—6 säckar per hektar. Detta ligger alltså inom möjligheternas gräns.

Jag har inte haft tillfälle att besöka Indien men betänk vilka resurser där finns! Om man kunde få jordförstöringen att upphöra, om man i stället för att elda upp gödseln kunde tillföra jorden den, om man över huvud taget angrep dessa frågor med den teknik vi i västvärlden tillämpar, vad skulle inte då

kunna åstadkommas? Det saknas inte jord. Det väldigt tätbefolkade Indien har i verkligheten lika mycket åkerjord per capita som Sverige. Frågan gäller att på de magra tegarna åstadkomma förbättringar. Därför, herr Hansson i Skegrie och andra som yttrat sig i dessa frågor, ligger inte lösningen av världssvältens problem här i Sverige eller i de små länderna på de breddgrader där vi har att producera. Dessa problem måste lösas i utvecklingsländerna själva, som också har stora möjligheter att driva upp produktionen, ty man startar där praktiskt taget i ett nolläge medan vi däremot har kommit ganska långt i våra strävanden att ur den motspänstiga natur och med det klimat vi har försöka utvinna så stor produktion som möjligt.

Vad vill nu dessa länder? Jo, de vill sälja till oss. Direktören i FAO har åberopats här. Varför inte läsa hans program som går ut just på vad jag har sagt om en satsning i u-länderna i första hand för att driva upp produktionen där. Varför inte läsa den förödande kritik han riktat mot den protektionistiska jordbrukspolitik som drivs av industriländerna, den vädjan från u-länderna att ge dem möjlighet att sälja sina varor till länder som Sverige och andra som i dag håller sig med betydande handels hinder.

Världssvältens problem angår oss alla, men jag tror att vi har all anledning att se på möjligheterna att på mest realistiska sätt kunna medverka till att lösa dessa frågor. Vi kan göra det genom att uppträda på de områden där vi har stor konkurrenskraft, med vår industriproduktion, med insatser på maskinområdet eller gödselområdet, där vi i varje fall är betydligt starkare än när det gäller den egentliga vegetabiliska livsmedelsproduktionen.

Till herr Antby vill jag säga att det program som presenterades för 14 månader sedan kan herr Antby i dag läsa med stor behållning och finna att

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

detta är vad vi håller på att realisera nu. Inte allt på en gång. Det har vi aldrig tänkt oss. Det är fråga om en utveckling åt rätt håll. Herr Antby kanske skall läsa om mittenprogrammet, som jag redan när jag läste det tyckte var mycket suddigt i konturerna. Av detta har herr Antby inte fått någonting kvar nu. Där hade ju ändå folkpartiet lyckats få med några rader om att det kunde vara bra och ur konsumentens synpunkt intressant att begränsa jordbruksproduktionen. Vi kunde då importera billiga varor, vilket konsumenterna skulle kunna få viss glädje av. Detta har herr Antby fullständigt glömt bort i dag och han har helt kastat sig i armarna på centerpartiet och högern när det gäller att så ensidigt se till producentintresset i denna fråga. Det fanns kanske annat i herr Antbys anförande där jag inte kunde dela hans mening. Det kan jag emellertid gå förbi, då det inte gällde så centrala frågor. Emellertid kan man väl säga att herr Antbys ståndpunkt, i fråga om jordbrukspolitiken, sådan som han presenterade den här är kort och gott, att den skall vara skälig för alla. Några närmare antydningar om hur denna skälighet skall främjas har han inte kunnat bidra med.

Det var, herr talman, kanske flera punkter som jag skulle ha kunnat beröra i denna diskussion, men jag vet, att talarlistan är mycket lång och att det är många som naturligtvis ser fram emot den stund, då de skall få tillfälle att anföra som jag tror mycket intressanta synpunkter på denna fråga.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var närmast herr Eliasson i Moholm som jag skulle vilja säga ett par ord till. Han säger att på grund av att socialdemokraterna slagit vakt om den tidigare jordförvärvslagen har det blivit så här. Högern har aldrig

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

velat ha den. Folkpartiet säger i sin motion att det är på grund av att socialdemokraterna har slagit vakt om jordförvärvslagen som vi har detta tillstånd. Är herrarna så rädda för ett borgerligt samarbete att ni inte vågar nämna centerpartiets namn? Centerpartiet har ju också slagit vakt om den lagen. Nu har vi emellertid fått en betydligt modernare jordförvärvslag, och jag tror att den skall medverka till en utveckling i rätt riktning.

Vidare säger herr Eliasson i Moholm att om man inte i EEC hade några subventioner för jordbruksvaror, skulle vi mycket väl kunna hävda oss. Det är på det sättet, herr Eliasson i Moholm, att regleringen i fråga om jordbruksprodukter trädde i kraft den 1 juli 1964. Det fanns olika subventioner inom skilda delar av ifrågavarande stater. Man kunde inte avskaffa subventionerna på en gång. Man har emellertid ålagt vederbörande att se till att alla subventioner på mejeriområdet skall vara avskaffade 1970.

Jag har inte sagt att Lantbruksförbundet har antagit något förslag. Jag har nämnt att förbundet har igångsatt en utredning och att frågan om den differentierade prissättningen diskuteras bland jordbrukarna. Jag har dessutom sagt att jag inte tagit någon ställning till huruvida det är riktigt att ha en sådan prissättning eller inte. Herr Eliasson säger att det inte är fråga om att sänka priserna utan att höja för de stora och att låta priserna för de små vara oförändrade. När saken diskuteras i RLF-tidningarna, talar man emellertid om torparmjölk och godsägarmjölk.

Herr Eliasson har även sagt att affischerna tagits ned och att man gjorde det före valet. Jag var ute och åkte i söndags och hittade ett par. Men jag skall ta med mig snabbprotokollet och åka förbi där nästa söndag och ha herr Eliassons ord på att nu är affischen överflödigt och att nu skall den tas ned, nu har den ingen uppgift att fylla.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Jordbruksministern ville göra gällande att jag skulle ha slagit följe med de borgerliga. Jag vill med anledning därav erinra om att i sakfrågorna angående jordbrukspolitiken yrkade jag bifall till samtliga socialdemokratiska reservationer.

Om vi skall tala om att slå följe, bör det väl framhållas att differenserna mellan regeringens förslag sådant det nu föreligger och de borgerligas ju inte är så stor att de borgerliga talarna kan få någon vidare luft i dag.

Vem är det som skall betala denna något utvidgade småbrukarhjälp? Ja, vem är det som betalar arbetsmarknadspolitiken? Den kostar en hel miljard om året, och den sysslar ju med problemet att bereda folk utkomst, när de inte kan fortsätta att få sin utkomst på samma sätt som förut. Vem är det som betalar lokaliseringpolitiken som kräver mycket stora belopp och gäller samma sak? Vem betalar gränsskyddet som uppgår till miljarder och som framför allt gynnar de stora jordbrukarna? Skall vi börja tala om vem som betalar måste man konstatera att de fattiga miljoner det här gäller inte är någon stor fråga men att den har betydelse för många människor, kanske den övervägande delen av de svenska jordbrukarna.

Finns det något samband mellan mitt förord för rationell, fabriksmässig drift och yrkandet på något större hänsyn till småbrukarna? Nej, det finns inget direkt samband, men detta beror helt enkelt på att det rör sig om två helt olika frågor. En sak är vilket slags jordbruk som bör eftersträvas och en annan vad man vill göra för dem som inte längre kan fortsätta i den näring där de tidigare varit sysselsatta.

Så till det där som sades om popularitet. Vi arbetar väl alla för att söka gagna vissa grupper med olika förslag. Men varför överlåta småbrukarnas pro-

blem till de borgerliga partierna, det kan väl inte statsrådet Holmqvist själv vara särskilt intresserad av?

Det har tydligen uppstått ett missförstånd. Jag bestrider inte att vissa steg tagits beträffande förändringen av jordbrukspolitiken. Har mina ord tolkats annorlunda rör det sig om en missuppfattning.

Jag vill också understryka att jag yrkade bifall till de socialdemokratiska reservationerna i sakfrågorna men att jag har velat framhålla att man inte kan tala om någon i egentlig mening ny jordbrukspolitik.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har märkt att man från regeringspartiets sida försöker spela ut konsumentintresset som om det skulle vara regeringen som värnar om detta i motsats till oppositionen. Men här rör det sig väl om litet demagogi. Vad vi diskuterar i dag, herr statsråd, är ingenting mindre än det svenska folkets försörjningsfråga med avseende på framtiden, och jag skulle tro att konsumenterna har mycket stort intresse av att den frågan löses på ett för dem tillfredsställande sätt. Och vid konsumenternas eget ställningstagande i höstas visade det sig att de valde rätt väg när de tog avstånd ifrån den 80-procentiga försörjningsnivån.

Statsrådet ville försvara den fabriksmässiga produktionen med att den även gäller familjeföretag. Hur skulle statsrådet handla om det gällde att i en socken ge 400 000 kronor till ett sådant företag, varav 100 000 i gåva? Det är mycket möjligt att företaget i fråga kan producera relativt billigt eftersom det får 100 000 kronor till skänks, men jag skulle kunna säga som statsrådet sade till herr Karlsson i Huddinge: Vem är det som betalar dessa 100 000 kronor, om inte andra som har det sämre än dem som får pengarna? Det är emellertid inte närmast detta saken gäller. Vad

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

väljer statsrådet om han har att bygga ett stort fabriksmässigt företag för 400 000 kronor eller att i samma socken hjälpa tio småbrukare att utvidga sina företag för vardera 40 000 kronor?

Så länge vi har otillräckliga finansieringsmöjligheter får vi nog försöka att på ett lämpligt sätt avväga den fabriksmässiga produktionen inom jordbruket mot övriga intressen. Vi motsätter oss som sagt inte i princip denna, men jag tror att man ändå måste tänka på att ett lands försörjning inte alltför mycket kan grundas på produktion i fabriksmässig form, utan det måste bli en avvägning mellan den och vad jag skulle vilja kalla konventionellt driven jordbruksproduktion.

Herr statsrådet försökte smita undan världssvältsproblemet genom att säga att det inte kan lösas av oss här i vårt land. Ja, men det är inte heller hederligt att krypa bakom missförhållandena i u-länderna och framhålla att dessa länder vill sälja till oss. Det gäller huvudsakligen de få länder som producerar socker och som i sin tur utgör en mycket liten del av u-länderna.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag håller gärna med jordbruksministern om att vi inte löser världssvältsproblemet om vi sätter vår självförsörjningsgrad en eller annan procent högre. Men varje bidrag som man på det viset kan ge har ändå sitt lilla värde. Det råder en fruktansvärd undernäring i u-länderna; speciellt i fråga om äggviteämnen. Den västerländska världen har en stor och väsentlig uppgift att fylla när det gäller att avhjälpa den bristen. Därmed inte sagt att Sverige skall etablera sig som exportör eller svara för en produktion som kan täcka det behovet — vi har ju alla i utskottet varit överens om att vårt land inte har resurser till det.

Den andra fråga som statsrådet Holmqvist tog upp gällde produktionsutvecklingen. Vi har en jordbruksproduktion

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

som minskar med ungefär 1 procent om året, vi har en folkökning med bortåt 1 procent om året och det sker en övergång till mer högvärdiga livsmedel. Detta betyder att det för dagen sker en anpassning mot en sådan försörjningsnivå att nuvarande exportöverskottet av livsmedel kommer att elimineras. Vi är överens om att vi inte för närvarande skall motverka denna utveckling. Men vi får komma ihåg att denna utveckling, om den fortsätter, leder till att vi om ett tiotal år är nere vid en 80-procentig försörjningsgrad.

Jag kan således inte förstå annat än att läget är sådant att inga särskilda påtryckningar behövs. Om utvecklingen får fortgå under ett par år till har vi alltså fått en sådan självförsörjningsgrad att det överskott som tidigare väljat oss besvär har eliminerats.

Jordbruksministern talade om behovet av en politik som är skälig mot alla. Jag har också den uppfattningen att vi skall föra en sådan politik, och jag hade trott att även jordbruksministern företrädde den åsikten. Nu fick jag intrycket att han ville ta åt sig hela äran för en konsumentvänlig politik. Inom jordbruksutskottet har vi nog varit ganska ense om att försöka åstadkomma största möjliga rättvisa för alla grupper.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Diskussionen har nu mot slutet blivit något underlig; man håller tydligen på och diskuterar vilka grupper den ena eller den andra parten vill företräda. Jag delar helt herr Antibys uppfattning att det inte alltid är nödvändigt att tänka på röstköp vare sig de föreslagna åtgärderna gäller småbrukare eller konsumenter. Det bör finnas möjligheter att göra avvägningar utan att man skall behöva bli misstänkliggjord av den som kommit till en annan bedömning.

Jag vill sedan, herr talman, när det gäller familjejordbruk säga till statsrå-

det att jag aldrig tänkt mig något annat än att varje jordbruksföretag — vilken form det än har — skall stödjas i sina rationaliseringssträvanden. Men eftersom jag är medveten om att de medel, som herr statsrådet under de närmaste åren rimligtvis kan utverka, inte ger oss möjligheter att tillgodose alla de krav som kommer att ställas, anser jag att vi för att åstadkomma ett optimalt utnyttjande av pengarna i första hand bör satsa på familjejordbruk.

Statsrådet hade sedan en längre utläggning om vårt förhållande till de underutvecklade länderna. Jag vet inte, om det var ett de obotfärdigas förhinder som gjorde att bevisföringen blev så lång. För mig står det klart att det är svårt i världen och att en serie olika åtgärder måste vidtas för att minska den. Men, herr statsrådet, den ena åtgärden utesluter inte den andra. Om en nation har möjligheter att åtminstone delvis försörja sig själv med livsmedel men i en bristsituation minskar sin självförsörjningsgrad, så måste det gå ut över andra, för den händelse landet i fråga befinner sig i den förmånliga ställningen att man har en valuta som det går att köpa för.

Om situationen härvidlag skulle ändras, kan vi naturligtvis ompröva vår politik.

Nej, herr statsråd, i hela Ert resonemang slog Ni in öppna dörrar. Vi vill ha ett både-och, men om vi följer Er, så kan det hända att kon dör medan gräset gror. Så är det, om man ser kallt på saken.

Bara ytterligare en sak till, statsrådet! Vi fick aldrig något svar på frågan, huruvida statsrådet haft möjligheter att dela på propositionen.

Herr Persson i Skänninge uppehöll sig vid vad jag sagt om jordförvärvslagen. Vad herr Persson därvid anförde är riktigt. Men jag hade dessutom den uppfattningen att det skulle ha blivit ännu bättre om vi inte undantagit de statliga och kyrkliga markinnehaven utan ska-

pat möjligheter att för jordbrukets rationalisering använda all mark. Detta var herrarna emellertid inte med på. Och det är väl ett faktum, att det var jordförvärvslagens bestämmelser beträffande fastigheter på över 20 hektar som fördröjde rationaliseringen under hela 1950-talet, just under den tid då ni anser att rationaliseringen gick för långsamt.

Det gläder mig om de affischer kommer bort, som herr Persson i Skänninge talade om. De gör ingen nytta längre, men att de har gjort detta tidigare visar valresultatet.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **HOLMQVIST**:

Herr talman! Jag undrar om herr Karlsson i Huddinge riktigt tänkt sig in i den här frågan. Det extra mjölkpristillägg, som man från borgerligt håll vill driva igenom, skulle kosta 7 å 8 miljoner kronor, vilka skulle betalas av de svenska skattebetalarna. Det finns ingen utredning om den saken. Jordbruksutredningen har inte föreslagit någon sådan åtgärd; inte ens någon minoritet inom utredningen har gjort det. Inte heller har någon av de ca 100 remissinstanserna tagit upp denna tanke. Och den fördes inte fram under vårens förhandlingar, vilka hade till syfte att förbättra jordbrukarnas ekonomiska villkor.

Men så kommer ett par centerpartister och väcker en motion, och alla borgerliga partier blir plötsligt beredda att anvisa 7 å 8 miljoner kronor för detta ändamål. Det är inget struntbelopp, herr Antby. Det är nästan mer än vad vi satsar på hela rationaliseringsarbetet i Norrland. De s. k. koncentrerade rationaliseringsåtgärderna, vilka vi betraktar som det mest värdefulla inslaget i rationaliseringsarbetet, kostar lika mycket.

Om man nu vill satsa 7 å 8 miljoner kronor mer på det norrländska jordbruket, så vore det nog värt att söka

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

finna en annan form för detta bidrag än att knyta det till en viss del av jordbruksproduktionen. Jordbruksutredningen har utdömt denna form av bidragsgivning och i stället föreslagit en utveckling av stödet efter andra banor.

Detta centerpartiförslag hade herr Karlsson i Huddinge egentligen velat stödja, men han har ändå blivit litet betänksam och säger nu, att han och hans partivänner kommer att avstå från att rösta på denna punkt.

Herr Karlsson uppehåller sig emellertid ytterligare vid småbrukarnas problem och möjligheter för dem att få bidrag framöver. Men arbetsmarknadspolitiken, som Karlsson talar så mycket om, gäller ju också jordbrukarna. Någon av kammarens ledamöter kanske lyssnade på jordbruksprogrammet i radio i söndags morse. Där beskrevs just situationen för två jordbrukare, som båda hade gått över till industriarbete. Den ene var en ganska ung man; den andre hade fyllt 62 år. Det var slående att båda var nöjda med att de hade tagit steget över till industriarbetet, som gav dem en bättre försörjning och en tryggare ställning, och som dessutom innebar ett mindre krävande arbete än jordbruket. De förmåner som de hade fått i samband med övergången var flyttningsbidrag, familjebidrag och hela den övriga arsenalen av hjälpmedel, som vilken löntagare som helst kan tillgodogöra sig i samma situation. De förmånerna erhåller också jordbrukaren i dag, det är ingen diskussion om den saken.

Frågan är då, om vi när vi tar ställning till den framtida jordbrukspolitiken skall förklara att processen skall kunna dras ut över fyra år. Den som i dag är 35 år och arbetar i ett ärvt eller på annat sätt erhåller småbruk, skulle alltså ha kvar bidraget under fyra år. Sedan tar det slut. Men är hans situation bättre om fyra år? Jag kan inte se det. Då får vi ta upp frågan om han även i fortsättningen skall ha bidrag. Men han

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

erhåller ett belopp på 6 000 kronor, om han inom de närmaste fem åren går över till industriarbete. Det var det som var tanken i jordbruksutredningens förslag, alltså att man skulle skapa en stimulans för att dra över arbetskraft från jordbruksnäringen till sektorer inom näringslivet som behöver arbetskraft.

Dessa verkningar tycks helt gå förbi herr Karlsson i Huddinge. Jag upprepar att denne småbrukare om fyra år står i precis samma situation, sedan bidraget upphört att utgå. Men om bidraget skall avse hans omställning till annat yrke — ja, då får han 6 000 kronor då han går över, och det är i pengar betydligt mer än vad herr Karlsson tillsammans med de borgerliga nu vill ha beslutat.

Nå, hur är det då med den som av sociala skäl är förhindrad att gå över till annan verksamhet? Jo, vi har gjort ett klart undantag för honom. Om han är handikappad, eller om arbetsmarknadsmyndigheterna bedömer det som omöjligt att omplacera honom, så kan vederbörande få bidrag. Därmed tycker jag att vi har tagit undan de kategorier, där det kan sägas föreligga ömmande skäl. Och de övriga kommer inte i någon annan situation än vilka andra löntagare här i landet som helst riskerar att hamna i. Som jag framhöll blir även jordbrukaren delaktig av de förmåner vi inför i avsikt att underlätta övergång till annan verksamhet.

Herr Hansson i Skegrie sade att det vi nu diskuterar är en hela svenska folkets försörjningsfråga, och därför skall olika medborgargrupper delta i bedömningen av jordbrukspolitiken. Där håller jag med herr Hansson. Men sedan kommer vi in på frågan om stödet. Kan det vara rimligt att skänka 100 000 kronor till en investering som kostar 400 000? frågade herr Hansson. Ja, jag tror inte det är otänkbart att en sådan situation kan uppkomma, där detta är att föredra framför att splittra pengarna på en mängd åtgärder. Jag har tidi-

gare i debatten nämnt ett exempel, och jag tror att herr Hansson efter litet tankevägning skall finna att starka skäl kan tala för att det i vissa fall är bättre att satsa på 400 000-kronorsobjektet framför att plöttra bort pengarna. Om exempelvis ett antal småbrukare går samman för att ordna sin smågrisproduktion, blir det förmodligen billigare än om var och en försöker åstadkomma en förbättring av sin produktion.

Vidare delas inte dessa pengar ut sockenvis på något sätt, och jag förstod därför inte den bild som herr Hansson i Skegrie tecknade. Jag tycker inte man skall ha några förutfattade meningar, utan rationaliseringen skall stödjas och vi skall bortse från företagsformen. Rationaliseringsstöd skall naturligtvis inte vara alltför små och splittrade, men i övrigt tycker jag inte att man skall ha någon begränsning.

Till herr Antby har jag kanske inte så mycket mer att säga. Jag tror att frågan kan reduceras ytterligare, om man låter denna diskussion röra sig om vad den verkligen gäller — om vår jordbruksproduktion skall ligga vid 80, 85 eller 90 procents självförsörjningsgrad. I den tidigare debatten har man från folkpartiet troligtvis sagt att utvecklingen sköter sig själv och att jordbruksproduktionen går ned så att vi rentav kan få bekymmer att hålla den uppe. Jag kan inte se hur bedömningen av världssvältenens problem skall kunna åstadkomma någon väsentlig skillnad mellan dessa ställningstaganden. Jag tror det är rimligt att vi ser på var och en av dessa frågor i dess sammanhang. Världssvälten är ett stort problem, men det skall vi attackera från andra utgångspunkter än bevarandet av svenskt småbruk.

Herr Eliasson i Moholm gjorde gällande att jag intog en felaktig hållning och att det var den obotfärdiges förhinder när jag hade argumenterat så länge om möjligheterna att komma till rätta med världssvältenens problem. Jag ber om ursäkt, ifall kammarens ledamöter all-

mänt har uppfattat det så. Det var i varje fall ett försök att sätta in frågan i det vidare sammanhang där den hör hemma och där man kan anvisa de verkligt radikala lösningarna. Jag menar inte att kon skall dö medan gräset gror. Jag tycker tvärtom att mina tankar på detta område borde kunna bidra till att rikta uppmärksamheten på mera väsentliga ting när det gäller att lösa svältens problem i vår värld.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill påminna herr statsrådet om att frågan om det extra mjölkpristillägget i Norrland inte är någon förhandlingsfråga. Den har inte tagits upp — och kunde inte tas upp — vid de förhandlingar som har pågått. Frågan behandlades för all del en gång i jordbruksutredningen, där de socialdemokratiska ledamöternas första beslut var att helt ta bort norrlandstillägget. Sedan tänkte man om och tyckte att det skulle vara kvar i tre år, varefter man skulle ompröva saken. Nu är den tredje linjen att det skall vara kvar. Orsaken till denna ändrade uppfattning skall jag inte ingå på, men det finns väl en sådan orsak.

Herr statsrådet vill inte vara med om att ge 8 miljoner till de små jordbrukarna i Norrland, vilket dock endast skulle vara en ersättning för penningvärdeförsämringen. Men han är fullt beredd att skänka 100 000 kronor på ett bräde till en stor företagare inom jordbruket.

Sedan menar statsrådet att det inte finns något försvar för vår linje att man under fem år framöver bör ge övergångsbidrag även till mindre jordbrukare som är under 55 år. Men det är inte så lätt för en sådan mindre jordbrukare att snabbt realisera sitt företag och övergå till annan sysselsättning. Avsikten är närmast att undvika den något brutala omställning som ibland skulle bli följden när vederbörande måste realisera sitt företag så gott det går.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Jordbruksministern är utomordentligt skicklig i att svänga sig — det har han alltid varit. På tal om de stora företagen och bidraget på 100 000 kronor säger han: Varför skulle man inte kunna ge detta belopp till låt oss säga 10 småbrukare? Det är en helt annan historia, herr statsråd, att låta 10 småbrukare bygga en gemensam ladugård för 100 000 än att bygga en fläskfabrik eller mjölkfabrik till vilken bara hör den mark där själva företaget ligger. Men som sagt: Skall vi ändra bilden dithän, så blir det lättare att diskutera med herr statsrådet på denna punkt.

Herr KARLSSON i Huddinge (k) kort genmäle:

Herr talman! Endast några korta repliker till jordbruksministern!

Jordbruksministern sade i sitt senaste inlägg, att om man skall ge de norrländska småbönderna 8 miljoner kronor, så borde man finna en annan form härför — man borde ge dem motsvarande belopp på ett annat sätt, om jag fattade jordbruksministern rätt. Detta förslag har jag ingenting att invända emot. Jag sade i mitt tidigare inlägg att jag inte kommer att rösta för reservanternas förslag just på grund av utformningen. Men regeringen har en helt annan initiativmöjlighet än jag. Kunde då inte regeringen någon gång i höst återkomma med ett förslag om hur dessa 8 miljoner bättre skall användas? Inga invändningar från min sida i så fall!

Den andra frågan som riktades till mig gällde om situationen för dem, som nu skulle kunna få småbrukarstöd under ytterligare fyra år, kommer att vara bättre efter den tiden. Ja, det är svårt att bedöma den saken, ty de flesta av dessa jordbrukare kommer väl inte att vara kvar inom näringsgrenen då, även om de inte uppnått 55 års ålder. De försvinner ju numera i rapidfart.

Men saken gäller något annat — man tar faktiskt ifrån människor ett bidrag,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ett stöd, helt enkelt därför att de är jordbrukare. De skall inte få det längre. Ingen kan inbilla mig att rationaliseringen skulle hejdas om småbrukarstödet behövs under något år. När tillämpar man på andra områden denna ordning att ta ifrån människor ett bidrag som de redan har? Jag kan inte erinra mig sådana fall, och det är detta som lett till mitt ställningstagande.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det synes mig som om jordbruksministern och jag nu är ganska överens om att den omständigheten att vi har en produktionsminskning och en befolkningsökning leder till att vi inom den allra närmaste framtiden har eliminerat ett besvärligt exportöverskott. Fortsätter utvecklingen på samma sätt kan vi så småningom komma dithän att vi får ta ståndpunkt till vilka åtgärder vi skall vidtaga för att bibehålla vår försörjningsnivå.

Så några ord om hänsynstagandet till olika parter d. v. s. i detta sammanhang konsumenten och producenten.

Jag vill erinra om att det nu föreligger en prisöverenskommelse som vi alla, såvitt jag vet, är eniga om att acceptera. Jag förutsätter att det i denna har tagits hänsyn till såväl konsumenter som producenter och jag räknar med att resonemanget om partitagande för den ena eller andra kategorin därmed kan anses avskrivet.

Slutligen vill jag säga att när det gäller rationaliseringsverksamheten har under årens lopp från vårt håll lagts fram förslag vari framhållits nödvändigheten av positiva åtgärder för rationalisering inom jordbruket. Bl. a. kan nämnas att den gamla jordförvärvslagen innehöll en passus som innebar att progressivt inriktade jordbrukare, innehavare av i själva verket mycket små jordbruk, på grund av lagens utformning hindrades från att utöka sina fastigheter. Det dröjde länge innan socialdemokraterna insåg att denna passus i

lagen borde bort — att den var till hinders för jordbruksrationaliseringen.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Om jag inte missuppfattade statsrådet så sade han i sitt första inlägg beträffande det extra mjölkpristillägget i Norrland att vi var negativa till det norrländska jordbrukets möjligheter. För att rätta till alla missförstånd vill jag tala om att den uppräknig vi här föreslagit endast motsvarar penningvärdeförsämringen under denna tid.

Vad övergångsstödet beträffar framhöll statsrådet att även om en småbrukare får ha det kvar i fyra år är han sedan kanske i samma ställning som nu. Men det måste vara en väsentlig skillnad mellan att ha en månad på sig att avveckla sitt jordbruk och att ha fyra år. Vi har ansett att en sådan fyra-årsperiod är väsentlig. Vi trodde att även statsrådet hade denna åsikt därför att den perioden sträcker sig fram till den tidpunkt, som — enligt statsrådet — skall utgöra gräns för möjligheten för en jordbrukare i samma situation att erhålla avgångsvederlag.

När vi talade om u-hjälpen försökte statsrådet visa att denna fråga hade sin särskilda plats. Jag vill tillägga att när man diskuterar livsmedelssituationen i världen bör man alltid ta hänsyn till även våra möjligheter att bidra med jordbruksprodukter. De kan vara små, som statsrådet sade, men de är inte så små att statsrådet helt skall förringa dem.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Om jag skall säga några vackra ord om herr Hansson i Skegrie skulle det vara att han inte är så klumpig i svängarna han heller. Han har suttit med i jordbruksutredningen och i fem eller sex år grunnat på hur riktlinjerna för den framtida jordbrukspoliti-

ken skall utformas. Han ägnade mycket intresse och möda åt detta, men han kom aldrig på tanken att man skulle behöva höja det extra mjölkpristillägget i Norrland. Nu har han lärt om — säger han — under utskottsbehandlingen, vilket visar en viss förmåga också hos honom att hänga med i svängarna, som han leende står i talarstolen och påtalar hos andra.

Vi kanske inte skall göra för stor affär av frågan om markarealerna, herr Hansson, utan vi släpper den nu. Vi skall inte ha kvar kravet på att man skall producera grovfoder själv för mjölkproduktionen för att få bidrag till att bygga upp en ladugård, utan vi ser mer på produktionen i dess helhet. Någonstans skall en jordbrukare köpa sitt grovfoder. Såsom herr Karlsson i Hud-dinge sade importerar jordbrukaren inte detta utan han köper det från en annan jordbrukare, som på så sätt får avsättning för det. Därför ser jag inget intresse i att produktionen skall vara arealmässigt bunden på samma sätt som hittills.

Jag vill återkomma till detta extra mjölkpristillägg. Herr Karlsson i Hud-dinge har kommit underfund med att han egentligen varit ute i ogjort väder och att han egentligen inte är särskilt intresserad av detta extra mjölkpristillägg. Han kunde dock tänka sig ett stöd åt Norrland i övrigt. Då kan vi kanske lämna den saken därhän. Småbrukarstödet har dock hela tiden betraktats som en övergångsform. Det var en anordning som tillkom med tanke på att förbättra möjligheterna till en omställning. Det var en av jordbruksutredningens uppgifter att se över denna fråga och utredningen föreslog att stödet skulle tas bort.

Man har således inte varit okunnig om detta. Det har varit bekant under mer än ett år att en jordbrukare inte längre utan vidare kan sitta kvar och få detta stöd.

Jag medger att detta kan beskrivas
3 — *Andra kammarens protokoll 1967. Nr 35*

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

som ett hjärtlöst sätt att ta pengar från fattiga människor. Men jag har ju inte följt jordbruksutredningen, och flertalet småbrukare får behålla bidraget. Men jag tror de som blir utanför utgör ett förhållandevis litet antal. Förmodligen rör det sig om just de kategorier som herr Karlsson hjälpte till att få in under stödet för några år sedan. Den gången slojade man tidigare gällande begränsning och medgav att även nytillträdande skulle få stöd. Förmodligen kan en del ungdomar ha slunkit in vid det tillfället och de blir alltså inte delaktiga av stödet.

Jag kan inte se att det är rimligt att skjuta problemet framåt i tiden. När vi skall försöka anpassa jordbruksnäringen efter samma principer som gäller för arbetsmarknaden i övrigt, kan vi inte vidhålla att det skall finnas speciella anordningar samtidigt som vi satsar på att bygga ut tryggheten efter mera allmänna linjer.

Där kan vi vara överens. Låt oss gärna gå in för att mera allmänt skapa ett större mått av trygghet i samhället. Inte minst tror jag att det beträffande arbetstagarna skulle vara angeläget att skapa en ökad trygghet. De bestämmer inte över sin situation på samma sätt som jordbrukaren gör; han har dock med eller utan småbrukarstöd sitt väsentliga försörjningsunderlag tryggt.

Vad vi här diskuterar är ett bidrag på kanske 400, 500 eller 600 kronor, som kommer att ligga på toppen. Jag kan inte se att detta kan innebära något väsentligt hot mot några människor om vi tar detta steg i samband med att vi gör rent hus med småbrukarbidraget. Det är inte så djärvt som det utmålas. Det kan inte finnas anledning att vidare dras med detta. När människor befinner sig i en speciell situation, finns det möjligheter att göra undantag för dem.

Herr JONASSON (cp):

Herr talman! Allra först vill jag säga att man på olika håll lärt om beträffan-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

de den stora fråga som vi i dag diskuterar. I många avseenden har även jordbruksministern gjort ändringar till det bättre. Om jordbruksministern dessutom hade kunnat lära om när det gäller frågan om det extra mjölkpristillägg till Norrland m. m., skulle det säkerligen ha varit ännu trevligare här i dag.

Jag ber först att få instämna i de synpunkter som herr Hansson i Skegrie här framförde, och innan jag går in på några speciella saker kan jag inte underlåta att göra en del allmänna reflexioner i anledning av den diskussion som här förts.

Det är ändå jordbrukets framtid och dess möjligheter som vi diskuterar. Med denna fråga sammanhänger också frågan om konsumenternas försörjning med livsmedel, och den är kanske ett långt större problem än vad man tror med hänsyn till förhållandena ute i världen.

Det har omvitnats att försörjningssituationen är mycket prekär totalt sett. Under den amerikaresa som jordbruksutskottet företog kunde vi konstatera att man på olika håll var överens om en sak, nämligen att världens livsmedelsproduktion är alltför låg. Om den nuvarande generationen skulle kunna äta sig mätt, sade jordbruksminister Freeman, borde vi i dag ha en dubbelt så stor produktion som vi har.

År 2000 kommer det att finnas dubbelt så många människor på jorden som nu, vilket innebär att vi då behöver fyra gånger större livsmedelsproduktion än i dag. Här har vi att för framtiden räkna med en kolossal befolkningsökning och den stora frågan är om man skall kunna producera livsmedel för alla dessa människor. Det pågår en kapplöpning mellan produktion och befolkningsstillväxt, och vi frågar oss vem som skall vinna denna. Tyvärr måste konstateras att befolkningsökningen går alltför snabbt och vi kan inte klara alla de vådor som situationen för med sig. Men

det är en ynkedom att världens länder, som i dag har så väldiga resurser, inte skall kunna lyckas med detta.

Jag är fullt övertygad om att vi här i Sverige — jordbruksministern har anfört en del siffror — inte kan klara världens jordbruksproduktion. Vi borde emellertid i huvudsak kunna försörja våra egna invånare.

När regeringen nu vill sänka självförsörjningsgraden föreligger stora risker i synnerhet för konsumenterna. Sverige är, som tidigare påpekats, det enda land i världen som går in för en sänkning av livsmedelsproduktionen.

Det har här talats om jordbanken och det har sagts att man räknar med att den värsta hungerkrisen i mänskligens historia skall inträffa på 1980-talet. Vid denna tidpunkt har alla de arealer som nu finns i jordbanken tagits i anspråk och även vetelagren har säkerligen då tömts.

I diskussionen har framhållits att konsumenternas intressen bör beaktas och att jordbruksvarorna inte får bli för dyra. Denna diskussion har avsevärt snedvridits, speciellt från regeringens sida. Vi bör ha klart för oss att om vårt land kroniskt måste importera livsmedel kan vi aldrig räkna med de priser till vilka vi nu importerar livsmedel. För närvarande köper vi upp tillfälliga överskott från andra länder, och dem kan vi ibland få till lägre priser. Om vi alltid måste importera livsmedel blir situationen annorlunda. Ibland har vi själva överskott på vissa varor och dem måste även vi sälja till lägre priser.

Hänsyn måste också tagas till att jordbruket erhåller en mycket liten del av det totala priset på jordbruksprodukterna — av konsumentkronan går endast åtta öre till jordbruket.

Vi måste alltså se till att vi blir självförsörjande på detta område. Om vi importerar livsmedel tar vi i anspråk livsmedel som u-ländernas människor

behöver. Dem bör vi ej köpa undan dessa. Vår försörjningsgrad måste därför vara högre än regeringen föreslår.

Om vi också tar hänsyn till de försvarspolitiska frågorna framstår den saken fullständigt klart. Vi satsar över 5 miljarder kronor på vårt försvar — skall vi då inte ha råd att satsa något på försörjningen med livsmedel, som kanske i ett kritiskt läge blir den viktigaste beredskapsfrågan.

Jordbruksministern talade om de nuvarande överskotten — den saken har berörts både i debatten och i propositionen. Dessa överskott är emellertid endast tillfälliga, och när vi vet att jordbruksproduktionen automatiskt kommer att sjunka, är det kortsiktig politik att tillmäta överskotten alltför stor betydelse. Vi behöver i framtiden ha ett starkt jordbruk och det gäller att skapa förutsättningar härför.

Jag skall i detta sammanhang inte se tillbaka på gamla uppgörelser — vi hör väl i dag blicka framåt. Om i framtiden människor skall vilja bli jordbrukare, måste vi skapa intresse och förutsättningar för de unga för att åta sig uppgiften att klara vår livsmedelsförsörjning. Därför är det inte riktigt att säga — som regeringen och socialdemokraterna i jordbruksutskottet gör — att »det måste visas återhållsamhet vid jordbrukets prissättning». När unga människor satsar sina besparingar, lånar kapital och lägger ned tid och arbete på ett jordbruk, vill de också ha en viss säkerhet för att det lönar sig.

Vi i centern vill bibehålla realprinsnivån och få en mera långsiktig planering. Det är alltför få unga människor som vill satsa på jordbruket, och därför tror vi att det är nödvändigt med sådana åtgärder.

Genom den jordbrukspolitik som bedrivits har ganska mycket folk friställts och återgått till andra näringar. Det problemet tror jag inte att vi behöver stöta på i framtiden. Det största

problemet blir snarare att få unga människor att satsa på jordbruket.

Lönsamhet är vad som i första hand måste eftersträvas. Vi måste också ha klart för oss att en grundlig utbildning behövs. Därvidlag är det också fråga om resurser. Det är ett mycket omfattande arbetsfält en ung jordbrukare måste behärska, om han skall klara alla de problem han möter. Nödvändig är också en fortlöpande rådgivning — även om den kostar pengar — med hänsyn till de hastiga förändringar som nu äger rum. Även på forskningens område måste vi göra en hel del.

Det måste vidare finnas kapitalresurser liksom en räntenivå som gör det möjligt att satsa på rationalisering. En översyn av skattereglerna och allt som hör dit är också nödvändig för att trygga jordbrukets framtid. På detta område finns det många frågor — jag skall dock inte gå närmare in på dem — som det är rätt väsentligt att lösa.

Mycket återstår alltså för samhället att göra. Vi skall ingalunda tro att det beslut som vi fattar i dag innebär en lösning på alla problem. Vi måste följa utvecklingen mycket noga och genomföra förbättringar undan för undan, om vi skall få människor att ägna sig åt jordbruk.

Om regeringens förslag till produktionsmålsättning vinner bifall, innebär det en ganska omfattande nedläggning av jordbruk; det har räknats med ungefär 700 000 hektar. Vi förstår vilken kolossal och ödesdiger förändring i naturen detta måste betyda, särskilt i Norrland liksom i Värmland och i Kopparbergs län. Det vackra landskapet försvinner. Inom centern har vi velat anknyta naturvårdsfrågorna till jordbrukspolitik. Enligt vårt sätt att se måste det bli billigare att stimulera jordbruksproduktionen, även om den inte är så intensiv, än att tvingas lägga ut dyra pengar sedan åkrarna vuxit igen.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Jordförvärvslagen har också berörts i diskussionen. Bolagsförbudslagens slopande kommer att i hög grad bidra till att flytta bort människorna från landsbygden och kanske också till att naturvårdsproblemen blir alltmer svårlösta.

I fråga om rationaliseringsmålsättningen presenterar regeringen en ny giv, det kan ingalunda bortresoneras. Man vill satsa på allt större jordbruk, medan de mindre skulle få försämrade villkor. Vi har uttalat oss för att storleken inte får vara avgörande för ett statligt stöd. Enligt vår mening bör även deltidjordbruk kunna stödjas.

Propositionens förslag innebär en hastig förändring. Tidigare har 80 000 kronor i förmögenhet varit gränsen för att få bidrag. Nu hoppar man direkt över till att kunna ge 100 000 kronor i bidrag till vissa företag. Det är onekligen en stark förändring.

När nu regeringen går emot förslaget om stöd till deltidjordbruk får man väl säga att det innebär en ganska stark sinnesförändring. Deltidjordbruk kan vara en bra livsform och vi bör ha klart för oss att det i många fall är just vid dessa man stegvis bygger upp ett starkare och bättre jordbruk. Vi har i reservation nr 6 yrkat på att deltidjordbruket skall kunna erhålla bl. a. statliga kreditgarantier.

Vi anser också att familjeskogsbruket bör erhålla stöd. Man bör också se till att de kombinerade jord- och skogsbruket får bättre möjligheter. Vi vill ge alla storleksgrupper samma möjlighet att tävla i fri konkurrens. Jag tror att de mindre och medelstora jordbruket kommer att hävda sig mycket väl. Annat kan icke vara möjligt.

Regeringen säger sig ha en sund uppfattning i dessa frågor. Jag måste, herr talman, få citera vad jordbruksministern säger på s. 121 i propositionen, vilket de socialdemokratiska ledamöterna av utskottet anslutit sig till: »Den nu gällande begränsningen av vissa delar av det ekonomiska stödet till att

avse brukningsenheter av högst två-familjsjordbruks storlek bör således upphöra. Jag anser detta vara välbetänkt med hänsyn till att den pågående tekniska och ekonomiska utvecklingen kräver färre och större enheter inom jordbruket. Med hänsyn bl. a. härtill anser jag också att tillkomsten och fortvaron av stödjordbruk ej längre bör främjas genom ekonomiskt stöd. Såsom stödjordbruk bör i detta sammanhang betraktas även deltidjordbruk vars innehavare har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruket. Jordbruksföretag, som ej är bärkraftiga, bör få statligt stöd om de kan förutses inom en nära framtid genom rationaliseringsåtgärder få förutsättningar för rationell jordbruksdrift. Vidare är det enligt min mening ej längre erforderligt med särskilda bestämmelser av social natur för det statliga stödet på ifrågavarande område.»

Detta är klara besked som måste kännas hårda. En försämring för mindre jordbruk vill regeringen skapa. Men vi kan heller inte se jordbruksfrågan alldeles isolerad från andra samhällsfrågor som vi har att behandla. Där människor friställs bör det också finnas möjligheter till annat arbete. Där måste lokaliseringpolitiska åtgärder sättas in och där är det nödvändigt med ersättningsindustri.

Jag blev häromdagen uppringd av en småbrukare som på uppmaning sålt sin gård. Han hade omskolats och fått arbete för en liten tid men blev sedan arbetslös. Nu har han inget arbete, får inte något arbetslöshetsunderstöd eftersom han inte arbetat i sitt nya yrke så länge som ett år. Han har inte heller sitt lilla jordbruk kvar som han kunde ha försörjt sin familj på. Vad skall han göra? Det är inte lätt att säga. Vi bör ha klart för oss att situationen på arbetsmarknaden för närvarande inte är sådan att alla kan få arbete. Man får ej glömma bort individens problem.

I centermotioner har yrkats på en

25-procentig höjning av mjölkpristillägget i Norrland. Värmland får också en liten del av detta. Vi har sju olika områden där storleken av tillägget varierar. Regeringen och riksdagen har önskat stimulera till en viss mjölkproduktion i dessa områden, vilket är anledningen till att denna stödform kommit till. Man vill ha kvar mjölkproduktionen i dessa områden, och eftersom odlingsbetingelser och annat är sämre än på andra håll har man velat ge stimulans genom detta extra mjölkpristillägg.

Nu skall enligt regeringens förslag leveranstillägget på mjölken försvinna. Där spar regeringen in 6,24 miljoner kronor inom det område som det nu är fråga om. Arealtillägget dras också in och förändras till ett övergångsbidrag. Det arealtillägg som dras in är 6,73 miljoner kronor. Det blir alltså tillsammans med mjölkpristillägget en besparing på cirka 13 miljoner kronor. Det övergångsbidrag som planeras i propositionen är ungefär 4 miljoner kronor till ifrågavarande område. Om vi skulle gå in för centerförslaget och göra en uppräknig med 25 procent av det extra mjölkpristillägget skulle det innebära en ökning med 8 miljoner. I så fall skulle man ändå beröva detta område 1 miljon kronor om året. Det blir med andra ord inte större utgift för staten. Det blir mindre likväl.

Såsom här har framhållits fastställdes detta stöd senast 1962. Den penningvärdeförsämring som har inträffat sedan dess och tills detta förslag skulle träda i kraft motsvarar ungefär 25 procent. Det innebär att det bara är fråga om en ren uppräknig, vilket vi tycker är mycket motiverat. Jag förväntar mig över att socialdemokraterna går emot detta förslag. Jordbruksministern sade att det inte föreligger någon utredning på denna punkt. Nej, det finns det inte och inte är det erforderligt heller. Det gäller bara att åstadkomma en uppräknig med hänsyn till den

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

penningvärdeförsämring som har inträffat. Det är ju en princip som man tillämpar på en hel del andra områden. Den tillämpas ju i fråga om pensionerna, barnbidragen och mycket annat. Det är som sagt bara fråga om en tillämpning av samma princip på detta område.

Jag vill gärna beröra en annan sak här, nämligen skördeskadestyddet. Vi kan väl säga att det för närvarande inte är tillfredsställande. Säkerligen skulle man här kunna få ett bättre och mera rättvist system, om strataområdena inte var så stora som de är nu. Vi har i detta sammanhang också behandlat en motion. Enligt propositionen skall man gå över till en obligatorisk anmälan av arealanvändningen från och med nästa år. Ifrån centerns sida väcktes vid årets början en motion om att denna nya ordning skulle träda i kraft i år. Vi vet nämligen av erfarenhet, att det är många som inte har lämnat in ansökan och därför inte har fått den skördeskadeersättning som de skulle vara berättigade till. Vi är fullt medvetna om att det med hänsyn till den tidpunkt vid vilken vi nu befinner oss inte går att ordna detta från och med i år. Om man hade haft större intresse för saken, skulle det givetvis ha gått att ordna det tidigare även beträffande 1967 års skörd.

I skördeskadefonden finns för närvarande en hel del pengar. Vi har också i motioner krävt att fonden skulle få användas för att via jordbrukskassorna bereda lånemöjligheter speciellt för de mest drabbade områdena. Vi har inte kunnat fullfölja denna tanke i utskottet. Det är en sak som vi får återkomma till. Jag tror emellertid att det är ett ur jordbrukets synpunkt riktigt förslag. Vi bör därför kunna klara den saken så småningom.

Jag kommer sedan in på regeringsförslaget om övergångsbidrag i stället för leveransbidragen och arealtilläggen. Man kanske skulle kunna diskutera andra lösningar, men vi har godkänt detta

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

förslag. Vad jag anser vara nödvändigt är emellertid att de jordbrukare som nu är under 55 år under en övergångstid skall ha möjlighet att få detta bidrag. Här klipper man bort detta alltför hastigt. Många kanske säger att en människa varken lever eller dör av ett bidrag av denna storleksordning. Vi skall emellertid ha klart för oss att även ett litet bidrag kan vara värdefullt för dessa människor. Fördenskull har vi ställt oss bakom förslaget att behålla detta bidrag under en övergångsperiod av fem år.

Jag tror inte att detta skulle kosta så mycket. Jordbruksministern sade till herr Karlsson i Huddinge att han var i dåligt sällskap, men för min del tror jag att herr Karlsson och de som vill stödja förslaget är i gott sällskap, ty här gäller det människor som på olika sätt har det besvärligt. Har det hos några skett en sinnesförändring måste det väl vara hos socialdemokraterna, som ej vill hjälpa dessa som har det besvärligt.

Herr talman! Jag ber härmed att få instämma i herr Hanssons i Skegrie yrkanden.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara säga några ord om skördeskadeskyddet.

Vi fick ju veta att en obligatorisk anslutning inte var möjlig från och med i år utan först nästa år, vilket också herr Jonasson känner till. Detta hindrar emellertid inte att alla jordbrukare i år kan lämna in skördeskadeanmälan alldeles oberoende av att obligatoriet skall gälla först nästa år. Det föreligger således inte något hinder för herr Jonasson härvidlag, om han tror sig vara berättigad till skördeskadeersättning.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Vi vet mycket väl, herr Persson i Skänninge, att det går att göra på det sättet, men många har hit-

tills helt enkelt försummat det. Ibland har de inte ens kunnat få blanketter eftersom de har varit ute för sent. Det är med tanke härpå som jag tagit upp frågan. Vi är glada över att obligatorisk ansökan genomförs nästa år, men det hade varit möjligt att lösa frågan tidigare om det funnits intresse från regeringssidan, ty den har varit uppe flera gånger tidigare i riksdagen.

Fru LINDSKOG (s):

Herr talman! Det skulle vara frestande att ta upp en del av de argument som framförts i dagens debatt till närmare skärskådande men jag skall avstå, ty jag vet att flera representanter för mitt parti i utskottet skall tala senare. I stället skall jag begränsa mig till konsumenternas syn på det föreliggande förslaget till ny jordbrukspolitik.

I debatten och utlåtandet har det talats mycket om producenterna men litet om konsumenterna. Jag noterar emellertid med tacksamhet departementschefens uttalande i dag, att jordbruksfrågan i lika hög grad gäller konsumenterna som producenterna. Jordbrukspolitiken är i hög grad en samhällsekonomisk fråga, och de samhällsekonomiska aspekterna bör vara gemensamma för båda intressegrupperna.

När man läser de borgerliga reservationerna och de särskilda yttrandena finner man att de samhällsekonomiska synpunkterna fått maka sig åt sidan betydligt för de renodlade jordbruksaspekterna. Detta gäller särskilt i fråga om produktionsmålsättningen sådan den förordas i det särskilda yttrandet nr 1.

Vi har för närvarande en överskottsproduktion som kostar det svenska folket 300 miljoner kronor årligen. Att undvika denna merkostnad är en stark motivering för en begränsning av produktionen. Att vi avpassar vår produktion så, att den inte försvårar vår anslutning till en större marknad, är också ett starkt konsumentintresse. Flera

remissinstanser har understrukit den saken.

Jag skulle i detta sammanhang vilja ta upp det yttrande av konsumentdelegationen, vilket har anförts som ett belägg för att delegationen anser, att kommer vi bara in i en stormarknad, så är det inte nödvändigt med att fastställa en högsta självförsörjningsgrad. Konsumentdelegationen har skrivit att »ifall svenskt jordbruk kan konkurrera på världsmarknaden en viss högsta självförsörjningsgrad givetvis inte blir något mål». Jag vill påpeka att denna mening, lösryckt ur sitt sammanhang, får en annan innebörd än vad konsumentdelegationen har avsett. Konsumentdelegationen har tvärtom ifrågasatt, om en 80-procentig självförsörjningsgrad innebär en tillräcklig krympning av vår jordbruksproduktion.

Man måste när man bedömer denna fråga ta hänsyn till fördelningen mellan produktionen av vegetabilier och animalier. Det är vidare en förutsättning att någon radikal förändring av jordbruksprodukternas internationella bytesvärde inte sker under det närmaste decenniet eller till dess man kommit fram till den 80-procentiga självförsörjningsgraden. Om dessa förutsättningar vet vi i dag ingenting, och därför kan den citerade meningen inte tas till intäkt för att våra framtida handelsförbindelser skall ge möjligheter till en större avsättning på världsmarknaden, vilket i sin tur är förutsättningen för en högre produktionsmålsättning.

I likhet med vad en del remissinstanser framhållit tror jag att det är en fördel att vi, när Sverige söker sig ut på en större marknad, har ett importutrymme. Detta kommer att vara till fördel för oss när vi med andra länder skall underhandla om ett handelsavtal som avser både industriprodukter och jordbruksprodukter.

I detta avsnitt finner jag det angeläget att understryka vad departementschefen sagt: »Den dynamiska utveck-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ling som pågår inom det svenska näringslivet och samhället i övrigt innebär för jordbruksnäringen och dess utövare en allt intensivare omdaning och omställning. Detta ställer på samma sätt som inom näringslivet och samhället i övrigt stora krav på företagare och anställda inom jordbruket. Utvecklingen kräver också att jordbrukspolitiken utformas så att den främjar jordbruksnäringens anpassning till ändrade förutsättningar för såväl jordbruket som det svenska näringslivet i allmänhet.»

Jag anser just produktionsmålsättningen vara en mycket viktig sak. Ur konsumentsynpunkt bör målet för rationaliseringsverksamheten vara dels att åstadkomma en lämplig företagsstruktur, dels att genom inre rationalisering av de enskilda jordbruksföretagen åstadkomma det största möjliga ekonomiska utbytet av arbetskraft, mark och kapital. Detta bör kunna uppnås såväl inom familj jordbrukets ram som i stordriftsföretag. Departementschefens uttalande, att statens medverkan inte bör begränsas till någon särskild företagsform, ser vi som en möjlighet att låta olika företagsformer jämsides arbeta för en effektiv produktion och för att ge konsumenterna råvaror till så låga priser som möjligt.

Det finns en annan omständighet som inte nämns i propositionen men som har ett nära samband med jordbrukets egen rationalisering och det är strukturrationaliseringen inom livsmedelsindustrin. Dessa två saker påverkar varandra så att en snabbare driven rationaliseringsprocess inom de förädlingsorgan som i stort sett handhas av jordbruket kan framdriva en ökad rationalisering i råvaruledet. Så mycket är klart att sambandet mellan rationaliseringssträvandena inom olika led av framställning, förädling och distribution av livsmedel är viktigt ur konsumentsynpunkt.

Det finns också ett viktigt samband mellan rationaliseringsprocessen och

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

prispolitiken. Att, som man yrkar i reservation nr 3, under en längre period binda sig dels för en oförändrad realprisnivå, dels för en långsiktig plan för prissättning på jordbrukets produkter, skulle innebära att man åsidosatte konsumentintresset för återhållsamhet i prisutvecklingen. I propositionen understryks det att prisutvecklingen måste avvägas med hänsyn till alla väsentliga faktorer. Detta innebär väl att även konsumenternas intresse är en viktig faktor. Riksdagen bör i dag inte binda sig för några långsiktiga åtaganden utan i stället bifalla förslag som i sin helhet tar hänsyn till både konsument- och jordbrukarintressena.

I jordbruksutredningen har alla intresseriktningar varit överens om att en kostsam överproduktion måste undvikas. Vi har för närvarande en överskottsproduktion, den har skyddats med höga införselavgifter som sedan fått användas till täckande av exportförluster. Men vi får inte glömma att det är konsumenterna som till stor del betalar dessa införselavgifter som vi sedan använt som exportavgifter. Att detta är ett betänkligt förhållande ur konsumentens synpunkt nämns inte vare sig i motionerna eller i reservationen. Det är obegripligt att man inför konsumenterna kan försvara att man avstår från att precisera en produktionsmålsättning och i stället förordar en oförändrad realprisnivå för en längre tid.

När det gäller valet av prislinje skulle jag särskilt vilja understryka departementschefens yttrande, att en lågprislinje av rent principiella skäl har avsevärda fördelar framför en högprislinje, särskilt med hänsyn till att de lägre inkomsttagarna ifall man väljer en lågprislinje får bära en mindre del av kostnaderna för jordbruksstödet. När konsumentrepresentanterna vid prisöverläggningarna ändå har ansett sig kunna biträda förslaget om en modifierad högprislinje för den närmaste framtiden, så har det skett för att inte för-

svåra det internationella handelsutbytet eller en eventuell anknytning till EEC. I detta sammanhang skulle också jag vilja påminna om ett yttrande som jordbruksminister Freeman fällde under vår amerikaresa. I Amerika följer man alltså lågprislinjen. Han framhöll mycket starkt att man där inte skulle vilja medverka till att lägga kostnaderna för det stöd som jordbruksproduktionen får på konsumenterna. För egen del ansluter jag mig helt till departementschefens uttalande att det är angeläget att ompröva frågan om möjligheterna att efter en tid övergå till en lågprislinje.

De prissänkningar vi har att vänta på mjölk och margarin efter den 1 september i år är välkomna. Även om man är kritisk till att så stora summor går till ett bibehållande av ett i förhållande till produktionskostnaderna lågt smörpris bör det ändå godtagas för den tid prisöverenskommelsen omfattar. Utsikterna att smöret på längre sikt skall kunna återvinna sin tidigare marknad finner jag vara mycket små.

Där det finns en så god ersättningsvara som margarin lyckas man säkerligen inte åstadkomma avsedd effekt genom att stödja ett lägre smörpris med ett högt pris på konsumtionsmjölken. Vi måste tillse att överskott i produktionen som måste realiserats eller exporteras till lägre pris än på hemmamarknaden undviks. Om priset på den 3-procentiga mjölken blir för högt kan man t. o. m. befara att konsumenterna i större omfattning övergår till skummjölkskonsumtion.

Den framtida konsumtionsutvecklingen både på mjölk- och köttområdet är svår att överblicka, och jag tror det är värdefullt för både konsumenter och producenter att vi ganska snart får tillfälle att ompröva prispolitiken på grundval av gjorda erfarenheter. Det är ju inte heller meningen att man skall sitta överksam under ifrågavarande 22 månader. Vi skall följa utvecklingen, och

när tiden för det nuvarande avtalet gått ut bör vi ha vunnit erfarenheter som kan vara vägledande när ett nytt pris-avtal skall ingås.

Vid bedömningen av det nya förslaget till riktlinjer för den framtida jordbrukspolitiken får vi inte bortse från att den politiken under en övergångstid måste ha en social aspekt. Andra talare i denna debatt kommer att beröra de förslag som har den syftningen. Departementschefens starka betoning av att jordbrukets utövare skall ha samma möjligheter att finna en god utkomst i sin näring som andra näringsutövare är en garanti för att de jordbrukare som blir kvar skall finna samma trygghet som vi eftersträvar för alla andra medborgare i detta land.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna 2, 4 a, 5 och 7 av herr Mossberger m. fl. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ERIKSSON i Bäckmora (cp):

Herr talman! Från regeringens chockartade utspel i jordbruksfrågan den 14 mars i fjol och fram till den dag då jordbruksministern lade fram proposition nr 95 för riksdagen har det pågått en ganska inflammerad debatt om det svenska jordbrukets framtid. Propåerna att en miljon hektar åker eventuellt kunde komma att läggas igen gav en mycket dyster bakgrund till debatten. Det är inte för mycket sagt att det kom att vila en domedagsstämning över det svenska jordbruket. Särskilt i Norrland var det många som befarade att den jordbruksproposition till riksdagen, som var att vänta efter utredningens förslag, skulle komma att betyda slutkapitlet i bondens historia.

Liksom de gamla grekerna vände sig till oraklet i Delfi för att få svar även i politiska frågor har många jordbrukare men också konsumenter mot denna bakgrund ställt sina tysta frågor till jordbruksministern av innebörd: Vad

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

skall ske med det svenska jordbruket? Svaret har vi fått i proposition nr 95. Jag vill gärna erkänna att propositionen är bättre än man befarade och att den har bidragit till att skingra de mörka moln som lägrat sig över svensk jordbruksnäring. Propositionen ger — låt vara med glidande formuleringar — intryck av en mera realistisk syn i jordbruksfrågan. Om det är en verklig tillnyktring i uppfattningarna som har skett får väl framtiden utvisa. Jag vill gärna tolka propositionen så, även om jag nödgas sätta en del frågetecken i kanten.

På en punkt tycker jag att jordbruksministern ger ett klart och välkommet besked, nämligen när han framhåller att en betydande jordbruksproduktion även i fortsättningen skall upprätthållas i Norrland. Som norrlänning gläder jag mig åt ett sådant besked och kan väl också kosta på mig ett erkännande till jordbruksministern för en realistisk inställning i det hänseendet.

Vad jag, herr talman, emellertid saknar i propositionen är synpunkter på den viktiga roll som skogen spelar som komplement till jordbruket. I Norrland är ju kombinationen jord och skog den mest vanliga driftformen och den mest effektiva. På den punkten har jordbruksministern inte uttalat någon positiv mening såvitt jag har kunnat finna, och man frågar sig om här ligger någon hund begraven. I så fall är det bättre att vi gräver upp den på en gång i dag.

Sambandet mellan jord och skog är av grundläggande betydelse för det norrländska jordbruket, och på den punkten kan vi inte kompromissa. Men när riksdagen i dag skall fastlägga riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, hade det varit av stor betydelse att få veta, huruvida jordbruksministern kan ge sin anslutning till en sådan syn som jag deklarerat beträffande sambandet jord-skog som den lämpligaste driftformen, åtminstone i Norrland, och

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

om jordbruksministern liksom han vill förstärka jordbruket med åkerjord önskar förstärka det med skogsmark.

I fråga om de allmänna och principiella synpunkterna på jordbrukspolitiken kan jag instämma i det anförande som tidigare i dag har hållits av herr Hansson i Skegrie.

Jordbruksutskottet har också haft att behandla motioner av mera speciellt norrländskt intresse. Det gäller det extra mjölkpristillägget, som även i fortsättningen skall finnas kvar såsom särskild stödåtgärd och som tidigare i dag under debatten har varit föremål för ganska ingående överläggning. Vi har väckt motioner med hemställan om en uppräknig av bidraget med ett belopp som motsvarar den penningvärdeförsämring som inträtt sedan det senast var föremål för justering. Jordbruksutskottet har inte blivit enigt på denna punkt, vilket jag beklagar inte minst med hänsyn till de rättviseskäl som talar för ett bifall. Jag har svårt att tro att de ökade utgifter på 7 å 8 miljoner kronor som ett bifall skulle medföra för staten, kan ha varit avgörande för detta utskottets ställningstagande.

Det norrländska jordbruket kommer att få ett minskat stöd, som helhet betraktat, när såväl det allmänna mjölkpristillägget som arealtillägget bortfaller. Om inga kompensationsåtgärder vidtas inträffar en absolut inkomstminskning, som jag tycker kontrasterar rätt skarpt mot den positiva syn på vidmakt-hållandet av en betydande jordbruksproduktion i Norrland som han givit uttryck åt. På den punkten kan jag helt instämma med herr Karlssons i Hudänge uttalande, att när man slopar dessa bidrag utan att göra en justering av det extra mjölkpristillägget, så kommer man att ta pengar från fattiga människor i Norrland som verkligen behöver pengarna. Även om riksdagen skulle bifalla motionerna om en höjning av det extra mjölkpristillägget kommer, enligt den summering som herr Jonasson

redovisade, jordbrukarna inom dessa områden att drabbas av en inkomstminskning. Varför går socialdemokraterna emot detta rimliga krav?

Jordbruksministern sade tidigare i dag, att det förekom ett markerat subventionstänkande i frågan. Ja, i så fall befinner vi oss bara i sällskap med jordbruksministern, ty han förordar ju ett bibehållande av det extra mjölkpristillägget. Det tycker jag är fullkomligt riktigt, och vi motionärer vill endast ha en uppräknig av tillägget som svarar mot den penningvärdeförsämring som skett.

Vid fördelningen av det extra mjölkpristillägget indelas landet i sju olika prisområden, för vilka tillägget varierar från 1,39 öre per kilo till 10,32 öre — det förstnämnda beloppet avser alltså det område där bidraget är lägst, medan det sistnämnda beloppet gäller för Norrbotten och Västerbotten, som har det högsta tillägget. Gränsdragningen för områdena har i allmänhet kunnat accepteras, men i Gävleborgs län har gränsdragningen fått en mindre tillfredsställande utformning som skapat irritation. Dels har man dragit upp en gräns som i detta hänseende delar Hälsingland i två områden med olika pristillägg, dels har man fört landskapet Gästrikland till ett område där det knappast hör hemma.

I motionerna I: 856 och II: 1050 har en ändring härvidlag begärts, så att Hälsingland i dess helhet skulle hänföras till tredje prisområdet och Gästrikland flyttas upp till femte prisområdet. En sådan gränsdragning skulle skapa större rättvisa för de båda landskapen och — vågar jag påstå — bättre överensstämma med deras faktiska jordbruksbetingelser. Utskottet har inte biträtt detta yrkande och det har inte heller tagits upp i någon reservation. Jag ber därför, herr talman, att få yrka bifall till motionerna I: 856 och II: 1050 under mom. 5 i jordbruksutskottets utlåtande nr 25.

Till nyssnämnda utlåtande har vid behandlingen här i kammaren även knutits bevillningsutskottets betänkande nr 49. Bevillningsutskottet redovisar där behandlingen av motioner, bl. a. från centerpartiet, rörande vissa skattefrågor avseende jordbruket. Sålunda har i centerpartimotioner hemställts att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om att förslag skyndsamt framläggas till samlade åtgärder för ökade möjligheter till självfinansiering i jordbruket, bl. a. genom inrättande av ett särskilt jordbrukskonto samt snabba avskrivning av jordbrukets driftbyggnader än nuvarande bestämmelser ger möjlighet till. Vidare upptar motionerna yrkande om full avdragsrätt för kostnader för skogsplantering och skogsbilvägar. Men på grund av att bevillningsutskottet redan har behandlat separata motioner i dessa frågor har utskottet av formella skäl icke ånått kunna behandla dessa yrkanden. Vi har därför påpekat detta i ett särskilt yttrande, fogat till utskottets betänkande. Men dessa frågor är av sådan betydelse för jordbruket att vi säkert återkommer till riksdagen med dem i något annat sammanhang.

Vid bevillningsutskottets betänkande nr 49 finns fogad en reservation av herr Yngve Nilsson m. fl. Det gäller de nuvarande beskattningsreglerna för skördeeskadeersättning. Där har motionärerna pekat på den omständigheten att dessa skördeeskadeersättningar beskattas året efter det då de erhållits. Då kan skördeutfallet och inkomstläget vara ett helt annat. Därför får man genom progressiviteten i den statliga beskattningen kanske avstå en större del av den ersättning som året innan avsåg att reglera en skada genom skördeförlost. Därför har man i dessa motioner, som stöds av reservationen, ansett att man bör utreda om det inte kan ordnas så att dessa ersättningar får beskattas det år ersättningen verkligen erhållits.

Herr talman! Jag ber att med det an-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

förda, utöver de yrkanden jag redan ställt, också få instämma i de yrkanden som framställts av herr Hansson i Skegrie.

I detta anförande, under vilket herr talmannen återtog ledningen av förhandlingarna, instämde herr *Vigelsbo* (cp).

Herr BERNDTSSON (fp):

Herr talman! Det finns i dag all anledning att mana till försiktighet när det gäller att forma riktlinjerna för vår framtida jordbrukspolitik och därmed även den svenska landsbygdens framtid.

Mycket tyder på att vi går en stramare internationell livsmedelsmarknad till mötes samtidigt som en krympning av det svenska jordbruket kan komma att gå fortare och bli mer djupgående än som är önskvärt. Väl medveten om att vi å ena sidan inte kan undgå att under de närmaste åren acceptera vissa anpassningar till jordbrukets marknadsproblem och vårt eget fria näringslivs utvecklingstendenser, anser jag, att vi å andra sidan i största möjliga utsträckning måste söka bevara de produktionsresurser som på längre sikt kan behövas för försörjning av en avsevärt större befolkning än den vi nu har.

Mot denna bakgrund är det med tillfredsställelse man kan instämma i utskottets skrivning »att målsättningen för rationaliseringen innebär att verksamheten främst skall inriktas på bildandet av familjejordbruk».

Kännetecknande för familjejordbruket har i stort sett varit att det kunnat ge arbete och försörjning åt en hel familj. Som allmän riktpunkt bör gälla att gården ägs av familjen, att den brukas av familjen, att den försörjer familjen och att den därjämte vid generationsskifte kan förvärvas av någon inom familjen som är intresserad av jordbruk. Med familjejordbruket som riktpunkt kommer man också ifrån det olyckliga arealtänkandet i jordbruksde-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

batten, något som har ganska litet med ett jordbruks ekonomiska bärighet att göra. Självfallet kan en familj med hjälp av moderna jordbruksmaskiner bruka en större areal nu än förr, men inriktningen av driften beroende på gårdens läge, ekonomihusens storlek, det egna intresset och fallenheten gör att familjejordbruken kan vara av mycket varierande storlek.

Det ligger därför i sakens natur, beroende på en modern jordbruksteknik, att det arealmässigt sker en dragning uppåt inom familjejordbrukets ram och att en del av de svagaste brukningsdelarna slås ut i konkurrensen.

Familjejordbruken ger hela familjen många fördelar som kanske inte alltid kan mätas i pengar. Sommartid kan barnen hjälpa till med många sysslor, en rekreation som så väl behövs efter en arbetsam skolsäsong. Också hustrun kan, om hemarbetet är rationellt ordnat, göra en betydande insats i ett tekniskt välutrustat jordbruk. Det finns all anledning att räkna med detta i en tid, då båda makarna inom andra arbetsområden i allt större utsträckning ägnar sig åt förvärvsarbete.

Det är därför, herr talman, riktigt, att man även för framtiden planerar för att familjejordbruken — som regel kombinerade med skog — kan bestå och dominera jordbruken i vårt land. Det finns enligt min mening inte tillräckligt vägande skäl för att tvinga utvecklingen bort från denna sunda linje.

Enligt utskottet bör tillkomsten och fortvaron av stödjordbruk ej längre främjas genom ekonomiskt stöd. Otvivelaktigt är det väl också så, att denna typ av jordbruk som tidigare kallades stödjordbruk eller arbetarsmåbruk, fortsättningsvis inte kommer att spela någon särskilt stor roll. Därom vittnar den pågående utvecklingen. Men när utskottet i likhet med propositionen skriver att såsom stödjordbruk i detta sammanhang bör betraktas även deltidjordbruk, vill jag i likhet med flera

andra anmäla min reservation. Det finns enligt vår mening och enligt vad som framkommit i ett flertal motioner starka skäl, vilka talar för bevarande av lämpliga deltidjordbruk.

Den nuvarande utvecklingen visar att allt fler och allt större jordbruk övergår till att fungera som deltidjordbruk och att en relativt stor slättbygdegård utan animalisk produktion kan ha svårt att ge sin brukare full sysselsättning vintertid. I skogsbygder är ju praktiskt taget alla jordbrukare med egen skog deltidarbetare.

Om i vissa fall ägarförhållandena är sådana, att det inte finns skogsarbete på den egna fastigheten men väl i annan närbelägen skog, så bör denna inkomstkombination kunna godkännas. Saken blir inte annorlunda om ett jordbruk drivs extensivt och ägaren tar anställning i industri eller anläggningsarbeten. Deltidjordbruken representerar en form av elasticitet hos näringslivet och rörlighet hos arbetskraften som det från det allmännas sida finns all anledning att slå vakt om. Det förekommer nu ofta, att andra näringar hämtar sin reservarbetskraft — både manlig och kvinnlig sådan — från brukarna av dessa deltidjordbruk. Denna arbetskraft är mycket eftertraktad. Att bevara och bygga upp sådana deltidjordbruk innebär också, att jordbruksjord hålles i reserv för omvandling vid behov till intensiv drift. Ur beredskapsynpunkt är detta av mycket stort värde.

Med sikte på framtiden finns det särskild anledning att bevara så mycket som möjligt av vår åkerjord. Utan tvivel finns det en hel del åker, som inte kan infogas i framtida jordbruk. Det gäller många av de små splittrade arealer, som tillhör icke bärkraftiga jordbruk i våra skogs- och mellanbygder. En viss utläggning av åker för att ernå en bättre arrondering blir också nödvändig även vid brukningsdelar som skall bestå. Det är självklart riktigt att

dylika arealer planteras med skog och inte får bli »förvildad» åker. Men all den åkerjord som kan bevaras som betesmark med expansiv köttproduktion bör användas härför och därmed reserveras för en intensivare växtodling i framtiden. Det blir med all sannolikhet en dålig affär att plantera skog på mark som kanske efter något eller några årtionden måste återföras till åker.

Men även andra synpunkter än livsmedelsproduktionen talar för att vi bör bevara så mycket som möjligt av odlingsmark och extensivt jordbruk i våra bygder. Det blir ett led i vår naturvård och säkerligen den billigaste vägen för samhället att bevara och förvalta det ljusa och vackra landskap vi har. Endast på den vägen kan dessa marker förbli attraktiva för fritidsbebyggelse och rekreation, en levande bygd.

För närvarande utgår statsanslag för plantering av skog på åkerjord som definitivt skall tas ur jordbruksdriften. Det finns minst lika stor anledning att samhället hjälper till att hålla sådan jord fri från skog, som efter ett eller annat årtionde kan behövas för intensivare växtodling. Samtidigt bör framhållas, att en person som lämnar jordbruket kan få statligt lån till bostads-egna hem. Varför skulle han inte kunna få kreditgaranti för att köpa ett mindre jordbruk, som även tjänar som boplats? Deltidsjordbruken bör i hela samhällets intresse få bestå och accepteras som en företagsform i den mån det finns människor som önskar ha dem och bruka dem och som i denna boendeform finner en tillfredsställande miljö med trivsel och trygghet.

Herr talman! Jag vill därför med det anförda yrka bifall till reservationerna 1, 3, 6, 8, 9, 10 och 13 a och i övrigt till vad utskottet anfört i detta ärende.

Herr ENGKVIST (s):

Herr talman! Bevillningsutskottets betänkande nr 49, som vi också behandlar i samband med riktlinjer för jord-

brukspolitiken, ompspanner några motioner som avser skattefrågor för jordbruket.

Som vi nyss hörde av herr Eriksson i Bäckmora har utskottets borgerliga del reserverat sig för en skrivelse till Kungl. Maj:t med hemställan om utredning om ändrade regler för beskattning av skörde-skadeersättning. Man har gjort denna reservation med hänvisning till motionerna I: 559 och II: 707.

Det är egentligen rätt litet som skiljer i sak mellan utskottet och reservanterna. Beträffande de nämnda motionerna har utskottet pekat på den utredning som pågår och den prövning som sker av olika metoder för att åstadkomma en bättre ordning för skörde-skadeförsäkringen. I avvaktan på resultatet av denna pågående utredning är utskottet inte berett att nu biträda det förslag som framföres i de nämnda motionerna angående en tidigareläggning av skörde-skaderegleringen.

Utskottet förutsätter också att Kungl. Maj:t ägnar fortsatt uppmärksamhet åt frågan, inte minst med hänsyn till den betydelse för de enskilda fallen som den onekligen har.

Reservanterna har nu återopat nämnda motioner men i sitt yrkande stannat vid att begära en utredning. Som jag redan nämnt har utskottet redovisat den översyn som redan sker och de olika metoder som prövas för att komma fram till det som motionärerna avser. Det finns således enligt min mening ingen anledning att biträda reservationens krav om utredning.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till bevillningsutskottets hemställan i dess betänkande nr 49.

Herr HEDIN (h):

Herr talman! Beträffande den fråga som herr Engkvist tog upp råder tydligen inte särskilt delade meningar, eftersom herr Engkvist anser att frågan är föremål för utredning. Tydligen är emellertid reservanterna litet tveksam-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ma härom och de vill i varje fall ha en snabbare utredning av frågan. Jag vill yrka bifall till reservationen, i synnerhet som jag i andra kammaren har burit fram den motion varpå reservationen grundas och dessutom anser att frågan är ytterst angelägen.

För att återgå till den stora debatten vill jag instämma i vad många av de föregående talarna har sagt, att det är glädjande att man har lyckats uppnå enighet på så många punkter — de allra flesta — i det stora frågekomplexet. I några mycket väsentliga frågor är meningarna emellertid delade. Det är dock glädjande att konstatera att de borgerliga i stort sett har lyckats ena sig.

En av de allra viktigaste frågorna gäller produktionsmålsättningen för framtiden, Jordbruksutredningens majoritet ansåg det önskvärt att komma ned till en 80-procentig självförsörjningsgrad.

Enligt vissa beräkningar skulle det innebära att vi efter hand måste lägga ned mellan 800 och 1 000 miljoner hektar, en mycket kraftig reduktion med mellan en fjärdedel och en tredjedel av vår jordbruksareal. Departementschefen och den socialdemokratiska utskottsmajoriteten har i stort sett anslutit sig till denna målsättning, låt vara med vissa inlindade formuleringar.

I Norrland, säger departementschefen, skall vi ha kvar ett starkt jordbruk. Man frågar sig då var denna minskning i första hand kommer att inträffa. Det blir väl inte i Skåne, och i så fall återstår Mellansverige, som skulle drabbas särskilt hårt — om det inte ändå blir Norrland.

Som grund för denna målsättning har man framför allt angivit tre olika punkter. Den första rör världsmarknadspri-serna, som är låga och för framtiden — åtminstone för det närmaste decenniet — anses komma att förbli låga. Det skulle därför finnas stora vinster att hämta för konsumenterna, om vi köpte en god del av livsmedlen utifrån.

Den andra punkten gäller de stora samhällsekonomiska vinster som vi skulle kunna erhålla genom att överföra resurser från lantbruket. En utveckling, säger departementschefen, som lösgör resurser från jordbruket till förmån för en mera effektiv användning inom andra näringar är angelägen. Utskottsmajoriteten ansluter sig i princip till denna bedömning men med den reservationen att den största vinsten kanske redan nu är uttagen. Inom parentes sagt är det inte särskilt roligt för jordbrukets företrädare att av dess främste representant höra att de inte utför ett tillräckligt effektivt arbete.

Den tredje punkten som har återopats är att expansionen inom den svenska utrikeshandeln skulle underlättas, om andra länder kunde erhålla ökat utrymme för jordbruksprodukter i Sverige. Det är en ny och säregen motivering som jordbruksministern för fram och som socialdemokraterna i utskottet har accepterat.

Den enda spärr nedåt som har anförts är att vi skall ha en produktion som räcker för att klara vår beredskap. Jordbruksutredningen har ju konstaterat att 80 procents täckning skulle vara erforderlig. Men är det nog med 80 procent? Överstyrelsen för ekonomisk försvarsberedskap, som väl får anses höra till de verkligt sakkunniga på detta område, tycks vara tveksam, att döma av dess yttrande över detta förslag.

Finns det någon realistisk bedömning av vad ett beredskapsläge innebär i fråga om minskad produktion? Hur många traktorer kommer vi att få ha kvar i jordbruket? Några hästar finns inte som kan ersätta dem. Hur stor personal får vi behålla? Hur påverkas skörden av utebliven import av handelsgödsel och den animaliska produktionen av brist på fodermedel? Man har all anledning att tro att avkastningen i alla avseenden kommer att sjunka betydligt mera och hastigare än den gjorde under åren 1940—1945. Mot denna bakgrund finns

det skäl att vara ytterligt försiktig med att över huvud taget sätta någon absolut gräns utan ytterligare utredningar och att vara lika försiktig med att med konstlade medel minska den svenska produktionen.

Utskottsmajoriteten tycks inte direkt ha pekat på att vi får en befolkningsökning med 12 procent fram till slutet av 1970-talet, vilken tillsammans med en ändrad konsumtion utan särskilda åtgärder kommer att innebära att vår försörjningsgrad går nedåt, kanske till närheten av 80 procent.

Den av jordbruksministern lanserade handelspolitiska motiveringen vill jag liksom utskottets borgerliga ledamöter i övrigt bestämt ta avstånd från. Enligt min mening finns det lika stort eller mycket större skäl att omvänt framhålla, att vi faktiskt i en vidgad europeisk marknad har goda förutsättningar att klara oss i konkurrensen.

Det skulle nog finnas större anledning för vissa andra länder inom en sådan marknad att framföra de motiv som jordbruksministern har åberopat här. Mig veterligt har ingen gjort det och det är väl inte sannolikt att någon kommer att göra det heller. De samhällsekonomiska vinsterna, slutligen, har berörts ingående av många tidigare talare. Innerst inne är det väl ingen som tror att vi, mot bakgrund av den åldersfördelning vi har inom jordbruket nu, har så värst mycket att hämta i det avseendet. Om vi skall få de effektiva och högrationaliserade företag inom jordbruket, som alla tycks vara överens om att vi skall ha, kommer tvärtom betydande kapitalresurser att behöva sättas in i jordbruket i stället. Vi vet inte hur det blir i framtiden, men det är väl inte otroligt att vi om ett antal år får svårigheter att få folk som verkligen vill ägna sig åt jordbruk. Vi kanske t. o. m. får stimulera folk i andra näringar, som inte är så effektiva som jordbruket, att övergå till jordbruk. Vi kanske måste skapa övergångsbidrag av något slag

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

för att få till stånd en ordning som är omvänd mot den man nu tänker sig. Kanske finns det i så fall möjlighet att i framtiden vända sig till de stora kadrar som nu finns och kommer att bli ännu större inom den statliga och allmänna administrationen. Ja, det senare var kanske litet skämtsamt.

När det gäller världsmarknadspriserna har departementschefen och utskottsmajoriteten ensidigt talat om de låga priserna och inte framhållit att det förekommit väsentliga variationer, t. ex. beträffande sockerpriserna och beträffande smöret, som nu är billigare i Sverige än i Danmark. Förhållandena har alltså växlat snabbt. För några år sedan gick potatisen upp högst avsevärt i pris när den svenska tog slut. Utskottsmajoriteten tycks framför allt inte vara benägen att ta hänsyn till den globala livsmedelssituationen med dess skrämmande aspekter på väsentligt ökad hungersnöd i en snar framtid. Vid det besök som jordbruksutskottet gjorde i Amerika i höstas — det var utomordentligt intressant och värdefullt — fick vi vid flera tillfällen höra jordbruksminister Freeman, doktor Berg och många andra företrädare för amerikanskt jordbruk trycka på just den befolkningsexplosion som vi har i världen nu. Detta har inneburit att man i Amerika redan nu har en helt annan situation och en helt annan jordbrukspolitisk bedömning än man hade tidigare. Denna nya situation har inneburit att de tidigare stora lagren har sjunkit till under hälften och därmed under den nivå som man anser erforderlig av beredskapsskäl. Vidare har man nu, i stället för att minska produktionen genom att lägga jord i träda, gått in för att öka den. Enligt doktor Berg skulle det mot slutet av 1970-talet inte finnas någon jord som inte utnyttjades helt och hållet.

Den här ändrade politiken i Amerika hade också inneburit att jordbrukarna fick bättre förutsättningar med ökade priser. Vi var t. ex. i Mellanvästern och

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

besökte en mjölkfarm. Där var medelpriset för konsumentmjölk 58 öre mot 50 öre år 1965, alltså en väsentlig höjning. För husmödrarna kan det vara intressant att höra att i en affär i en mindre stad i Mellanvästern fick man betala 1 krona 40 öre per liter mjölk och i Washington 1 krona 70 öre för hemburen mjölk. Differensen är alltså väsentligt större där än i vårt land.

Jordbruksminister Freeman framhöll med skärpa att man i USA kände ansvar för den globala livsmedelssituationen. Han ansåg att också övriga rika länder i västerlandet, inklusive Sverige, borde känna samma ansvar. Vår jordbruksminister är uppenbarligen inte inne på sådana tankegångar. Han vill inte ta något ansvar. Han vill inte att vi skall avstå från att tära på de knappa livsmedelstillgångarna på världsmarknaden.

Den skrämmande utvecklingen när det gäller befolkningsförsörjningen har också berörts av professor Borgström i en serie radioföredrag under senhösten.

Han nämnde bl. a. att utvecklingen mot ökad hunger, som i många av världens nyckelområden övergår till ren svält, hade gått mycket hastigare än vad experter tidigare hade räknat med, mellan 5 och 10 år, en del säger 20 år hastigare än vad man förut kalkylerat med. Livsmedelsproduktionen har inte hållit jämna steg med befolkningsökningen som ju uppgår till nära 70 miljoner per år. Det måste väl anses vara en av vår tids allra viktigaste uppgifter att försöka dämpa verkningarna av denna utveckling. Vi har nog svårt att riktigt förstå lägets allvar. Professor Borgström sade bl. a. att nästan ingen vill tro att vi befinner oss bara ett årtionde från massvälten. Det är inte bara en fördelningsfråga, utan det är faktiskt så, i varje fall enligt professor Borgström, att tillgångarna i dag är helt otillräckliga. Även om man skulle fördela det som finns i dag över hela världens befolkning, skulle det inte räcka till, utan då skulle vi alla svälta.

Mot den bakgrunden tycker jag att det resonemang som jordbruksministern förde här förut och som har framförts tidigare är nästan cyniskt. Det kan inte vara riktigt att vi medvetet skall pressa ned vår produktion. Jag tycker att det är en direkt oklok åtgärd. Jag tycker inte heller att det ur moralisk synvinkel kan vara riktigt. Jag tror inte ens att det är en klok åtgärd ur ren konsumentsynpunkt. Mot denna bakgrund tycker jag att det finns all anledning att sluta upp kring reservationen nr 1, t. o. m. den enligt min mening ganska försiktigt skriven i detta avseende. Den är ändå vida att föredra i jämförelse med utskottsmajoritetens skrivning i frågan.

En annan sak som jag vill beröra litet här är förutsättningarna för en rationell jordbruksproduktion i framtiden i vårt land. Goda sådana förutsättningar är, menar jag, bästa garantin för konsumenterna att få rimliga livsmedelspriser i framtiden. Det är många förutsättningar som behöver vara uppfyllda och som också har nämnts av utskottets borgerliga hälft och även av den andra hälften, det vill jag erkänna. Det måste finnas god tillgång på kapital för att efter hand kunna bygga upp rationella jordbruksenheter. Det är därför angeläget att man får tillräckliga kreditramar avseende lån för anskaffande av jord, för inre och yttre rationaliseringar, för driften och för maskinanskaffningen. Det har tagits upp i reservationerna nr 12 och 13 till vilka jag yrkar bifall.

Inte minst viktigt tycker jag det är att man på allt sätt understöder strävanden att komplettera med skog. Jag har personlig erfarenhet av att det är mycket fördelaktigt att ha en lämplig kombination mellan jord och skog, inte minst för sysselsättningen och även för den ekonomiska ryggraden. Jag har också personlig erfarenhet av rent familjeskogsbruk, som jag tycker är en mycket lycklig form. Jag tror att det finns goda garantier för att man får en för-

nämlig skogsdrift på sådana fastigheter. Det blir därtill som regel mera personlig omvårdnad än vad som är möjligt inom större enheter, inom storskogsbruket.

Viktigast är att man uppnår en rimlig inkomstnivå, som kan locka till sig unga jordbrukare i framtiden. Det finns enligt min mening mycket starka skäl för att, såsom framgår av reservation nr 3, den genomsnittliga realprisnivån på jordbruksprodukter hålls oförändrad i avvaktan på en stabilisering av den ekonomiska ställningen för jordbrukarna. Vi vet att denna är för låg i dag. Om man i framtiden kan uppnå ett bättre förhållande på detta område, kan man diskutera att sänka realprisnivån.

Departementschefen och den socialdemokratiska utskottsmajoritetens förslag att prissättningen på jordbrukets produkter skall ses på relativt kort sikt och efter hand omprövas tycker jag mot denna bakgrund är beklagligt. Det ger inte underlag för en långsiktig bedömning.

Herr talman! Jag skulle också vilja framhålla att det är ytterst angeläget att vi får till stånd en reformering av skattefrågorna. Jag berörde saken inledningsvis i anslutning till herr Engkvists yttrande, men detta är bara en av alla de skattefrågor som måste lösas för jordbruket. På denna punkt tycks det inte finnas några som helst förutsättningar att vinna förståelse från socialdemokraternas sida, så att här synes den enda möjligheten vara att avvakta en borgerlig seger i 1968 års val.

Sammanfattningsvis vill jag säga, herr talman, att det inte finns några skäl för att med olika politiska medel minska vår totala jordbruksproduktion och därmed vår självförsörjningsgrad. En minskning av produktionen kommer att äga rum utan några särskilda åtgärder. Självförsörjningsgraden påverkas bl. a. av befolkningsökningen i vårt land. Prissättningen på jordbruks-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

produkter måste i princip ske så, att långsiktiga bedömningar kan göras och stabilitet i jordbrukets ekonomi uppnås. Den nuvarande realprisnivån bör därför upprätthållas, tills man uppnått en rimlig inkomst och förräntning av det insatta kapitalet.

Det är på sikt ett klart konsumentintresse att detta sker, därför att det är den bästa garantin för konsumenterna att få rimliga priser. Sist men inte minst, herr talman, vill jag upprepa att skattefrågorna snarast måste få sin lösning.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b samt i övrigt till utskottets hemställan.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hedin sade att socialdemokraterna beskyllt de svenska jordbrukarna för att inte arbeta effektivt, men detta måste betyda att herr Hedin inte varit inne i kammaren, ty ingen har sagt någonting sådant från denna talarstol i dag. Tvärtom har såväl jordbruksministern som andra framhållit att vi har ett effektivt jordbruk, men detta innebär inte att det inte kan göras effektivare.

Låt mig sedan beröra en fråga som herr Hedin tog upp. Han sade att jordbruksministern och hans partivänner i jordbruksutskottet inte tar någon hänsyn till svälten i världen. Han påstod att vi inte bryr oss om den, utan vi bara tänker på att banta ned produktionen inom landet. Herr Hedin, så är inte fallet.

Det socialdemokratiska partiet har kämpat mot svälten i detta land när statarna och industriarbetarna ständigt hade en gäst i hemmet — nöden. Den jagades bort. Vi är solidariska med de fattiga folken. Det skiljer sig bara i fråga om på vilket sätt vi skall hjälpa dem. Socialdemokraterna menar att vi kan hjälpa på ett betydligt bättre sätt

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

än att inrikta vår produktion på leverans av livsmedel till de fattiga länderna. När man gång på gång talar om amerikaresan och tar jordbruksminister Freeman till vittne på att vi inte borde vidta några åtgärder med tanke på situationen i världen, vill jag upprepa — och herr Hansson i Skegrie har erkänt att jag har rätt — att jordbruksminister Freeman framhöll att denna hjälp måste vara kortsiktig. Vi måste hjälpa de fattiga länderna att själva klara sin försörjning, och vi måste ställa teknisk personal till förfogande och också hjälpa till på andra sätt.

Herr Hedin var därför ute i alldeles oträngt mål när han påstod att utskottsmajoriteten så att säga blundar för de problem som vi nästan dagligen konfronteras med genom massmedia. Det är i fråga om sättet att lösa problemen som meningarna skiljer sig. Jag tror inte att herr Hedin skall försöka göra gällande, att socialdemokraterna skulle vara ointresserade av att lösa dessa människors problem.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! I fråga om jordbrukarnas effektivitet förhåller det sig ju ändå så, att man som motiv för en minskning av jordbruksproduktionen har anfört, att de inom jordbruket anställda skulle göra en effektivare insats inom industrin. Jag förmodar att man då syftar på den verkligt effektiva industrin. Det finns väl ändå många sektorer inom näringslivet, där produktivitet eller effektiviteten är densamma som eller lägre än jordbrukets.

Mot den bakgrunden tycker man nog på jordbrukarhåll att det är litet underligt att jordbruksministern har den uppfattning, som han gett till känna i propositionen och som understrukits av de socialdemokratiska utskottsledamöterna.

När det gäller de svältande folken har vi från vårt håll aldrig pläderat för att vi skulle producera för att di-

rekt hjälpa dessa folk. Vi har i stället ansett att vi inte bör minska vår produktion och därigenom behöva inkräkta på de tillgångar på världsmarknaden som — herr Persson i Skänninge — verkligen är mycket knappa. Det är så vi sett saken. Vi skall naturligtvis inte som i Amerika inrikta oss på att exportera till eller direkt hjälpa u-länderna med livsmedel. Det har man där möjligheter till eftersom man har stora reserver. Det har vi aldrig tänkt oss. Men vi anser inte heller att man bör gå den väg, som regeringen faktiskt valt i detta fall, att av egoistiska skäl förorda en minskning av vår självförsörjningsgrad för att — som jag ser det — kortfristigt få fördelar för konsumenterna.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! I fråga om den föreslagna nedbantningen av produktionen säger reservanterna, att vi inte behöver göra någonting, eftersom produktionen ändå kommer att sjunka till en viss nivå under en viss tidrymd. Det är ingen människa som sagt, att jordbrukarna inte får vara kvar och att de skall lämna sina jordbruk. Vad vi menar är att vi inte med samhällets hjälp skall stödja en produktion som är för hög. Det är därför vi anser 80-procentig självförsörjningsgrad vara den lämpliga.

Låt mig så ta upp frågan om de vinster man skulle kunna uppnå genom att överföra arbetskraft från jordbruket till andra näringar! Det är väl allom bekant att jordbruksprodukterna har ett lågt bytesvärde i förhållande till industriprodukterna. Men det är också uppenbart att det kanske inte finns så förfärligt mycket att ta ut av arbetskraften i jordbruket. Det skall jag villigt medge, ty har den kommit ned till 6 procent, så är det litet skillnad i förhållande till tidigare 20 eller 25 procent. Däremot bör man vara väldigt försiktig med att

förnya kapitalinsatsen inom jordbruket. Jag tillhör Lantarbetareförbundet. Detta förbund har under en kort tidrymd minskat med 35 000 à 40 000 medlemmar. Dessa medlemmar har flyttat till andra näringar. De har gett sina kvarvarande kamrater möjligheter till bättre ersättning, och de har själva fått en bättre ersättning. Vad vi menar är ingenting annat än att om resurserna inte behövs i jordbruket, så skall de flyttas över till andra näringar.

Herr HEDIN (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Persson i Skänninge sade att vi bör vara mycket försiktiga när det gäller att förnya kapitalinsatserna i jordbruket. Det tycker jag var ett märkligt uttalande. Alla är väl överens om att vi måste få till stånd en kraftig rationalisering inom jordbruket. Detta förutsätter att vi måste sätta in betydande kapitalresurser. När man valt att gå fram med ganska låga ramar har man sagt, att detta är en tillfällig sak; ramarna skall öka i fortsättningen. Men efter herr Perssons i Skänninge uttalande undrar jag hur det kommer att bli i fortsättningen: Skall ramarna förbli så låga som departementschefen i år föreslagit?

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill bara med några få ord få rätta till en i varje fall enligt mitt sätt att se felaktig synpunkt som fru Lindskog anförde i sitt inlägg, då hon resonerade som så, att bara vi åstadkommer en mindre produktionsvolym för jordbruket så kan konsumenterna få billigare livsmedel. Jag bara undrar om fru Lindskog har sett hur stor del av konsumentkronan som utgör ersättning till det svenska jordbruket för dess produktionskostnader. Det är endast 8 öre. Av livsmedelskronan är det endast 27 öre som går till det svenska jordbruket för dess kostnader för framställning av dessa råvaror. De övriga 63 örena utgör ersättning för livsmedel,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

som inte kommer från det svenska jordbruket, förädling och distribution samt omsättningsskatt. Dessa siffror visar väl att kostnaderna i producentledet endast är en ringa del av kostnaderna i konsumentledet.

Det har också sagts — detta sade inte fru Lindskog men det framskyntade så att säga mellan raderna i hennes anförande — att det svenska jordbruket är så oerhört subventionerat av staten i jämförelse med andra länder. Men om vi också tittar litet på de siffrorna så finner vi att Sverige ligger mycket långt ned på listan. I USA uppgår statssubventionerna till farmare till 196 kronor per innevånare räknat. Jag hoppar sedan ned på skalan till Danmark, där siffran är 141 kronor per innevånare. För Sverige — jag skall inte räkna upp alla de länder jag har i denna statistik — är summan 33 kronor.

Jag vill också gärna rätta till fru Lindskogs påstående om konsumenternas kostnader för jordbrukets överskottsproduktion. Fru Lindskog menade att det inte var riktigt att konsumenterna ensamma får betala exportförlusterna. Men så är det inte heller, fru Lindskog. Kostnaderna för exportförlusterna debiteras jordbrukarna i form av exportavgifter som genom våra clearingkassor tas ut direkt av ersättningen för produkter som jordbrukarna levererar. Så var det med den saken.

Den målsättning och de riktlinjer som skisserats i jordbruksutskottets utlåtande nr 25 angående det svenska jordbrukets framtid inger ingen överdriven optimism vare sig hos producenterna eller hos konsumenterna. Nedbantningen av den svenska livsmedelsproduktionen kommer säkerligen att drabba inte allenast den jordbrukande delen av vårt lands befolkning utan också den del som utgörs av konsumenterna. Den minskning av produktionsvolymens storlek, som enligt utskottsutlåtandet måste göras inom en viss tid, kommer i förening med folkökningen i landet

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

att vålla en bristsituation som säkerligen får en annan effekt än den som jordbruksministern och utskottsmajoriteten förväntar.

Jordbruksministern har tidigare i dag framhållit att vi har en viss överproduktion här i landet. Ja, det har vi på vissa produkter. Men jag är övertygad om att överskottet mycket snart är eliminerat. Det kommer att försvinna automatiskt. Inte bara i vårt land utan i hela Europa — ja, i hela världen i övrigt — pågår nämligen i dag en folkökning, som är så enorm att experter säger att hungerkatastrof är nära förestående.

Ingen har sagt, och ingen har väl heller haft den uppfattningen, att vårt jordbruk skall producera livsmedel för export till u-länderna. Men vi måste ändå föra en sådan jordbrukspolitik att vi inte blir en minuspost i det samlade världshushållet. Men det blir vi, om vi bantar ned vårt jordbruk så att ett importbehov av livsmedel uppstår. Med den folkökning som nu pågår i världen blir det nödvändigt att odla varje kvadratmeter mark.

Nu skall småbruket här i landet försvinna. Enligt socialdemokratiska partiets uppfattning har småbrukarna inte längre något berättigande. Ja, det är märkligt vad man glömmar fort och vad man lär litet! Hur var det, ärade kammarledamöter, under andra världskrigets dagar? Då uppmanades jordbrukets folk att odla varje tumsbredd mark för att vi skulle kunna klara vår försörjning. Jordbrukarna efterkom den uppmaningen. Därmed lyckades vi hålla svälten från dörren något så när, när gränserna korkades igen utifrån. Och vi har tyvärr inga garantier för att inte den dagen kan komma igen. Så länge vi måste satsa fem miljarder årligen på ett militärt försvar — vilket vi är helt överens om att göra — måste vi också ha möjligheter att producera livsmedel i tillräcklig mängd här i landet.

Om vi före världskriget hade raserat

vårt jordbruk, är jag inte säker på att vi under kriget hade kunnat stå utanför krigshandlingarna. Den gången betydde inte minst småbruket oerhört mycket för vår livsmedelsförsörjning. Jordbrukarna blev då också utlovade full kompensation för sin för hela landet gagnande gärning, om de bara var solidariska och producerade så mycket livsmedel som möjligt. Då fick småbrukarhustrurna många gånger sköta gården och djuren, medan mannen stod på vakt någonstans i landet. Det var inte minst från småbruket som vår animalieproduktion då kom. Det var där livsmedlen producerades i en omfattning som något så när täckte behovet. Det var också därför vi klarade oss. Nu är allt detta glömt. Småbrukarnas insatser den gången lönas nu med åtgärder som påskyndar deras försvinnande. Jag tycker det är skäl i att vid detta tillfälle påminna om den saken.

Jag skall nu inte orda mer om produktionsvolymen och småbruket. Tidigare talare har redan varit inne på de frågorna, och såvitt jag vet kommer andra talare senare också in på dem. Däremot skall jag ta upp en annan fråga som berörts mycket litet i debatten och som har behandlats i ett mycket litet avsnitt i utskottets utlåtande. Även i propositionen har den problemställningen i hög grad förbigåtts och jordbruksutskottet har fått tillfälle att syssla med frågan alltför litet.

Jag kan därför säga med en gång att jag anser att propositionen om riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken, som vi om en stund skall votera om, utgör en halvmesyra när det gäller att skissera framtidens jord- och skogsbruk. Det går nämligen inte enligt min uppfattning att avskilja skogsbruket från jordbruket och betrakta dessa näringsgrenar som skilda företeelser — skogsbruket som en speciell näringsgren och jordbruket som en annan. Det är fullständigt omöjligt i vårt land med dess geografiska struktur.

Framlidne generaldirektören i lantbruksstyrelsen Börje Lundgren har i en skrift, Aktuellt från lantbrukshögskolan, anfört bl. a.: »En sak synes mig emellertid helt klar: man kan inte behandla jordbruksdelen som en fristående sak och skogen som en annan fristående sak och sedan tro, att man får ett optimalt företag. — — — De båda driftsgrenarna jord och skog har vid familj jordbruken sådana viktiga resurser som driftsledning, arbetskraft, dragkraft och kapital gemensamt.» Han fortsätter: »Det är därför icke realistiskt att skilja dem åt vid planeringen.»

I stora delar av vårt land är den geografiska strukturen sådan att om utskottsutlåtandet liksom propositionen skall tolkas enligt skrivningen, såvitt jag begriper den, kommer stora delar av landets jordbruk att läggas öde eller i varje fall aldrig få tillfälle att erhålla några förstärkningsmöjligheter. Utskottet skriver ju bl. a. att vid kombinerade jord- och skogsbruk anses jordbruksdelen böra ha sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma.

Beträffande möjligheterna att erhålla förvärvslån för förvärv av fastighet med uteslutande skogsmark hänvisar utskottet till den pågående skogspolitiska utredningen. Man kan sålunda med fog hävda att de riktlinjer som vi snart skall fastställa beträffande den framtida jordbrukspolitiken inte är fullständiga; de utgör som sagt endast en halvmesyr. I en detaljplanering, utarbetad av kungl. lantbruksstyrelsen i samråd med lantbruksnämnden i Värmlands län, hävdas bl. a. att jord- och skogsbruk i kombination är en naturlig företagsform inom länet. Tillgången på skogsmark erbjuder sysselsättningsmöjligheter vid sidan om det rena skogsbruket. Vad som här är sagt om Värmlands län kan tillämpas i stora delar av landet. Endast cirka en sjundedel av landets produktiva areal utgörs av åkermark; resten är skogsmark. Som nämnts gäller detta inte

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

bara i Värmlands län — det gäller Västergötland, Småland, Dalsland och Hallands skogsbygder. Även i stora delar av Skåne för att inte tala om de norra och mellersta delarna av vårt land är förhållandet likartat.

Kombinationen jord och skog är sålunda av grundläggande betydelse för vår jordbruksnäring och bör beaktas mer när vi går att ta ställning till det framtida jordbruket. 75 procent av våra lantbruksföretag har större eller mindre skogsarealer. Av landets cirka 200 000 brukningsenheter — det är nu kanske något mindre — är det endast 16 000 med 20 hektar åker och däröver som saknar skog. Det är således den kombinerade brukningsformen som klart dominerar vårt lands jordbruk.

Det är en stor procent av våra kombinerade skogs- och jordbruk vilkas jordbruksdelar är av den storleksordningen att de aldrig kan komma i åtnjutande av statliga rationaliseringslån efter de grunder utskottet föreslår.

Mångenstädes ligger nämligen åkerarealen insprängd inom ett visst område skogsmark. Man kan sålunda inte finna lämplig tillskottsjord för brukningsenheten med en förnuftsmässig arrondering. Skog finns att tillgå, men bestämmelserna medger inte att statliga rationaliseringslån ges för inköp av skogsmark. En komplettering med skog på dessa gårdar skulle åstadkomma en kombinationsgård som för brukaren vore synnerligen ekonomiskt attraktiv. Samma är förhållandet med enbart renodlade familjeskogsgårdar. Ett sådant här förfarande skulle säkerligen också medverka till ur konsumentsynpunkt gynnsamma priser på jordbruksprodukter.

Det är synnerligen anmärkningsvärt att varken jordbruksministern eller utskottsmajoriteten vill se detta faktum och handla härefter. Vi är alla överens om att en ändamålsenlig strukturrationalisering bör genomföras. Men vilken är då orsaken till denna negativism beträffande det kombinerade jord- och

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

skogsbruket liksom beträffande den renodlade skogsgården? Det är väl ändå inte så att jordbruksministern och utskottsmajoriteten varit alltför lyhörda för signalerna från det socialdemokratiska ungdomsförbundet, som i sin enfald och sitt oförstånd — jag vågar faktiskt använda dessa uttryck — yrkar på att bl. a. skogen skall socialiseras. Från ungsocialistiskt håll krävs också större effektivitet inom skogsbruket, och det förklaras att med hänsyn till näringens betydelse måste samhällets inflytande ökas. Samhället bör successivt vidga sitt innehav av skogsmark med sikte på skogens överförande i det allmännas ägo, hävdar man.

Detta är klara besked från det socialdemokratiska ungdomsförbundet. Något tvivel om målsättningen från det hållet behöver inte råda. Särskilt mot den bakgrunden är man oroad över att departementschefen i jordbrukspropositionen inte beaktat betydelsen av skogskomplettering för gårdar med mindre åkerareal och inte heller bildandet av enskilda skogsgårdar. Det är en händelse som ser ut som en tanke.

Men, bäste herr jordbruksminister och de som kämpar för skogens socialisering, det skulle sannerligen vara en dålig affär för det allmänna att överföra skogen till domänverket. Jordbruksministern är för tillfället inte inne i kammaren, men jag förutsätter att han ändå kan ta del av vad jag säger. Att döma av tillgänglig statistik från domänverket — jag syftar på den senaste femårsredovisning som är tillgänglig — är domänverkets rotnetto ungefär hälften av vad en skogsägare får betala i skatt per skogskubikmeter av sitt skogsuttag. Det är att märka att domänverket givetvis inte betalar någon statsskatt. Jag kan också nämna att Södra Sveriges skogsägarers förbund har ett rotnetto på föreningens egna skogar som uppgår till nära det tredubbla av vad domänverkets skogar ger inom samma område. Det blir sålunda en ren nationalförlust

om ungsocialisternas krav på skogens socialisering en gång skulle vinna gehör.

Men inte bara dessa invändningar mot den negativa hållning, som intagits till en skogskomplettering för jordbruket och till bildandet av familjeskogsgårdar med statlig lånegaranti, kan införas. Miljömässigt kommer utvecklingen att bli negativ. De mindre jordbruksenheterna försvinner — stora skogsområden kommer att övergå i statens ägo, och de få människor som blir kvar i ifrågavarande bygder kommer att sakna den viktiga samhällsservice som eljest betraktas som självklar. Jag tänker på sådan samhällsservice som livsmedelsbutiker, skolor, post och allmänna kommunikationer som givetvis inte kan upprätthållas under sådana förhållanden.

Till sist några ord om lönsamheten vid skogsplantering på åkerjord, något som givetvis kommer att bli alltmer aktuellt när volymen av jordbrukets produktion skall minskas, vilket för med sig en arealminskning. Jag behöver inte beröra vad som blir följden sett ur naturvårdssynpunkt, då stora delar av nu leende och för tätortsbefolkningen ur fritidssynpunkt attraktiva områden blir de mörka granskogarnas bygder. Där om har tidigare diskuterats i denna kammare och denna fråga kommer också att senare penetreras.

Det finns expertutredningar om lönsamheten av skogsplanteringar på åkermark. Det har sagts att det inte lönar sig att ha åkerjorden kvar. Ca en miljon hektar åker har beräknats skola återgå till skog. En åkerplantering kostar i genomsnitt 700 kronor per hektar. Rönningen kostar enligt en mycket försiktig kalkyl 100 kronor per hektar. Summan är då uppe i 800 kronor per hektar i investeringar. Efter tio år har denna summa vuxit till 1 400 kronor per hektar räknat efter en ränta av 6 procent.

Ca 25 år efter planteringen måste man gallra skogen. Det virke man då får ut

betalar ungefär arbetskostnaden. Jag tror dock att man inte får generalisera. Det måste råda alldeles särskilt gynn-samma förhållanden, annars tillkommer ytterligare kostnader. Om vi antar att man kan slutavverka efter 60 år, då måste givetvis boniteten vara oerhört hög. I annat fall måste man vänta till efter 80 år. Då har det från början investerade kapitalet dragit en räntekostnad som är så omfattande att en förlust på denna skog kommer att uppstå vid slutavverkningen. Jag har då räknat med en räntefot på 6 procent, vilket inte är någon orimlig siffra. En förräntning på mellan 2—3 procent är det högsta man kan komma upp till.

Det är sålunda en ganska dålig investering såväl för den enskilde som ur nationalekonomisk synpunkt. Nu menar jag givetvis inte att vi här i landet skall underlåta att plantera skog på vissa åkermarksområden. Men det är självklart att man inte kan följa de socialdemokratiska propåerna. Det skulle utan tvivel medföra ekonomiska förluster för framtiden.

Herr talman! Det är bekymmersamt att inte skogen kommit med på ett förnuftigt och ändamålsenligt sätt vid behandlingen av detta för jord- och skogsbrukets framtid så oerhört viktiga principbeslut, och även detaljbeslut som vi snart skall votera om. Jag är helt övertygad om att dagen kommer då vi får klart för oss — jag hoppas att det kommer att omfatta alla i denna kam-mare — att beslutet ändock var en halvmesyr.

Herr talman! Jag ber med detta att få yrka bifall till reservationen nr 8 i jordbruksutskottets utlåtande nr 25. Jag ber också att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 6, 9, 10, 12 och 13 b.

Fru LINDSKOG (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag tycker verkligen synd om den producent som inte får mer än 8 öre i ersättning på varje livs-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

medelskrona. Vi socialdemokrater vill ju förändra detta förhållande genom en ökad rationalisering som väntas leda till förbättrad lönsamhet. Jag undrar hur centerpartisterna tänkt sig att ordna detta, när de så gärna vill bibehålla nuvarande förhållanden inom jordbruket. Jag undrar också vad man har att erbjuda konsumenterna. Skall det vara status quo även därvidlag?

Beträffande sedan införselavgifter och exportavgifter skulle jag vilja påminna om att införselavgifterna ändå är skattemedel på samma sätt som andra pengar. Under sommaren 1965 hade man för nötkött åsatt en importavgift på 57 procent av importvärdet. Senare har man tvingats att exportera kött till ett pris som med mer än tre kronor ligger under det inhemska. Vi kan väl ändå inte fortsätta med en sådan jordbrukspolitik!

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Fru Lindskogs resone-mang om att hon tycker synd om jordbrukarna som bara erhåller 8 procent av konsumentkronan kan jag inte riktigt förstå. Det är riktigt, att det i det sammanhanget gäller konsumentkronan. Det gäller både livsmedel, bostad, kläder och allt sådant. Men jordbrukarna får 27 öre av livsmedelskronan för framställning av råvaror. Det andra utgår i form av förädling och distribution och i form av importerade livsmedel. Vidare är omsättningskatten inräknad.

Det finns väl ingen på borgerligt håll i gemen som har förnekat att en rationalisering har ägt rum och ständigt fortgår. Jag vågar säga att det inte finns många näringsgrenar i vårt land som under den senaste tioårsperioden så utveck-lats och rationaliserats som just det svenska jordbruket. Man skulle kunna peka på arbetsintensiteten och produktionsintensiteten. Statistiskt visar det sig att jordbruket rationaliseringsmäs-sigt har ökat flera tiondels procenten-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

heter i produktionsintensitet i förhållande till andra näringsgrenar. Men att gå den väg som majoriteten av utskottet vill, ger utan tvekan icke någon bättring för det svenska jordbruket.

Om jag hade haft tid skulle jag ha kunnat återge en mängd statistiska uppgifter, som ger vid handen att livsmedelspriserna i vårt land, trots att vi enligt fru Lindskog inte har rationaliserat som man borde ha gjort, ligger avsevärt lägre än i många andra länder.

Jag vill än en gång påminna fru Lindskog om att exportavgiftsmedel huvudsakligen är pengar som jordbruket genom sina clearingkassor självt anskaffar. Framför allt är det inga skattemedel.

Herr LINDSTRÖM (s):

Herr talman! På bägge sidor om jordbruksutskottets lotterilåda finns både vinnare och förlorare. Men vi är tillfredsställda med att vi i de stora väsentliga frågorna har blivit ense. Om man skall vara riktigt försiktig, kanske man skall säga att det endast är nyanser, många gånger rätt väsentliga nyanser, som skiljer oss åt.

Därför är det väl inte förmätet att säga att vi från regeringspartiets sida nog har lyssnat litet mera på de unga, progressiva jordbrukare som nu har trätt till och på dem som ser ett litet stycke bortom det gamla hantverksmässiga jordbrukets murkna gårdsgårdstörar.

De avvikelser som de borgerliga partierna gjort från propositionens förslag var väntade. Det är ingen nyhet att samtliga dessa partier under långliga tider — jag skall inte göra någon historieskrivning så långt tillbaka i tiden — har försökt att misstänkliggöra socialdemokratins jordbrukspolitik. Det är väl inte mer än ett decennium sedan centerpartiets föregångare, de gamla bondeförbundarna, stod i denna talarstol och öste ve och förbannelse över dåva-

rande jordbruksminister Netzén som hade sagt att den svenska kostammen skulle behöva minskas med 200 000 kor. Av den skildring som då gavs fick man intrycket att jordbruksminister Netzén smög omkring i betesfällorna med en slaktmask för att själv slakta dessa kor. Det behövde han inte göra — de har försvunnit och fler därtill. Om han såg längre framåt i tiden än de gamla bondeförbundarna borde han få ett erkännande för det. Så sent som i fjol stod jordbruksutskottets ärade ordförande i denna talarstol och röt i falsett att jordbruksminister Holmqvist var jordbrukets fiende nummer ett. Jag skulle kunna fortsätta uppräknningen, men jag skall inte göra det.

Den väldiga lunta av motioner som väcktes i anledning av propositionen och alla de borgerliga reservationerna är väl att betrakta som en förladdning till de salvor som skall inleda det politiska harmageddon som herr Hedin nyss varslade om; någon annan uppgift kan de knappast ha.

De största principiella skillnaderna i våra ställningstaganden i utskottet har gällt produktionsmålsättningen. Från regeringspartiets sida har vi i stort sett varit överens med jordbruksministern om produktionsmålsättningen. Man kan inte blunda för det faktum att de 300 miljoner kronor som vi förlorar på den subventionerade exporten utgör en belastning för både konsumenter och producenter.

Den debatt som har dragits upp i dag om u-landshjälpen hör enligt min uppfattning egentligen inte hit. Påståendet att vår livsmedelsproduktion skulle betyda så mycket för världsproduktionen är väl en form av självförhåvelse som inte är riktigt klädsam. Att så känslomässigt som skett från denna talarstol i dag skjuta de svältande myriaderna människor framför sig synes mig ganska olustigt. Det är min personliga uppfattning att varje man eller kvinna som vi kan frigöra från ett hantverksmäs-

sigt litet jordbruk uträttat ett viktigare arbete för u-länderna om de i stället inom det svenska näringslivet hjälper till med att producera traktorer, tröskor, gödselmedel, kanske t. o. m. plastspiraler och andra konceptionshindrande medel som vi kan skicka ut till de svältande folken.

Vi kan inte angripa det dystra problemet med överbefolkningen i världen bara från livsmedelssidan; den ännu mer effektiva insatsen skulle vara om vi kunde dämpa den enorma befolkningsökningen där. Om vi inte lyckas göra det samtidigt som vi tillför dessa miljarder människor livsmedel gör vi på lång sikt ont värre, ty då växer ju ytterligare någon generation upp till köns mogen ålder och exploderar i lika stora barnkullar, och ännu fler människor måste gå svält döden till mötes. Jag tror att om vi kan frigöra folk från jordbruket för insatser på detta område är det en ännu större välgärning än de som det har talats om förut i debatten. Det ena behöver enligt min uppfattning inte förskjuta det andra, men fullföljer vi bara de tankar som har framförts tidigare utan att vidta de åtgärder jag syftar på, då gör vi ont värre. Japan är ett land som har visat att det i alla fall går att tränga tillbaka vidskepliga föreställningar om människornas rätt att fortplanta sig i hur snabb takt som helst.

Rationaliseringsmålsättningen vill jag också beröra med några ord. Vi är, som det har sagts, ense om att familjejordbruket säkerligen under överskådlig tid är den mest effektiva och från de flestas synpunkt mest attraktiva företagsformen. Men varför skall vi stanna vid detta? Den som har blicken öppen för utvecklingens alltmer accelererande tempo måste inse att eftervärldens dom kommer att bli hård, om vi här drar ett streck och inte anser oss kunna stödja en ännu effektivare produktion.

Jag skall ställa en fråga till utskottets ärade ordförande, som har berört vår

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

amerikaresa och återopat många prominenta män i USA. Vi besökte under denna resa en biffdjursfarmare utanför Denver borta vid Klippiga bergen som hade 80 000 djur, vilka sköttes av 80 man. Det är väl en rationell produktion! Majspatronerna ute på prärien var säkerligen glada över att ha en stor konsument inom så nära räckhåll.

Jag kan inte förstå herr Hanssons i Skegrie animosiet mot fläskfabrikerna. Han menar att man skulle kunna dela upp dessa 100 000 på tio företag, men då skulle ju tio människor gå i den där mindre angenäma parfymen i stället för en. Jag hade förmånen att besöka en stor gård på Österlen för några år sedan, där en man på sju timmars arbetsdag skötte 1 100 svin. Jag tycker att det är en rationell produktionsform, som det skulle vara oriktigt av oss att avskärma från rationaliseringsstödet.

Herr Hansson i Skegrie och flera talare med honom har också talat om att vi måste ta bort 800 000 hektar åkerjord ur permanent drift. Jag skall inte försöka nedvärdera storleken av denna siffra, men låt oss göra en inventering! Tänk på alla undermåliga torvjordar nedifrån Skåne ända upp till Karesuando i Norrbotten som har brutits upp men som från jordbrukssynpunkt är rätt tivelaktiga! Den stenigaste och mest omöjliga jorden att göra maskinåker av har jag sett i Västergötland på vattendelaren mellan Väneren och Vättern.

Jag är övertygad om att vi inte bör återgå till att bruka jordar som man inte kan göra maskinåker av. De unga jordbrukare som träder till vill inte gå efter hästar. De vill ha traktorer och effektiva redskap med stor arbetsbredd. Den åker som inte för rimliga kostnader kan omvandlas till maskinåker måste få träda tillbaka i ett modernt jordbruk.

Vad beträffar storleken av den produktion vi skall gå in för är det många

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

faktorer att ta hänsyn till. Vid ett behållande av dagens produktionsnivå kommer — som redan har påpekats — frågan om folkökningen in i bilden. Vi har också en betydande invandring. Vi som håller på att lämna den aktiva åldern har av kända skäl fått en allt längre tidsfrist till dess krematorieröken ger slutsignalen.

Frågan om småbrukarstödet kommer att behandlas senare av en talare från regeringspartiet. Jag vill endast anföra att det år 1947 utsades att det gällde ett övergångsstöd. År 20 år en för kort övergångstid? Nästan en hel generation har kommit till under denna tid. Det synes mig vara rätt rimligt att vi nu, när ärendet ligger på riksdagens bord, fullföljer 1947 års beslut.

Som norrlänning kan jag inte förbigå frågan om höjning av mjölkpristillägget med 25 procent. Denna siffra är väl ingenting annat än ett i hastigt mod producerat överbud. Statsrådet har dock tagit betydande hänsyn till de remissinstanser som behandlat denna fråga. När lantbruksnämnden i mitt hemlän avgav sitt remissyttrande var jag med. Vi tryckte mycket hårt på att det extra mjölkpristillägget, som var avsett att avvecklas under en treårsperiod, skulle få kvarstå. I den lantbruksnämnden ingår som ledamöter RLF:s förbundsordförande plus ytterligare en mycket prominent centerpartist, vilka inte hade något att invända mot remissvaret. Jag måste säga att jag spände ögonen när jag läste den motion som väckts i frågan. När statsrådet har gått remissinstanserna till mötes, rusar man till och skjuter på ytterligare. Norrlänningarna i största allmänhet, oavsett partifärg, är tillfredsställda med att här inte har sagts något om att mjölkpristillägget skall tas bort.

Beträffande deltidsjordbruket säger man att låneramarna är för knappa för att man inom dem skall kunna klara de mest nödvändiga rationaliseringsåtgärderna, men man kräver samtidigt att

deltidsjordbruket skall ha rätt till statlig lånegaranti. I utskottet anförde jag att deltidsjordbruket inte är annat än en plats för konditionsträning och till sådant brukar vi inte ge bidrag så där direkt, åtminstone inte när det gäller privata företag.

Herr Eliasson i Moholm framhöll att lantbruksnämnderna genom 5 § i jordförvärvslagen kan lägga beslag på sådana fastigheter om de behövs för rationaliseringsändamål. Ja, herr Eliasson i Moholm, det är sant till viss del. Det finns emellertid inte så många människor i vårt land som är så ofrukt samma att de inte har någon ättelägg, som med hänvisning till släktskapen kan göra anspråk på fastigheten och därefter gå till lantbruksnämnden och kräva statlig lånegaranti för att lösa ut sina medarvingar.

Det synes mig rent ut orimligt att stödja ett sådant projekt.

Här har talats om familjeskogsbruket. Mina damer och herrar! Vad säger oss utvecklingen på skogsbrukets område? Det var väl ingen som för 30 år sedan trodde att traktorerna skulle ha fullständigt trängt ut hästarna i jordbruket. Det är åtminstone för mig ingenting som säger att inte avverkningsmaskinerna har kommit för att stanna. Av vilken storlek skall då familj jordbruket vara, om man skall få tillräcklig sysselsättning för en avverkningsmaskin med tanke på den dyrbara investering det här gäller? Det synes mig vara ett orealiserbart hugskott och skulle väl i realiteten kunna bli ett ytterst effektivt sätt för vissa människor — de må vara hur kunniga i skogsbruk som helst — att skaffa sig kredit för att få en jaktmark, ett fritidsområde eller vad man nu skall kalla det. I realistisk rationaliseringspolitik hör inte den tanken hemma. Det hantverksmässiga skogsbruket har sett sina bästa dagar.

Jag skall kanske, herr talman, sluta här. Vi inom den socialdemokratiska halvan i jordbruksutskottet tror att de

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

avvägningar som statsrådet har gjort har varit vettiga och rimliga. Ingen kan tveka om att inte också han personligen är engagerad i den rationaliseringsverksamhet som pågår. Han har själv varit och sett på den försöksverksamhet som man driver i Norrland. Jag har i min bänk några alldeles färska sifferuppgifter på det ekonomiska resultatet för de ungdomar som har startat den verksamheten. Vi tror, att om man kan uppnå samförstånd mellan alla grupper i samhället om lösandet av detta problem, som är en följd av den tekniska och ekonomiska utvecklingen i största allmänhet, skapar man också arbetsglädje och utkomst för dem som är sysselsatta i näringen.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindström ville beskylla mig för att jag skulle ha kallat jordbruksministern för jordbrukets fiende nummer 1. Det har jag aldrig gjort. Jag citerade det uttalandet från annat håll. Däremot erkänner jag gärna att jag i samband med borttagandet av bodelagsförbudslagen kallade honom för stor-kapitalets vän nummer 1. Och vad skall man säga nu, när man var beredd att från den sidan vid en investering på 400 000 kronor skänka bort 100 000 kronor på ett bräde? Det är endast låt oss säga storgodsen i vårt land som kan göra sådana investeringar och som skulle få 100 000 kronor.

Vidare säger herr Lindström: Vi har från regeringspartiets sida lyssnat mera på de progressiva jordbrukarna. Hur kan herr Lindström verifiera det? Är det genom att ni har sänkt låneramarerna för dem som behöver låna pengar? De unga behöver låna mycket pengar! Beror det på att ni har ett svagare intresse för familj jordbruket? Eller visar ni ert intresse för de unga, progressiva jordbrukarna genom frånvaron av långsiktiga riktlinjer?

Det skulle vara intressant om herr

Lindström vill styrka sitt påstående, och tala om på vilket sätt socialdemokraterna har ett speciellt intresse för denna kategori. Jag tror för min del att de unga, progressiva jordbrukarna inte känner sig ha något större skydd under regeringens jordbrukspolitiska hägn.

Herr Lindström sade vidare att vi inte bör motsätta oss en effektivare produktion än familj jordbrukets. Men, herr Lindström, det är ju inte företagets storlek som bestämmer om produktionen blir effektiv eller inte. Om en arbetare är fullt sysselsatt i ett rationellt familj jordbruk skulle han inte kunna göra en effektivare insats om han arbetade i ett större företag. Tvärtom går under vintern många arbetstimmar förlorade i de stora företag som ligger i bygder utan skog. Men en familj jordbrukare har sitt stall att sköta och kan arbeta effektivt under hela året. Det är inte säkert att de stora jordbruksföretagens arbetskraft kan göra det.

Herr JONASSON (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet därför att herr Lindström tog upp frågan om de stora jordbruksföretagen i Amerika. Det är riktigt att vi där besökte världens största djuruppfödare, men herr Lindström hörde väl när jordbruksminister Freeman direkt sade ifrån, att familj jordbruken var vad amerikanerna trodde mest på och för sin del tänkte satsa på. Vi diskuterade just detta stora jordbruksföretag, om vilket herr Lindström sade att 80 man skötte det hela. Ja, det var dessa 80 man som närmast hade hand om skötseln av djuren, men hur stora var inte kostnaderna för annat, och hur mycket fanns det inte av mekaniska anläggningar och dylikt? Herr Lindström vet också lika väl som jag att det amerikanska uppfödningssystemet knappast skulle tillåtas i Sverige av hälsovårdsskäl.

Varför hade man då så stora enheter och är de effektiva? Vi diskuterade

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

även denna fråga rätt intensivt vid besöket i Denver, varvid vi upplystes om att producenterna vill vara så stora som möjligt i fråga om utbud för att kunna få så köpkraftiga kunder som möjligt och behålla dem hela året. Detta är nödvändigt, eftersom man saknar den ekonomiska föreningsrörelse som vi har i Sverige och som samlar ihop produkterna. Detta är emellertid ett system som de eftersträvar att införa.

Jag har velat göra dessa tillrättalägganden för att sammanhanget i sin helhet skall kunna rätt förstås.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Lindström föranleder mig att säga några ord. Han påstod att det skulle vara rationellt att använda de s. k. skogsskördetröskor som man gör i bl. a. Kanadas stora skogar. Jag undrar om herr Lindström verkligen tror att markförhållanden o. d. i varje fall i stora delar av vårt land har den strukturen att de kan arbeta effektivt dessa stora skogsmaskiner. Jag tror det inte.

Jag begärde av domänverket uppgifter om drivningskostnaderna per skogskubikmeter vid skogsdrivningar med sådana här maskiner, eftersom ett av domänverksreviren i mitt hemlän inköpt en dylik maskin för cirka 600 000 kronor. När jag frågade vederbörande jägmästare vad drivningarna kostar vid användandet av dessa skogsmaskiner, så fick jag svaret att det är omöjligt att ge några bestämda besked därom. Det går alltså inte att få några koncisa begrepp om detta, utan det blir bara fråga om gissningar. Det uteblivna svaret är besked nog.

Jag tror att det kombinerade jord- och skogsbruket i stället är det mest rationella. Man kan t. ex. använda samma maskiner. Jag vet av egen erfarenhet att jordbrukstraktorn kan användas även i skogen med en komplettering av skogskranar och speciella last-

kärror. Det ger ett utomordentligt gott resultat.

Därtill kommer, herr Lindström, att kombinationen jord-skog har en annan fördel, som inte minst för vårt lands vidkommande är av särskilt stor betydelse. Jag tänker på arbetskraftsfördelningen. I jordbruksgårdarnas arbetskraftsbehov förekommer det arbetstoppar och lugnare arbetstider. Under den lugna tiden, om jag så får uttrycka mig, kan man använda arbetskraften i skogen. Likaså då väderleksförhållandena gör det omöjligt att arbeta på åkern.

Jag anser därför att denna kombination jord och skog ur arbetskraftssynpunkt och även när det gäller att utjämna konjunkturerna är den mest värdefulla bruksningsformen. Men det är klart att ur socialistisk synpunkt är det inte populärt.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Hansson i Skegrie vill jag säga att om man genom att bygga en ladugård för 400 000 kronor kan frigöra nio människor för annan verksamhet, så måste det väl vara en vettig investering ur samhällets synpunkt. Man måste vara fången i en småbrukarromantik som är omöjlig att rycka upp med rötterna för att kunna bestrida detta faktum.

Det är, herr Jonasson, givet att det krävs väldiga investeringar för en sådan farm som den vi besökte utanför Denver. Men det finns många fasta kostnader som är precis lika stora om man har 1 000 eller 80 000 djur — låt vara att det i det senare fallet krävs flera mannar för skötseln.

Till sist vill jag till herr Persson i Heden säga, att han nog är en oförbätterlig anhängare av det hantverksmässiga skogsbruket. Jag är äldre än han, men jag har släppt de tankarna för länge sedan.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har en känsla av att herr Hansson i Skegrie nu har kastat bort den fredspipa som han så väl-taligt ordade om på förmiddagen. Just när det gäller detta bidrag på 400 000 kronor har vi i utskottet träffat en kompromiss, men det hindrade inte herr Hansson i Skegrie från att säga: »Jag har aldrig påstått att jordbruksministern är jordbrukets fiende nr 1, jag har bara citerat ett sådant uttalande, men han vill här skänka bort 100 000 kronor.»

Socialdemokraterna i utskottet har kompromissat med de borgerliga ledamöterna i utskottet och uttalat att 100 000 kronor skall utgå i undantagsfall. Är det så att den kompromiss som vi har gjort sedan dras upp i kammaren av utskottets värderade ordförande, så får vi överväga om vi i fortsättningen över huvud taget skall kompromissa.

Det är alltså fråga om en kompromiss som vi har träffat och som har accepterats av jordbruksministern. Då borde också utskottets ordförande respektera denna kompromiss.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Med anledning av den debatt som här har pågått och med anledning av herr Lindströms huvudanförande skulle jag vilja göra en kort kommentar.

Herr Lindström hade tydligen i detta utskottsbetänkande funnit två stora problem — nej, egentligen bara ett. Problemet gällde överbefolkningen, i det ena fallet inom jordbruket och i det andra fallet i världen. Min kommentar efter att ha lyssnat till herr Lindström borde egentligen bli den att jag är mycket tacksam för att han inte förordade samma metod för att lösa dessa båda problem.

Det är framför allt två områden som jag för min del vill belysa, nämligen kombinationen jordbruk-skogsbruk

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

samt stödet till det norrländska jordbruket. Jordbruket jämte skogsbruket är basen för näringslivet i stora delar av Norrland och kommer troligen att så förbli under lång tid framöver. Det norrländska jordbruket har stor betydelse för livsmedelsförsörjningen och försvarsberedskapen samt för samhällets och näringslivets funktion i övrigt. Det ekonomiska resultatet av de enskilda jordbruksföretagen har den allra största betydelse även för kommunernas skatteunderlag. Detta har lett till att en rad kommunala initiativ har tagits för att främja en god utveckling inom jordbruket.

I det nu debatterade förslaget till jordbrukspolitiskt stöd har leverans- och arealtillägget slopats, vilket enligt mina beräkningar skulle betyda ett nettoinkomstbortfall på omkring 9 miljoner kronor för det norrländska jordbruket. Det extra mjölkpristillägget i norra Sverige bibehålles på 1962 års nivå, men genom inflationen är det reellt urholkat. Ett återställande av tilläggets realvärde är därför synnerligen motiverat för att främja ett livsdugligt norrländskt jordbruk, vilket även bör vara ett naturligt led i lokaliseringspolitiken, då alternativa sysselsättningar på många håll inte finns att uppbringa inom rimligt avstånd.

Om man inte kan behålla ett livsdugligt norrländskt jordbruk, är alternativet en utglesning och en avfolkning av stora områden och av många bygder. Vi fick för någon vecka sedan en liten påminnelse om vad detta betyder, inte minst ur social synpunkt. Från socialdepartementet erhöll vi en liten broschyr som heter »Gammal i glesbygd», i vilken talas om de problem som finns med nuvarande täthet i fråga om jordbruksföretag. Jag ber att få citera ur denna broschyr: »Relationen åldringar —arbetsföra varierar kraftigt mellan olika områden av landet. Genom sin mindre rörlighet och de yngres flyttning har åldringarna främst i gles-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

bygderna kommit att utgöra en oproportionerligt stor och växande andel av befolkningen. I vissa glesbygdskommuner motsvarar antalet åldringar från och med nu en tredjedel av den produktiva befolkningen, medan relationen i vissa tätortskommuner är mindre än en tiodel.»

Sedan talar man om de problem som är rådande på olika områden för dessa åldringar. Skulle det ske en än kraftigare avfolkning och utglesning i dessa bygder bleve problemen ännu större. Det är många åldringar som kan vistas kvar i sin bostad tack vare att de har grannar i yngre ålder som kan hjälpa dem under vinterns svåra förhållanden med service av olika slag. Om grannarna inte lämnar denna hjälp, måste samhället satsa på socialhjälp av olika slag, som är skildrade i broschyren, men även detta kostar pengar.

Jordbruksministern sade i sitt tidigare inlägg i dag att han inte ville vara med om höjningarna av norrlandsstödet eftersom det enligt hans åsikt var oomtvärat. Han anser att det måste vara riktigare att satsa medlen på KR-verksamheten. Men utskottet är enigt om att man skall stödja denna verksamhet. Frågan är om man skall ge ett ytterligare s. k. generellt stöd till jordbruksproduktionen i Norrland.

Det kommer att röra sig om ca 9 miljoner kronor, och det blir flera tiotusentals jordbrukare som får del av detta stöd. När det gäller stödet till den koncentrerade rationaliseringen kan sägas att det ändå är ett ganska litet antal jordbruk på ett fåtal platser som kan komma i åtnjutande av detta stöd. Jag har här några siffror från KR-verksamhetens början 1960 och fram till 1965, vilka visar att man förbrukat mellan 12 och 13 miljoner kronor.

De har fördelats på 85 områden, och 316 brukningsenheter har fått del av miljonerna. Men det är ingen slutsumma. Flera av brukningsenheterna är inte färdigställda. Därför kommer det att

krävas ytterligare medel från statens sida. Men när man nu är beredd att satsa sådana belopp på några hundra företagare, vore det inte rimligt då att använda ungefär samma summa på generella metoder, som kommer flera tusentals jordbrukare till godo?

Jordbruk-skog är en företagsform som i stora delar av vårt land är en viktig och riktig kombination. Den medverkar i hög grad till ekonomisk stabilitet både för landsbygden och landet som helhet. Framför allt har den givit ökade möjligheter att effektivt utnyttja arbetskraften. I Norrland är den en helt dominerande företagsform — särskilt i inlandet — och bör utgöra rikt-punkten för den framtida rationaliseringsverksamheten i dessa områden.

Den skogsmark som kan komma att erbjudas rationaliseringsorganisationen bör tillföras jordbruksföretagen. Det finns många lantbruk, även mindre sådana, som med fördel kan tillföras skogsmark. En betydande skogsareal utgör i många fall en styrka för jordbruksföretaget. Ett jordbruk som kan sysselsätta två arbetare, en i jorden och en i skogen, kan i många fall bli ett idealiskt företag som kan uppfylla berättigade önskemål om fritid och underlätta generationsväxlingarna.

Härav följer att jag har svårt att förstå resonemanget i propositionen om uppdelning av företagen i en jordbruks- och en skogsbruksdel samt om rationaliseringsstöd först när varje del för sig är bärkraftig.

Enligt min mening bör det kombinerade företaget ses som en enhet vid prövningen av statligt stöd för rationaliseringsåtgärder. Med anledning av vad herr Lindström sade om kombinationen jord-skog vill jag också framhålla att dessa kombinerade företag ur rationaliserings- och effektivitetssynpunkt väl kan mäta sig med alla andra företagsformer inom skogsbruket. Med stöd av nu kända fakta vågar jag påstå det — och även med en viss

personlig erfarenhet av samverkan inom skogsbruket.

Herr talman! Med vad jag här anført vill jag yrka bifall till framför allt reservationen 10.

Slutligen vill jag göra en liten personlig reflexion. Dagens jordbrukspolitiska debatt utgör en sammanfattning av många års utredningar samt av en livlig och delvis överdriven valkamp i fjol höstas med löften av olika valörer. Då liksom här i dag har de flesta tänkbara argument använts och värderats.

Behovet av att krympa jordbruksproduktionen och lösgöra arbetskraft från jordbruket har ofta betonats och understrikt. Den problemställningen har enligt min syn ägnats alldeles för stor uppmärksamhet. Som grund för detta mitt påstående hänvisar jag dels till den globala utvecklingen av livsmedelsproduktionen och den kraftiga befolkningstillväxten, dels till den höga me-

delåldern bland våra svenska jordbrukare, vilken kommer att kräva en stor rekrytering av unga människor till jordbruket. När nästa stora jordbruksutredning tillsättes och föranleder debatt, tror jag att det viktigaste problemet kommer att vara frågan om hur vi skall få tillräckligt många unga att våga satsa på jordbruket. Och det är dagens beslut i denna fråga — som skall skapa tilltro till jordbruket såsom näring — som avgör hur framtiden kommer att te sig på jordbrukets område.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta den fortsatta överläggningen till kl. 19.30, då enligt utfärdat anslag detta plenum komme att fortsättas.

Kammarans ledamöter åtskildes här efter kl. 17.04.

In fidem
Sune K. Johansson

Tisdagen den 30 maj

Kl. 19.30

Fortsattes det på förmiddagen började sammanträdet; och leddes förhandlingarna därvid till en början av herr förste vice talmannen.

§ 1

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.
(forts.)

Herr förste vice talmannen meddelade, att överläggningen rörande jordbruksutskottets utlåtanden nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m., jämte i ämnet väckta motioner, och nr 26, i anledning av väckt motion angående bildandet av rationella brukningsenheter genom tillskotts-

arrenden, samt bevillningsutskottets betänkande nr 49, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m., jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, nu komme att fortsättas; och erhöll därvid

Herr LINDSTRÖM (s) ordet för kort genmäle:

Herr talman! Herr Jönsson i Ingeborgsgården gjorde före middagsrasten här ifrån talarstolen några invändningar mot mitt anförande. Han började med att anmärka på att jag tagit upp u-landshjälpen. Men jag tar kammaren till vittne på att det ingalunda var jag

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

som drog upp en debatt om det ämnet. Att jag försökte få rätsida på debatten — jag tyckte att den hade fått slagsida — kan ju inte utgöra anledning att rikta en direkt anmärkning mot mig. Och jag vill naturligtvis inte heller beskylla min alltid leende vän herr Jönsson i Ingemarsgården för att ha framfört sina invändningar i form av en anmärkning.

Vidare kom herr Jönsson in på KR-verksamheten i Norrland. Det har ju sagts och sägs alltjämt, att detta är en försöksverksamhet som måste få pågå några år innan det kan avgöras om den skall breddas och utvidgas till andra områden i landet. Det är också rätt konstigt att unga människor har så svårt att förstå den utveckling vi befinner oss i och hävdar att kombinationen jord och skog för all framtid, tror jag uttrycket löd, skulle bestå. Vi har ju sagt att jordbruksdelen skall bära den investering som sker, och någon ändring på den punkten har inte ägt rum. Jag skulle vilja se den som bedriver mjölkproduktion eller annan animalieproduktion springa från och till: på morgonen skulle han släppa kospenarna för att ta yxa och springa till skogs en liten stund. Det förefaller mig orimligt att man skulle göra på det sättet.

Skogsbruksområdena i all ära — men jag menar att detta är ett embryo till en fastare samverkan på skogsbrukets område.

Därefter anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp)
kort genmäle:

Herr talman! Min mycket korta kommentar till vad som sagts om u-länderna med deras svåra livsmedelssituation var ingen som helst anklagelse mot herr Lindström, ty i så fall skulle jag ju anklaga även propositionsskrivarna och utskottsledamöterna, eftersom både propositionen och utskottsutlåtandet till ganska stor del behandlar just dessa

problem. Låt mig bara citera en mening ur utskottsutlåtandet på s. 21, där det heter: »Sverige måste liksom andra länder med högt välstånd delta i arbetet med att lösa dessa frågor.» Då syftar man på utvecklingsländernas problem, och jag tycker det är mycket viktigt att ha detta som bakgrund vid bedömningen av vår livsmedelssituation och vår jordbrukspolitik.

När jag talade om KR-verksamheten ville jag, herr Lindström, skildra vad som gjorts — hur många som omfattas av verksamheten och hur mycket medel som går till denna speciella verksamhet, som ändå berör blott ett fåtal människor och ett fåtal orter. Det var mot den bakgrunden jag kunde finna att det var motiverat med detta mera generella stöd och med en höjning för att återställa realvärdet därvidlag.

I fråga om sambandet mellan jord och skog sträckte jag mig inte så långt som till att säga »all framtid». Jag är helt nöjd med det uttryck jag tidigare använde, när jag sade att »på lång tid» blir det så.

Jag är ganska säker på att jag har rätt i detta hänseende. Jag samrådde så sent som i förrgår med en del skogsmän på rätt hög nivå inom både det enskilda skogsbruket och bolagsskogsbruket. De verkade vara ganska överens om att denna kombination kan ge mycket god ekonomisk utdelning om man är framsynt och samverkar.

Herr GREBÄCK (cp):

Herr talman! Det är inte utan att den arbetsordning som riksdagen tillämpar i slutet av denna riksdagssession lätt medför att en riksdagsman kan ha anledning att känna sig en aning stressad. Det har varit långa debatter och nattvak, dessemellan kommittésammanträden, utredningsuppdrag och annat. Får man sedan på köpet ett utlåtande av den digra omfattning som det som jordbruksutskottet har överlämnat till

oss i allra sista minuten gör det inte arbetet lättare.

Det är ganska angeläget att i en så viktig debatt som denna om jordbrukspolitikens utformning även andra än de som i utskottet haft tillfälle att debattera denna fråga får möjlighet att vara med och föra fram sina synpunkter. Har man sedan inte heller haft tillfälle att delta i den upptäcktsfärd till United States, som vi i så rikt mått befruktats och berikats med i denna debatt, känner man sig ytterligare handikappad.

Många har i denna debatt gett sig in på en historisk betraktelse, som sträckt sig ganska långt tillbaka i tiden, för att reda ut vem som haft rätt och vem som haft orätt. Att söka fel och förtjänster i detta sammanhang är — tror jag — inte särskilt fruktbarande för debatten. Jag skall inte gräva i det förflutna utan jag skall försöka blicka en aning in i framtiden, vilket jag tycker är både mer spännande och intressant, givetvis med risk att i en framtid bli ställd till ansvar för att eventuellt ha siat fel om utvecklingen.

Det beslut vi skall fatta i dag kastar sin slagskugga 30—40 år framåt i tiden. De jordbrukare, som nyligen startat eller gör sig beredda att starta ett jordbruksföretag kommer att få göra det med i mycket stort utsträckning lånat kapital och med statlig kreditgaranti i toppen. Detta lånade kapital, åtminstone det som ligger i toppen, skall amorteras på 35 år om det är fråga om fastighetsförvärv. Gäller det driftkapital har man högst 15 år till sitt förfogande. Vi vet också att ett modernt jordbruk är ett utomordentligt kapitalkrävande företag. Jag vill inom parentes säga att det stöd staten lämnar i form av kreditgaranti naturligtvis är utomordentligt värdefullt — ja helt enkelt livsnödvändigt, om rationaliseringen skall kunna drivas i en takt som skall ge jordbrukets utövare möjligheter att följa med i inkomstutvecklingen i samhället.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Både jordbruksutredningen, departementschefen och utskottet anser att målsättningen är ju att ge de i jordbruket sysselsatta delaktighet i den allmänna standardstegringen.

När staten ställer kreditgaranti till förfogande, får man väl utgå ifrån att låntagarna skall kunna klara räntor och amorteringar utan att den garanti staten lämnat skall behöva infrias. För att genomföra den rationaliseringsprocess som anges vara målsättningen för jordbrukspolitiken måste jordbruket under de närmaste decennierna låna upp åtskilliga miljarder kronor, bl. a. med hjälp av den statliga lånegarantin för att förvärva den tillskottsjord som behövs, företa erforderlig utrustning av ekonomibyggnader och anskaffa teknisk utrustning, allt förutsättningar för att de skall gå i land med sina ekonomiska åtaganden.

Mot denna bakgrund är det för mig omöjligt att förstå de socialdemokratiska reservanterna när dessa i reservationen 4 säger sig dela »departementschefens uppfattning att för den närmaste framtiden starka skäl talar för att prissättningen på jordbrukets produkter bör kännetecknas av viss återhållsamhet». Vill staten inte förlora pengar på det statliga kreditlånestödet till jordbruket och vill man, som samma reservanter säger i ett annat avsnitt av utlåtandet, bevara ett livskraftigt svenskt jordbruk och ge jordbrukarna en med andra yrkesgrupper likvärdig ekonomisk standard, lär man väl få betala vad detta kostar. Sedan kan man kalla detta för att driva en återhållsam politik, men man lär aldrig komma ifrån sitt ansvar.

Dylika uttalanden är enligt min uppfattning ganska meningslösa. Som en ytterligare följd av detta mitt resonemang blir också frågan om vilket procenttal jordbruksproduktionen skall begränsas till meningslöst. Syftar statsmakternas åtgärder till högsta möjliga produktivitet per insatt arbetstimme,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

och skall det bli möjligt för den starkt lånetyngda jordbruksföretagaren att klara sina ekonomiska åtaganden, lär han bli tvungen att utnyttja sina produktionsresurser till det yttersta. Sedan får väl den samlade produktionen bli vad den blir. Avgörande blir i sista hand lönsamheten i jordbruksföretagen jämfört med vad andra näringsgrenar kan erbjuda, tillgången på riskvilligt kapital samt yrkesskickligheten hos den enskilde jordbrukaren.

På tal om yrkesskicklighet vill jag understryka yrkesutbildningens, forskningens och försöksverksamhetens stora betydelse när det gäller vårt jordbruks utveckling.

I dagens samhälle behöver ingen bli jordbrukare som inte vill bli det. Grundskolan har i det fallet revolutionerat ungdomens möjligheter att välja yrke. I det gamla samhället föddes man så att säga in i jordbruket. I våra dagar satsar man på att bli jordbrukare, om man är intresserad för yrket som sådant.

I botten på all utbildning måste ligga en bra allmänbildning och en bra yrkesutbildning men det behövs också vidareutbildning. Jag vill i det sammanhanget ge min anslutning till de synpunkter som vissa ledamöter av jordbruksutredningen därvidlag anført, nämligen att staten även bör stödja en rådgivning i jordbrukarnas egen regi. Denna tankegång ligger helt i linje med den omskolning och den vidareutbildning staten bedriver på andra näringsområden. Vi skall inte glömma bort att det kan ske en omskolning även inom yrket, och framför allt behövs det vidareutbildning i yrket, vilket alldeles speciellt är angeläget inom jordbruket där den tekniska utvecklingen går mycket snabbt och de produktionsmedel som används hastigt förändras.

Från jordbrukarhåll har vi all anledning att med tacksamhet notera att mycket på den senaste tiden har gjorts för att främja forskning, högre utbildning och yrkesutbildning. Vissa avsnitt

inom jordbrukssektorn är emellertid missgynnade beträffande forsknings- och utvecklingsarbetet; det gäller speciellt byggnadssidan och inomgårdshandlingen i fråga om ekonomibyggnader. Där är jordbrukarna i alltför hög grad hänvisade till egen försöksverksamhet. De får alldeles för litet ledning från rådgivningens och forskningens sida. Många av de experiment som de unga jordbrukarna i dag tvingas göra är mycket kostsamma och de blir givetvis betungande speciellt för dem som nu är i färd med att bygga upp sina kapitalkrävande företag.

Ett annat område där jag har oerhört svårt att acceptera de argument som man från socialdemokratiskt håll anför är u-landsområdet. De säger att vi inte skall hjälpa u-länderna med livsmedelsleveranser, eftersom vår hjälp kan bli mycket mer effektiv om vi sätter in den på andra avsnitt. Jag tycker att den argumenteringen är konstifik, krystad och ansträngd. Hur skall den akuta krisen i u-ländernas livsmedelsförsörjning kunna mildras, om inte industriländerna hjälper till därmed?

I det sammanhanget vill jag ställa en fråga till representanterna för regeringspartiet: Om vi skulle vinna anslutning till EEC, kommer då Sverige att rekommendera att de andra anslutna staterna också skall skära ned sin livsmedelsproduktion till 80 procent? Det vore i så fall logiskt handlat. De västeuropeiska industriländerna befinner sig i stort sett i samma situation som vi; de har samma skäl som vi att satsa på en utveckling av sin industri, om man motiverar denna satsning från enbart ekonomiska utgångspunkter. Hur skulle det i så fall gå med EEC:s egen livsmedelsförsörjning och hur skulle krisen i u-länderna då utveckla sig?

Jag tror att livsmedelskrisen i världen endast kan lösas på två sätt, antingen genom en öppen konflikt som leder till det tredje världskriget eller en organiserad samverkan mellan alla värld-

dens stater för att försöka komma till rätta med livsmedelsproblemet. Det behövs både leverans av överskottet från industriländerna för att klara den akuta krisen och en kraftig satsning på en utveckling av u-ländernas eget näringsliv, såväl jordbruk som industri.

Jordbruksministern sade att vi 1947 anlade ett nytt synsätt på jordbrukspolitiken. Jag tror att vi i dag måste anlägga ett ännu nyare synsätt på jordbruket, att vi behöver andra värderingar med hänsyn till utvecklingen över huvud taget i vårt samhälle och i världen i övrigt. Många tecken tyder på att vår syn på våra naturresursers utnyttjande är en annan i dag än för några årtionden sedan. Nu är vi villiga att betala kostnaderna för vattenvård, luftvård, landskapsvård o. s. v. Vi har så småningom fått upp ögonen för dessa problems räckvidd.

För mig står det klart att den naturliga konsekvensen av detta ställningstagande måste vara att foga in även jordbruket i sammanhanget då vi vill använda våra naturresurser på mest effektiva sätt. Jordbruket är dock till hälften biologi och till hälften teknik.

Naturvård, jordbruk och skogsbruk i vårt land är ytterst en fråga om hur vi på bästa sätt skall tillgodogöra oss våra naturtillgångar. Med fotosyntesens hjälp nyskapar vi i jordbruket kapital. I industrin exploaterar vi kapital; vi tär med andra ord på vår jords förråd av t. ex. mineraler, olja och naturgas. Det är en väsentlig skillnad som behöver tas med i bilden då vi gör våra jämförelser beträffande vilka näringsgrenar det är värt att satsa på.

Jag tror, herr talman, att det är värdefullt att vi trots allt är så pass eniga som vi dock i dag är när det gäller att söka oss fram till en politik som uppehåller och utvecklar ett produktionskraftigt jordbruk i vårt land.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b samt i övrigt till utskottets hemställan.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Herr LUNDMARK (s):

Herr talman! Mot bakgrunden av den kalabalik som rått ute i landet sedan 1960 års jordbruksutredning gav publicitet åt sitt verk måste föreliggande utskottsutlåtande och den pågående debatten om den framtida jordbrukspolitiken te sig ganska menlösa. Vad är det egentligen vi har bråkat om? Tydligt har det i hög grad varit en strid om påvens skägg — av allt döma en politisk påves.

Jordbruksutskottets utlåtande vittnar om att man är enig om det allra mesta. Reservationerna rör sig mera om nyanser än om skilda meningar. Dock förekommer några frågor av mera principiell natur i vilka utskottet är delat.

En sådan fråga gäller centerpartiets och högerns motionsyrkande om statligt stöd för bildande av s. k. familjeskogsbruk. Utskottet har avvisat motionerna med motiveringen att detta spörsmål är föremål för skogspolitiska kommitténs utredning. Högerns och centerpartiets representanter i jordbruksutskottet har emellertid reserverat sig till förmån för motionsyrkandet.

Herr Lindström har tidigare berört denna fråga, och det finns inte så mycket att tillägga. Jag vill dock bekänna att jag inte tror på familjeskogsbruket som någon lämplig driftform för skogsbruk. Man har på sina håll en kolartro till skogen, en underlig föreställning om att skog får man från ovan. Så är nu inte fallet. Den som köper en skogsfastighet får som regel betala vad den är värd. Man byter alltså kapital. Möjligen kan man tala om att vederbörande köper sig ett jobb. Det vill stora arealer till för ett rationellt skogsbruk och för att ägaren skall ha fullt arbete år ut och år in som timmerhuggare och skogsvårdare. Än större arealer krävs för att bära kostnaden av en modern och rationell utrustning för drivning eller framtransport av virke. Den tid är i stort sett förbi då den enskilda skogsägaren högg och körde ut sin skog själv. Stordriften i skogsbruket är en

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

realitet. Detta har för övrigt även bondskogsbruket kommit till insikt om. För att i någon mån dra nytta av denna driftsform har under senare år alla dessa samverkanområden och sambruksområden tillkommit. Även denna samordning kommer helt visst att visa sig otillräcklig.

I en artikel i Jordbrukarnas Föreningsblad i förra veckan säger skogsdirektören i Uddeholmsbolaget, sedan han presenterat utvecklingslinjerna: »Med hänsyn till dessa framtidsaspekter måste man ställa höga krav på begreppet storlek såväl i fråga om skogsskiften som brukningsenheter oavsett ägarekategori. I fråga om privatskogsbruket fordras säkerligen en mycket längre gående samverkan än vad det nuvarande systemet med skogsbruks- och samverkanområden innebär.» Det kan vara skäl att begrunda detta även för anhängarna av blandskogsbruket.

Man skall inte heller tro att skogsbruksgivaren som regel bosätter sig i kanten på sin skog och därigenom bidrar till att hålla landsbygden levande. Detta har ibland anförts som motiv. Nej, bosätter han sig inte i stam blir det i närmaste tätort. Han kanske tar ett annat jobb än skogsarbete och administrerar sin skog på lediga stunder. Detta är för all del en legal rörelse men den främjar icke skogsbrukets rationalisering och kan direkt försvåra skogsbrukets riktiga arrondering.

Nog om detta! Frågan kommer väl igen när skogspolitiska kommittén blir färdig med sitt uppdrag.

Herr talman! Bara några ord om produktionsmålsättningen. Här har hela raden av talare från oppositionen med darr på rösten talat om hur oansvarigt det är att ifrågasätta en något sänkt självförsörjningsgrad. Är inte detta att sticka huvudet i busken? Inför detta resonemang skrev i fjol höstas en prominent företrädare för jordbruket i en aktad jordbrukstidning följande:

»Det vanligaste sättet att få resone-

manget att gå ihop är att förbigå en del bakomliggande fakta. Ett exempel härpå är en ledare om mjölken och den nya jordbrukspolitiken, som nyligen var införd i en av kollegerna inom jordbrukspressen. Här blev utredningsmajoritetens propåer om mjölkregleringens successiva avveckling starkt kritiserade. Liksom i åtskilliga andra liknande sammanhang görs emellertid detta utan att man med en enda rad eller ens ett ord omnämner de pristryckande överskott, som i så hög grad utmärker just den sektorn och som är grundorsaken till att läget och lönsamheten är som den är. Det är ju också överskotten, som gett anledning till det invecklade regleringssystemet, vilket i sin tur — här som i andra fall — haft en konserverande effekt. Även för jordbruket och mjölkproduktionen måste önskemålet vara att snarast komma i balans. Den väg, som utredningen skisserat härför, har också — trots påståenden om motsatsen — utformats med hänsynstagande till att operationen under rådande samhällsekonomiska tryck skall ske så skonsamt som möjligt.»

Spörsmålet gäller att komma till rätta med en prispressande överproduktion, mindre att fastställa en viss total produktionsvolym.

Det är inte så enkelt som att förklara att detta överskott kan gå till u-hjälp. Den gåvans värde för mottagaren står icke i proportion till vad den kostar givaren. Livsmedelsbiståndet får lämnas i kontanta medel. Då kan mottagaren dra fördel av det i allmänhet låga världsmarknadspriset. För u-länderna bör det vara högst vällovt.

Herr talman! Med det anförda biträder jag herr Perssons i Skänninge yrkande.

Herr LARSSON i Umeå (fp):

Herr talman! Herr Lundmark tvivlade på lämpligheten av kombinationen jordbruk och skogsbruk och åberopade vad en företrädare för ett av våra

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

stora skogsbolag hade sagt. Det är nog riktigt att man från ett skogsbolags synpunkt kan ha den uppfattningen, men i det län som herr Lundmark och jag företräder har vi helt andra förhållanden. Där är ju skogen fördelad på en stor mängd skogsägare, vilka har små skogar, om man jämför dem med de stora skogsbolagens. Vi vet ju att de som har ett lämpligt stort jordbruk och tillräckligt med skog till detta har en ganska bra försörjning av sin näring. Länsstyrelsen i Västerbottens län har gjort en utredning som har visat att de som haft en lämplig förening av jordbruk och skogsbruk har haft relativt höga inkomster. Det är därför inte möjligt att ha för hela landet enhetliga riktlinjer i detta avseende, utan man får anpassa det så att man kan ge dem som kombinerar jordbruk och skogsbruk ett sådant stöd, att de kan fortsätta med sin näring. Eftersom den är lönsam finns det ingen anledning att vidta åtgärder som skulle leda till försämring för dem.

Jag är mycket glad över att man i propositionen tagit hänsyn till jordbruket på ett sätt som man väl knappast hade väntat sig med hänsyn till de uttalanden som gjordes tidigare, framför allt före valrörelsen förra året.

Som här har sagts har denna fråga i det stora hela lösts i enhetens tecken. Det är delade meningar om vissa detaljer och, herr talman, det är en av dessa detaljer som jag skulle vilja beröra något närmare. Jag avser vad som upptagits i reservationen nr 6, där man föreslår, att deltidsjordbrukare bör kunna erhålla rationaliseringstöd. Denna reservation bygger bl. a. på den motion, som framlagts av folkpartiet i jordbruksfrågan och i vilken motion man framhållit önskvärdheten av att deltidsjordbrukare, som har sin huvudsakliga sysselsättning utanför jord- och skogsbruksnäringen, skall kunna få statliga kreditgarantier.

Ett stort antal människor sysselsatta

inom olika näringar har jordbruksrörelse som extraarbete. Detta tillgår i regel så, att hustrun utför de dagliga sysslorna, medan mannen som arbetar på dagtid i annan rörelse på sin fritid hjälper till med skötseln av jordbruket. Ofta förekommer specialodlingar men i huvudsak är det fråga om vanlig jordbruksdrift, varvid tyngdpunkten oftast är förlagd till mjölkproduktion.

Skulle dessa näringsutövare lämna jordbruket innebär detta inte att arbetsmarknaden tillförs ytterligare arbetskraft utan bara att det extraarbete familjen utför på fritid helt bortfaller. Insatsen betyder en ökning av produktionen och kommer vederbörande till godo i form av extrainkomster. Även samhället gör här betydande vinster, då det dels blir en ökning av produktionen, dels ett större skatteunderlag.

Departementschefen förordar i propositionen ekonomiskt stöd till jordbruksföretag som är önskvärda från allmän synpunkt, men han tillägger litet längre fram, att stödjordbruk ej längre bör främjas genom ekonomiskt stöd; till stödjordbruk skall även räknas deltidsjordbruk, vars utövare har sin huvudsakliga utkomst utanför jordbruksnäringen.

Dessa båda ståndpunkter rimmar illa med varandra. Det är ostridigt att deltidsjordbrukarna tillför samhället mervärden och att de därför från allmän synpunkt borde vara berättigade till stöd. Varför jordbruksministern motsätter sig detta stöd är obegripligt för mig. Är det inte fråga om en önskvärd grupp samhällsmedborgare som tillför samhället inte oväsentliga mervärden?

För Norrland, som jag bäst känner till, är deltidsjordbruket av synnerligen stor betydelse. Det finns människor som är bosatta i närheten av tätorterna och som i dessa orter har sin huvudsakliga sysselsättning men som bor kvar på sina gårdar och där driver ett mindre jord- eller skogsbruk. Bostadsbrist är vanlig i tätorterna, men dessa män-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

niskor som bor kvar på sina gårdar ute på landet skapar inget efterfrågetryck beträffande bostäder. I regel har det på den plats där de bor redan förut gjorts samhällsinvesteringar i form av skolor och övriga kommunala investeringar, så att samhället slipper nyinvestera för deras räkning. De fullgör sin arbetsdag inom den industri eller den servicenäring där de är anställda, och vill de dessutom öka sina och samhällets inkomster genom att utnyttja sin fritid till ytterligare produktivt arbete, borde man inte försöka hindra detta utan i stället uppmuntra dem i egenkap av samhällsnyttiga medborgare.

Vi har ytterligare en kategori deltidjordbrukare, nämligen de som är verkamma inom rena landsbygdsområden. Deras huvudsakliga sysselsättning består ofta i servicebetonade arbeten på hemorten. Det kan vara sådana som är byggnadskunniga, målare, smeder och andra yrkesmän som brukar förekomma på landsbygden. Dessa yrkesarbetare utgör en tillgång för den befolkning som finns kvar på landsbygden, och det skulle vara hart när omöjligt att få en mindre reparation utförd om dessa människor försvann. Det är nästan omöjligt att få yrkesarbetare från en kanske rätt avlägsen tätort för utförandet av de nödvändiga reparationsarbetena, och det skulle i varje fall medföra alltför höga kostnader. Dessa yrkesutövare utgör ofta en förutsättning för att de kvarvarande jordbrukarna skall kunna få någon bärgning av sin näring. Blir kostnaderna för underhålls- och reparationsarbeten samt servicetjänster för höga går det ej att fortsätta med jordbruksdrift, ty näringen är redan nu så föga lönande att den ej tål några ytterligare påfrestningar.

Enligt min uppfattning är det värdefullt att behålla en tillräckligt stor befolkning i inlandet, inte minst med tanke på att det för skogsindustrins råvaruförsörjning är nödvändigt med en kvarvarande befolkning som kan ta

hand om de råvaror som vår exportnäring är i så stort behov av. Uttunnas befolkningen alltför starkt är det risk för att bygden helt dör ut, och då blir detta säkert ett för samhället dyrbart experiment.

Den enskilda människan som trivs och vill bo kvar på landsbygden bör kunna få göra det. Det är obestridligt att dessa deltidjordbrukare utgör en för samhället icke förande utan i stället närande grupp. Det är ju här inte fråga om kostnader för samhället i vanlig bemärkelse utan om kreditgarantier för det kapital som kan vara erforderligt för att underlätta arbetet i det fritidjordbruk de bedriver. Människor som skapar mervärden genom en extra personlig insats i arbetet är en så värdefull grupp i vårt samhälle, att de i första hand borde stödjas.

Det finns ytterligare reservationer i utskottsutlåtandet som jag känner stark sympati för. Det gäller kanske främst reservationen nr 9 med förslag om en något förlängd övergångstid för småbrukare innan dessa mister sitt stöd. Jag tänker också på reservationen nr 10 beträffande det extra mjölkpristillägget i Norrland.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 6, 9, 10 och 13 a.

Herr GREBÄCK (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag begärde ordet närmast för en replik till herr Lundmark men även till andra socialdemokratiska talare, som av någon underlig anledning vill komma kombinationen jordbruk-skogsbruk till livs. Jag förstår inte att det kan finnas någon som helst vettig motivering härför. Vad skulle samhället förlora på att vi till skogsbruket mobiliserar några miljoner arbetstimmar extra från arbetskraft som är syselsatt inom jordbruket?

Utvecklingen går inom det privata skogsbruket otvivelaktigt mot skogsbruksområden, samverkan, gemensam

maskinanvändning, ökad mekanisering och fast anställda skogsarbetare. Men vi kommer väl alltid att ha behov av extra arbetskraft för att kunna utnyttja dessa resurser till det yttersta. Vad skulle samhället förlora på det? Jag kan ta exempel från min hembygd, där unga jordbrukare byggt upp dessa specialiserade företag, som är så populära i den jordbrukspolitiska debatten. De föder upp t. ex. något hundratal köttdjur eller något hundratal grisar och modersugor. De börjar arbeta klockan halv sju på morgonen. Klockan åtta är de, tack vare de tekniska resurser som nu står till deras förfogande, färdiga i stallarna. Då har det ljusnat i skogen, och de ger sig ut med sågen eller traktorn och kör till klockan fyra på e. m. Där-efter behöver de en eller en och en halv timme för att klara djurskötseln. Detta måste väl vara ett effektivt utnyttjande av arbetskraften.

Varför skall man motarbeta den typen av dubbelarbete? Det kan jag inte begripa. Det finns ju ingen logik i detta. Jag tror tvärtom att vi skall vara tacksamma för att vi har den kombinationen. Samhället har allt att vinna på den.

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Umeå gav en romantisk skildring av den idyll som ett deltidjordbruk skulle innebära. Ja, herr Larsson, jag är så gammal att jag nästan skulle kunna vara far till herr Larsson, och jag måste tydligen försöka få honom att förstå vad klockan är slagen. Vi har gått in för femdagarsvecka och vi har på flera andra sätt förkortat arbetstiden. Ändå skulle man på det här området försöka narra folk att lägga sig till med ett jobb som tar kanske ytterligare åtta timmar per dag.

Nej, herr Larsson i Umeå, de jordbrukare som har det så nu kan kanske fullfölja detta arbetsprogram. Men nästa generation gör det inte. Det är jag

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

alldeles övertygad om, herr Larsson i Umeå. Den generationen kommer att vilja ha skogen som fritidsområde och som plats för fritidshus.

Herr LUNDMARK (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Grebäck har uppfattat mig som fiende till det dubbelarbete som blandjordbrukarna många gånger har. Det är jag ingalunda. Det är bara det att deras situation i det långa loppet inte är hållbar. Det var ju också det herr Grebäck sade: utvecklingen går mot stordrift. Detta har ju i betydande grad blivit fallet också inom bondeskogsbruket. Där har man minsann inte användning för folk som jobbar några timmar från och till eller någon månad från och till, utan där vill man också ha folk någorlunda fast för året, så att man vet att man har sin arbetsstyrka. Det är framför allt mekaniseringen som formar det nya mönstret och som gör att man redan i dag skönjer slutet på det gamla.

Herr LARSSON i Umeå (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan försäkra herr Lindström att jag inte alls gav någon romantisk skildring. De människor jag talade om — folk som har ett ordinarie arbete och dessutom driver ett jordbruk — finns, t. o. m. i massor. Jag känner från min egen hemtrakt mycket väl till att dessa människor utgör en mycket stor del av befolkningen. Jag är övertygad om att om de skulle försvinna så skulle byarna, som tidigare varit blomstrande, helt enkelt dö ut.

Vore det som herr Lindström förmådde så, att dessa människor inte funnes, skulle det heller inte finnas någon anledning för herr Lindström att sätta sig emot en möjlighet till stöd för dem — då skulle ju ingen komma att begära ett sådant stöd. Men de finns, herr Lindström, och de kommer att finnas. Det är nämligen så med oss människor att vi inte alla tänker likadant; en del vill

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ha sitt arbete si och en del så. Vad finns det för anledning att inte ge dem, som vill ha det på detta vis, en möjlighet att låna om de skulle vilja göra en förbättring på sin gård?

Herr LINDSTRÖM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Larsson i Umeå får förlåta mig att jag har mycket svårt att förlika mig med tanken att man skulle bevilja statlig kreditgaranti till sådan här fritidssysselsättning. Det är ju en princip som måste bli ohållbar i längden.

Till herr Larsson i Umeå kan jag vidare säga att enligt en utredning, som utförts i Västerbottens län av lantbruksnämnden i samarbete med lantbruksstyrelsen, kommer inte mindre än 50 000 hektar åker av sådana här små »fritidsjordbruk» att vara nedlagda inom en tidsperiod av 15—20 år.

Fru SUNDBERG (h):

Herr talman! Jag trodde att myten om motsättningen mellan konsumenter och producenter helt hade avlivats av socialdemokraterna när de varseblev konsumentreaktionen på det jordbrukspolitiska utspelet den 14 mars förra året. Nu konstaterar jag med beklagande att jordbruksministern gör vad han kan för att blåsa nytt liv i den myten genom att motivera jordbruksnegativa ställningstaganden som nödvändiga ur konsumentens synpunkt. Fru Lindskog var betydligt mer nyanserad i sitt anförande.

Mot jordbruksministerns anförande kontrasterade välgörande herr Hanssons i Skegrie klara deklARATION om den fullständiga borgerliga enighet som rått i de väsentliga frågorna vid behandlingen av jordbrukspropositionen. Jag vill också betona att i den enigheten ligger ett tecken på att konsument- och producentintressena inte står i motsättning till varandra; alla jordbruksutskottets ledamöter är ändå inte producenter.

Ett gemensamt intresse ur såväl konsument- som producentensynpunkt är att

vi får ett rationellt jordbruk. Tyvärr har ordet rationell i jordbruksministerns uttalande blivit ett alltför statiskt begrepp. Önskvärda åtgärder bedömes uteslutande efter den aktuella situationen utan hänsyn till de förändrade krav som kan ställas på jordbruksproduktionen inom en snar framtid. Jag syftar här såväl på produktionsmålsättningen som på de föreslagna rationaliseringsåtgärderna och prispolitiken.

Jordbruket är en biologisk produktionsapparat som sysslar med levande celler. Vi kan inte där som i industriell produktion förändra sammansättningen av de olika produkterna och inte heller garantera ett bestämt produktionsutfall. Redan där finns en väsentlig skillnad mellan jordbruksproduktion och övrig, industriell produktion. En annan skillnad är det faktum att tillgång på tillräcklig mängd livsmedel är absolut nödvändig.

Däremot kan jordbruket också på lång sikt inrikta produktionen på sådana varor och produkter som kommer att efterfrågas och därmed garantera en tillfredsställande avsättning. En krympning av jordbruksproduktionen kan aldrig i sig själv utgöra en rationalisering. Den får däremot — eller kan åtminstone få — andra negativa konsekvenser. Jag behöver bara nämna den på många ställen redan synliga landskapsförstöringen. Betesgång och vallväxtodling är och måste förbli ett nödvändigt inslag i en levande landsbygd.

Men en stark krympning av jordbruksproduktionen får också andra följder. Den kommer i vårt land att medföra en minskad produktion av vegetabiliska livsmedel, ensidigare växtodling på kvarstående åkerareal — främst ökad odling av fodersäd — minskad grovfoderodling och därpå grundad nötkreaturshållning, ökad produktion och konsumtion av matfett i form av margarin samt en inriktning av animalieproduktionen på fläsk.

Praktiskt taget samtliga dessa tenden-

ser står i strid med såväl industrisamhällets allmänna strävan att nedbringa vårt kaloribehov — samtidigt som den fysiska aktiviteten minskar — som mot kravet på att inrikta vår konsumtion mot näringsriktig och proteinrik kost.

Äggvitebehovet i världen blir allt större, och i vårt land har bl. a. från geriatriskt håll fastställts att det minskade kaloriintaget hos många äldre människor resulterat i ren proteinbrist. Vi vet att vårt lands invånarantal kommer att öka med bortåt en miljon människor under det kommande decenniet. Vår proteinproduktion har ingen möjlighet att öka i samma takt som behovet.

På samma sätt är det ur näringsfysiologisk synpunkt önskvärt att inte minska vegetabilieproduktionen utan i stället låta odlingen omfatta ett större mått av specialgrödor. I det sammanhanget vill jag varmt understryka vikten av att den i min landsända så väsentliga produktionen av trädgårdsprodukter inte åsidosättes i den allmänna rationaliseringsivern. Svenskarna ligger trea från botten när det gäller konsumtion av grönsaker, och det finns utrymme för en kraftig konsumtionsökning.

Medan departementschefen i propositionen har visat en påfallande njugethet inför utökningen av kreditgarantieramarna för trädgårdsnäringsens rationalisering, gläder det mig att utskottet i högre grad har insett vikten av att denna produktionsgren får möjligheter att rationalisera. En eventuell framtida anknytning till EEC kommer att av trädgårdsnäringsen fordra betydande insatser för att göra näringen konkurrenskraftig. Låt mig här beklaga att regeringen inte kunnat få enhetliga nordiska bestämmelser till stånd för att i någon mån utjämna produktionsförutsättningarna i de olika nordiska länderna.

Medan Danmark och Norge har importförbud måste vi ta emot t. ex. holländska produkter till ibland rena dum-
4* — *Andra kammarens protokoll 1967, Nr 35*

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

pingpriser. Inom det nordiska samarbetets ram måste enhetliga bestämmelser komma till stånd.

En alltför ensidig spannmålsodling får negativ effekt på grovfoderodlingen och minskar därmed nötkreaturshållningen. Mjölk och magert kött utgör tillsammans med fisk vår i särklass viktigaste proteinkälla. Samtidigt vet vi att en ökad grovfoderodling ur växtföljdsynpunkt minskar behovet av att odla oljeväxter, vilka i dag svarar för en alltför stor del av vår kalorikonsumtion. Departementschefen har i propositionen ensidigt betonat vikten av att varje produkt skall prissätta sig själv. Just av biologiska orsaker går det inte att ensidigt betrakta varje produkt för sig; kött- och mjölkproduktion hänger oupplösligt samman.

I den prispolitiska debatten har man länge diskuterat denna prissättning, men diskussionen har uteslutande byggt på ett betraktande av mjölken som fett råvara. Nötkreatursaveln och utfodringläran har fortfarande målsättningen att öka mjölkens lämplighet som fett råvara, trots att mjölkproteinet är av enorm betydelse medan fett utgör en överskottsartikel med betydande avsättningssvårigheter. Den logiska principen, att totalprodukten skall bära produktionen ekonomiskt, skulle ernås om mjölken värderades som proteinkälla. Betraktat och prissatt som en biprodukt vid framställning av högvärdigt protein kan smöret lätt bringas att konkurrera med margarinet. Produktionen av grisfötter och fläskfilé kostar lika mycket, men vi konsumenter betalar mer för fläskfilén därför att efterfrågan är större. Jag kan inte förstå att inte den marknadspolitiska prissättningen på samma sätt accepteras när det gäller mjölk och smör. Har inte en tillfällig sänkning av mjölkpriset för socialdemokraterna blivit en tvångsföreställning, vilken helt skall dölja de övriga konsekvenserna för konsumenterna?

Herr talman! Jag har velat beröra

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

dessa synpunkter därför att min uppfattning är att god folkhälsa är att anse som en kanske ny men dock viktig jordbrukspolitisk målsättning. Ingen torde väl förneka att det här gäller ett konsumentintresse.

Till fru Lindskog skulle jag vilja säga: Är det alltid så att importerade jordbruksprodukter är billigare? Vi konsumenter får alltid så här års erfaras att priserna på de utländska tomaterna sjunker samtidigt som svenska tomater kommer i handeln. Den egna produktionen hjälper till att sätta ned priserna på importerade varor.

Vad är konsumentintresse? Jag skulle vilja formulera det, inte som jordbruksministern i en punkt utan i sex punkter. I konsumentintresset ligger en tryggad livsmedelsförsörjning i avspärningstider, en levande natur för fritid och rekreation, tillgång till variation på livsmedel, möjlighet att köpa förädlade varor, en god folkhälsa och låga livsmedelspriser. Vore konsumentintresset endast det sistnämnda skulle vi här i landet inrikta oss på en helt annan jordbrukspolitik, som mer skulle ansluta sig till socialdemokraternas förslag. Men det konsumentintresse jag här har velat karakterisera skär sig inte mot producentintresset, samtidigt som det utgör ett starkt motiv för rationalisering och effektivisering av vårt jordbruk.

Denna rationalisering ställer krav på ökade ramar för kreditgarantierna. Den ställer också krav på utarbetandet av en sådan långtidsplan för prissättningen som andra talare här har förordat.

Tyvärr har de socialdemokratiska utskottsledamöterna gått emot ett sådant planeringsförfarande. För att åstadkomma ökade möjligheter till rationalisering har högerpartiets och centerpartiets ledamöter i reservation föreslagit en höjning av kreditgarantiramarerna för yttre och inre rationalisering. Vi föreslår att utskottet i detta avseende följer jordbruksutredningens betydligt mera realistiska förslag till garantiramar.

Herr talman! Med stöd av det anförda och med hänvisning till herr Eliassons i Moholm anförande ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b i jordbruksutskottets utlåtande nr 25.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (h).

Fru LINDSKOG (s) kort genmäle:

Herr talman! Landskapsvården faller inte inom ramen för jordbrukspolitiken. Vi har ju nyligen fått ett naturvårdsorgan som skall ha uppmärksamheten riktad på dessa frågor.

Fru Sundberg undrade om vi socialdemokrater fått något slags tvångsföreställning när det gäller mjölken. Jag vill då säga att för många — det är inte bara socialdemokrater — gäller härvidlag det ekonomiska tvånget. Mjölken blir så pass dyr att den utgör en mycket betungande post för de stora barnfamiljerna.

Jag har tidigare i dag framhållit att jag inte tror att smöret någonsin kan bli den konkurrent till margarinet som det tidigare har varit. Och jag upprepar: Smöret är ingen konkurrent i barnrikefamiljerna. Högt uppe i inkomstgrupperna har jag funnit att man anser det mera lockande att använda sin inkomst till andra ting än smör i hushållet. Det är därför som jag numera inte tror att vi kan få smöret att konkurrera med margarinet.

Fru Sundberg talade vidare om sänkningen av tomatpriset. Det är väl en ganska naturlig företeelse att sådana sänkningar sker när de svenska tomaterna börjar komma i handeln. Tomaterna är en säsongvara som är dyr under vinterperioden, därför att vi inte kan producera den själva då. Men jag förmodar att när produktionsförutsättningarna blir bättre här blir de också bättre utomlands, varvid tillgången ökar. Det är där jag tror vi har att söka anledningen till prissänkningen.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har diskuterat dessa frågor rätt ingående i utskottet och försökt få jordbruksrepresentanterna att förstå, att om de inte själva är beredda att satsa på stordrift kommer annat kapital och andra företag in i bilden, t. ex. Findus.

Fru SUNDBERG (h) kort genmäle:

Herr talman! Låt mig börja bakifrån och säga till fru Lindskog att tomaterna i detaljhandeln i våras kostade 6 kronor 50 öre per kilo. Samma vecka som trädgårdshallen införde svenska tomater till ett pris av 8 kronor 50 öre per kilo i detaljhandeln sjönk priset på de utländska tomaterna till 4 kronor 50 öre per kilo. Min undran är bara: Varför sjönk den importerade varan med 2 kronor per kilo i och med att det blev svensk konkurrens?

Vidare vill jag säga något om sambandet mellan naturvård och jordbruk. Jag kan hålla med fru Lindskog att detta inte behövde finnas om vi hade något annat medel att hålla naturen öppen än att odla jorden. I dag har vi inga kemiska medel som till rimliga kostnader kan hjälpa oss i detta avseende.

Fru Lindskog talar om mjölkpriset. Min familj är storkonsument av mjölk, men jag kan inte undgå att veta att kostnaden för njutningsmedel, läskedrycker, öl, sprit och tobak i detta land uppgår till ungefär samma summa som hela det belopp vi lägger ner på jordbruksprodukter. Man skulle ju kunna tänka sig att den enorma konsumtionen av söta läskedrycker sjönk med något tusental per dag och mjölken steg med ett öre i konsumentledet.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det av fru Lindskog förda resonemanget beträffande mjölk- och smörpriset är onekligen mycket intressant. Om vi här i landet kunde få fram en kostam, som producerade mjölk med

3 procents fetthalt i stället för som nu i medeltal 4 procent eller något däröver, och man dessutom kunde eliminera säsongvariationerna, vilket inte lyckats hittills, då skulle det vara åtskilligt lättare att lösa den fråga fru Lindskog talar om. Så länge man inte lyckats lösa problemet får vi dras med det och ha dessa bekymmer — och de lär nog vara ett bra tag.

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Jag skall i huvudsak beröra de delar av utskottets utlåtande som har samband med prisregleringen och därmed sammanhängande spörsmål. Jag vill gärna först säga att den enighet beträffande utskottets utlåtande som har prisats i dag är något underlig. Även om på väsentliga punkter sammanskrivningar har gjorts finns det vid detta jordbruksutskottets utlåtande inte mindre än 6 särskilda yttranden och 13 reservationer, som inte är *oväsentliga*. Såvitt jag förstår har ingenting hänt under dagens debatt, som tyder på ett ändrat ställningstagande. Jag konstaterar alltså att det fortfarande finns betydande *skiljaktigheter i åsikterna*.

Efter en mycket intensiv debatt om följdverkningarna av jordbruksministerns proposition går vi alltså snart att besluta om den framtida jordbrukspolitiken. Förvisso var arbetsmarknadsläget för mer än ett år sedan annorlunda och kunde inbjuda till ett snabbare överförande av arbetskraft från jordbruket till industrin. Beredskapsmässigt hade vi i världen ett mer avspänt läge än för närvarande, och det skulle vara en ödets ironi om det samma dag som riksdagens majoritet beslutar sänka landets självförsörjningsgrad kanske utbryter en väpnad konflikt i Mellanöstern.

Jag säger detta för att erinra om faran av att alltför tvärsäkert förlita sig på mer än de egna resurserna. Jag är övertygad om att det är en gemensam

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

strävan att jordbruket skall få möjligheter att vidareutvecklas. Vi bör då fråga oss om det beslut vi i dag skall fatta kommer att uppfattas som tillräckligt positivt för att jordbrukarna skall känna sig sporrade att göra en sådan insats och har kapital för att lyckas. Vi skall inte upprätthålla ett jordbruk bara för att trygga det mesta av landets livsmedelsförsörjning under en avspärrningssituation. Vi måste enligt min mening uppehålla ett jordbruk även av den anledningen att det är en verksam och positiv del av det svenska näringslivet. Delar man den uppfattningen måste man samtidigt säga sig att vårt land i dag har resurser att inom rimliga gränser erbjuda dem som vill arbeta med jorden och bo på landsbygden möjligheter att göra detta under likvärdiga ekonomiska förhållanden och med samma trygghet som om de i stället hade ägnat sig åt annat yrkesarbete — och samtidigt stimulera dem till hög produktivitet och rationalitet. Detta är enligt min mening den enda säkra garantin för att vi skall få ett rationellt jordbruk och med detta också lägsta möjliga livsmedelskostnader för konsumenterna.

Man kan naturligtvis ha olika uppfattningar om hur man skall nå en sådan målsättning. Men jag tror att det är farligt att driva en prisregleringspolitik, som inte tar hänsyn till det slutliga resultatet för alla produkter och till det ekonomiska slutresultatet för jordbrukaren. Det är därför med stor tillfredsställelse som jag konstaterar utskottets skrivning på s. 51, där det heter: *»Även utskottet vill understryka att det är angeläget att de som arbetar i jordbruket får en ekonomisk standard som är likvärdig med den som yrkesutövare i andra näringar når.* Med detta avser utskottet bl. a. att möjlighet bör beredas till företagsekonomisk lönsamhet vid rationellt bedrivna jordbruksföretag i likhet med de lönsamhetsförhållanden som råder inom näringslivet i övrigt.»

Det är värdefullt att utskottet har

enats om denna skrivning. Här är en klar målsättning gjord som man får hoppas följs upp i praktiken. Det torde väl främst ankomma på den av regeringen tillsatta utredningen som skall handlägga frågan om »åtgärder för att fortlöpande kunna följa utvecklingen inom jordbruket» att här göra ett verkingsfullt arbete. Man kan i det sammanhanget beklaga att utredningen fått en något ensidig sammansättning, och det är förvånande att jordbruksministern inte ansett sig behöva den bredare förankring som skulle ha uppstått om jordbrukets organisationer hade fått företrädare i utredningen. Enligt min mening gör sig jordbruksministern skyldig till en ensidighet som främjar misstro och försvårar det förtroendefulla samarbete som hela landet skulle vara be-tjänt av i jordbruksfrågor.

För att den målsättning om företags-ekonomisk lönsamhet som utskottet har angivit skall kunna uppfyllas, måste den framtida prissättningen på jordbrukets produkter i nödig grad ta hänsyn till en stabilitet som garanterar gjorda rationaliseringsinsatser lönsamhet. Vi är alla överens om att ett utvecklat jordbruk, som tillvaratar teknikens och forskningens landvinningar och anpassar sig efter dessa, är önskvärt. Samtidigt måste man ha klart för sig att om jordbrukarna skall vara beredda till dessa rationaliseringsinsatser, som alltid betyder en stor kapitalinsats, ofta med lånat kapital innebärande en stor skuldsättning, då måste prispolitiken vara så formad, att jordbrukaren i sina kalkyler kan räkna med en viss prisstabilitet för produkterna — i annat fall skulle han utsätta sitt företag för ett risktagande som vore äventyrligt.

Jag uppfattar det därför som positivt att ett enigt utskott vidare fastslagit att prissättningen inte bör användas som *»ett generellt medel inom jordbrukspolitiken för att oberoende av konsekvenserna för näringsutövarna nå önskad produktionsutveckling».* Annorlunda blir det emellertid när jordbruksministern

och en del av utskottet säger att »*prissättningen på de olika mjölkprodukterna i princip bör baseras på framställningskostnaderna för varje enskild produkt*».

För att nu komma in på det resone-mang som för en stund sedan fördes i kammaren, är det naturligtvis bestickande att man kan sänka konsumtionsmjölkpriset och ändå sätta en höjning av producentpriset på mjölk som mål.

Alla medaljer har tyvärr en baksida som inte är fullt så vacker. Vad man här helt bortser från är konsekvenserna av en sådan politik. Den kan inte realiseras med mindre än att den stora ködden går fram över landet; koantalet måste väsentligt minskas om kvantiteten producerad mjölk i stort skall motsvara konsumtionsmjölkåtgången. Den lilla smörmängd som då kan framställas skulle under sådana förutsättningar som man tänkte sig i utgångsskedet betinga ett pris av 14 kronor per kilo — ett enligt min mening helt orealistiskt salupris på smöret som då inte kommer att finna köpare. Hur en sådan önskad ändrad produktion påverkar konsumentvinsten i framtiden är svårt att säga. Vi vet att vi i dag har stora smörförbrukare i barnfamiljerna — trots att fru Lindskog påstod motsatsen — och bland pensionärerna, båda låginkomstgrupper. För dessa kan då det högre smörpriset, vägt mot det lägre konsumtionsmjölkpriset, innebära nackdelar.

Vidare förbiser man tyvärr att korna producerar inte bara mjölk utan även kött. Vi går med snabba steg mot en otillräcklig grad av självförsörjning på detta område. Vi kommer inom något år att ha en markant underskottssituation, där konsumenterna får finna sig i att äta fruset kött i mycket stor utsträckning. Att belasta de olika produkterna på mjölksidan, som man nu önskar, kan innebära en oräntabilitet för mjölk-näringsen som påskyndar avvecklingen av kostammen, och köttbristen blir mer påtaglig.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Vad en ökad import av kött prismässigt kan betyda för den svenske konsumenten är också vanskligt att uttala sig om. Men jag tror det är en felräkning om man tror att man skall göra ekonomiska vinster. Allt talar för att jordbrukspriserna på världsmarknaden kommer att stiga och att den lilla kvantitet livsmedel, som kan finnas till avsalu, i första hand kommer att vara förbehållen de länder som lider av permanent brist på livsmedel. Till dessa länder hör inte Sverige — det kan som rikt industriland med ett väl utvecklat eget jordbruk inte räkna sig dit.

Det skulle vara av stort intresse om jordbruksministern, därest han kommer tillbaka till kammaren i dag, ville deklarerera att vad som har sagts om att de enskilda produkterna på mjölksidan skall bära sina egna kostnader inte är ett definitivt ställningstagande i den framtida prispolitiken, utan mera uttalat som ett alternativ, samt att uttalandet inte innebär en bindning inför kommande prissförhandlingar utan att man då har möjlighet att obundet väga för- och nackdelar mot varandra.

Detta är enligt min mening mycket betydelsefullt, eftersom vårt lands jordbruk på grund av dess struktur och geografiska belägenhet till övervägande del har de största produktionsförutsättningarna på den animaliska sidan. Vi har mycket stora områden i vårt land där en sådan produktionsinriktning är nödvändig, om det över huvud taget skall finnas ett jordbruk i bygden. Skulle intentionerna förverkligas får mjölken i fortsättningen inte betraktas som den råvara den är, och de enskilda produkter som framställs ur den skulle få säljas till marknadsmöjliga priser.

Ett kilopris på 14 kronor för smör är inte ett realistiskt marknadspris — det är ett politiskt dikterat pris. Blir det så kan man bara konstatera att det inte finns förutsättningar för en sådan matfetsproduktion, och resultatet skulle bli försämrad lönsamhet för den del av jordbruket som redan i dag har den

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

lägsta lönsamheten även vid högrationella företag. Slutsummeringen skulle då bli att vad som har skrivits av ett enligt jordbruksutskott, exempelvis på s. 46, *inte kommer att uppfyllas*. Utskottet skriver där att det vill »i förevarande sammanhang framhålla betydelsen av att en geografiskt väl differentierad jordbruksproduktion upprätthålls». Jag understryker således betydelsen av vad som anförts i det särskilda yttrandet 6 beträffande prisutjämningen på mjölk och mjölkprodukter samtidigt som jag yrkar bifall till reservationen 3 beträffande realprisnivån på jordbruksprodukter.

Jag vill dessutom fästa kammarens uppmärksamhet på den socialdemokratiska reservationen 4 beträffande långsiktplan för prispolitiken. Reservanterna skriver: »Utskottet vill därvid hänvisa till att den överenskommelse om prissättningen på jordbrukets produkter, som träffats för de närmaste två åren — — —, bl. a. innebär en väsentlig inkomstförstärkning för jordbruket.»

Här gör sig reservanterna enligt min mening skyldiga till en betydande överdrift. De inkomstförstärkningar som uppnåtts i prisöverenskommelsen bör räknas som kompensation för ständigt stigande utgifter, och man kan verkligen diskutera om de över huvud taget har tillfört jordbruket någon reallönestegring i takt med inkomstutvecklingen inom andra näringar och yrkesgrupper. Jag erinrar om de inte oväsentliga lönerörelser som med viss framgång har bedrivits på andra områden inom samhället.

Dessutom — det är det primära som reservanterna borde ha sagt — är prisöverenskommelsens slutliga resultat okänt och på mjölksidan helt beroende av om tillräckligt många mjölkkor nedslaktas. Jag erinrar om att det i prisöverenskommelsen är förutsatt att konsumentmjölkpriset skall sänkas etappvis med sammanlagt 6 öre under perioden och skummjölkspriset med samman-

lagt 9 öre, medan däremot priset till producenten skulle höjas med 2,5 öre den 1 september i år och med ytterligare 2 öre den 1 juli 1968. Detta gäller dock endast under förutsättning att den invägda mjölkkvantiteten minskar med 4 procent i hela landet det första regleringsåret och med ytterligare 4 procent under det andra.

Om man omräknar procentsiffrorna till kilogram mjölk per ko, visar det att koantalet det första regleringsåret skulle behöva minska med 67 000 djur och det andra året med ytterligare 61 000. Totalt skulle alltså under denna period koantalet decimeras från 900 000 djur till cirka 770 000. Det är enligt min mening mycket ovisst om denna stora utslaktning kommer att ske.

Enligt en av Svensk husdjursskötsel upprättad prognos skulle utslaktningen normalt vara hälften av den i prisöverenskommelsen förväntade. Till detta skall läggas den enligt min mening mycket betydande import av kött från exempelvis Danmark som riksdagen senare i dag har att ta ställning till. Räknar man om den importerade kvantiteten från ton till antal djurkroppar, finner man att den har den högst imponerande storleken 25 000 djur — detta i en situation då vi önskar nedbringa vårt eget koantal.

Det är alltså många faktorer som påverkar det slutliga resultatet. Sammanfaller inte resultatet med programmet, betyder det att produktpriset inte kan höjas. Under så osäkra premisser är det oriktigt av reservanterna att tala om väsentliga inkomstförstärkningar.

Jag vill vidare, herr talman, betona att när det gäller prisregleringen och möjligheten för jordbrukarna att uppnå inkomstlikställighet och ett ännu effektivare jordbruk är naturligtvis samhällets medverkan av den allra största betydelse. Grundförutsättningen är att det förs en jordbrukspolitik som inger jordbrukaren framtidstro på jordbruket som näringsgren och ger honom möj-

lighet att vara så effektiv som möjligt och låta sitt företag producera så mycket som möjligt utan risk att bestraffas för den överproduktion som tidvis kan uppkomma. Så länge den svenske bonden måste riskera att bestraffas för överskottsproduktion, så länge kan han heller inte vara fullt effektiv. Det är min övertygelse att samhället måste se anorlunda på tillfälliga överskottsproduktioner. Sådana måste nämligen med naturnödvändighet uppstå. Produktionsresultatet avgörs av årsmånens växlingar och det varierar från rekordskörd till missväxt, utan att företagen-jordbrukaren har någon större möjlighet att inverka på resultatet. Överproduktion kan också uppstå genom att man tillåter import av jordbruksprodukter från andra länder. Allt detta sammantaget är åtgärder varöver jordbrukaren icke är rådande.

I den situation, vari vår värld befinner sig med hänsyn till befolkningstillväxt och livsmedelstillgångar, skulle jag ha önskat en jordbrukspolitik som tog sikte på att producera och utnyttja kapaciteten till fullo, för att vi verksamt skulle kunna bidra till att minska svälten i världen. När det nu inte finns förutsättningar för ett sådant beslut, borde man åtminstone från samhällets sida vara beredd att slussa över tillfälliga överskott till människor som lider av svält. *Man kan inte äta pengar, men man kan rädda liv med mat.* Svenska folket i gemen skulle, därom är jag övertygad, väl förstå en sådan u-landsinsats.

Jag är välmedveten om att en sådan linje inte sammanfaller med regeringspartiets som menar att man kan hjälpa u-länderna meningsfullt på annat sätt. Låt mig bara till slut nämna hur olika synsätten kan vara. *I Amerika producerar man så mycket som möjligt för att hjälpa u-länderna. I Sverige producerar vi så litet som möjligt likaledes för att hjälpa u-länderna.* Jag ber kammaren om överseende, men jag tror att det

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

är den svenska ståndpunkten som kommer att visa sig felaktig.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna nr 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b. Dessutom yrkar jag bifall till reservationen i bevillningsutskottets betänkande nr 49.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte bemöta herr Dahlgren. Han är en klok och förständig karl och hans anförande står kvar i kammaren. Det är byggt på tro och vetande. Ingen vet hur utvecklingen blir. Ingen människa har sagt, åtminstone inte från vårt parti, annat än att om vi har tillfälligt överskott av livsmedel skall vi kunna hjälpa u-länderna med detta. Jag vet inte varifrån herr Dahlgren fått det. Vad vi menar — och jag tror herr Dahlgren är överens med mig på den punkten — är att vi inte skall bygga upp en produktion för att ständigt hjälpa u-länderna.

Herr talman! Jag har begärt ordet närmast för att herr Grebäck nu kommit in i kammaren, han var inte här när jag talade med fru Sundberg. Det är svårt att hinna med att läsa allt, det medger jag gärna. Herr Grebäck sade från talarstolen att det är alldeles orimligt med en så kort amorteringstid som 30 år. Om herr Grebäck över lördag—söndag läser utskottsutlåtandet, kommer han att finna att vi gjort en enhällig kompromiss, innebärande att amorteringstiden förlängts till 35 år med möjligheter att förlänga den ytterligare fem år. Kungl. Maj:t föreslog 30 och motionärerna 40 år. Vi har alltså kompromissat, och jag tror att herr Grebäck vid genomläsandet kommer att finna att detta är en hygglig kompromiss.

Herr DAHLGREN (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror att herr Sven Persson och jag är överens om att vi inte skall ha en sådan produktion i detta land som ger tillfälle till ständiga le-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

veranser till u-länderna. Jag har heller inte sagt det, men jag har hävdats att vi bör föra en jordbrukspolitik i detta land som kan göra bönderna så effektiva som möjligt och ta hand om de tillfälliga överskott som kan uppstå. Jag tror också att det ligger i u-ländernas intresse att de själva bygger upp sitt jordbruk, men innan det blir ett slutligt resultat måste de tillföras livsmedel, under en interimstid, och vi kan verksamt bidra till det.

Sedan vill jag bara säga till herr Sven Persson med anledning av att han säger att jag bygger mitt tal på tro följande. Ja, Sven Persson, vad är det som man bygger sin framställning på i jordbrukspropositionen och vad är det som den socialdemokratiska delen av utskottet bygger sitt utlåtande på? Ja, inte är det på grundval av insikt om det verkliga förhållandet, utan på tro. Det är härav vi har olika uppfattningar.

Herr TRANA (s):

Herr talman! Jag ber att få instämna i det sista som herr Dahlgren sade.

Det skulle vara mycket frestande att beröra en hel del saker som har framförts under debatten här, men på grund av talarlistans längd och den sena tidpunkten skall jag försöka låta bli det. Jag slipper säga det som Sven Persson sade till herr Grebäck. Jag hade annars tänkt göra det.

Jag vill emellertid ändå säga några ord om vad som sagts beträffande skogen, vilket bl. a. herr Grebäck var inne på. Jag har tidigare från denna plats deklarerat att jag anser att olika former av skogsdrift skall få konkurrera med varandra. Då får man ju så småningom se vilka som är mest effektiva. Jag tror att vi inte skall tala om det så mycket i detta sammanhang. Den år 1965 till-satta skogspolitiska utredningen skall ju ta ställning till dessa frågor, och vi får väl avvakta resultatet av utredningens ställningstaganden.

Jag har emellertid funderat på detta

litet och jag skulle vilja ställa en fråga i detta sammanhang. Vi har mer och mer blivit informerade om den kolossala accelerationen i Kanada och Sovjetunionen på skogsbruksdriftens område. Man genomför revolutionerande metoder, och vi vet ju också att konkurrensen i dag är knivskarp för vårt land vad beträffar skogsprodukterna. Mot den bakgrunden vill jag ställa följande fråga: Är då jordbrukarnas skogsbruksför-eningars status och konstruktion så utformad att man med hänsyn till de enskilda ägarnas individuella intressen kan gå fram rent geografiskt med stor-driftens strukturavverkningar, vilket den hårdnande konkurrensen på världsmarknaden allmer framtvingar, hos de storskogsbruksföretag som drivs i aktiebolagsform? Det är väl någonting ganska väsentligt att veta, om det kan bli lika effektivt som aktiebolagsformen.

Jag skall nu övergå till vad jag hade tänkt säga. Jordbruksutskottets utlåtande nr 25 innebär i väsentliga delar ett accepterande av de i Kungl. Maj:ts proposition nr 95 vid årets riksdag uppdragna riktlinjerna för den framtida jordbrukspolitiken fram till slutet av 1970-talet. Mot bakgrunden av den högröstade, negativa och starkt kontroversiella kritik som från många håll och kanske särskilt från jordbruket närstående organisationer och tidningspress riktades mot jordbruksutredningen och det i samband därmed offentliggjorda s. k. socialdemokratiska utspelet är det enbart glädjande att såsom närvarande vid jordbruksutskottets behandling av frågan ha kunnat konstatera, att propositionens långvariga behandling inom utskottet hela tiden har försiggått i en anda utan disharmoniska övertoner och att alla parter vinnlagt sig om och insett värdet av att såvitt möjligt kunna presentera ett utskottsfor-slag som i anknytning till propositionens huvudlinjer bygger på ett till stor del enhälligt utlåtande.

Att utskottet inte kunnat enas på alla

punkter jävar inte detta konstaterande. De reservationer som förekommer gäller med ett par undantag inte propositionens huvudlinje utan olika motionsförslag beträffande utformningen av vissa detaljer. Att motionsfloran i anknäpning till propositionen varit riklig kan vara förståeligt både från politiska och andra synpunkter, eftersom propositionen gäller en fråga av utomordentlig betydelse inte bara från jordbrukets utan hela folkhushållets synpunkt. Det beslut som kammaren efter avslutandet av denna debatt skall fatta kommer helt visst inte att bli bestående för evigt, men det kommer sannolikt att ytterligare underlätta den pågående rationaliseringsomställningen därigenom att det kommer att ge de jordbrukare som vill byta yrke samma möjligheter till omställningsstöd, som i olika former står andra yrkesgrupper till buds. Med hänsyn till den höga medelåldern inom jordbrukarkåren tror jag dock, att man skall akta sig för att överskatta verkningarna av dessa former av det föreslagna stödet.

Men, herr talman, det bör vid detta tillfälle understrykas även från socialdemokratiskt håll, att den i propositionen föreslagna och under nuvarande produktionsbetingelser nödtvungna nedbantningen av vår jordbruksproduktion, och framför allt den därav sannolikt följande utglesningen av befolkningen på landsbygden allteftersom jordbruksenheterna blir färre och större, kommer att medföra genomgripande, svårbevästrade och kostnadskrävande verkningar inom andra sektorer där samhället har ansvaret för utvecklingen.

Jag vill i detta sammahang nämna sådana områden som naturvården, som nämnts här tidigare, skolväsendets i glesbygderna behov av förflyttning till de nya kommunblockens centralorter, de i glesbygderna kvarblivandes — särskilt de gamlas — behov av service i olika avseenden. Jag är därför för min del inte övertygad om att samhällets totalinvesteringar som helhet betrakta-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

de kommer att minska genom de åtgärder som nu föreslås beträffande jordbrukets rationaliseringsprocess fram till år 1980. Tvärtom tror jag att följdverkningarna på flera områden kan komma att bli synnerligen kostsamma, men dessa kostnader får samhället — med tanke på socialdemokratins principiella synsätt — helt enkelt lov att ta på sig, därför att det från rena rättvisesynpunkter inte kan vara rimligt att en för landets livsmedelsförsörjning så nödvändig folkgrupp som jordbrukarkåren skall, som om det vore någonting normalt, släpa efter i inkomstutvecklingen i förhållande till andra kroppsarbetande yrkesgrupper.

För att ändra på dessa förhållanden anser jag det därför nödvändigt att i första hand se till att jordbrukets rationaliserade volym så långt möjligt storleksanpassas till att motsvara vad som i normalskördar ger en tillräcklig beredskap i fråga om vår fredsmässiga livsmedelsförsörjning. Om behovet av denna livsmedelsberedskap är vi alla ense. Inte minst den senaste veckans händelser i Främre Orienten visar med glasklar skärpa vilken orolig och farlig värld vi lever i. Det är ännu långt till det tusenåriga fridsriket.

Storleken av den erforderliga livsmedelsberedskapen är väl en av de frågor varom meningarna mest har gått isär. Jordbruksutredningens majoritet, Kungl. Maj:ts proposition samt utskottsmajoriteten har som lämplig målsättning stannat för en fredsmässig livsmedelsproduktion motsvarande cirka 80 procent av totalbehovet. Jag vill ånyo understryka att denna målsättning inte avses bli uppnådd förrän i slutet av 1970-talet, ett förhållande som alltför ofta kommit bort i den offentliga pressdebatten och kanske också här i dag.

De borgerliga reservanterna i jordbruksutskottet har däremot både i det till utskottsutlåtandet fogade särskilda yttrandet nr 1 liksom i sin reservation nr 1 inte velat vara med om en fixering

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

av den fredsmässiga livsmedelsförsörjningen till 80 procent av totalbehovet utan anser med hänvisning till bl. a. den internationella livsmedelssituationen i världen och den ökande världssvälten en viss rörlighet vara mera realistisk än en fixering till ett visst procenttal.

Hänvisningen till att världssvälten skulle motivera bibehållandet av det nuvarande systemet med dess för jordbruket under nuvarande förhållanden förlustbringande och pristryckande överskott är med hänsyn till de synpunkter, som i detta speciella avseende framfördes från framstående borgerliga ledamöter under utskottsbehandlingen, ägnade att förvåna. För min del anser jag att svensk livsmedelshjälp till de underutvecklade länderna, även om vi direkt inriktade oss på en sådan med alla våra odlingsresurser, skulle vara såsom en droppe i havet inför de omätliga behov som alltmer uppstår genom den explosionsartade befolkningsökningen i dessa länder.

Dessa problem, som egentligen ligger utanför ramen för denna debatt, kan inte lösas med livsmedelssändningar. Först måste befolkningsexplosionen hejdas, och sedan måste de utvecklade länderna hjälpa de underutvecklade med den expertis, den undervisning och det kapital som erfordras för att de underutvecklade länderna själva skall kunna utvecklas till på livsmedelsområdet självförsörjande stater. Den vägen har ju redan beträffats. Den uppställda målsättningen är kanhända en utopi, men jag anser ändå detta vara den enda framkomliga vägen, om man med någon utsikt till framgång skall angripa världssvältproblemet.

Det bör kanske i det sammanhanget dessutom erinras om att Sveriges kontanta bidrag för nästa år till det internationella livsmedelsbiståndet uppgår till 15 miljoner kronor och att Sverige ävenså via den inom ramen för Kennedyronden gjorda spannmålsöverenskommelsen beräknas komma att bidra

med ett belopp överstigande vårt årliga bidrag till det internationella livsmedelsprogrammet. Då jag förutsätter att det internationella livsmedelsbeståndets livsmedelsinköpsverksamhet till sin huvudsakliga del kan baseras på gällande världsmarknadspriser, är det ju alldeles uppenbart att vi med dessa metoder kan ge ett långt verksammare stöd till de svältande folken än genom att fortsätta med en producentpristryckande egen överskottsproduktion, vars för oss enda märkbara följdverkningar blir en fortsatt inkomstlös eftersläpning för landets jordbrukarkår. Och jag har verkligen, herr talman, fattat saken så att det inte var för att ernå ett sådant resultat som 1960 års jordbruksutredning tillsattes.

Men, herr talman, även om jag inte alls ifrågasätter, att man också på ledande borgerligt håll i sin helhetsbedömning klart inser och omfattar den uppfattningen, att ett pristryckande jordbruksproduktionsöverskott är av ondo för de svenska jordbrukarna och att det vore till avgjord fördel om de ca 300 miljoner kronorna i årliga exportförluster, som nu i huvudsak drabbar den svenska jordbrukarkåren, i stället stannade kvar inom näringsgrenen, vore att föredra, så inträffar ändå den märkliga inkonsekvensen, att när det äntligen läggs fram ett utredningsförslag, i vilket man verkligen försökt gå till botten med problemet och eliminera de faktorer, som är grundorsaken till jordbrukets ekonomiska eftersläpning — ett förslag som utom i fråga om ett fåtal detaljer helt ligger till grund för Kungl. Maj:ts proposition — då väcks från borgerligt håll en mängd motioner och på dessa byggs reservationer, som, om de skulle av riksdagen bifallas, kommer att betydligt beskära, ja kanske helt omöjliggöra den av alla partier åtminstone offentligt uppställda målsättningen om ett jordbruk, vars utövare i gemen inkomstlösigt inte skulle behöva ha en

lägre standard än jämförbara yrkesgrupper.

Detta är egentligen — milt uttryckt — tragiskt.

Jag skall gärna medge att ekvationen i sitt praktiska genomförande är invecklad och svårlöst. Men situationen i ett nötskal är ju i dagsläget och de närmast överblickbara åren följande.

De i vårt jordbruk sysselsatta personerna producerar mer livsmedel än vi själva kan förbruka bl. a. med hänsyn till våra handelspolitiska åtaganden. Det överskott som inte kan lagras får då — särskilt gäller detta mjölk och kanske i nuläget också köttprodukter — dumpas bort till utlandet, varvid exportförlusterna får bäras av jordbruket. Vårt jordbruk är dessutom skyddat av höga införselavgifter utan vilka jordbrukets exportförluster skulle bli ännu mycket större. Detta inverkar i sin tur på priset för konsumenten. Om vi så småningom — vilket dock ännu bara är en from förhoppning — lyckas vinna någon form av medlemskap i EEC, så torde detta knappast göra saken bättre för vår jordbruksexport med hänsyn till särskilt Frankrikes men kanske även Västtysklands och Danmarks dominanta jordbrukspolitiska intressen.

Om vi alltså verkligen vill ha en jordbrukspolitik som åstadkommer en inkomsthöjning för jordbrukarna, så måste vi i första hand se till att minska det totala produktionsresultatet till att i stort sett motsvara vårt livsmedelsbehov i fred, i huvudsaklig överensstämmelse med jordbruksutredningens förslag. Vi måste med andra ord acceptera en låt vara tånjbar maximiram för produktionen, om inte det nuvarande tillståndet skall bestå. Jag förutsätter då att de borgerliga reservanterna inte menar att det i propositionen uppställda målet — att jordbruksnäringsen i framtiden i likhet med de flesta andra näringar skall bli en självbärande näring som kan stå på egna ben utan speciella subventioner — är en oriktig målsätt-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ning. Om denna målsättning har det dock rätt enighet. Därför måste det vara felaktigt av de borgerliga att, som nu skett, i motioner och på dessa byggda reservationer med hänvisning till rationaliseringsbehovet uppvisa en attityd som är konungsligare än kungen själv var i sin proposition genom att man däri yrkar ytterligare höjda rationaliserings- och stimulansbidrag samtidigt som man förkastar jordbruksutredningens och propositionens förslag om en 80-procentig inhemsk försörjningsgrad som produktionsram för vårt livsmedelsbehov i fred. Ett bifall till de borgerliga reservationerna kan inte, såvitt jag förstår, få någon annan följd än en ytterligare stigande livsmedelsproduktion och därmed genom stigande exportförluster också sämre bärighet för de enskilda jordbruksföretagen.

Låt mig så till sist, herr talman, säga några ord om det som herr Hansson i Skegrie inledde debatten med, nämligen den uppfattning som kom till uttryck i Amerika. Jag var också med där. Allt vad herr Hansson har sagt är riktigt, men herr Hansson har utelämnat en del som jag tror man behöver komplettera bilden med.

Jag har en anteckningsbok här som jag hade med mig och i vilken jag förde ganska noggranna anteckningar. I den står det för den 11/10 kl. 15.45: Mottagning av jordbruksminister Freeman i departementet. Vidare står det att jordbruksminister Freeman framhöll att de amerikanska förhållandena och svårigheterna var ungefär desamma som dem vi hade att brottas med här i Sverige, d. v. s. överproduktion och rationaliseringsbehov. Bland de frågor som ställdes till jordbruksministern var: Hur ser jordbruksministern på den globala livsmedelsförsörjningen? Han svarade: Den främsta uppgiften är att lära de underutvecklade länderna att försörja sig själva; annars kommer de att gå under.

Dagen därpå, den 12 oktober, var vi

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ånyo i jordbruksdepartementet och fick då lyssna till föreläsningar och ställa frågor till höga departementstjänstemän. Vad som framgick av svaren kan jag läsa direkt ur anteckningsboken, även om det kanske inte är skrivet på så förfärligt god svenska — det är i alla fall förståeligt: Jordbrukarna erhåller för sina varor samma priser som gäller på världsmarknaden. Subventioner betalas genom jordbanken till lantbrukarna för de arealer som tas ur produktionen. Därefter står det någonting som vi inte har berört här: USA producerar inte sitt behov av socker; man importerar hälften, emedan socker är en kostsam vara att producera. Man sade också i förbigående att man inte kunde förstå att vi här i Sverige ägnade oss åt att producera socker.

Vidare står det följande i anteckningarna: »Vi säger till lantbrukarna, att om ni vill producera för export, då måste ni producera till världsmarknadspriser.»

Vad har man för målsättning i Amerika? Ja, i dag är 6 procent av befolkningen i Amerika verksamma inom jordbruket — alltså ungefär som här i Sverige eller procentuellt något färre. Och den amerikanska målsättningen är att den andel som arbetar i jordbruksnäringen skall gå ned till 3 procent av den totala folkmängden. Man anser nämligen att 3 procent är tillräckligt för att producera Amerikas behov av livsmedel.

Man talade också mycket om världssvälten — som herr Hansson i Skegrie framhållit — och ömmade starkt för de svältande. Men man sade också att livsmedelshjälpen till de underutvecklade måste vara en övergångsföreteelse och att målet var att dessa länder så småningom skall kunna försörja sig själva.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till de vid utskottets utlåtande fogade reservationerna 2, 4, 5 och 7. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Trana frågade om vi kunde säga hur de svenska jordbruksorganisationerna skulle kunna åstadkomma sådana arbetsförhållanden som man har exempelvis i Kanada. Jag vill svara att jag inte alls är säker på att vi har samma målsättning. Jag konstaterar bara att det finns en vilja till samarbete i former som är rationella och effektiva om man jämför med andra grupper.

Vidare är det inte alltid storleken som är avgörande, herr Trana. I Amerika har man exempelvis oerhört stora bilfabriker, men ändå klarar sig den svenska bilindustrin rätt bra, trots att våra fabriker är små jämfört med de amerikanska. Det är möjligt att en verksamhet kan organiseras olika i olika länder.

Sedan sade herr Trana att propositionen helt byggde på det utlåtande som studiegruppen lagt fram, men därvidlag har vi helt olika uppfattningar. Jag har personligen sagt — och jag vill minnas att statsrådet tidigare nämnt att andra framhållit samma sak — att propositionen är diffus. Och det är den därför att statsrådet i framtiden skall ha frihet att handla som han vill. Skillnaden, herr Trana, är att studiegruppens utlåtande skrevs för valrörelsen 1966, men propositionen är skriven för en realbehandling här i riksdagen.

Herr Trana talade sedan om u-hjälpen, och det är möjligt att han hade skrivit sitt anförande i förväg och hade svårt att ändra på det. Men låt mig en gång för alla slå fast att ingen från denna talarstol har sagt att vi här i Sverige skall ha en livsmedelsproduktion för att kunna skicka livsmedel till u-länderna. Talare efter talare från oppositionen har haft ordet men ingen har påstått något sådant. Om herr Trana hade varit uppmärksam under behandlingen i utskottet, skulle han ha märkt att ingen påstod det i utskottet heller. Däremot sade vi att det kanske var

oförsiktigt att skära ned den nuvarande produktionen så starkt, att vi blev tvungna att gå ut på världsmarknaden och köpa livsmedel som i annat fall skulle ha kunnat gå till u-länderna. Vi delar jordbruksminister Freemans uppfattning att hjälpen till u-länderna så småningom skall övergå till självhjälp. Men, herr Trana, det dröjer en tid innan vi är där. Men som jag tidigare sagt utesluter inte de två sakerna varandra i nuvarande världssituation och i den kris som också jordbruksminister Freeman talade om.

Slutligen framhöll herr Trana att vi i dag producerar 92—93 procent av vårt livsmedelsbehov, och han tillade att om vi inte skär ned produktionen till 80 procent, så blir den inte lönsam. Får jag bara ställa frågan: Om vi inte har 100 procents försörjning nu men på grund av våra handelsavtal får dåliga priser och tvingas exportera — vad hindrar i framtiden en regering att göra exakt likadant vid 80 procents produktion?

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har gjort samma konstaterande som herr Eliasson, att när man på regeringssidan gång på gång kommer tillbaka till att vi inte skall producera för u-länderna, så är det väl mest för att övertyga sig själv och träna sig inför den kampanj som man måste sätta i gång för att försvara sin linje utåt.

Herr Trana säger att vi allra först behöver få människorna i u-länderna att hjälpa sig själva. Men det gagnar mycket litet att komma ned till de familjer som svälter i dessa länder och säga: Ni får sätta i gång med familjeplanering etc. Men de behöver mat under en ganska lång tid innan andra åtgärder hinna slå igenom, innan vi lär dem familjeplanering, lär dem att odla sin mark och försörja sig själva. Under lång tid måste tillförsel av livsmedel från de

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.
rika länderna vara det väsentliga. USA har också sänt livsmedel och i stort sett tömt sina lager.

Herr Trana minns kanske också att jordbruksminister Freeman sade i slutet av sitt tal att vi måste hjälpas åt allesammans — som jag sagt tidigare i dag — och tillade: Om vi hjälps åt allesammans, är det möjligt att vi lyckas — jag är trots allt optimist.

Beträffande den amerikanska sockerpolitiken fick vi beskedet att amerikanerna odlar 50 procent av vad de behöver och köper 50 procent. »Men vi kan mycket väl odla också dessa återstående 50 procent,» sade jordbruksminister Freeman. »Varför gör ni inte det?» frågade vi.

Nej, svarade han, vi måste hjälpa dessa länder i alla fall, och då kan vi lika gärna göra det på det sättet att vi köper socker av dem till ett ordentligt pris, 90 à 95 öre per kilo. Det är en annan politik mot u-länderna än de förordar som vill att vi skall köpa socker för 34 öre kilot, vilket innebär en klar förlust för odlarlandet.

Jag skall sluta med att erinra om ett annat uttalande. Chefen för en stor koncern sade: Aldrig till förne har världens jordbrukare stått inför en så stor efterfrågan på livsmedel som den som kommer inom de närmaste 10 à 15 åren. Detta uttalande visar också hur allvarligt man där ser på detta försörjningsproblem, men som man i vårt land försöker att lättsinnigt gå förbi.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Med anledning av herr Tranas fantasifulla uttalande för en stund sedan vill jag upplysa kammarens ledamöter om att det var en sak som vi var fullständigt överens om i utskottet, nämligen att våra förutsättningar här i landet är sådana att vårt jordbruk inte bör inrikta sig på produktion för export till vare sig u-länder eller andra länder.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill till herr Eliasson i Moholm säga att den fråga som jag framställde om skogen inte avsåg förhållandena i dag utan vad som kan gälla i morgon. Jag kanske skall förklara mig ytterligare. Vi vet att när ett stort skogsbolag avverkar, tar man rubb och stubb, d. v. s. man kalhugger, och sedan planterar man.

Har man i dag tillräckliga möjligheter härvidlag i jordbrukarnas skogsbruksföreningar? Är de organiserade och utbyggda så att man kan gå fram efter dessa linjer? Därvidlag är jag mycket tveksam.

Jag noterar med tillfredsställelse att i sina repliker har nu både herr Eliasson i Moholm, herr Hansson i Skegrie och herr Antby från denna talarstol deklarerat att vi i Sverige inte skall inrikta oss på att producera livsmedel för u-länderna.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om herr Trana inte hade sovit i utskottet eller på annat sätt varit frånvarande hade replikskiftet i denna del varit helt onödigt.

Herr ELIASSON i Moholm (h) kort genmäle:

Herr talman! Även om propositionen lämnades litet sent och så att säga förhindrat en reell diskussion om problemen måste jag säga, att ifall herr Trana i sitt manus kunnat stryka vad som tidigare sagts från denna talarstol, så kunde vi ha sparat en del debattid.

Så några ord om skogen, herr Trana!

Ingen kan väl ändå påstå annat än att det skett en utomordentlig anpassning av det enskilda skogsbruket i detta land. Det förhållande som herr Trana åberopar är ändå inte, vågar jag säga, det enda alternativet. Jag tror att herr Trana med lugnt samvete kan överlåta åt företrädarna för skogsjordbruket att bedöma situationen den dag bedömningen skall göras.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att herr Eliasson i Moholm »tror». Jag tror ingenting i detta fall — jag bara reflekterar över hur det kan bli.

Jag vet inte om det var herr Hansson i Skegrie eller herr Antby som sade, att om jag inte hade sovit i utskottet, så hade vi inte behövt föra denna diskussion. Jag tror emellertid att det var herrarna som sov när jag höll mitt anförande, ty jag sade att efter de uttalanden som gjorts av ansvariga och framstående ledamöter av jordbruksutskottet i denna fråga är det starka understrykande av behovet av hjälp till u-länderna, som kommit till uttryck här i dag, ägnat att förvåna. Ni kan ju själva i protokollet kontrollera om det inte var så jag sade.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag förstår mycket väl att herr Trana bara tror och inte vet. Han säger att det skulle vara så utomordentligt fördelaktigt att göra som domänverket och skogsbolagen, nämligen avverka rubb och stubb på en gång. Det betyder att det i stora delar av de områden, som lyder under domänverket eller tillhör de stora skogsbolagen, kan bli arbetstillfällen endast under en enda avverkningssäsong på en hel mansålder. Därefter planterar man endast — och så avverkar man allt på en gång.

Det kan alltså bli så, enligt det beslut som kammaren snart går att fatta och enligt vilket skogen inte alls kommer med i bilden, att stora delar av vårt land kommer att utgöra ödebygd under en hel mansålder. Det är den politik som kommer att gestaltas om herr Trana och hans partivänner får som de önskar framöver.

Herr HANSSON i Skegrie (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte bedöma om herr Trana har sovit eller inte. Men

om herr Trana hade lyssnat till vad jag tidigare sade skulle han i alla fall ha hört att jag framhöll att vi inte begär att sådan åkerjord, som inte klarar sig i konkurrensen, skall vidmakthållas bara för att vi där skall odla för u-hjälpen. Därom är vi väl överens.

Däremot kan vi icke acceptera regeringssidans linje att vårt rika land skulle försöka bli ännu rikare genom att vi skulle köpa de livsmedel som andra bättre behöver. Det är ju kontentan av den linje som herr Trana har förordat. Det är knappast hederligt handlat av oss. Det är ingen svårighet för oss att konkurrera om dessa livsmedel därför att vi har en köpkraft som är tio gånger större än dessa svältande folks. Frågan är bara om ett rikt land som vårt kan handla på detta sätt.

Herr TOBÉ (fp):

Herr talman! Det är en annan sak än den vi senast diskuterat som intresserar mig speciellt. Det gäller arealen på jordbruksenheterna.

Jag börjar med att citera jordbruksutredningen som, när den summerar olika åtgärder som kan öka det svenska jordbrukets produktivitet, anför följande: »En ökad insats av mark genom sammanläggning av olika lantbruksföretag, åtföljd av erforderliga justeringar av övriga resurser, anges därför vara den väg som säkrast och mer allmänt leder till en mera ekonomisk lantbruksproduktion.» Detta är alltså själva upptakten.

När departementschefen analyserar dessa frågor säger han i propositionen: »Jordbruksföretagens storlek har, bortsett från s. k. sidoarrenden, också under de senaste tjugo åren ökat mycket långsamt, nämligen i genomsnitt från ungefär 12 till 16 ha.» Jag vill kommentera denna siffermagi något. Jag tycker det är missbruk av statistik att ange tillväxten av våra jordbruksföretag med så enkla medel som »från 12 till 16 ha». Jordbruksministern är inte ensam om

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

att ha framfört denna åsikt, vilket visat sig i debatterna tidigare, framför allt under förra våren. Orsaken till att tillväxttakten är så låg är att man fortfarande tar med de små jordbruken under 10 hektar och ända ned till 2 hektar. Dessa har ingen reell betydelse för den svenska jordbruksproduktionen.

Professor Lennart Hjelm höll ett anförande vid lantbruksveckan i år. Han sade då att dessa mindre jordbruk på under 10 hektar under de sista tjugo åren har minskat i antal från att då utgöra två tredjedelar av det totala antalet till ungefär hälften nu. Åkerarealen inom denna storleksklass har minskat från en tredjedel av totalarealen till en femtedel. Dessutom tillägger han att av brukarna på dessa jordbruk är mer än en fjärdedel över 65 år.

Sedan har dessa jordbruk nedlagts i mycket stor utsträckning. Det har frigjort ungefär 600 000 hektar under dessa tjugo år. Därav har ungefär 400 000 hektar upphört att vara åker och av vad man vet är 100 000 hektar skogsplanterade. Jag var i Skåne häromdagen och såg hur denna skogsplantering kan gå till. Det var en del av ett stort jordbruk där 180 hektar med stöd av statsbidrag var planterade med skog, vilket i och för sig var förödande för landskapsbilden. Det är alltså inte bara de små jordbruken som här dras ut ur jordbruksproduktionen utan även inom de stora jordbruken försvinner stora arealer.

Licentiat Sven Holmström i jordbrukets utredningsinstitut har nyligen publicerat några siffror från en utredning som kommer att utges ganska snart. Han har också reagerat mot siffermagin med den låga ökningstakten från 12 till 16 hektar. Han analyserar olika orsaker till att man skall räkna bort den ena arten efter den andra av de små jordbruken samtidigt som man ökar storleksordningen från 16 till 16,2, 16,8 o. s. v. och kommer upp i 21,5 ha under vissa förutsättningar. Han kommenterar

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

detta och säger att det fortfarande inte är någon mening med att göra på det sättet.

I stället tar han fram några andra omständigheter. År 1944 kom 39 procent av den svenska jordbruksproduktionen från dessa små jordbruk. Nu är det endast 19 procent, d. v. s. bara hälften så mycket. Detta visar den minskade betydelse dessa små jordbruk har fått. Jordbruken på över 10 hektar, d. v. s. sådana som har reell betydelse för vår nuvarande jordbruksproduktion, uppgår för närvarande till 48 procent av hela antalet, men de lämnar 81 procent av hela produktionen. Medelarealen för dessa jordbruk är 29 hektar.

Om vi går upp ytterligare ett steg till 20 hektar, kan konstateras att dessa utgör 23 procent av antalet och att de ger nära 60 procent av produktionen. Detta visar att den svaga genomsnittliga ökningstakten inte har någon relevans när det gäller den stora produktionen i vårt land. Dessa jordbruk ligger också i trakter där det finns goda förutsättningar för jordbruksproduktion.

Licentiat Holmström påvisar att år 1944 låg hälften av vegetabilieproduktionen på företag under 28 hektar och hälften på över 28 hektar. Nu är denna siffra uppe i 54 hektar, d. v. s. jordbruk över 54 hektar har hälften av vegetabilieproduktionen. Beträffande animalieproduktionen har motsvarande arealgräns höjts från 13 till 21 ha, och om vi tar totalproduktionen från 15 upp till 25 hektar. Detta ger också en helt annan siffra än de 16 hektar som man anfört i propositionen.

Om man går till ett enstaka län — jag har tagit Värmlands län som varit på tal tidigare i dag — kan jag först nämna att själva åkerarealen har förändrat sig mycket hastigt under de senaste åren. År 1951 fanns 170 000 hektar åker. Tio år senare var siffran 150 000, medan den nu är 130 000 hektar. Räkna man efter den inventering som är gjord av lantbruksnämnden och

lantbruksstyrelsen har man år 1980 70 000 hektar. Det är en mycket snabb förändring av jordbrukets omfattning i detta län.

När man sedan försöker att få fram en medelareal i Värmland, kommer man till det resultatet att det för närvarande är 11-hektarsjordbruk som utgör medeltalet. Sådana jordbruk förekommer endast i ringa utsträckning. På slättbygden där man har 60 procent av åkerjorden är medelarealen 20 hektar, i de centrala delarna av Värmland 8 hektar och i skogsbygden 4 hektar.

Tar man medeltalet mellan så skilda arealer som 4 hektar och 20 hektar, får man fram ett jordbruk som i och för sig knappast finns. På samma sätt är det med övriga medeltal. Om man tar dem för hela landet, är de helt missvisande. Om man tar dem per län är de också missvisande, om inte länet är mycket homogent, men sådana län har vi inte i detta land.

Det är emellertid inte bara arealtänkandet som avgör det hela. Till en ökad areal hör ändring eller nybyggnad av ekonomibyggnader, nya redskap, annan arbetskraft och dessutom kombination med skog i stora delar av landet. Man kan alltså inte bara gå efter detta arealtänkande.

Herr talman! Slutligen skulle jag vilja säga några ord om en sak som också har med areal att göra, nämligen lantmäteriets medverkan i jordbruksrationaliseringen.

Som bekant är det redskap vi har mycket föråldrat. Den nuvarande jorddelningslagen från 1926 tillkom efter ett utredningsarbete som började redan före 1910. Sedan några år tillbaka arbetar justitiedepartementet med ett förslag till ny fastighetsbildningslag, och jag hoppas verkligen att arbetet där skall fortskrida programenligt så att riksdagen nästa år får tillfälle att behandla detta förslag. Det kan också få betydelse för lantmäteriets medverkan i lantbruksnämnden. Det tog litet tid

under de första åren på 1950-talet att organisera arbetsfördelningen mellan de två organen, lantbruksnämnden och lantmäteriet. Men på senare år har samarbetet gått bra, och det kommer att gå ännu bättre om vi får en annan lagstiftning — den nuvarande är ett ganska trubbigt instrument.

Slutligen vill jag, herr talman, säga några ord om motionsparet I: 847 med herr Per Jacobsson som första namn och II: 1058 med herr Nilsson i Tvärålund som första namn. I motionerna begärs undersökningar för att försöka åstadkomma en jordbruksdrift där man inte använder alltför mycket gifter. Försök i detta avseende har gjorts i Schweiz och andra länder, i viss utsträckning även här i landet. Motionen utmynnar i att målsättningen bör vara en produktion av livsmedel som är giftfria.

Utskottet kan sägas ha välvilligt behandlat motionerna. Man hänvisar till att frågan behandlas av naturresursutredningen och att motionerna fördenkskull inte påkallar någon särskild åtgärd. Som motionär kan jag säga att vi är nöjda med den skrivningen tills vidare men att vi tror att frågan måste uppmärksammas mer i fortsättningen.

Herr talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr SUNDKVIST (cp):

Herr talman! I den stora och omfattande fråga som vi här behandlar har jag för avsikt att endast beröra ett avsnitt. Jag är dessutom tvungen att välja ett sådant avsnitt att jag kan hämta mina erfarenheter från Södermanland, eftersom jag inte har någon amerikaresa bakom mig.

Rationaliseringen inom vårt jordbruk går mycket snabbt, och med nuvarande åldersfördelning inom jordbrukarkåren finns det all anledning att förmoda att den yttre rationaliseringen kommer att öka ännu kraftigare i fortsättningen.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

För att detta skall kunna ske — och vi är väl i stort sett eniga om lämpligheten därav — fordras att stora kapital ställs till förfogande och att nu gällande amorteringstider förlängs. 1960 års jordbruksutredning hade föreslagit en avsevärd höjning av låneramarna och en betydelsefull förlängning av amorteringstiderna. På denna punkt har jordbruksministern tyvärr inte ansett sig kunna följa utredningens förslag, utan har prutat väsentligt i den proposition som ligger till grund för dagens debatt.

Från jordbruksdebatten i denna kammar förra året erinrar jag mig att vi diskuterade det utspel som har berörts vid flera tillfällen i dag. Jag efterlyste därvid regeringens inställning till just kapitalfrågorna. Det svar jag fick var att socialdemokraterna alltid har varit villiga att medverka till rationaliseringar. Även i dagens debatt har jordbruksministern talat om den starka ökningen i statens medverkan. Om denna medverkan endast blir vad jordbruksministern föreslagit i propositionen tycker jag dock inte att den är tillfredsställande. Talet om en snabb rationalisering måste åtföljas av reella åtgärder och åtaganden från staten, om det inte bara skall utgöra fagra ord i syfte att dupera konsumentgrupperna.

Utskottet har genom en kompromiss, som också är påtalad tidigare, enat sig om en förlängning av amorteringstiderna på förvärvslånesidan och föreslår en sammanlagd amorteringstid av 40 år. Detta kan hälsas med stor tillfredsställelse. Däremot beklagar jag djupt att utskottet inte kunde åstadkomma någon ändring på driftslånesidan.

För att man över huvud taget skall kunna driva ett jordbruk måste mycket stora kapital bindas i inventarier. Låt mig ta ett litet exempel. Det är väl inte på något sätt orealistiskt att räkna med att det för ett tvåmansjordbruk går åt 150 000—200 000 kronor bara till driftinventarierna. När det nu inte blir någon förlängning av amorteringstiden,

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

utan låntagaren tvingas att spara in ett så stort belopp på 15 år är det oerhört hårda åtaganden som de yngre jordbrukarna får ikläda sig. Samtidigt som man kräver att de skall producera billiga livsmedel är de nödsakade att påta sig ett sådant tvångssparande. Detta kan inte vara motiverat.

En förlängning med fem år av amorteringstiderna även för driftslånen skulle enligt min mening ha varit mycket välmotiverat. Den löser givetvis inte problemet helt och hållet, men den skulle betydligt ha underlättat situationen för speciellt de yngre lantbrukarna.

Orsaken till att jordbruksministern i sin proposition inte har följt utskottet på denna punkt är att han har hängt upp sig på att riksbanksfullmäktige har invänt att jordbruksnäringen är stadd i så snabb utveckling att det skulle vara felaktigt att införa så långa amorteringstider. Denna invändning kan vara värd beaktande, men från långivarsynpunkt skulle det enligt min mening inte behöva föreligga någon risk. Den dubbla kontroll över dessa krediter som utövas av banker och lantbruksnämnder är mycket effektiv. Under de gångna åren har staten behövt satsa mycket blygsamma belopp genom inträde med anledning av åtagna garantier.

Även när det gäller kreditramarna har jordbruksministern varit återhållsam, jämfört med utredningens förslag. Utskottsmajoriteten har gett jordbruksministern sitt stöd. Kanske kan man i viss mån trösta sig med en del uttalanden i dag från regeringspartiets sida, i vilka man kan tolka in möjligheten av en framtida utbyggnad.

Jag kan mycket väl förstå att det i dagens läge kan vara litet besvärligt att överblicka hur stora kreditramarna borde vara. För den som är medveten om att vi med nuvarande kreditramar haft mycket svårt att tillgodose de lånebehov som har förelegat är det dock alldeles givet att det fordras betydligt vidare ramar för att klara detta behov

i framtiden. I den nya given har vi ju avsevärt höjt lånetaken i den mån vi inte helt och hållet tagit bort dem.

Det som jag finner allra underligast i propositionen vad rationaliseringsåtgärderna beträffar är förslaget om bidrag till den inre rationaliseringen. I jämförelse med vad som tidigare har gällt innebär det både en höjning och en sänkning av anslaget. Man har sänkt rambeloppet från 16 miljoner till 8 miljoner kronor, men man har gett den bidragssökande möjlighet att få 100 000 kronor i stället för som tidigare högst 8 000 kronor. Det säger sig självt att det mer eller mindre måste bli en form av utlottning i lantbruksnämnderna när dessa bidrag skall fördelas. Det är över huvud taget mycket svårt att ta ställning till bidragsformen med ledning av vad som kan utläsas av propositionen. Man måste få se tillämpningsföreskrifterna innan man kan bilda sig en uppfattning om hur det hela kommer att utfalla.

Jag vill mycket gärna ställa ett par frågor till jordbruksministern i anslutning till denna bidragsform. Kommer man att i tillämpningsföreskrifterna liksom tidigare ha förmögenhetsgränsen kvar? Kommer man när det gäller sammanläggningskravet att få hänvisa till en sammanläggning av två jordbruk som företogs för tre, fyra år sedan? Jag tänker mig att det i många fall kan gå till så, att en person köper och slår ihop två jordbruk, d. v. s. man vidtar en yttre rationalisering, men han har för tillfället inte råd till eller vågar inte gå in på en inre rationalisering, utan avvaktar därmed säg fyra, fem år. Kan en sådan fyra, fem år gammal yttre rationalisering få betraktas som bidragsberättigad?

Jordbruksministern har i dag talat om hur tio småbönder kan slå sig samman för att bygga exempelvis ett saggstall, som han sade. Kommer man att i ett sådant fall erhålla bidrag till den inre rationaliseringen? Kommer dessa

tio småbrukare att tvingas lägga ihop sina åkrar eller menas det i ett sådant fall ingenting med vad som står i propositionen att endast i samband med yttre rationalisering bidrag till inre rationalisering skall kunna utgå?

I detta ärende förekommer en väldig massa frågetecken som man gärna skulle vilja ha utsuddade innan man över huvud taget kan bilda sig en uppfattning om hur lantbruksnämnderna ute i länen skall kunna behandla ärendena.

När jag lyssnat på statsrådet Holmqvist i dag och när jag läst propositionen har jag haft en känsla av att det största problemet i framtiden inte kommer att bli att få bort folk från lantbruksnäringen, utan det största problemet, som vi kanske får mycken anledning att diskutera framdeles, blir att förmå människor att ägna sig åt jordbruket som yrke.

Herr talman! Jag ber att få instämma i de yrkanden som herr Hansson i Skegrie m. fl. har framställt.

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s):

Herr talman! I den debatt vi nu för om utformningen av den framtida jordbrukspolitiken ingår många komponenter. Dessa har varit föremål för olika värderingar och utgångspunkter från talare som deltagit i debatten. För min egen del vill jag deklarerat den uppfattningen att jordbruksnäringen så långt som möjligt bör få verka under samma betingelser som näringslivet i övrigt, och jag ansluter mig till de synpunkter som därvidlag anförts av mina partivänner.

Jag begärde emellertid närmast ordet för att uppmärksamma de arbetsmarknadspolitiska aspekterna i den utveckling som skisserats i propositionen. I det sammanhanget vill jag citera vad departementschefen anför på s. 145 i propositionen! »En nödvändig förutsättning för jordbrukets fortsatta rationalisering och den produktionsanpassning, som är samhällsekonomiskt moti-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

verad, är att den arbetskraft, som med hänsyn till den tekniska och ekonomiska utvecklingen inte längre behövs i jordbruket, kan frigöras i tillfredsställande takt. Avgång av arbetskraft från jordbruket medverkar i viss mån till en önskvärd begränsning av den totala produktionsvolymen och skapar även utrymme för fortsatt produktivitetsökning inom jordbruket. För att framstegstakten i samhällsekonomin inte skall avta är det med hänsyn till den väntade framtida bristen på arbetskraft i landet av stor vikt att den arbetskraft som ej längre behövs i jordbruket får hjälp att omställa sig för att göra en insats i andra näringar. Härför talar givetvis också humanitära och sociala skäl.»

Härvid kan pekas på en rad åtgärder som är möjliga. Till vårt förfogande har vi en mängd arbetsmarknadspolitiska instrument. Vi befinner oss i dag i en helt annan situation än under 1930-talet. Arbetslöshetspolitiken som då fördes har blivit sysselsättningspolitik. Vi har fått en ökad efterfrågan på varor och tjänster, ny teknik inom vår produktion, åtgärder som tryggar den enskilde i olika situationer som vi har skapat fram. Hela samhällssituationen är stadd i förändring.

I det sammanhanget har vi steg för steg byggt ut arbetsmarknadspolitiken, i vilken bl. a. arbetsförmedlingen ingår. Genom sin organisatoriska uppbyggnad omspänner arbetsförmedlingen hela vår arbetsmarknad, och genom dess arbetsmetodik kan man snabbt avläsa de förändringar som sker och kan väntas ske på sysselsättningens område. Låt mig här erinra om förhållanden som är aktuella i samband med den debatt vi nu för beträffande jordbrukspolitiken.

I november 1959 utfärdade arbetsmarknadsstyrelsen ett arbetsmarknadspolitiskt jordbruksprogram angående åtgärder inom jordbruksnäringen. Detta utarbetades i samråd med bl. a. lantbruksstyrelsen och parterna på jordbrukets arbetsmarknad. Uppgiften är att

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

följa utvecklingen på jordbrukets område och därvid föreslå och vidta åtgärder som kan anses erforderliga. Inom varje län finns samarbetsgrupper speciellt för jordbruket. De är organiserade på ett liknande sätt och har likartade uppgifter. Till detta skall fogas den service som arbetsförmedlingen ger i form av anvisningar och upplysningar om lediga anställningar inom vår arbetsmarknad. F. ö. åtgärder som för övrigt kan anses påkallade kan snabbt sättas in för att bereda den arbetssökande möjlighet att träda in i annan sysselsättning.

Det finns bl. a. en rad olika instrument som vi här i riksdagen har skapat, byggt ut vidare och avpassat allt efter de förändringar som har skett på arbetsmarknaden och i samhället. Låt mig bara erinra om omskolningen som med gott och positivt resultat har prövats. Det är många som genom den har fått möjligheter att övergå till andra och mera lönsamma yrken. Under omskolningstiden lämnas bidrag enligt fastställda normer och under särskilda villkor. Omskolningen skall bl. a. ha en arbetsmarknadsmässig motivering.

Vi har infört statshjälp, som innebär att ekonomiskt stöd utgår till den som är arbetslös eller väntas bli arbetslös och flyttar till en annan ort. Vidare betalas familjebidrag och resepenning.

En annan viktig faktor i sammanhanget, som bör kraftigt framhållas, är den lokaliseringspolitik, vilken vi haft tillfälle att här i kammaren föra många och långa och ingående debatter om. Jag skall nu, herr talman, av tidsskal avstå från att närmare utveckla detta.

Låt mig, herr talman, sammanfatta den föreslagna jordbrukspolitiken syfte. Det är att genom rationalisering och rörelsestimulans inom jordbruket erbjuda ett bättre alternativ till alla dem som har företag som ger dem en otillfredsställande sysselsättning och försörjning, antingen inom näringen eller genom omskolning till ett arbete som ger bättre inkomst. Det bör emellertid starkt un-

derstrykas att valet mellan rationalisering och omställning skall grundas på individens eget beslut. Samhällsorganen ger råd, stöd och ekonomisk stimulans men bestämmer ingenting. Vilket alternativ som väljs skall — — — vara en jordbrukarens egen angelägenhet.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 2, 4, 5 och 7 och i övrigt till utskottets förslag.

Herr NILSSON i Bästekille (h):

Herr talman! Den diskussion som här förts hela dagen skulle kunna ha som rubrik »Lång dags färd mot natt». Å andra sidan får man väl säga att det är nödvändigt och nyttigt att en sådan debatt förs i denna för hela vårt folk så utomordentligt viktiga fråga. Tänker man tillbaka på fjolårets valrörelse och den förgiftade stämning som då rådde kan man konstatera att det skett en viss tillnyktring och att i dag debatten har kunnat föras med betydligt mildare tonfall. Jag vet att det under och efter valrörelsen inom jordbrukarleden rådde en fullkomligt hopplös stämning. Man hade där fattat diskussionen så, att man skulle drivas från gård och grund. Så var givetvis inte fallet, men vi vet att människorna kan inbilla sig rätt mycket när stämningen blir uppjagad.

Jag tror ändå att det är nödvändigt att vi resonerar litet om dessa saker. Den 1 november i fjol då debatt i denna fråga fördes yttrade jag som slutomdöme att det nog trots de stora misstag som gjorts skulle vara nyttigt att tona ned debatten — det skulle vara av intresse både för jordbrukets folk och konsumenterna. Jag kan i dag konstatera att, som jag tidigare framhållit, en viss avspänning inträtt. Givetvis finns det kvar vissa divergerande uppfattningar, men jag vill hoppas att även dessa så småningom skall kunna utjämnas mycket mera än vad som blivit fallet i dag.

Utskottsmajoriteten och reservanterna från den borgerliga oppositionen har

i alla fall visat prov på att man kunnat skriva ihop sig, och jag är överens med dem som menar att det kunde ha uppnåtts överensstämmelse på ännu fler punkter, om det stått mera tid till förfogande vid utskottsbehandlingen. Detta visar klart att det är en fördel att få propositionerna i tid, så att inte utskotten av tidsnöd tvingas gå igenom dem så snabbt som möjligt.

Det har i dag resonerats en hel del, och man har bl. a. varit inne på frågan om huruvida vår jordbruksproduktion skall minskas. Ingen har vågat säga rent ut vad som kunnat läsas i tidningspressen, nämligen att vi med en miljon hektar bör minska vår jordbruksproduktion. Och sedan menar man att alla problem skall vara borta. Jordbruksutövare skall få en god ekonomisk ställning och vinna mycket på dessa anordningar. För min del tror jag att vi bör ta det litet lugnare.

När det gäller Amerika, som har oerhört stor mängd jord i sin jordbank, framhöll jag redan i fjol att det då för första gången sagts ifrån att 1 miljon hektar skulle tas tillbaka från jordbanken för att åter sättas in i produktionen. Jag fick vid det tillfället svaret att detta var så obetydligt att det egentligen inte var något att resonera om. Det dröjde inte mer än en vecka förrän Amerikas president meddelade, att ytterligare 10 miljoner skulle tas från jordbanken för att ånyo sättas in i produktionen. De senaste uppgifterna jag fått från Amerika meddelar att 22 miljoner hektar nu tagits ut från jordbanken.

Jordbruksministern sade här i dag att det fortfarande finns 18 miljoner hektar kvar i jordbanken. Detta visar att mycket stora arealer har tagits ur produktionen, men det visar också lika tydligt att Amerikas ansvariga politiker för framtiden är fullt på det klara med att denna stora jordbank helt enkelt måste försvinna, om man inte skall gå mot en fullständig världskatastrof med svältande människor.

Här har resonerats om huruvida vi i

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Sverige skall upprätthålla vår jordbruksproduktion för att kunna hjälpa u-ländernas folk. Ingen har tidigare, mig veterligt, sagt att vi bör upprätthålla en jordbruksproduktion i Sverige som skall förse u-länderna med mat. Vad vi framhållit i dag liksom tidigare är just detta, att produktionen skall vara så stor att vi inte behöver gå ut på världsmarknaden och köpa upp de s. k. överskotten, utan i stället kan låta dessa gå till de svältande människorna som behöver dem. Vi kan, som sagts här flera gånger, naturligtvis köpa upp varor på ett helt annat sätt än andra därför att vi har pengar, men det skulle vara en skam om vi gjorde det. Vi måste se till att vi inte behöver gå ut och konkurrera på världsmarknaden, utan att vi i så stor utsträckning som möjligt försörjer oss själva. Detta är en rimlig begäran.

Svälten i världen, har man sagt från denna talarstol, får inte tas som förevändning för en stor jordbruksproduktion. Det har heller ingen velat göra. Vad vi sagt är, att vi bör se till att vi kan försörja oss själva.

Det har även gjorts gällande i debatten, att ingen med undantag för socialdemokraterna har tänkt på konsumenterna. Det är ett fullkomligt horribelt påstående. Från alla håll har klart och tydligt sagts ifrån, att frågan om jordbruksproduktionen är ett gemensamt producent- och konsumentintresse. Ingen önskar en produktion som bara tillfredsställer producenterna, utan vad vi vill ha är en jordbruksproduktion som kan ge även konsumenterna fördelar.

Jag tror, mina vänner, att den tiden är förbi då man kunde gå ut och inbilla konsumenterna att det finns bara ett parti som sörjer för konsumenterna, medan de övriga partierna inte bryr sig om dem. Vi har alla ett lika stort intresse av att ordna det så, att båda parter blir nöjda. Det tror jag också att vi skall kunna göra, om vi befilitar oss litet om den saken.

Herr Trana var rätt förnärmad på en

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

del av de borgerliga reservanterna. När det gäller de svältande människorna sade han, att vi först skulle stoppa befolkningsexplosionen i världen och därefter skicka ut experter. Men vad skall ske under tiden, herr Trana? Jag vet inte om herr Trana är kvar i kammaren, men det skulle vara roligt att få ett svar på den frågan. Skall vi säga till dessa människor att vi här hemma konstaterat, att först skall befolkningsexplosionen stoppas och sedan skall ni få experter, som skall hjälpa er att skapa ett jordbruk. Vi kan inte vara så cyniska, att vi säger, att vi under tiden inte bryr oss om hur de har det. Så enkelt är det inte. Om vi som sitter här i kammaren hade tillhört något u-landsfolk och fått ett sådant besked från ett land som säger sig vara rikt, så skulle vi säkert ha uttryckt vår uppfattning med ord, som jag här inte skall nämna, ty då tror jag att herr talmannen blir lika förolämpad, han också.

Jag tror att vi med litet god vilja kan hjälpa till. Det har sagts i debatten, att vi gör oss skyldiga till en självförhävelse om vi skjuter de svältande folken framför oss. Jag tror inte att det är någon självförhävelse att konstatera, att vi har en hel del möjligheter att hjälpa till. Vi bör i detta sammanhang inte underskatta oss själva.

I fråga om trädgårdsnäringen och dess framtid vill jag helt och fullt instämma med fru Sundberg. Jag skall dessutom vara så pass generös, att jag ger jordbruksministern en eloge för vad han har gjort på detta område. Han har hittills när det gäller trädgårdsnäringen visat god vilja och gått oss till mötes på många områden. Lika väl som man kritiserar en människa när man tycker att han har fel, lika väl anser jag att man kan ge honom en eloge när man anser att han har gjort någonting bra.

Jag förvånade mig över att herr Persson i Skänninge sade, att om jordbrukarna inte vill gå in för stordrift, så

får de finna sig i att annat kapital investeras på deras område, t. ex. av Findus. Jag hade litet svårt att förstå innebörden av herr Perssons resonemang på den punkten. Men jag skulle gärna direkt vilja fråga herr Persson, om det är någon av kontraktsodlarna i Skåne som varit uppe hos herr Persson och beklagat sig över detta företag. Jag har träffat många kontraktsodlare som uttalat sin stora tillfredsställelse över Findus och de stora insatser som företaget gjort.

Konsumenter och producenter har samma intresse — det är min bestämda uppfattning. Det har sagts: Skapa bara stora jordbruk, sedan ordnar det hela sig själv. Nej, det gör det inte. Vad man tycks glömma bort är, att på samma gång som man skapar dessa stora jordbruk så åsamkar man jordbrukarna mycket betydande kapitalkulder. Låt oss inte heller glömma bort, när vi talar så högt och vackert om rationalisering, att dessa väldiga kapitalkulder under alla förhållanden skall förräntas. Detta medför pålagor på produktionen och har till följd, att vi inte får fram billiga livsmedel i den omfattning som man ibland inbillar sig. Skillnaderna bli inte så stora — det är jag rätt övertygad om.

Det beslut, som i dag skall fattas, tror man skall lösa alla problem för framtiden. Det tror inte jag. Det dröjer säkert inte många år förrän vi åter måste ta upp dessa frågor till prövning. Det är en chimär att tro, att man skall kunna producera så mycket billigare på dessa stora jordbruk.

Sedan skall jag säga bara några ord om deltidjordbruket, som herr Lindström beskärnade sig så mycket över. Han ansåg, att deltidjordbruk inte var någonting att hålla på i dag och ännu mindre för framtiden. Det finns många olika typer av deltidjordbruk. Jag kan anföra ett exempel som jag känner till. För två år sedan utbjöds ett småbruk om 6 ha till försäljning. Det var ett

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

mycket välskött jordbruk med bra byggnader. En lantarbetare ville köpa detta jordbruk. Han ville behålla sin plats och räknade med att kunna sköta jordbruket vid sidan om. Han fick givetvis ingen statlig lånegaranti. Däremot kunde han för att bygga ett hus i ett samhälle få den statliga hjälp som utgår till alla som bygger ett eget hem. Detta hus skulle kosta betydligt mer än det salubjudna jordbruket.

Jag anser detta vara fullständigt fel. Detta jordbruk hade han kunnat köpa för 60 000 kronor, men man bygger inte ett egnahem för 60 000 kronor. Jag tror att vi i sådana fall borde försöka vara litet mer generösa och inte så stela i formerna att vi säger att så och så många arealer skall det finnas om vi skall kunna ge statlig lånegaranti, och så skall det vara därför att så har vi bestämt. I dag vet vi att detta arealtänkande håller på att plockas bort, men det innebär inte att man i det fall som jag relaterade i framtiden kan få någon hjälp.

Det finns säkert, herr talman, många olika problem som tarvar en ganska lång diskussion, men jag skall inte dra upp en sådan. Jag skall bara till sist säga att jag tror — i dag liksom jag gjorde den 1 november i fjol — att vad vi behöver för framtiden är moderation så att vi med god vilja på bägge sidor kan försöka lösa dessa problem som är utomordentligt viktiga för såväl producenter som konsumenter i vårt land och även för folken ute i världen.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Bästekille frågade mig vad jag har för uppfattning om Findus. Jag har inte uttryckt någon negativ uppfattning om Findus. Vad jag sade var att om jordbrukarna inte inser att man måste rationalisera och införa stordrift, så kommer annat kapital att svara för den utvecklingen, och i det sammanhanget

nämnde jag Findus. För att inte såra fru Sundberg vill jag gärna säga att jag tycker att Findus är ett välskött företag, som för övrigt inte har några arealer till sitt förfogande; företaget bygger helt sin verksamhet på att köpa jordbruksprodukter av jordbrukare i trakten. Jag tycker att man skall värdesätta detta.

Om det har sårat fru Sundberg att jag tog med Findus i bilden, så vill jag gärna erkänna att Findus är ett förnämligt företag.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag var tyvärr inte inne i kammaren och lyssnade till anförandet av herr Nilsson i Bästekille, men det har berättats mig att han beskyllde mig för att ha sagt att vi icke skall hjälpa de underutvecklade länderna med livsmedel. Jag skall be att ordagrant få återge vad jag yttrade: »Dessa problem, som egentligen ligger utanför ramen för denna debatt, kan icke lösas med livsmedelssändningar. Först måste befolkningsexplosionen hejdas och sedan måste de utvecklade länderna hjälpa de underutvecklade med den expertis, den undervisning och det kapital som erfordras för att de underutvecklade länderna själva skall kunna utvecklas till på livsmedelsområdet självförsörjande länder.»

Jag menar att vi naturligtvis skall skicka vårt överskott till u-länderna, men det hjälper inte mycket. Behoven är så oändliga att detta är — det tror jag att jag sade också — en droppe i havet, något som jordbruksministern också framhöll i sitt inledningsanförande i dag.

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag får tacka herr Persson i Skänninge som nu oförbehållsamt tagit bort det ogynnsamma intryck som hans tidigare anförande onekligen gav.

Om herr Persson har sårat fru Sund-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

berg vet jag inte — hon har inte bett mig framföra någonting från denna talarstol. Men jag anser att i det sammanhang Findus nämndes skulle det kunna tydas så att det var ett företag som vi borde se upp med för framtiden för att det inte skulle förstöra för jordbrukarna. Nu har herr Persson klargjort sin uppfattning, och för detta är jag som sagt tacksam; det råder inga delade meningar oss emellan på denna punkt.

Herr Trana läste upp vad han hade anfört. Jag skrev ned att han sade: Stoppa befolkningsexplosionen — skicka sedan ned experter. Jag har talat med folk som kommer från Indien och även med andra som varit i u-länderna. De har sagt att u-länderna måste skicka ut sina bästa krafter för att lära i utlandet och på det sättet kunna bli experter där hemma. Det går alltså inte för oss att invagga oss i tron att bara vi har sagt ifrån att de skall stoppa befolkningsexplosionen så löser sig alla problemen. Utbilda först och främst experter som kan lära människorna någonting! Sedan kan det hända att befolkningsexplosionen i sista omgången kan stoppas, till nytta för alla.

Herr TRANA (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan aldrig tro att det är främmande för herr Nilsson i Bästekille att de vetesändningar som Amerika häromåret skickade till Indien fick ligga i hamnarna och förstöras, dels på grund av lagringssvårigheter och dels genom angrepp av råttor. Det är många saker som måste ordnas först, innan man framgångsrikt kan hjälpa människorna i u-länderna med livsmedel!

Herr NILSSON i Bästekille (h) kort genmäle:

Herr talman! Det sista som herr Trana sade kunde han ha hämtat direkt ur mitt anförande om u-landshjälpen. Jag framhöll just att utvecklingsländerna inte är vuxna den hjälp vi ger dem. Livsmedel fick ligga och förstöras, dock

inte på grund av lagringssvårigheter utan därför att man kivades om vem som skulle betala tull för det livsmedelsparti man hade fått gratis.

Herr LARSSON i Norderön (cp):

Herr talman! För oss norrlänningar är det av allra största intresse att få veta vad den nya jordbrukspolitiken kommer att innebära för vår landsdel. Kommer den att innebära att jordbruket i norra Sverige tillåtes leva kvar och dess utövare få en rimlig lön för sitt arbete, eller kommer den att innebära en nedläggning av jordbruksproduktionen i denna region?

Om man läser propositionen finner man ett jakande svar på båda dessa frågor. Jordbruksministern uttalar sig för den 80-procentiga försörjningsgraden, som måste innebära att en mycket betydande åkerareal, företrädesvis i Norrland, lägges ned. Samtidigt säger han dock i annat sammanhang att flera skäl talar för att en betydande jordbruksproduktion upprätthålles i Norrland. Jag kan inte tolka detta annorlunda än att jordbruksministern talar på två sätt, och jag befarar att talet om den 80-procentiga självförsörjningen är mest att lita på. I så fall kan man nog om något år, när den nya jordbrukspolitiken har hunnit verka, konstatera att socialdemokraterna har haft ringa förståelse för Norrland.

Vad betyder då denna fastslåsning av produktionsvolymen till 80 procent för jordbruket i norra Sverige? Självfallet är det Norrland som drabbas i första hand, då begränsningen till väsentlig del skall ske i fråga om mjölk och kött, som ju är de viktigaste produktionsgrenarna i denna landsdel. Nedläggningen av åkermark, d. v. s. inplantering av skog, kommer att ske på sådana arealer som användes för produktion av grovfoder.

För att komma ned till 80 procent — som ju är ett heligt tal — krävs en nedläggning på 800 000 till 1 000 000 hek-

tar. I sammanhanget kan jag påminna om att de sex nordligaste länen i vårt land har totalt 500 000 hektar åker. Jag vill också erinra om det TV-program förra våren som presenterade jordbruksutredningens då nyutkomna förslag. Programledaren hade på en karta ritat in hur stor andel av den totala jordbruksproduktionen som föll på varje län, och han måste från den nuvarande volymen plocka bort produktionen i hela Norrland och vissa delar av Götaland och Svealand för att komma ned till den föreslagna 80-procentsgränsen. Det enda som återstod av Norrland på hans karta, när han hade plockat bort all jordbruksproduktion, var ett svart tomrum. Och det kommer förvisso att bli ett svart tomrum i Norrland, om jordbrukspolitiken inriktas enligt denna målsättning.

Det märkliga är emellertid att man ingenstans, vare sig i utredningen eller i propositionen, har redovisat vilka stora konsekvenser en så omfattande nedläggning av åkermark måste få för de bygder det här är fråga om. Ett jordbrukspolitiskt program, där inte konsekvenserna vid förslaget genomförande redovisats bättre, kan inte godtas.

Det är uppenbarligen så att utglesningen av jordbruksproduktionen i en bygd endast kan drivas till en viss gräns. Överskrides denna, så omöjliggöres en rationell insamling och förädling av produkter samt distributionen av förnödenheter. Därmed försvinner förutsättningarna för fortsatt jordbruksproduktion. I norra Sverige är man nära denna gräns på många håll, vilket betyder att någon ytterligare minskning av totalproduktionen inte kan få ske, om jordbruksproduktionen över huvud taget skall kunna fortsätta.

Enligt senaste uppgifter är mjölkproduktionens utveckling inte särskilt uppmuntrande. För mars månad låg riksgenomsnittet av invägd mjölk på minus 4,7 procent jämfört med genomsnittet under samma tid i fjol. Detta är väl i

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

och för sig en väntad tendens. Men det verkligt oroande i sammanhanget är att den norrländska mjölkproduktionen minskar mer än rikets genomsnitt. Inom Sundsvalls mjölkcentral minskade invägningen i mars med 10,7 procent och i april med 14,3 procent, inom Ångermanlands mejeriförening med i mars 7,8 procent och i april 9,2 procent. Jämtland och Hälsingland har också negativa siffror, även om de inte är lika markanta. Västerbotten och Norrbotten uppvisar en utveckling som är jämförbar med Ångermanlands och Medelpads.

I propositionen saknas en helhetssyn på jordbrukspolitiken, genom vilken inte minst de lokaliseringspolitiska aspekterna på produktionsmålsättningen närmare skulle kunna klarläggas. Jordbruket är jämte skogsbruket den viktigaste basnäringen för huvuddelen av Norrland, och dess fortbestånd är en nödvändig förutsättning för exempelvis turistnäringen, som i stor utsträckning måste bygga på en bofast befolkning. Det är kombinationen av odlingslandskap och ödemark som ger den storslagna naturen. Enligt min uppfattning är det därför ofrånkomligt att vid utformningen av jordbrukspolitiken i vid mening beakta natur- och landskapsvårdsintressena. Man kan inte bara låta stora åkerarealer läggas ned utan att ha klart för sig vad arealerna skall användas till. Jag kan i varje fall inte acceptera en politik som medför att stora delar av de norrländska odlingsmarkerna successivt växer igen med buskar och att bygderna förslummas.

Det är mot denna bakgrund nödvändigt att åtgärder vidtas för att hindra en långtgående krympning av jordbruksproduktionen i Norrland. För Norrlands del är självfallet behandlingen av det kombinerade jord- och skogsbruket av allra största vikt. Denna företagsform har visat sig överlägsen i dessa bygder. Kombinationen ger nämligen speciella fördelar ur olika synpunkter. Det är därför omöjligt att ac-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

ceptera att man vid bedömningen av skilda rationaliseringsåtgärder gör en konstlad uppdelning av företaget i en jordbruks- och en skogsbruksdel. Enligt propositionen skall stöd lämnas för rationaliseringsåtgärder i jordbruket endast när denna del — betraktad fristående — är lönsam. Enligt min mening måste företaget i dessa sammanhang ses som en enhet, och hänsyn måste tas till den marginella effekten av ifrågavarande åtgärd.

För de kombinerade företagen — där jordbruksdelen inte behöver ha samma omfattning som vid ett renodlat jordbruksföretag — är det inte rimligt att stöd skall lämnas endast till sådana investeringar där bidragsbeloppet skulle bli minst 5 000 kronor. En sådan bestämmelse försvårar en stegvis uppbyggnad och effektivisering av företagen — i många fall den enda framkomliga vägen och dessutom den billigaste, eftersom egen arbetskraft lättare kan utnyttjas. Bl. a. gäller detta täckdikning. Utskottet har förordat en sänkning av bidragsgränsen till 3 000 kronor. Enligt min mening borde gränsen sättas ännu lägre.

Det extra mjölkpristillägget i norra Sverige föreslås i propositionen behållas oförändrat. Bidragskalan för detta tillägg justerades 1962/63 och har sedan dess varit oförändrad. Genom inflationen har emellertid värdet successivt minskats. Vi som står bakom motionerna I: 859 och II: 1056 anser att det nu är tid att göra en ny uppjustering för att återställa realvärdet av norrlandsstödet. Syftet med detta stöd bör nämligen vara att möjliggöra upprätthållandet av en jordbruksproduktion av ungefär nuvarande omfattning, eftersom detta — som tidigare påpekats — är en förutsättning för att jordbruksproduktion över huvud taget skall kunna fortsätta. Mellan 1962/63 och februari 1967 steg konsumentprisindex med cirka 20 procent och kommer till 1967/68 att stiga ytterligare med cirka 5 procentenheter.

En uppräknig av det extra mjölkpristillägget med 25 procent är därför befogad för att återställa realvärdet. Kostnaden härför skulle för de fyra nordligaste länen bli cirka 8 miljoner kronor, vilket är mindre än den besparing som görs på areal- och leveranstilläggen i dessa län. Även i fortsättningen bör en uppräknig ske av det extra mjölkpristillägget, så att realvärdet bibehålles.

Till sist vill jag framhålla att det ur hela landets synpunkt måste vara angeläget att se till att en jordbruksproduktion på ungefär nuvarande nivå tillåtes förekomma i Norrland. Särskilt vill jag betona vikten av att rationaliseringen av befintliga företag underlättas och att kombinerade jord- och skogsbruk då ses som en företagsmässig enhet. Bidrag för rationalisering av kombinerade företag bör ges även vid stegvis uppbyggnad och rationalisering av företaget.

Herr talman! Med detta vill jag yrka bifall till reservationen 10 i jordbruksutskottets utlåtande nr 25, vilken gäller en uppräknig av det extra mjölkpristillägget med 25 procent.

Herr JOHANSON i Västervik (s):

Herr talman! Jag var inte med på den omtalade amerikaresan och har alltså inga erfarenheter därifrån att delge kammaren. Men à la bonne heure — jag förmodar att vi måste lösa jordbrukspolitiken här i landet efter våra förutsättningar. Jag tror även att man i Amerika löser jordbruksproblemen efter sina förutsättningar.

Den stora näringspolitiska fråga som kammaren snart kommer att få ta ställning till har tidigare behandlats av riksdagen från varierande utgångspunkter och med skiftande målsättningar. Utan att gå tillbaka och söka analysera vad som förevarit tror jag mig kunna säga, att med det beslut som innevarande års riksdag fattat och som berör jordbrukspolitiken samt genom det bifall i allt väsentligt till propositionen nr 95, som

snart torde vara ett faktum, har vi äntligen kommit fram till ett realistiskt ställningstagande i vår jordbrukspolitik.

Genom det statliga stödet till strukturomvandling och rationalisering inom jordbruket och genom en produktion som inte belastas med exportsubventioner skapas förutsättningar för jordbrukets utövare att på rationellt skötta gårdar nå en ekonomisk standard jämförlig med den som gäller för andra yrkesgrupper vilka gör motsvarande arbetsinsatser. Det innebär också en sådan anpassning, att jordbruket kan inordnas i en eventuell anslutning till en större ekonomisk marknad. Samtidigt bör konsumenterna — vilket väl inte skall glömmas bort i detta sammanhang — kunna erhålla jordbrukets produkter till priser som är acceptabla. Det statliga stödet avser med andra ord uppbyggnad av effektiva jordbruksföretag utan principiell begränsning till någon särskild företagsform.

När det gäller detta statliga stöd till rationaliseringsåtgärder har oppositionen efter lottning formulerat utskottsutlåtandet och därvid gjort en skrivning som kan tolkas såsom en diskriminering av större välskötta företag. Nu kommer väl, som jordbruksministern framhållit i propositionen, familj jordbruket att vara den dominerande produktionsformen. Men det skulle komma att strida mot inriktningen av jordbruket mot rationella företag, om man diskriminerar större företag på det sätt som utskottsmajoriteten önskar. Oppositionen är ju övertygad om att familj jordbruket kommer att vara överlägset, och då bör man väl inte hysa någon skuggrädsla för större företag.

För att stärka rationaliseringssträvandena föreslår jordbruksministern en utökning av låneramarna för kreditgarantier med 56 miljoner kronor och en uppräkning av jordfonden med 40 miljoner kronor för att lantbruksnämnderna skall ha möjlighet att inköpa jordbruksfastigheter utan att dessa omedelbart

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. eller över huvud taget behöver läggas ihop med ett annat jordbruk för att man därigenom skall erhålla en bärkraftig enhet.

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har i likhet med departementschefen ansett att den statliga kreditgarantin bör begränsas till de i jordbruket heltidsanställda. Det kan inte vara rimligt att man bortrationaliserar en del jordbrukare och samtidigt stimulerar s. k. »månskensbönder», d. v. s. sådana som har sin inkomst av annat arbete, genom att även de skall kunna utnyttja den statliga kreditgarantin. De må gärna fortsätta sitt dubbelarbete men de bör inte beredas tillfälle att i konkurrens med jordbrukare, som för sin utkomst helt är beroende av jordbruket och dess avkastning, utnyttja de låne-medel som finns inom låneramarna.

Låt mig sedan, herr talman, ta upp ett par saker som några utskottsledamöter tidigare anfört i debatten. Herr Persson i Heden påstod att vi på ett något underligt sätt skulle driva bort människor från jordbruken. Vad är det som inträffar med den nya jordbrukspolitiken? Gör man något annat än att ta bort de arealtillägg och det mjölkpristillägg som tidigare utgått till jordbrukare på mindre jordbruksfastigheter? I detta avseende har inte oppositionen någon annan mening.

Vidare sade herr Persson i Heden att jordbrukarna inte har något förtroende för regeringens jordbrukspolitik. Bäste herr Persson i Heden! Den skillnaden mellan de åsikter, som företräds av de socialdemokratiska ledamöterna i jordbruksutskottet och oppositionen, kan väl inte vara så stor att den socialdemokratiska regeringen inte skulle få gehör för sin jordbrukspolitik medan däremot herr Persson i Heden skulle få det för den politik han vill föra. Det vore tacknämligt om herr Persson i Heden ville närmare redovisa vari skillnaden ligger som skulle ge honom det stöd regeringen inte får

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

för sin jordbrukspolitik. Får herr Persson i Heden möjligen ett sådant stöd av någon, beror det väl närmast på att han upplyst vederbörande på ett felaktigt sätt.

Med denna nya jordbrukspolitik söker man skapa förutsättningar för de jordbrukare som stannar kvar i jordbruket att få en dräglig inkomst för sin arbetsinsats. Detta kan väl ändå inte få jordbrukarna att känna något misstroende mot den av regeringen förda jordbrukspolitiken.

En del jordbrukare kommer väl att — vilket varit fallet även tidigare — lämna jordbruket. Avgången från jordbruket är ungefär 10 000 jordbrukare per år. Här vill jag till herr Karlsson i Huddinge säga att de jordbrukare som slutat med jordbruket har hittills gjort detta utan att få något som helst avgångsvederlag. Den nya jordbrukspolitiken medför däremot att de som nu drar sig tillbaka från jordbruket kommer att få ett avgångsvederlag. Liksom de andra jordbrukare som tidigare lämnat jordbruket får de också möjlighet att utnyttja alla de arbetsmarknadspolitiska medel som finns för att de skall kunna få en ny anställning.

Jag hoppas att fru Sundberg inte tar illa upp om jag säger att när hon står i denna talarstol är hon inte lika rationell som annars.

Jag har haft nöjet att besöka Findus, och jag fann att det var ett mycket välskött och högrationaliserat företag. Man var emellertid inte nöjd med det resultat som man dittills kommit fram till utan ämnade fortsätta att rationalisera. Det skulle vara egendomligt om man skulle försöka bekämpa en rationalisering på olika områden. Låt mig bara ställa frågan: Om man inte hade rationaliserat inom den mekaniska industrin, inom den industri som tillverkar jordbruksmaskiner, vad skulle jordbrukarna i dag ha fått betala för dessa?

Herr Hansson i Skegrie trodde att valframgången för centern 1966 var ett

uttryck för väljarnas missnöje med den 80-procentiga målsättningen för jordbruksproduktionen. Herr Eliasson i Moholm trodde i stället att den berodde på de affischer som slagits upp, på vilka stod att läsa: Kan du tänka dig denna bygd utan jordbruk?

Men är det då så alldeles säkert att det var något av dessa alternativ som attraherade väljarna. Kan det inte i stället ha varit fråga om att få ett stopp mot prishöjningarna? Centerpartiet hade en mycket stor affisch härom. För att man skulle förstå att det gällde Sverige hade den tryckts med blågul bakgrund, på vilken det stod »Stopp mot prishöjningarna». I det fallet tävlade centerpartiet mot kommunisterna, som också var ute på samma linje. De talade om för väljarna att om de röstade med kommunisterna, skulle det bli stopp på prishöjningarna.

Det märkliga är att både centerpartiet och kommunisterna hade vissa framgångar. Jag tror, herrar Hansson i Skegrie och Eliasson i Moholm, att det var detta löfte, som ni på intet sätt senare har försökt att infria, som lockade en del väljare att rösta med er. Jag hoppas att väljarna så småningom kom underfund med att de lagt sin röst på fel parti.

Min kollega från Kalmar län, herr Dahlgren, klagade över jordbrukets dåliga lönsamhet. Samtidigt var han mycket skeptisk mot den nya jordbrukspolitiken. Lika litet som andra hade han något alternativ till propositionens nya giv för jordbrukspolitiken. Men så säger herr Dahlgren något, som jag tycker är utmärkande för honom: »Den svenske bonden bestraffas för att han fått en rekordskörd.» Med andra ord menar herr Dahlgren att staten skulle stå färdig att köpa upp allt som inte går åt för konsumtion här i landet. Vad staten i så fall skulle betala undvek herr Dahlgren att tala om i sammanhanget. Men, herr Dahlgren, hur skulle det se ut, om staten skulle börja köpa upp allt

som blir kvar vid ett produktionsöverskott och hålla uppe en produktion som inte är ekonomiskt försvarbar?

När jag tagit del av motionerna från oppositionshåll och av de inlägg som från många håll har gjorts i debatten och ställer dem mot bakgrunden av den opinionsstorm som man försökte skapa sedan jordbruksutredningens resultat hade presenterats vid lantbruksveckan förra året, ringer Hamlets ord i mina öron: »Så går beslutsamhetens friska hy i eftertankens kranka blekhet över.»

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till jordbruksutskottets hemställan i samtliga punkter där det inte föreligger någon reservation av herr Mossberger m. fl. Där sådan reservation föreligger ber jag att få yrka bifall till densamma. Jag yrkar sålunda bifall till reservationerna 2, 4 a, 5 och 7.

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill endast göra herr Johanson i Västervik uppmärksam på att jag inte i något av mina inlägg i dag har berört vare sig arealbidraget eller mjölkpristillägget, även om det skulle vara intressant att diskutera även de frågorna.

Herr Johanson i Västervik påstod att jag hade sagt att jordbrukarna inte har något förtroende för regeringen. Det är möjligt att så är fallet, men jag har aldrig sagt det, men när herr Johanson i Västervik sagt så är det väl så. Vad jag sade var att det mest bekymmersamma i denna fråga är att skogen inte har kommit med i bilden när det gäller strukturrationaliseringen inom det svenska jordbruket. I utskottsutlåtandet säges att vid kombinerade jord- och skogsbruk bör jordbruksdelen ha sådan omfattning och effektivitet att investeringarna i den delen blir lönsamma. Jag har sagt att detta betyder att en oändligt stor mängd jordbruksenheter i detta land inte kan erhålla statliga rationaliseringslån, eftersom jordbruks-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

delen inte är av den storleksordningen att sådana lån kan erhållas. Inte heller kan lån erhållas för att rationalisera med skog. Det finns gårdar som inte kan rationaliseras med jord på grund av att de ligger insprängda i skogsmark.

Herr Johanson i Västervik sade också att man inte skall omhulda sådana företag som inte är ekonomiskt lönsamma. Men vi har redan sådana företag i detta land som vi har omhuldat — låt mig endast peka på ett Norrbottens Jernverk.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag har aldrig sagt att herr Persson i Heden talade om sloandet av arealbidraget eller mjölkpristillägget. Jag sade att han i dessa frågor inte har någon annan uppfattning än den som kommer till uttryck i propositionen.

När herr Persson i Heden talar om dessa problem på ett sådant sätt, att man får den uppfattningen att det kommer att gå åt skogen med det svenska jordbruket, frågar jag honom: Vad har herr Persson i Heden för alternativ att lägga fram, när ni inte har sagt att ni med dessa statliga stödåtgärder vill hålla kvar jordbrukarna vid de små jordbruk där de inte kan få en med andra grupper jämförbar utkomst?

Herr PERSSON i Heden (cp) kort genmäle:

Herr talman! Jag har sagt att det inte bara är jordbruksdelen som är av betydelse för jord- och skogsbruket. Endast en sjundedel av vårt lands produktiva areal är jordbruk, resten är skog. Vad jag har påstått, och det står jag vid, är att frågan om kompletteringen med skog till jordbruken kommit bort i denna debatt. Därför är hela denna proposition och det beslut som nu skall fattas en halvmesyra när det gäller att skapa en riktig och förnuftig jordbruks-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

och skogsbrukspolitik i framtidens Sverige.

Herr JOHANSON i Västervik (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag ber att få tacka herr Persson i Heden för det alternativ som han nu har redovisat till den proposition som ligger på riksdagens bord och som vi snart skall ta ställning till.

Herr LARSSON i Borrby (cp):

Herr talman! Stormen, herr Johanson i Västervik, utlöstes av utspelet den 14 mars och i ännu högre grad av en tidning som heter »Nu! Storstockholm. Stad och län» och som jag har här i min hand. Den har bleknat rätt mycket med tiden, den också, men det går ändå att läsa ur den. Vidare av »Den nya jordbrukspolitiken» från SAP. Det är detta som vi skall jämföra med jordbruksutskottets utlåtande i dag. Då får vi också en riktig bild av anledningen till att reaktionen mot utskottsutlåtandet i dag är mildare än den storm som herr Johanson nämnde. Jordbruksutskottets utlåtande har ett helt annat innehåll än tidigare utspel från regeringen.

Jordbruksministern talade i sitt inledningsanförande i dag om vilken förnämlig utveckling jordbruket här haft på senare år tack vare regeringens insatser. I det sammanhanget kan jag inte underlåta att besvära kammaren med en liten upplevelse jag hade för en tid sedan. En ung bondpojke kom och sade till mig med glimten i ögat: »Pengarna från Flyktning 67, de skall väl gå till Sveriges bönder?» När jag förvånad undrade vad han menade med en sådan gissning svarade han: »Jo, jag såg här-omdagen en definition på begreppet flyktning. Det är en människa som på grund av sitt lands regim måste lämna sin arbetsplats och sin bostad för att flytta och som inte vågar återvända. Och det måste väl vara Sveriges bön-

der.» Jag måste då naturligtvis sätta i gång en mycket omfattande undervisning för att återföra honom till ordningen och uppfattningen att det inte förhåller sig så — men kanske speglar ändå denna episod något av den oro som har uppstått inom jordbrukarkåren i vissa fall.

Statsrådet Holmqvist jämförde jordbrukarna med många andra grupper och menade att t. ex. textilarbetarna har drabbats av betydligt större svårigheter i många sammanhang. Specerihandlaren — statsrådet kallar honom t. o. m. den lille specerihandlaren — har också minst lika stora problem som jordbrukaren. Detta är alldeles riktigt. Felet i jämförelsen är emellertid att proportionerna är helt olika. Om 200 människor friställs från sitt arbete på ett företag, uppstår det fantastiska problem som är »hot stuff» i tidningarna, och det talas mycket om denna händelse. Att det försvinner gott och väl en och en halv bonde i timmen och cirka 10 000 varje år är emellertid en sak av helt andra proportioner, vilket förklarar orons intensitet. Denna oro är för övrigt inte minst kännbar i de distrikt som haft ett kvalificerat jordbruk. Bara för att ge riktiga mått åt jämförelserna vill jag påminna om att det i exempelvis ett par kommuner på Österlen måste tillskapas ett par hundra nya arbetstillfällen om året i stället för dem som förloras i samband med jordbruksrationaliseringen.

Jag är vän av den rationaliseringen och den effektiviseringen. Vi måste emellertid hela tiden hålla i minnet det betydande ansvar som åvilar samhället som skall placera om arbetskraften och som skall se till att de arbetsmarknadspolitiska instrument, som vi tidigare här fått redovisade, verkligen fungerar, så att man inte på lång sikt får betydande skadeverkningar av det man på kort sikt anser vara en ekonomisk fördel. Att varje dygn ett 30- å 40-tal jordbrukare skall omplaceras gör att stats-

rådets parallell med exempelvis textilindustrin inte är relevant.

Statsrådet har med viss emfas i dag uppmanat jordbruksutskottets ledamöter att skriva ner sin beundran och sin förvåning över de upplevelser man hade i Förenta staterna, exempelvis det förhållandet att man tar i anspråk en stor del av jordbanken. Ja, säger statsrådet, men det är 18 miljoner hektar kvar och bara detta är sex gånger så mycket som hela Sveriges jordbruksareal. Sedan gör han jämförelser mellan vår jordbruksproduktion och världproduktionen. Detta är rätt underliga jämförelser. Jag vill bara helt kort framhålla att även de 8 å 10 miljoner hektar som tagits i anspråk av jordbanken, är flera gånger mer än Sveriges totala areal. Båda sidorna måste alltså jämföras om man skall få balans i resonemanget.

Jag konstaterar med glädje att statsrådet enligt min bedömning i sitt tal visar ett ökat förtroende för jordbrukets föreningsrörelse. Man har dock ibland med viss beklämning upplevt att jordbrukskooperationen bedömts på ett sätt som gett anledning till förvåning. Jag skall nu inte hänge mig åt detta utan bara som sagt nämna det glädjande förhållandet, att det i statsrådets tal kommer till uttryck ett ökat förtroende för jordbrukskooperationen.

I detta sammanhang vill jag besvåra kammaren med en statistisk uppgift beträffande jordbrukskooperationens andel av försäljningspriset på sina produkter, den andel som skall svara för deras kostnader. Trots det relativt sett höga kostnadsläget i Sverige kan exempelvis Sveriges slakteriförbund av partiförsäljningspriset för nötkött betala 104,5 procent till producenterna. Det låter ganska fantastiskt att man betalar mer än man tar ut i partiförsäljningspris. Detta är beroende av effektiviteten — som man talat om här tidigare — och av att biprodukterna utnyttjas. På denna punkt ligger Sverige klart i toppen, Norge kommer därefter med 103,4

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

procent, Danmark med 100,8 procent, Holland med 96,9 procent o. s. v. neråt. Denna lilla statistiska uppgift ville jag nämna när jag nu uttalar den förhoppningen att de tongångar om ett ökat förtroende som framskymtat också skall få praktiska konsekvenser.

Den senaste tidens händelser när det gäller nötköttet kan i hög grad diskuteras ur principiella synpunkter. Det gäller regeringens handläggning av dels Danmarks-importen, dels köttrealisationen. I intet av dessa båda fall har regeringen innan beslut fattades tagit kontakt eller haft överläggningar med i Sverige berörda parter. Det har resulterat i bestämmelser som fått och förmodligen kommer att få helt andra konsekvenser än vad som avsetts. Som exempel kan nämnas beslutet att sänka importavgiften med 15 procent, vilket enligt svenska erfarenheter är en onödigt kraftig sänkning. Ett annat exempel är köttrealisationen som inte fick någon effekt på den svenska konsumtionen. Detta påpekades i förväg från åtskilliga håll. Nu kan man av konsumtionsstatistiken utläsa att resultatet blev just det som man från jordbrukets sida framhöll att det skulle bli, vilket regeringen emellertid helt bortsåg ifrån. Detta har kostat jordbruket åtskilliga miljoner kronor utöver vad som blivit fallet vid ett normalt exportförfarande.

Det vore i framtiden önskvärt för alla parter att man från regeringens sida upprätthöll god kontakt med de organisationer inom landet som berörs av olika beslut. Det skulle minska risken för felbedömningar av det slag som här blev ett faktum.

I en motion i anledning av jordbrukspropositionen har vi framfört en del funderingar beträffande sammansättningen av Svensk köthandels styrelse. I anledning av ett uttalande som är gjort i jordbrukspropositionen har vi sagt att vi inte anser att man på bekostnad av Sveriges slakteriförbunds representation i den styrelsen kan utöka kon-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

sumentrepresentationen. Om detta har utskottet sagt att man inte vill ta ställning, utan det överlåter man till Kungl. Maj:t. Jag vill också här i anknytning till det resonemanget om ett ökat förtroende för föreningsrörelsen bara uttrycka den förhoppningen, att Kungl. Maj:t då visar sitt förtroende för föreningsrörelsen genom att låta representationen i styrelsen för Svensk kötthandel motsvaras av rörelsens andel av marknaden.

Vidare är det ytterligare en liten passus som jag ber att få besvara kammaren med. I jordbruksutskottets utlåtande på s. 122 återges departementschefens bedömning av hur man i framtiden bör utforma marknadsreglerande åtgärder. Han säger här att det ur såväl producent- som konsumentsynpunkt är angeläget att inom jordbrukssektorn så långt möjligt tillämpas samma principer i fråga om konkurrens som för näringslivet i övrigt. Det är också av vikt, säger han, att ifrågakommande marknadsregleringar helt åvilas statlig myndighet. Med anledning därav vill jag bara fråga: Vad är då anledningen till att man inte följer upp den principen? Vad är anledningen till att man alltid vägrar att helt svara för kostnaden för den lagring av kött som måste ske inom jordbrukets föreningsrörelse i marknadsreglerande syfte?

I statsrådets inledningsanförande fick vi en lång exposé över alla åtgärder till jordbrukets och jordbrukarnas bästa som under senare tid kommit till stånd. Jag skulle vilja sluta med frågan: Skulle man ändå inte kunna tänka sig att alla dessa åtgärder i någon liten grad är betingade av samhällets eget intresse för en tryggad livsmedelsförsörjning?

Herr JOSEFSON i Arrie (cp):

Herr talman! När vi nu här i åtskilliga timmar diskuterat den framtida jordbrukspolitiken, vill jag endast beröra ett par punkter i det mycket omfattande utlåtande nr 25 från jordbruks-

utskottet som här föreligger. De frågor som jag skall beröra gäller dels rationaliseringsåtgärder på områden där vi har överskottsproduktion, dels bidragen till den inre rationaliseringen.

Den första frågan har tagits upp bl. a. i motionerna I: 849 och II: 1052, där vi motionärer bl. a. påpekat den stora risk som föreligger för bestående överproduktion inom vissa produktionsgrenar, detta beroende på de för vissa grupper mera generösa villkor som föreslås beträffande låne- och bidragsmöjligheterna samt att man frångår det tidigare gällande kravet på samband mellan den egna vegetabilieproduktionens omfattning och inverkan på animalieproduktionen.

Jag vill redan nu säga att anledningen till dessa motioner ingalunda är den att vi är rädda för konkurrens, men det bör vara konkurrens på lika villkor. Vidare bör man vara försiktig när det gäller att stimulera produktionen på ett område där det redan finns överskott.

Det framgår klart av propositionen att det är angeläget att få bort den nuvarande icke lönsamma överproduktionen. På denna punkt är vi väl eniga. Problemet är bara att finna den väg som gör det möjligt att förverkliga detta. Man blir emellertid rätt förvånad över den stora motsättning som förekommer i jordbruksministerns argumentering: dels ett krav på att man bör minska produktionen så att den icke lönsamma överproduktionen försvinner, dels uttalandet att överskott av viss produktion inte bör utgöra hinder för stöd till ytterligare investeringar i produktionsgrenen om, som det heter, en sådan investering är ägnad att höja effektiviteten. Det är klart att det är en bedömningsfråga vad denna sista del av satsen betyder.

När man lyssnade till replikskiftet i förmiddags mellan jordbruksministern och herr Hansson i Skegrie blev man något förvånad över jordbruksministerns svar på den direkta fråga som

herr Hansson ställde om vad som är lämpligast: att stödja en storproducent med lån och bidrag — maximibeloppen 400 000 kronor och 100 000 kronor nämndes — eller att ge ett motsvarande belopp fördelat på tio redan existerande familj jordbruk. Familj jordbruken är den typ av jordbruk som även enligt socialdemokraterna i utskottet skall bli den dominerande också för framtiden. Jag tycker att det här hade varit ganska naturligt med ett uttalande att det redan existerande familj jordbruket bör stärkas. Under alla förhållanden borde detta få konkurrera på lika villkor. Ger man ett ensidigt stöd åt storproduktionen, och speciellt till den storproduktion som knappast har anknytning till jordbruket, skapas nya överskottsproblem, man undergräver familj jordbrukets existens, skapar nya nedläggningsproblem, och skapar nya problem för de kvarvarande, ensidigt drivna jordbruken att under hela året effektivt kunna utnyttja arbetskraften. Ganska säkert blir vinsten minimal, om det nu över huvud taget blir någon vinst.

Beträffande överskottsproblemen blir man något betänksam inför de möjligheter de nya riktlinjerna beträffande rationaliseringsåtgärder ger i fråga om bidrag och lån. Det torde vara svårt att nå målsättningen en minskad produktion, såvida man inte är återhållsam och försiktig när det gäller att stimulera insatser på detta nya område. Det är detta som framhålles i motionen och som jag här velat understryka.

Dessutom är det inte alltid säkert att man genom en långt driven specialisering uppnår den allra lägsta produktionskostnaden. Med all respekt för talet om specialisering vill jag påpeka, att man ibland glömmer de fördelar som en kombinerad animalie- och vegetabilieproduktion innebär — detta, som jag sade, inte minst med tanke på möjligheterna att effektivt utnyttja arbetskraften.

Herr talman! Jag har med detta velat

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.
säga att en stimulans för att bryta ut animalieproduktionen från det verkliga jordbruket kan ge helt andra resultat än vad som avsetts, om man tar hänsyn till hela livsmedelsproduktionen.

Beträffande bidragen till den inre rationaliseringen föreslås i propositionen, att dessa skall begränsas till större kapitalkrävande investeringar, och som jag nyss sade maximeras beloppet till 400 000 beträffande lån och bidragsprocenten till 25 %, dock i fråga om byggnation till högst 100 000 kr. Samtidigt som högsta bidragsbeloppet höjs från 8 000 till 100 000 begränsas bidragsgivningen till större kapitalkrävande investeringar. Jag anser att man liksom hittills bör bevilja bidrag även till begränsade förbättringsåtgärder eller till nyinvesteringar i ekonomibyggnader i det vanliga familj jordbruket. Vi vet i dag inte med säkerhet vilken storlek som ur ekonomisk synpunkt är den mest lönsamma. Att i den situationen med statliga subventioner stimulera fram en storleksrationalisering tycker jag är felaktigt och orättvist, bl. a. därför att subventioner av den storlek det här kan bli fråga om tar bort möjligheterna till konkurrens på lika villkor och förhindrar inkomstjämförelser. De kan över huvud taget leda till en icke önskvärd utveckling.

Mycket mer skulle vara att säga i denna mycket stora fråga. Jag skall emellertid begränsa mig till det sagda och endast instämma i vad utskottet framhållit i fråga om rationaliseringsmålsättningen, nämligen att rationaliseringsåtgärderna främst bör inriktas på att bygga upp bärkraftiga familj jordbruk. Jag vill också instämma i vad som sägs i reservationerna 12 och 13 b, där det yrkas att ramarna för den statliga kreditgarantin höjs när det gäller lån såväl för yttre och inre rationalisering som för jordförvärv. Detta är två som jag tycker mycket betydelsefulla punkter i de riktlinjer som vi om en stund skall fastställa för det framtida

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

jordbruket. Familj jordbruket bör vara framtidsjordbruket, och ytterligare statliga insatser på kreditgivningens område behövs för att nå detta mål.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till reservationerna nr 1, 3, 6, 8, 9, 10, 12 och 13 b samt i övrigt till vad utskottet hemställt.

Herr BJÖRK (s):

Herr talman! Som siste talare på dagens långa talarlista kan jag inte uraktlåta att säga beträffande den historiska skrivning, som herr Larsson i Borrby gjorde i fråga om Flykting 67 och som han lyckades sammankoppla med dagens jordbruksdebatt, att den utgjorde ett lågvattenmärke i dagens diskussion. Den hade vi säkert kunnat vara förutan vid den här sena timmen på dygnet.

När nu den långa debatten om de framtida riktlinjerna för vårt lands jordbrukspolitik snart är avslutad, kan ingen påstå, att det beslut vi skall fatta tillkommit utan en lång förberedande debatt. Det är väl snarast så att jordbruksutskottet, trots den snabba behandlingen av ärendet, tagit stor hänsyn till den debatt som förts och de riktlinjer som därvid angivits som mål för den nya jordbrukspolitiken.

Min avsikt är att helt kortfattat kommentera några av de bärande motiven för den omvandling som föranleds av ett nytt synsätt på dessa frågor.

Jordbruket har varit utsatt för och kommer även framöver liksom andra delar av vårt näringsliv att vara utsatt för en omdaning. När vi utformar jordbrukspolitiken måste vi ta hänsyn till vår omvärld. I debatten har man under hand framhållit de stora krav som konsumenter, näringsliv och samhälle ställer på utformningen av den framtida jordbrukspolitiken. Bl. a. frågan om produktionsvolymen har varit föremål för en lång och intensiv debatt.

För den grupp som kommer att svara för produktionen och tillhandahållandet av livsmedel inom det område debatten

i dag gäller är det av värde att, som utskottet också framhållit, det allmänna vid utformningen av den framtida jordbrukspolitiken ger uttryck för sin solidaritet. Detta har också framhållits av departementschefen i propositionen beträffande den framtida jordbrukspolitiken.

Utän att i detalj gå in på den debatt som förts i dag vill jag säga att det är med en viss förvåning jag har lagt märke till den frenesi och den hetta, med vilken en del av de borgerliga stridsmännen fört diskussionen under dagens lopp. Man har lämnat *negativa* redogörelser för propositionens och utskottsutlåtandets innehåll, vilka helt överskuggat de på morgonen gjorda erkännandena att man är ense om och har en gemensam syn på jordbrukets framtid. Man kan icke värja sig för tanken att detta mera varit uttryck för ett valtaktiskt manövrerande än grundat på sakliga motiveringar, trots att det gäller framtiden för en näring som har stor betydelse för vår livsmedelsförsörjning.

Svälten i världen har också varit uppe till lång och intensiv diskussion, och man har redogjort för de erfarenheter utskottsledamöterna fick vid sin resa i Amerika. Sagesmännen har valt att referera olika uttalanden, och referaten har även varit färgade av respektive talares politiska uppfattning i dessa frågor. Det är ett par punkter som man inte har tagit upp. Jag tänker t. ex. på vad Mr Freeman sade: »Det är emellertid orimligt att de utvecklade länderna för alla tider skall föda utvecklingsländerna. På sikt måste dessa själva svara för sin försörjning med livsmedel.» Jag tror att detta är ett faktum som det är nödvändigt att slå fast i diskussionen om hjälpen till andra länder.

Jag kan inte uraktlåta att ta upp diskussionen om tomaterna — de ligger mig varmt om hjärtat. Fru Sundberg fick faktiskt med en del persilja i resonemanget om tomaterna. Det är inte på det sättet att de svenska tomaterna bi-

drar till att priset på importerade tomater sjunker. Förhållandet är tvärtom. Jag kan tala om att vi just nu i landet har importerade tomater som kommer från Rumänien. De har en stark prispressande effekt, inte bara på de svenska tomaterna utan även på de holländska. Detta är naturligtvis bekymmersamt för odlarna, men jag är trots allt förhoppningsfull därför att jag vet att de svenska tomaterna i kvalitet och smak väl kan tävla med de importerade.

Avslutningsvis vill jag, herr talman, instämma i det yrkande som herr Persson i Skänninge gjorde i dag i sitt första anförande.

Härmed var överläggningen slutad.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 25

Mom. 1 a—2 e

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 2 f

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2 f) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropo-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

sitionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 g

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 h

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2 h) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2) av herr Mossberger m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 113 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 2) av herr Mossberger m. fl.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Ordet lämnades på begäran till

Herr JOHANSSON i Simrishamn (s), som yttrade:

Herr talman! Jag ber att få anmäla att jag avsåg att rösta nej men av miss-tag röstade ja.

Mom. 2 i

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 858 och II: 1054 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 2 j—l

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 2 m

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 3); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2 m) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 3) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie be-

gärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 132 ja och 82 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 2 n

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 4 a); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 2 n) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 4 a) av herr Mossberger m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 113 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 4 a) av herr Mossberger m. fl.

Mom. 2 o—3 d

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3 e

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 5); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 3 e) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 5) av herr Mossberger m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 105 ja och 114 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 5) av herr Mossberger m. fl.

Mom. 3 f

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 6); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 3 f) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 6) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 104 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 g

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 h

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 7); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Persson i Skänninge begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 3 h) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 7) av herr Mossberger m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspro-

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

positionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för nej-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 115 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 7) av herr Mossberger m. fl.

Mom. 3 i—k

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 3 l

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 8); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 3 l) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 8) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 130 ja och 83 nej, var-

jämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren har alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 3 m—5 a

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 5 b

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 9); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 5 b) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 9) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 107 ja och 112 nej.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 9) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Mom. 5 c—g

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 5 h och 19

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 10); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 5 h) och 19) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 10) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 107 nej, varjämte 6 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit reservationen 10) av herr Carl Eskilsson m. fl.

Mom. 5 i

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 856 och II: 1050 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 5 j—7 a

Vad utskottet hemställt bifölls.

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.*Mom. 7 b*

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 858 och II: 1054 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 7 c—17

Vad utskottet hemställt bifölls.

Mom. 18 a

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 12) av herr Isacson m. fl.; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Mom. 18 b

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 13 a) av herr Skärman m. fl.; samt 3:o) bifall till reservationen 13 b) av herr Isacson m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Hansson i Skegrie begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Jämväl beträffande kontrapositionen begärde dock herr Hansson i Skegrie votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående mom. 18 b) i jordbruksutskottets utlåtande nr 25 antager reservationen 13 a) av herr Skärman m. fl., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m.

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering antagit reservationen 13 b) av herr Isacson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 47 ja och 68 nej, varjämte 103 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraproposition i huvudvoteringen antagit den under 3:o) angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i mom. 18 b) i utskottets utlåtande nr 25, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 13 b) av herr Isacson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Hansson i Skegrie begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 118 ja och 68 nej, varjämte 33 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Mom. 18 c—e samt 20—25

Vad utskottet hemställt bifölls.

Jordbruksutskottets utlåtande nr 26

Utskottets hemställan bifölls.

Bevillningsutskottets betänkande nr 49

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring, som föreslagits i reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 49, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 114 ja och 105 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan oförändrad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Med anledning av att kamrarna fattat olika beslut angående de i jordbruksut-

skottets utlåtande nr 25 behandlade frågorna om nedre åldersgräns för erhållande av särskilda övergångsbidrag och beträffande det extra mjölkpristillägget i Norrland kommer kammarens sammanträde att — sedan protokollsutdrag i ärendet justerats — ajourneras till kl. 00.15 för att bereda jordbruksutskottet tillfälle att sammanträda. Vid sammanträdet fortsättning efter ajourneringen bordlägges det av utskottet avgivna memorialet i ärendet. De på dagens föredragningslista återstående ärendena avses skola uppskjutas till morgondagens sammanträde.

Om utskottet i sina memorial endast framlägger förslag till sammanjämkning, kommer memorialen att företagas till avgörande vid det sammanträde som utsatts till kl. 10.00 i morgon, och det sammanträde som utsatts till kl. 10.30 blir sålunda ej erforderligt.

Innehåller något av memorialen däremot förslag till voteringsproposition för gemensam votering, föredras denna proposition för godkännande vid sammanträdet kl. 10.00. Gemensam votering äger därefter rum vid sammanträdet kl. 10.30.

§ 2

Sedan protokollsutdrag beträffande i nästföregående paragraf redovisade beslut justerats, ajournerade kammaren nu kl. 23.50 sina förhandlingar till kl. 0.15 för att bereda jordbruksutskottet tillfälle att sammanträda.

§ 3

Då förhandlingarna kl. 0.15 återupptogs beslöt kammaren, med hänsyn till att väntade utskottsmemorial ännu icke föreläge till bordläggning, på hemställan av herr talmannen att ajournera sina förhandlingar till kl. 1.00.

§ 4

Då förhandlingarna kl. 1.00 ånyo återupptogs anmälades till bordläggning jordbruksutskottets memorial:

nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande jordbruksutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner, och

nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket.

§ 5

Anmälades och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 277, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa åtgärder inom vuxenutbildningens område m. m. jämte i ämnet väckta motioner, såvitt propositionen och motionerna hänvisats till statsutskottet;

nr 300, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om ytterligare anslag på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67 till avskrivning av oreglerade kapitalmedelsförluster;

nr 301, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ytterligare utgifter på tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67, i vad propositionen avser avskrivning av nya kapitalinvesteringar;

nr 302, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag till stat för riksgäldsfonden för budgetåret 1967/68;

nr 303, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning om avsättning av kommunalskattemedel till budgetutjämningsfonden för budgetåret 1967/68;

nr 304, i anledning av Kungl. Maj:ts förslag om anslag för budgetåret 1967/68 till avskrivning av nya kapitalinvesteringar; och

nr 305, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa löneanslag; samt

från allmänna beredningsutskottet:

nr 319, i anledning av motioner om anläggande av pipe-lines.

§ 6

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herr förste vice talmannen i riksdagens andra kammare samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte talmännen tillsätta kammarens kansli-personal, den 29 maj 1967.

§ 1

Herr talmannen anmälde, att han beviljat stenografen hos andra kammaren fru Ingrid Nilsson fortsatt tjänstledighet på grund av sjukdom under tiden den 24—31 maj 1967 och att fru Mary Malm meddelats fortsatt förordnande att under fru Nilssons sjukledighet uppehålla hennes stenografbefattning.

§ 2

Herr talmannen anmälde vidare, att han beviljat förste stenografen hos andra kammaren fru Signhild Elfner tjänstledighet för enskilda angelägenheter den 24 och den 25 maj 1967 och att stenografen Bengt Lundin förordnats att uppehålla hennes stenografbefattning under sagda dagar.

§ 3

Enligt tidigare tillämpad ordning har arvode till kammarens stenografpersonal under vårsessionen utgått från och med den dag vederbörande tjänsteman inträtt i tjänstgöring och till och med första justeringsdagen efter sessionens slut.

Vid sammanträde den 12 januari 1967

beslöt herrar deputerade, att kammarens förste stenografer och arvodesanställda stenografer skulle inträda i tjänst från och med nämnda dag, och arvode för dessa tjänstemän beräknades med anledning härav för tiden från och med den 12 januari 1967.

Av ett av riksdagens förvaltningskontor sedermera med skrivelse den 16 januari 1967 överlämnat protokoll, fört vid sammanträde med nämnden för tillsättning av vissa tjänster hos riksdagens kamrar och utskott den 16 december 1966, framgick att här ifrågavarande personal förordnats å respektive tjänster från och med den 1 januari 1967 med rätt för dem att åtnjuta arvode under tid då riksdagen är samlad. I enlighet härmed komme för innevarande vårsession arvode till dessa tjänstemän att utgå endast till och med den sista dag kammaren sammanträdde och icke för tiden mellan sista plenum och första justeringsdagen.

Herrar deputerade beslöt nu uttala, att ett konsekvent tillämpande av den nya principen för arvodesberäkning förutsatte, att januariarvodet för här berörda tjänstemän reglerades till att avse tiden från och med den första dag riksdagen var samlad, d. v. s. den 10 januari 1967.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 7

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 1.03 på natten.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 31 maj

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollen för den 23 innevarande maj.

§ 2

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 30, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande jordbruksutskottets utlåtande nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 3

Föredrogs jordbruksutskottets memorial nr 31, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om anslag till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket.

Kammaren, som på framställd proposition biföll utskottets hemställan om

memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, godkände den i memorialet föreslagna voteringspropositionen.

Herr TALMANNEN yttrade:

Efter samråd med första kammarens talman får jag meddela, att gemensam omröstning avseende frågan i den nu godkända voteringspropositionen kommer att anställas vid början av kamrarnas till kl. 10.30 i dag utsatta sammanträden.

På förslag av herr talmannen beslöt kammaren att uppskjuta behandlingen av övriga på föredragningslistan upptagna ärenden till sammanträdet kl. 10.30.

§ 4

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 10.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 31 maj

Kl. 10.30

§ 1

Anställdes, jämlikt § 65 riksdagsordningen, omröstning över följande av jordbruksutskottet i dess memorial nr 31 föreslagna, av riksdagens båda kamrar godkända voteringsproposition:

Den, som i likhet med första kammaren vill, att riksdagen må,

5. h) lämna utan åtgärd motionerna I:856 och II:1050 samt I:859 och II:1056, såvitt avser viss uppräknig av det extra mjölkpristillägget,

19. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I:846 och II:1048, såvitt nu är i fråga, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till Särskilt stöd åt det mindre jordbruket ett förslagsanslag av 107 000 000 kr., röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har riksdagen i likhet med andra kammaren beslutat, att

5. h) i anledning av motionerna I:856 och II:1050, I:859 och II:1056, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, godkänna vad utskottet anfört rörande det extra mjölkpristillägget i Norrland,

19. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I:856 och II:1050, I:859 och II:1056, samtliga motioner såvitt nu är i fråga, på riksstaten för budgetåret 1967/68 under nionde huvudtiteln anvisa till *Särskilt stöd åt det mindre jordbruket* ett förslagsanslag av 115 000 000 kr.

Sedan efter given varsel kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen blivit uppläst, verkställdes omröstningen medelst omröst-

ningsapparat, och utföll densamma med 104 Ja och 105 Nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Den omröstning över ovanintagna voteringsproposition, som, enligt ankommet och nu uppläst protokoll, blivit av första kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 70 Ja och 60 Nej, vadan, då därtill la-

des andra kammarens röster
eller ..... 104 Ja och 105 Nej,

sammanräkningen
visade ..... 174 Ja och 165 Nej,

och hade alltså beslut i denna fråga blivit av riksdagen fattat i överensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

§ 2

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 31, i anledning av motioner om åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier.

I de till bankoutskottet hänvisade likalydande motionerna nr 167 i första kammaren av herr *Gösta Jacobsson m. fl.* och nr 206 i andra kammaren av herr *Magnusson* i Borås *m. fl.* hade hemställts, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära

dels en mindre frikostig licensgivning resp. minskning av importkontingenter, där så vore möjligt, i anslutning till förefintliga kvantitativa importrestriktioner gentemot sådana länder vilkas import till Sverige allvarligen undergrävde fortbeståndet av eljest konkurrenskraf-

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

tiga svenska industrigrenar och äventyrade sysselsättningen,

dels ock skyndsamt utredning om möjligheterna att inom ramen för vårt lands internationella åtagande inom GATT resp. EFTA och Norden vidtaga tillfälliga åtgärder för skapande av ett förbättrat skydd för hotade svenska hemmamarknadsindustrier.

Utskottet hemställde, att motionerna I:167 och II:206 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Åkerlund* och *Enarsson*, vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen i anledning av motionerna I:167 och II:206 måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära dels en mindre frikostig licensgivning resp. minskning av importkontingenter där så vore möjligt i anslutning till förefintliga kvantitativa importrestriktioner gentemot sådana länder vilkas import till Sverige allvarligen undergrävd fortbeståndet av eljest konkurrenskraftiga svenska industrigrenar och äventyrade sysselsättningen, dels att Kungl. Maj:t måtte — inom ramen för vårt lands internationella åtaganden — ta initiativ till förhandlingar med övriga medlemsstater inom EFTA, särskilt våra nordiska grannländer, rörande en gemensam politisk handlingslinje på hithörande område;

2. av herrar *Nils Theodor Larsson*, *Regnéll*, *Berglund* och *Börjesson* i Glöminge, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Det är givetvis av stor vikt för den internationella handeln att inga onödiga hinder lägges i dess väg. På den punkten råder i vårt land full enighet. Men om en sådan politik skall kunna förverkligas är det ett oeftergivligt krav att landet inte utsätts för vad man brukar kalla »förfalskad konkur-

rens». Vidare är det nödvändigt att vi väl vårdar vårt eget penningvärde och ser till att vi håller våra egna kostnader inom rimliga gränser.

Inget av dessa båda för en fri handel nödvändiga kriterier har kunnat uppfyllas. Detta är anledningen till vår motion om åtgärder syftande dels till en mindre frikostig licensgivning respektive minskning av importkontingenter och dels till en skyndsamt utredning om att inom EFTA respektive Norden vidtaga tillfälliga åtgärder till ett förbättrat skydd för vissa hemmamarknadsindustrier.

Vad först gäller frågan om vårt kostnads-läge kan vi tyvärr konstatera att vi på denna punkt har misslyckats på grund av olika orsaker som vi i andra sammanhang varit i tillfälle att diskutera. Beträffande vårt konkurrens-läge till de andra stora industriländerna, från vilka vi åtminstone i allmänhet möter en normal konkurrens, har vi genom tradition, väluppbyggda utlandsmarknader och kapitalkrävande investeringar i någon mån kunnat begränsa verkningarna av vårt höga kostnads-läge.

Det heter numera så vackert som motiv för ett friare handelsutbyte att vi skall nå ett optimalt utnyttjande av våra resurser genom att importera det andra gör billigare och exportera det vi kan göra billigare. Även om detta i princip är riktigt framstår dock verkligheten som helt annorlunda.

Den internationella handeln snedvrides ofta genom subventioner, valutatekniska manipulationer, dumping och diverse olika åtgärder. Det är i en sådan situation som vi inte ensamma kan bedriva denna fria politik, särskilt som andra länder ofta förskansar sig bakom många olika skyddsåtgärder. Vi har i vår motion redovisat vissa importsiffror till vårt land av högmanufakturera-de varor. Vi har jämfört dem med motsvarande siffror för EEC-området. Av denna statistik framgår att vi t. o. m.

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

i absoluta tal importerar mer än alla de andra länderna tillsammans från vissa länder med särskilt låga priser. Vi har även räknat om dessa importsiffror med hänsynstagande till folkmängden inom respektive område. Då visar det sig att vår import från ifrågavarande länder är flera gånger större än den import som går till EEC-området.

Regeringen borde intressera sig litet mer för vad som händer på olika håll innan den stolt deklarerar att företaget som inte klarar sig i konkurrensen bara har att lägga ner sin rörelse.

Visserligen finns det fall i fråga om vilka man kan säga att en viss sanering, strukturförändring eller vad man nu vill kalla det, förekommer som kan vara till nytta, men när annars fullt konkurrenskraftiga och väl rationaliserade företag måste läggas ned på grund av dylik förfalskad konkurrens, då är något fel. Alla de människor som drabbas av nedläggningarna och som befinner sig i något högre ålder får oftast svårt att få nytt arbete. I allmänhet blir det en restpost på ca 20 procent som blir över. Det är där vi har tragedin för den enskilda människan.

Man kan inte säga att dessa problem är lokaliserade till vissa näringsgrenar eller vissa orter, utan de framträder numera i allt större utsträckning mera allmänt. Den ena näringsgrenen efter den andra kommer för eller senare att träffas av dessa verkningar.

För undvikande av varje missförstånd vill jag betona att det inte är fråga om att ändra vår handelspolitik, men vi måste ha klart för oss att det i längden inte går för ett land som vårt med en helt fri marknadshushållning att ligga alldeles öppet gentemot sådana länder som icke tillämpar denna fria marknadshushållning utan där en statsmonopoliserad utrikeshandel är förhärskande.

Mot denna bakgrund har jag litet svårt att förstå bankoutskottets nonchalanta behandling av detta problem genom att

helt enkelt kallsinnigt avstyrka motionen. Här är det ingalunda fråga om att upphäva någon konkurrens, utan här är det fråga om att återställa en konkurrens på lika villkor.

Med dessa ord, herr talman, ber jag att få yrka bifall till den vid bankoutskottets utlåtande nr 31 fogade reservationen.

Herr GUSTAFSSON i Borås (fp):

Herr talman! Statsutskottets utlåtande nr 31 upptar frågan om åtgärder till skydd för vissa hemmamarknadsindustrier.

Jag antar att den liberala handelspolitik som vårt land har fört under många år aldrig satts i fråga av någon. Att vissa störningar förekommit under senare år lär dock inte kunna förnekas.

Problem har uppstått genom påtaglig dumping från vissa länder eller genom en lika uppenbar prisclearing via statliga utrikeshandelsmonopol. Vi har tvingats att i något fall tillgripa vad väl ingen hade önskat, nämligen en minskning av importlicensgivningen.

Den svenska handelspolitiken visar sin liberala inriktning främst därigenom att de svenska tullarna är bland de lägsta i världen. En avvikelse från denna politik får givetvis inte ske i andra fall eller i högre grad än vad som bedöms som absolut nödvändigt med utgångspunkt i föreliggande behov. Att andra med oss likställda länder inte har samma liberala inställning som vi innebär givetvis besvärande och begränsande faktorer för vissa grenar av den svenska industrin.

Det är klart att vår liberala handelspolitik har svårt att hävda sig därest den inte, som herr Magnusson i Borås påpekat, får ingå som ett led i internationellt samarbete, där även andra viktiga handelsnationers politik ges sådana bindningar, att man om möjligt i en snar framtid kan räkna med stabilitet i konkurrensförhållandena. En sådan stabilitet är inte möjlig, om inte andra

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

med oss likställda länder söker sig fram mot en genomförd liberal handelspolitik. Handelsministerns strävan i det internationella samarbetet för avveckling av handelshindren bör fortgå och givas allt stöd. Att vi genom detta arbete kommit ett stycke framåt bör enligt min uppfattning erkännas.

Det är dock, som alla vet, en bister verklighet att vissa industribranscher i vårt land utsatts för ett konkurrenstryck som vi är ensamma om i den europeiska handelsbilden — det är väl det pris vi får betala för vår liberala handelspolitik. Man har försökt möta detta i en del fall onormala konkurrenstryck genom att vidta omfattande rationaliseringar för att på det sättet anpassa sig till ett hårt konkurrensläge.

När man från en del håll ständigt upprepar att vägen för all industri är ökad effektivitet, ökade rationaliseringar och därmed ökad produktion med decimerad arbetskraft har jag ibland undrat om man verkligen från dessa håll alltid vet vad som hänt under senare år. Vi har alltid behov av rationaliseringar; hur långt framme man än är finns det alltid ytterligare ett stycke att gå. Men för vissa industrier är moderniseringsmarginalen ytterst liten.

Jag kan som exempel ta textilindustrin därför att den ligger mig närmast — jag gör det endast för att exemplifiera. Bakom många textilarbetare ligger ett investeringskapital på 750 000—1 000 000 kronor. Jag kan citera en industrichef i ett aktat företag i Borås. Han säger: »Knappast någon bransch har haft en så hård rationaliseringstakt som vår. Ytterligare rationalisering kräver så mycket kapital, att det kan ifrågasättas om den är lönsam. Vårt hopp står därför till ökade exportmöjligheter. Vi hoppas att på lika handelspolitiska villkor få sälja vårt tekniska kunnande och vår känsla för design.»

Vi har länge levat och gör det väl till en del än just på vår höga kvalitetsproduktion. Det blir dock, säger chefen

för ett annat industriföretag i en annan bransch, Atlas Copco, »allt svårare att längre motivera de höga svenska priserna med hänvisning till den goda kvaliteten, eftersom våra konkurrenter också har lärt sig att göra kvalitetsprodukter». Jag tror att detta yttrande kan tillämpas på en rad branscher.

Det kan inte vara oriktigt att hävda att vår lågprisimport bör vara underkastad bra nära samma bestämmelser som gäller i våra industrialiserade konkurrentländer, så att inte genom deras olika restriktiva åtgärder en oproportionerligt stor del leds till vår oskyddade marknad. Samtidigt som jag tror att en viss begränsning av importen från ett visst land var riktig i en *punktsituation*, måste givetvis vårt lands strävan vara att en fortsatt ökning av utvecklingsländernas export måste ske genom likformiga importökningar i samtliga mottagarländer. Kunde detta genomföras skulle mycket vara vunnet.

Jag vet att handelsministern är inriktad härpå, men dagens dilemma för viss svensk industri botas inte med denna ädla målsättning. I en del fall har den utländska konkurrensen antagit former som strider mot den normala handelns regler. Dit hör åtgärder av exportsubventionerande karaktär i vissa producentländer vilka möjliggjort den kraftiga prisreduktion som särskilt har satt in på den svenska marknaden — kanske just därför att Sveriges liberala handelspolitik är internationellt känd. Det finns vederhäftigt folk som kallar detta förfalskad konkurrens, och utskottet har tagit med detta uttryck i sitt utlåtande. En dylik konkurrens avviker ganska allvarligt från den rätta vägen. Den slår för övrigt på två ställen samtidigt — den drabbar svenska företag men även de utländska som hederligt följer det fria handelsutbytet spelregler. Jag skulle kunna ge mycket näraliggande, belysande exempel härpå, men jag avstår därifrån.

Vi har stora problem inte minst i vad

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

vi kallar Sjuhäradsbygden genom att Sverige av vissa varor importerar lika stora kvantiteter som hela EEC- och EFTA-områdena samt den nordamerikanska marknaden tillsammans. Utskottet redogör härför i sitt utlåtande. Till detta kommer att våra nordiska grannländer, om SHIO:s statistik är riktig, över huvud taget inte accepterat någon som helst import av ifrågavarande produkter.

Just utifrån detta förhållande sett är det inte så underligt om många företag i den bygd där jag är bosatt frågar hur man skall kunna komma till rätta med mer eller mindre dumpingpräglad export från vissa länder. Kritiken riktas inte i och för sig mot den liberala svenska handelspolitiken utan mot den omständigheten, att i princip frihandelsvänliga västländer antingen definitivt stoppat motsvarande import eller begränsat den starkt, varför exporttrycket kommit att pressa den svenska marknaden. Det måste vara riktigt att Sverige inom ramen för GATT och EFTA och med de nordiska länderna tar upp diskussioner om en samordnad liberal handelspolitik beträffande import av det slag det här gäller.

Jag har förut här i kammaren hävdats att även en måttlig liberalisering av övriga västländers restriktiva politik mot denna import skulle innebära stora möjligheter till ökad export från utvecklingsländerna. Då skulle trycket på den svenska marknaden lättare normaliseras. Det kan inte vara rätt att eljest konkurrenskraftiga svenska industrier, vilken bransch de än tillhör, av handelspolitiska skäl skall tvingas lägga ned sin verksamhet med alla de följdverkningar detta har, inte minst för den äldre arbetskraften. Om detta problem vore mycket att säga, men jag har redan haft tillfälle att belysa denna fråga i kammaren vid ett par tillfällen i år.

Nu är det kanske, herr talman, inte så stor skillnad i sak mellan utskottets skrivning och reservationens. Jag har

försökt läsa dem så noga som möjligt för att upptäcka olikheterna. Utskottet refererar till kommerskollegiums yttrande — tydligen med instämmande — och menar att den »översikt som motionärerna önskar över möjligheterna att vidtaga tillfälliga åtgärder till skydd för hemmamarknadsindustrier som hotas av utländsk konkurrens» redan är gjord i detta remissvar. Av det skälet avstyrker man utredning. Utskottet framhåller vidare att handelspolitiken gentemot de aktuella länderna utformas under näringslivets medverkan och att tillfälliga åtgärder vad gäller handelspolitikens utformning visst inte är uteslutna. Jag antar att man då har Korealexemplet i blickfånget.

Reservanterna säger på s. 22 att »utrymmet för tullpolitiska och andra handelspolitiska ingripanden till skydd för hotade industrier som utsätts för övermäktig utländsk konkurrens f. n. är mycket begränsat». De konstaterar i sin skrivning — jag kan inte läsa ut det på något annat sätt — att dylika instrument när det gäller att komma till rätta med hithörande problem är obrukbara. Däremot yrkar reservanterna på en mindre frikostig licensgivning.

Ser jag på reservanternas kläm tycks skillnaden mellan utskottets skrivning och reservationens slutyrkande vara ännu mindre. Kravet på utredning har reservanterna helt lämnat. Jag kan därför, herr talman, ansluta mig till reservationen.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s):

Herr talman! Motionärerna och reservanterna framför — vilket också herr Magnusson i Borås påpekat — krav på ytterligare åtgärder för att skydda vissa hemmamarknadsindustrier, bl. a. en mindre frikostig licensgivning och en minskning av importkvantiteterna då detta är möjligt. Dessa åtgärder skulle vidtas gentemot de länder som allvarligt undergräver eljest konkurrenskraftiga svenska industrigrenar och äventyrar

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

vår sysselsättning. Reservanterna önskar en utredning om våra möjligheter att inom ramen för våra internationella åtaganden skapa förbättrat skydd för svenska hemmamarknadsindustrier.

Den svenska handelspolitiken har som alla vet under en följd av år inriktats på att genom tillämpning av en rationell arbetsfördelning länderna emellan ta ut de fördelar som härvidlag står att vinna. Detta har också medfört att tullar och kvantitativa restriktioner successivt har minskats och i viss utsträckning har helt slopats. Värdet av denna liberalare handelspolitik skall man givetvis inte bortse från. Jag anser att den har haft och har stor betydelse för vår utveckling. Att den kommit att innebära problem, bl. a. i form av avsättningssvårigheter för vissa svenska industrier och i samband därmed också omställningsproblem, är vi helt på det klara med.

För att undvika sådana problem för svensk industri anser motionärerna att man bör inrikta sig på importregleringar, då tullpolitiska åtgärder för närvarande får betraktas som uteslutna mot bakgrund av de förhandlingar som nu pågår på detta område.

Det är uppenbart att dessa frågor är svåra att bedöma, vilket också framgår av remissvaren. Frågan måste givetvis också bedömas utifrån samhällsekonomisk synpunkt mot bakgrund av vilken användning vi kan få av de genom importen frigjorda produktionsresurserna. Det bör undersökas hur dessa påverkar den del av vår produktion, som genom den internationella handels delvis nya inriktning fått andra och ökade möjligheter. Man påpekar att den svenska marknaden kommit att utsättas för försäljningsoffensiv från länder som i vissa fall tillämpar priser som inte ens täcker de egna tillverkningskostnaderna. Reservanterna anser att dylika förhållanden bör uppmärksammas av statmakterna. I den mån sådana tendenser gör sig gällande, är det alldeles uppen-

bart att åtgärder måste vidtas, men det synes mig som om detta förhållande vore ytterst svårt att klarlägga, då som bekant arbetslöner och även andra kostnader varierar starkt från ett land till ett annat.

En fri handel på lika villkor är, vilket också herr Magnusson i Borås underströk, vad vi eftersträvar. Av kommerskollegiums redogörelse i utskottsutlåtandet framgår klart vilka möjligheter vi har att bl. a. vidta tillfälliga åtgärder till skydd för sådan hemmamarknadsindustri som hotas av utländsk konkurrens. Vi anser därför att någon ytterligare utredning för att klarlägga dessa förhållanden inte kan anses behövlig.

Herr talman! Låt mig slutligen påpeka att de kvantiteter av olika varor, som införs från länder utanför EFTA-bloc-ket eller från de länder som Sverige har handelsavtal med, ofta är reglerade genom bilaterala avtal. Vår handelspolitik gentemot dessa länder utformas som bekant under näringslivets egen medverkan. Detta till trots har det visat sig nödvändigt för regeringen att vid ett tillfälle i år vidta åtgärder för att stoppa importen av vissa textilvaror. Detta innebär ett avsteg från vår frihandelslinje, men bedömdes ändå vara nödvändigt för att få läget under kontroll. Detta visar att statmakterna noga följer dessa frågor och även ingriper då så är påkallat. Det får dock inte innebära att vi skulle vara beredda att göra några direkta avsteg från vår frihandelslinje.

Vi bör alltså inte se alltför snävt på vad som händer på detta område, men vi bör givetvis å andra sidan följa frågorna med samma uppmärksamhet som hittills.

Med det anförda ber jag att få yrka bifall till bankoutskottets förslag.

Herr BÖRJESSON i Falköping (cp):

Herr talman! Jag vill helt instämma i vad herr Gustafsson i Borås har anført. Det finns anledning att understryka de stora svårigheter som exempelvis tex-

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

tilindustrin brottas med. Anledningen till att jag som exempel valt textilindustrin är att jag representerar ett län med ganska omfattande sådan industri och som jag kommit i nära beröring med.

Det sägs att de som reagerar emot den stora importen från Korea skulle på något sätt vara u-landsfientliga. Så är ingalunda förhållandet. Jag tror emellertid inte att man skall begära att de som drabbas av arbetslöshet till följd av denna import alla gånger blir helt positiva till u-länderna. För den enskilde han det vara en tragedi att bli helt utan arbete.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid bankoutskottets utlåtande nr 31 fogade reservationen av herrar Akerlund och Enarsson.

Herr REGNÉLL (h):

Herr talman! Till detta utlåtande finns också fogad en blank reservation. Bakom den står herr Nils Theodor Larsson i första kammaren samt herr Berglund, herr Börjesson i Glömminge och jag i denna kammare. Min inställning kan jag redovisa på följande sätt.

Det måste vara ett betydande intresse för oss här i Sverige att världshandeln präglas av liberala principer. Orsaken är att vårt land i ovanligt hög grad byter varor med utlandet. Handelshinder skulle minska effektiviteten i vårt näringsliv. Det är alldeles klart, och det bestrids inte heller av motionärerna. Slutsatsen måste bli att vi från svenskt håll skall hålla på de liberala principerna. Principerna sade jag — att man har principer och att man hävdar dem behövs inte betyda att man rider på dem och att man hävdar dem mot allt förnuft.

Kommerskollegium uttrycker det så att vårt land inte för en onyanserad frihandelspolitik. När det bedöms som absolut nödvändigt, säger kommerskollegium, har man temporärt eller mera långsiktigt tillgripit vissa skyddsåtgär-

der. Nyss framhöll herr Bengtsson i Landskrona, att kommerskollegium i sitt remissvar utförligt har redovisat vilka medel som står till buds när det gäller att komma till rätta med marknadsstörningar. Den redovisningen har utskottet tryckt av i dess helhet, och personligen tycker jag att det är tillräckligt som svar på motionsönskemålet om en utredning av dessa möjligheter.

Utskottet redovisar också utförligt bestämelseerna om importlicensiering, och jag tycker att man även på den punkten får ett besked om att vederbörande myndigheter kontinuerligt följer utvecklingen och har i sin hand de medel som krävs för att komma till rätta med marknadsstörningar.

Dessa resonemang har för min del lett till att jag kunnat ansluta mig till utskottets skrivning.

Herr Magnusson i Borås karakteriserade utskottets behandling av ärendet som »nonchalant» och sade, att man »kallsinnigt» avslagit motionen. Jag måste nog opponera mig mot denna beskrivning av utskottets arbete och karakteristiken av dess inställning. Jag kan meddela herr Magnusson att vi tvärtom inom utskottet mycket noggrant övervägde de svårigheter som olika branscher har drabbats av och att vi ingalunda inskränkte vår granskning till textilområdet. Det är ju välbekant att det kan nämnas andra industrier, t. ex. möbelindustrin, som kännbart drabbats av den import till låga priser som äger rum till Sverige. Dessa bekymmer har vi alltså fullt klart för oss, och jag tycker nog att de uppmärksammats redan i utskottsmajoritetens skrivning.

Anledningen till att jag likväl har fogat en blank reservation till utskottets utlåtande är den att jag tycker att det på sätt och vis borde ha varit andra adressater i fråga om synpunkterna än vad motionärerna tänkt sig. Just dessa sista dagar, i går och i dag, har vi väl litet till mans ordnat för att ställa om

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

vår post, och det skulle man kanske göra här också. Det är inte de importlicensbeviljande myndigheterna som behöver några skrivelser, utan dessa borde gå åt annat håll — med andra adressater både här i landet och utomlands. Adressater här i Sverige skulle vara de som är ansvariga för den ekonomiska politik som förts. Herr Magnusson i Borås var själv inne på tankegången, att det är den ekonomiska politik som förts här i landet som i viss utsträckning försvagat det svenska näringslivets internationella konkurrenskraft och därigenom gjort vårt näringsliv mera känsligt för konkurrens utifrån. Detta resonemang skall föras och fördes också i den ekonomiska debatten. I detta sammanhang kan det väl komma med som marginell synpunkt.

Adressater i utlandet skulle de länder kunna vara som uppträtt på det sätt som motionärerna nu tänker sig att man, åtminstone i viss utsträckning, skall uppträda här hemma: hindra importen från låglöneländer. Det är många länder som handlat på det sättet, och resultatet har blivit att exporten från en del av låglöneländerna koncentrerats till de länder som icke — låt oss säga ännu icke — värjt sig mot denna import genom restriktiv behandling. Vi har t. ex. fått kännning härav i Sverige genom att exporten av billiga textilier från Korea tycks ha koncentrerats till vårt land, därför att den inte tillåtits i vissa andra länder. Dessa andra länder bör i samband med internationella konferenser av oss påminnas om hur viktigt det är att principiellt hålla på den liberala grundinställningen inom internationell handel.

Det kunde också vara skäl att skriva några rader — till den verkan det hava kan, och på den punkten har väl ingen av oss några illusioner — till de länder som bedriver statshandel och förklara för dem hur bekymmersamt det är när ekonomiska överväganden korrigeras genom statliga åtgärder. När produktio-

nen inte kan fortlöpa enligt ekonomiska principer, när försäljningspriserna manipuleras med hänsyn till vad som anses vara politiskt önskvärt och när skattebetalare — eller andra varor — får bära bördan av försäljningar till underpriser. Detta är den verkliga skadegörelsen inom den internationella handeln, och när vi skrev vårt lilla brev till dessa statshandelsländer fick vi dock erkänna att det tyvärr också här hemma kan spåras en och annan tendens i denna riktning. Det är ting som debatterades när vi hade endagsöverläggningar om den nya banken: faran av att kombinera affärsverksamhet med statliga engagemang av olika slag.

Dessa överväganden har gjort, ingalunda att man ställt sig negativ till tankegångarna i motionerna, behandlat dem kallsinnigt eller nonchalant, men att man funnit att de principer som gäller för vårt lands handelspolitik och som man önskar skulle gälla för handelspolitiken världen över, är så viktiga att åtgärder får vidtas bara i verkliga nödfall. Det är den tankegången som ligger bakom bankoutsrottens utlätande och som jag för min del anser vara hållbar.

Herr MAGNUSSON i Borås (h) kort genmäle:

Herr talman! Herr Regnéll tyckte att jag varit för hård i min bedömning av utskottets behandling av denna motion. Jag gjorde min bedömning på grundval av vad som står i utskottets hemställan, nämligen att dessa motioner »icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd».

Jag vill emellertid säga, att jag är glad över de uttalanden som gjorts från bankoutsrottets sida. Speciellt herr Bengtsson i Landskrona framhöll vissa principiella synpunkter, som mycket väl stämmer överens med vad vi motionärer ansett. När det framhålles att man bör se till de samhällsekonomiska verkningarna, vill jag säga att det är just

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

det som vi har gjort i vår motion, då vi påpekat att detta måste vara en mycket dålig ekonomi inte bara för vårt eget land utan naturligtvis i det långa loppet även för u-länderna. Det är ingalunda på det sättet att vi vill — jag förstod av herr Regnéll att han trodde att vi ville det — avstänga denna import på grund av att den kommer från låglöneländer. Det är inte det saken gäller. Vad vi reagerar mot är ingalunda den fria handeln som sådan utan uteslutande mot den förfälskning av konkurrensen som bevisligen sker på vissa områden. Det är ur den synpunkten som vi ansett, att det hade varit av utomordentligt värde om riksdagen i dag beslutat att i skrivelse till Kungl. Maj:t påpeka detta. Därigenom hade man kanske kunnat få en försiktigare bedömning när det gäller licensgivningarna och importkontingenterna från olika håll.

Jag är glad att det under denna debatt visat sig, att motsättningarna mellan dem som företräder utskottsmajoriteten å ena sidan och motionärer och reservanter å andra sidan inte är anmärkningsvärt stora.

Herr PERSSON i Heden (cp):

Herr talman! Jag vill gärna deklarerat att jag är positivt inställd till den reservation, som fogats till bankoutskottets utlåtande nr 31.

Sedan motionen 206 i denna kammare angående visst skydd för hemmamarknadsindustrin väcktes i januari, har vissa händelser inträffat som måhända kan verka i positiv riktning. Efter det i utskottsutlåtandet apostroferade interpellationssvaret, som handelsministern lämnade mig i februari, har regeringen vidtagit vissa temporära åtgärder — i detta fall speciellt till skydd mot alltför ohämnad import av textil- och konfektionsvaror. Importen hade tagit sådana proportioner, att nära nog hälften av den svenska konsumtionen av sådana

varor utgjordes av import. Det är självklart att vad som sagts om textil- och konfektionsindustrin lika visst gäller många andra näringsgrenar.

Självklart bör eftersträvas — det är vi nog överens om allesamman — att en så frihandelsvänlig politik som möjligt åstadkommes. Men det är lika självklart att regeringen bör se till att konkurrensen sker på lika villkor och att alltså inte »luckorna» för sådan import är helt öppna då »exportluckorna» är mer eller mindre stängda bl. a. på grund av andra länders tullmurar. Skall vi föra en frihandelsvänlig politik måste det vara en förutsättning att vi har konkurrens på lika villkor och att det inte sker en subventionerad import från andra länder.

De förhållanden som varit rådande har gjort att många företag i landet fått permittera arbetskraft eller rent av nedlägga företaget. Det har varit en nästan daglig företeelse som man kunnat läsa om i pressen och höra om i radio och TV. Detta är ett observandum för regeringen att ta fasta på, även om man har kunnat notera en del ljuspunkter. Förhandlingarna i Kennedyronden har t. ex. gått i lås, och kanske kommer också EEC-marknaden så småningom att öppnas för oss.

Herr Bengtsson i Landskrona menade att det inte finns anledning att begära någon ny utredning i denna fråga, enär åtgärder hade vidtagits och regeringen rent principiellt hade kunnat göra avsteg från de ståndpunkter den tidigare intagit. Men någon utredning har man, såvitt jag har kunnat se av reservationen, inte heller begärt. Man begär bara att regeringen skall ha ögonen öppna för vad som händer och sker på detta område och vidta åtgärder för den händelse situationen skulle bli allvarligare än den nu ter sig. Av denna anledning finner jag att jag kan rösta med den reservation som är fogad till utskottsutlåtandet. Jag kommer sålunda att rösta med reservationen.

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

Herr NORDGREN (h):

Herr talman! De industrier — hemmamarknadsindustrierna — som föreliggande utlåtande från bankoutskottet behandlar är en del av de företag, vilkas betydelse och problem jag i förrgår tillät mig redogöra för från denna talarstol. Många av dessa företag tillhör Sveriges hantverks- och industriorganisation, och helt naturligt har vi inom organisationen intresserat oss för dessa industriers speciella problem. Även om vi i princip ansluter oss till den nuvarande svenska handelspolitikens idé om största möjliga frihet för varuutbytet över gränserna, kan vi inte acceptera en onormal import av vissa varor som hotar att undergräva fortbeståndet av eljest konkurrenskraftiga industrier.

I de motioner som föranlett utskottsutlåtandet behandlas två principiella problem. Det ena gäller frågan huruvida lågtullpolitik i längden kan bedrivas med framgång om den inte kombineras med en allmän ekonomisk politik som bl. a. innebär att de inflationsdrivande krafterna i vår interna politik hålls tillbaka. Det andra problemet gäller verkningarna på svenskt näringsliv av en dumpingpräglad import, som avsevärt skiljer sig från flertalet övriga staters, varigenom konkurrenstrycket koncentreras särskilt hårt till vårt land.

Vad det första problemet angår är vi av den uppfattningen att penningvärdeförsämringen i Sverige och konsekvenserna därav när det gäller kostnadsökningarna etc. successivt har försatt svenskt näringsliv i en mera ogynnsam situation än tidigare. Detta har bl. a. tagit sig uttryck i friställning av arbetskraft inom branscher och företag, som normalt skulle ha utsikt att hävda sig i den internationella konkurrensen. Det har från flera håll redovisats att av detta skäl nedlagda företag under normala förhållanden inte i och för sig skulle ha haft en otillfredsstillande lönsamhet.

Vad det andra problemet beträffar, eventuella åtgärder mot dumpingbetonad import, föreligger, som vi påvisat, betydande skillnader mellan den svenska handelspolitiken och den politik som övriga stater inom exempelvis EEC- och EFTA-områdena tillämpar. Helt naturligt är våra inköpare liksom konsumenterna intresserade av att köpa varor till lägsta möjliga pris, men handelsstatistikens siffror visar att Sverige av vissa varor importerat lika stora kvantiteter som hela EEC- och EFTA-områdena samt den nordamerikanska marknaden tillsammans.

Upplysningsvis kan vidare nämnas att våra nordiska grannländer har stoppat motsvarande import. De i princip frihandelsvänliga västländerna har så gott som samtliga helt stoppat den importen, och trycket — försäljningen — har alltså helt kommit att läggas på den svenska marknaden. Kritiken bör enligt vår uppfattning i första hand riktas inte mot den svenska handelspolitiken utan mot de i princip frihandelsvänliga västländerna. Den svenska regeringen bör därför inom ramen för GATT eller EFTA eller åtminstone med de nordiska länderna ta upp en diskussion om en samordnad, eventuell gemensam handelspolitik mot exportländer som klart bryter mot den nuvarande handelsregler och förutsättningar.

Till herr Bengtsson i Landskrona skulle jag gärna vilja säga: Vad vi begär är just vad herr Bengtsson själv har talat varmt för, nämligen konkurrens på lika villkor.

Herr talman! Till dess de förhandlingar som vi rekommenderar givit resultat, bör enligt vår mening en mindre frikostig licensgivning tillämpas, om vi inte ytterligare skall undergräva svenska industrigrenars möjligheter och äventyra sysselsättningen.

Jag ber att få instämma i herr Tage Magnussons yttrande och liksom han yrka bifall till herrnar Åkerlunds och

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

Enarssons reservation vid bankoutskottets utlåtande nr 31.

Herr BENGTTSSON i Landskrona (s) kort genmäle:

Herr talman! Som även motionärerna framhållit i sin motion har den förda politiken otvivelaktigt medverkat till gynnsam produktionsutveckling och snabb ekonomisk tillväxt i vårt land. Men vi är medvetna om att detta har kommit att medföra svårigheter för vissa industrier och industrigrenar. Regeringen och statsmakterna följer också uppmärksam utvecklingen på detta område.

Vi vet att vissa omställningsproblem har gjort sig påminta. Strukturrationaliseringen har medfört att man från samhällets sida tvingats vidtaga en rad åtgärder för att försöka göra det bästa möjliga av de situationer som uppstår. Detta har medfört problem både för den enskilde företagaren och för den anställde i företagen då det krävs omställningar. Det är ingenting som går spårlöst förbi. Men om vi ser detta i litet större sammanhang är jag ändå övertygad om att det är till gagn för oss alla.

Detta får naturligtvis inte drivas hur långt som helst, och jag vill understryka vad jag sade i mitt tidigare anförande att vi måste uppmärksam följa dessa frågor. Jag menar att man från regeringens sida gör detta. Jag pekade på vad man i år har gjort beträffande importen från Korea.

Herr Persson i Heden säger att reservanterna inte begär någon utredning, och jag vill därför uppmärksamgöra honom på att jag inte rör för att reservanterna inte helt och fullt har velat biträda vad man har begärt i motionen. Motionärerna har emellertid begärt en utredning. Genom att i reciten till utskottsutlåtandet ta in yttrandet från kommerskollegium har utskottet velat markera att här finns allt det material som man skulle kunna få fram

i en utredning, varför det inte är nödvändigt att bifalla detta yrkande.

Herr BÖRJESSON i Glömminge (cp):

Herr talman! Kammarens ledamöter är kanske förvånade över att det blev en så stor debatt i denna fråga. Utskottet har ju också i sitt utlåtande framhållit att frågan är högst kontroversiell, och det har den väl blivit under det senaste halvåret.

Jag har tillsammans med några övriga ledamöter avgivit en blank reservation. Det har blivit en förbistring i utskottet. Partierna har delat sig, vilket kanske ter sig förvirrande. Vid en noggrann läsning av utskottsutlåtandet finner man dock att det skiljer mycket litet mellan utskottets resonemang i slutet av utlåtandet och vad reservanterna åsyftar. Men tiden rinner snabbt förbi oss, och skall det ske några åtgärder på detta område, kommer kanske inte vad reservanterna yrkar att vara tillräckligt.

Det är i synnerhet utskottets skrivning på s. 20, som jag inte vill ställa mig bakom. Det anförs där: »Utskottet kan för sin del inte undgå att finna det värdefullt att påtagliga tendenser i prissänkande riktning får tillfälle att göra sig gällande i en ekonomi som brukar karaktäriseras såsom alltför inflationspräglad.» Skall inflationen bekämpas, får det inte ske på detta sätt.

De förslag angående inflationens bekämpande som vi tidigare har lämnat har inte gått i den riktningen. Utskottet ber liksom om ursäkt för sin skrivning och framhåller i nästa mening, »att de från motionärernas avvikande värderingar som här redovisas ingalunda är uttryck för någon cynisk inställning». Det kanske kan vara nödvändigt att understryka det.

Det har skett hastiga förändringar på denna front i vår. Det var inte mer än tre eller fyra dagar efter det att handelsminister Lange i riksdagen uttalade, att det inte fanns någon anledning att söka begränsa importen av textilvaror

Åtgärder för skydd åt vissa hemmamarknadsindustrier

från t. ex. Korea, som regeringen beslöt att företa en sådan begränsning.

Det är i första hand importen från Korea och Hongkong som är så ödeläggande för den svenska textilindustrin. Men det finns — som utskottets ordförande, herr Regnéll, också nämnde — även andra tendenser, i synnerhet inom möbelbranschen. Vi har här i landet mycket kunniga arbetare inom möbelfabrikationen, vilkas yrkesskicklighet grundlagts under generationer. Även deras möjligheter att få sysselsättning undergrävs för närvarande genom att firmor skickar ned ritningar till länder inom östblocket, där man lärt sig att göra möblerna lika bra som de görs i Sverige. På det sättet konkurreras den svenska produktionen ut.

Men jag tror, som sagt, inte att vad reservanterna föreslår inbegriper allt som bör göras på detta område, om vi nu på något sätt skall ändra den liberala handelspolitik som vi nu för. För min del kommer jag att avstå från att rösta, om votering företas i ärendet.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! För undvikande av alla missförstånd vill jag göra kammaren uppmärksam på att vi några gånger i denna debatt åberopat minskningen av importkontingenterna från Korea såsom en åtgärd av alldeles speciell betydelse. I verkligheten gäller det en fastlåsning av en importkontingent som vi haft under det senaste året. Det betyder alltså inte någon begränsning i vad vi tidigare importerat därifrån. Det kommer möjligen att endast innebära att denna import inte skall ytterligare utökas. Därför skall man inte tillmäta denna åtgärd så stor praktisk betydelse som vissa tycks göra i denna debatt.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1); och fann herr talmannen den förra pro-

positionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bankoutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 31, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1) av herrar Åkerlund och Enarsson.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 134 ja och 42 nej, varjämte 19 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 3

Föredrogs vart för sig

tredje lagutskottets memorial nr 48, angående uppskov med behandlingen av vissa utskottet tilldelade ärenden m. m.;

utrikesutskottets memorial nr 10 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden; samt

bankoutskottets memorial nr 35, angående verkställd granskning av Stiftelsen Riksbankens jubileumsfonds verksamhet och förvaltning.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial hemställt.

Riksdagen: Kostnader för riskdagens interparlamentariska grupp

§ 4

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 36, angående vissa anslag för budgetåret 1966/67 till den inre riksdagsförvaltningen.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Lades till handlingarna.

§ 5

Föredrogs bankoutskottets memorial nr 37, angående återkallande av beslut om iordningställande av vissa arbetsrum för riksdagens ledamöter.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6

Anslag till kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

Föredrogs bankoutskottets utlåtande nr 39, angående regleringen för budgetåret 1967/68 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utlåtandet företages till avgörande på sådant sätt att först upptages avsnittet Vissa gemensamma frågor och därefter punktvis avsnittet De särskilda anslagen.

Vissa gemensamma frågor*Mom. A*

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. B

Lades till handlingarna.

De särskilda anslagen*Punkten 1*

Utskottets hemställan bifölls.

*Punkten 2***Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp**

Sedan punkten föredragits yttrade:

Fru KRISTENSSON (h):

Herr talman! Under denna punkt liksom under punkterna 5 och 6 behandlar utskottet en motion, II: 550 av Dag Edlund och mig, som syftar till vissa besparingar när det gäller kostnaderna för riksdagsmännens utlandsresor. Med herr talmannens tillstånd avser jag att behandla alla punkterna på en gång. Vi har i motionen föreslagit att anslaget till interparlamentariska gruppen skall reduceras. Vi har också yrkat på en reduktion av bidraget till riksdagsmännens studieresor liksom till utskottsresorna.

Det finns kanske anledning att först klargöra att vi motionärer inte har ifrågasatt värdet i och för sig av utlandsresor, kontakter med andra länders parlament och erfarenheter från dessa länders samhällsfunktioner. Tvärtom tycker vi att det är väsentligt att de svenska riksdagsmännen får just dessa kontakter. Men vi har den bestämda uppfattningen att i den mån skattemedel användes för denna verksamhet är det angeläget att man också ställer vissa krav på att resorna planeras på sådant sätt, att man verkligen får sådana erfarenheter från dessa resor att de kan komma riksdagsarbetet till godo. De bör också främja riksdagsmännens vidsyn och insikt i olika samhällsfrågor.

Som kammarens ledamöter vet betalar de flesta av oss 2 kronor per år till interparlamentariska gruppen som bidrag till denna verksamhet. Huvudparten av reskostnaderna finansieras dock med skattemedel.

Jag har frågat en del av kammarens ledamöter om de haft klart för sig vilket syftet är med den interparlamentariska gruppens verksamhet, men jag har inte träffat på någon som känt till detta. Det enda man har haft klart för

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

sig är att om en riksdagsman under tillräckligt lång tid haft ett sådant väljarnas förtroende att han fått sitta kvar i kammaren, kunde han räkna med att senare få delta i någon av de resor som interparlamentariska gruppen anordnar till andra länder.

Jag skall därför, herr talman, för kammarledamöternas information citera ett litet avsnitt ur interparlamentariska gruppens stadgar. Det heter där: »Den Svenska Riksdagens interparlamentariska grupp utgör en nationell grupp av den interparlamentariska unionen och har såsom sådan till främsta syftemål att söka såväl genom lagstiftning som genom mellanfolkliga fördrag vinna erkännande åt den grundsatsten, att tvister mellan stater skola slitas genom skiljedom eller på annan godvillig eller rättslig väg.» Det är inget fel på målet för denna verksamhet, men eftersom åtminstone inte jag har sett någon redogörelse för verksamheten under de 75 år som den har bedrivits har jag ingen uppfattning om huruvida man har lyckats närma sig målet för denna genom dessa resor.

Vi motionärer har kanske gått litet långt; vi har ifrågasatt om man inte bör avveckla den interparlamentariska gruppen, och vi har naturligtvis inte haft någon förhoppning om att utskottet skulle dela vår uppfattning på den punkten. Men vi kanske hade hoppats på att utskottet skulle ha visat någon förståelse för önskemålet att skära ned anslaget. Det har det inte gjort, utan det föreslår det anslag som är begärt.

Enligt min mening bör man emellertid kunna ställa vissa krav på denna verksamhet om den skall få bestå, nämligen att man i varje fall får regelbundna rapporter om hur resorna har planerats och om de givit positiva resultat. Därmed skulle man kunna få en uppfattning om huruvida de medel som anslagits har utnyttjats riktigt.

När anslaget för bidrag till riksdagsmännens studieresor introducerades

budgetåret 1965/66 hörde jag till dem som tyckte att det var felaktigt att en enskild riksdagsman på eget förslag skulle kunna beviljas reseanslag till fritt valda studiemål. Det visade sig också att det anslag som då beviljades, 50 000 kronor, redan nästa budgetår måste fördubblas, och det tyder på att reslusten inte har fattats.

Talmanskonferensen har föreslagit vissa ändrade normer för dessa resor, och det tycker jag är ett vällovligt initiativ. Man kunde kanske ha gått ännu längre i restriktivitet. Det finns anledning erinra sig att i utlandet förekommer över huvud taget inte några bidrag från parlamenten till riksdagsmän för enskilda resor. I det avseendet är alltså Sverige ett föregångsland, om man nu vill använda det uttrycket här. Vi är i alla fall ganska ensamstående.

Utskottet säger på denna punkt, att det inte vill acceptera en så kraftig reduktion som vi motionärer har förordat. Då hade vi ju kanske vågat hoppas på att utskottet ändå skulle ha tyckt, att någon reduktion vore angelägen, i all synnerhet som talmanskonferensen ju har föreslagit en sådan ordning för dessa resor, att man kunde vänta sig en viss återhållsamhet och därmed också ett minskat anslag. Bankoutskottet föreslår emellertid ett oförändrat anslag.

Jag tänker inte ställa något yrkande, herr talman, men jag vill bara ge uttryck åt den uppfattningen att logiken och den allmänna sparsamheten borde ha krävt att beloppet något reducerats.

Även när det gäller utskottsresorna har en väsentlig kostnadsökning skett under de allra senaste budgetåren. Enligt riksstaten för innevarande budgetår hade anslagits 200 000 kronor för utskottsresor, men i själva verket uppgick belastningen på staten under denna punkt per den 30/4 i år till inte mindre än drygt 530 000 kronor. Ett väsentligt överskridande har alltså gjorts.

Organisationsutredningen har även

Riksdagen: Kostnader för riskdagens interparlamentariska grupp

funnit anledning att lägga fram förslag till ändrade principer för utskottsresor. Jag tycker att dessa principer är värda att notera, och jag anser även att de är helt tillfredsställande.

Även i fråga om utskottsresorna kan vi konstatera att Sverige ligger i topp. I utlandet är det relativt sällsynt att man företar utskottsresor på det sätt som vi här har blivit vana vid. Vid andra länders utskottsresor är deltagarantalet väsentligt mindre än här i Sverige, och över huvud taget är kostnaderna för utskottsresor utomlands väsentligt lägre än här hemma.

Herr talman! Jag har inte heller något yrkande om minskat anslag på den här punkten, ty jag förstår att det inte leder till önskat resultat. Jag vill bara sluta med att uttrycka ett beklagande över att utskottet inte visat någon förståelse för besparingssynpunkterna i vår motion. Jag tycker nämligen att med den sparsamhet, som vi här i riksdagen har nödgats visa under det här året i fråga om utgifter för många angelägna önskemål, så borde konsekvensen ha krävt att vi också visat någon sparsamhet och återhållsamhet när det gäller kostnaderna för våra egna resor.

I detta anförande instämde herrar *Nordgren* (h) och *Edlund* (h).

Herr förste vice talmannen **von FRIESEN** (fp):

Herr talman! Beträffande sparsamheten har jag precis samma uppfattning som fru Kristensson. Jag tycker att det är mycket värdefullt att ledamöterna beaktar dessa synpunkter. Där kanske vi i mer än ett avseende syndar litet till mans. Den tendens som forna tiders riksdagar hade till sparsamhet med allmänna medel märker man inte så mycket nuförtiden.

Jag skall börja där fru Kristensson slutade, d. v. s. med de individuella resorna och utskottsresorna. Jag kan tala om för fru Kristensson att talmanskonferensen sedan lång tid tillbaka har upp-

märksammat dessa synpunkter. I början tyckte vi nog att det verkade en smula vildvuxet med den verksamhet som utvecklades, och vi har tagit initiativ till en begränsning av utgifterna. Vi har tillsatt en särskild liten kommitté som har utfärdat vissa allmänna regler för de individuella resorna, och vi har också försökt få till stånd vissa allmänna riktlinjer för utskottsresorna.

I egenskap av vice ordförande i riksdagens interparlamentariska grupp skall jag också be att få säga ett par ord med anledning av fru Kristenssons kritiska synpunkter på den interparlamentariska gruppen och på den interparlamentariska unionen och dess verksamhet. Det är inte första gången som den har varit föremål för kritisk granskning här i kammaren. För en del år sedan riktade högermannen herr Hamilton vissa anmärkningar mot den aktivitet som härvidlag har utvecklats. Gärna skall jag ge fru Kristensson det erkännandet att det inte är några märkliga saker som vare sig gruppen eller unionen har lyckats uträtta under alla dessa år — tyvärr, skulle jag vilja tillägga. De resolutioner som man så småningom enar sig om på de årliga interparlamentariska konferenserna når inte särskilt långt ut, vilket i och för sig är att beklaga.

Däremot är jag rätt överraskad över att höra att fru Kristensson inte känner till vad gruppen och unionen har för sig. Vi brukar ha två årliga sammanträden här i riksdagshuset, vid vilka det lämnas ganska ingående redogörelser för både rådsmötenas verksamhet och de större församlingarnas. Fru Kristensson är hjärtligt välkommen att infinna sig för att åhöra dessa redogörelser.

Jag skall inte trötta kammaren med någon mera ingående redovisning av verksamheten, men alldeles betydelslös tror jag inte att den är. Vad rör det sig om? Det är ju ett tankeutbyte mellan representanter för många av världens parlament, både av den västerländska

Riksdagen: Kostnader för riksdagens interparlamentariska grupp

typen — som vårt eget — och s. k. enpartiparlament. Det finns en sak som man aldrig kan ta ifrån det internationella arbetet, även i den begränsade omfattning som det har i detta sammanhang, och det är de rent mänskliga och personliga kontakter som kan nås på ett sådant sätt.

Ett mycket stort antal av kammarens ledamöter har varit närvarande vid dessa konferenser. Jag erinrar om den sista stora konferensen i Teheran. De medlemmar från riksdagen som deltog i den tycktes mig visa ett betydande intresse för de förhandlingar som fördes och även för de personliga kontakter som möjliggjordes.

Vi lever i en vrång och svår värld. Jag tror att varje försök till utbyte mellan företrädare för olika nationer, representerande vitt skilda samhällssystem, är någonting som, låt vara i begränsad omfattning, kommer att gagna den fredsintressen som vi väl i alla fall allesammans strävar efter.

Den interparlamentariska unionen kommer att fira sitt 75-årsjubileum i höst, vilket också framgår av bankoutskottets memorial, och jag kommer då att kunna tillhandahålla fru Kristensson och övriga kammarens ledamöter en skrift i vilken vi upplyser de okunniga om vad som i själva verket tilldrar sig inom unionen. Fru Kristenssons nyfikenhet kommer mycket snart att bli tillfredsställd på denna punkt.

Med detta, herr talman, vill jag endast yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Någon nytta har tydligen vår motion gjort eftersom vice ordföranden i interparlamentariska gruppen på detta eleganta sätt har gett en kort exposé över verksamheten. Det är inte alltid vi får det här i riksdagen.

Jag har inte ifrågasatt värdet av personliga kontakter mellan svenska riksdagsmän och parlamentariker från andra länder, utan endast tillåtit mig säga

att i den mån allmänna medel tas i anspråk för ett sådant här utbyte bör man kunna ställa vissa krav på verksamheten.

Jag gläder mig åt att det nu kommer att ges ut en skrift som gör att man kanske kan få en mera klar uppfattning om hur denna verksamhet har fungerat. Det är bara synd att det har dröjt så länge som 75 år innan man kommit så långt. Men bättre sent än aldrig.

Jag har inte deltagit i interparlamentariska gruppens sammanträden beroende på att jag inte är medlem i gruppen, och det kan förklara min okunnighet. Jag tycker emellertid att det skulle vara värdefullt att som komplement till de muntliga redogörelserna ha tillgång till en skriftlig dokumentation över hur verksamheten är upplagd.

Talmanskonferensens initiativ till begränsning av kostnaderna för utskottens och riksdagsmännens studieresor i övrigt tycker jag är vällovligt.

Jag sade tidigare att jag i allt väsentligt gillar de förslag som har lagts fram. Jag tycker bara att den naturliga konsekvensen av dem borde vara att man ansett sig kunna minska anslaget något för kommande budgetår.

Fru ERIKSSON i Stockholm (s):

Herr talman! Jag tycker att det är ett ganska billigt sätt att använda de sista stunderna under vårsessionen för att ge en måhända löjlig bild av riksdagsmännens försök att få kontakt med förhållandena i andra länder, att försöka skaffa sig vidgade kunskaper om andra länders politik, med andra ord att hänga med i det utrikespolitiska skeendet.

Om man sade att man ville spara till varje pris och att det är anledningen till att man vill pruta även i detta fall, skulle det vara en ståndpunkt som jag kunde ha en viss förståelse för. Däremot kan jag inte förstå fru Kristensson när hon ifrågasätter interparlamentariska unionens mening och betydelse, samtidigt som hon säger sig aldrig ha varit på in-

Riksdagen: Kostnader för riskdagens interparlamentariska grupp

terparlamentariska gruppens sammanträden; hon hör helt enkelt inte dit. Man ifrågasätter också betydelsen av utskottsresorna, och man ifrågasätter om talmanskonferensen tidigare över huvud taget har haft sin uppmärksamhet riktad på dessa frågor. Därefter konstaterar man att det ju är väl att ett initiativ nu har tagits för att söka nedbringa kostnaderna, ett initiativ som man tydligen anser skulle vara föranlett av dem som har opponerat mot kostnaderna.

Det förhåller sig emellertid inte på detta sätt. När större anslag har lämnats har det varit naturligt att samtidigt också utfärda vissa regler för att inte somliga riksdagsmän skall utnyttja detta anslag på ett sådant sätt att andra inte kan komma i åtnjutande av det. Man måste ha vissa normer som reglerar anslagens användning, eftersom det är så många som vill få del av desamma.

Det är inte heller riktigt att så starkt betona att resorna bör vara planerade, ty detta är nästan detsamma som att göra gällande att de tidigare inte varit väl planerade. I varje fall de utskottsresor som jag deltagit i har varit mycket väl planerade. De har varit inriktade på att bibringa deltagarna kunskaper. Jag vågar påstå att bättre utnyttjade resor än dessa utskottsresor inte kan anordnas.

Om man vågar insinuera att deltagarna undvikit de besvärliga momenten på dessa resor och i stället ägnat sig åt nöjesliv — det har gjorts gällande att riksdagsmännen skulle göra så och därmed missbruka allmänna medel — gör man på samma sätt som fru Kristensson beträffande den interparlamentariska unionen. Man har inte en aning om hur det i verkligheten går till och borde följaktligen inte heller yttra sig så fördömande som man gjort.

Jag förstår inte den inställning till riksdagsmännen som man här ofta möter. Man anmärker på att riksdagsmännen inte kan språk och på deras egenskaper i övrigt. I detta gnatande ställer man den svenske riksdagsmannen på en

sådan nivå, att han borde tas om hand av det allmänna, i stället för att i honom se den som skall ta hand om det allmänna. Vi märker mycket ofta att man inte uppskattar riksdagsmannen lika mycket i vårt land som man gör i andra länder.

Det är inte riktigt att bidra till denna bild, ty den stämmer inte med verkligheten. Man skaffar sig ganska mycket kunskaper när man ger sig ut på en resa. I samband med de resor som jag deltagit i, har icke någon dragit sig undan från de ofta ganska träiga föreläsningar som vi ibland fått åhöra i samband med studiebesök. Ingen har skytt några mödor. Varför skall då resande riksdagsmän utmålas som personer som vill ut i nöjesliv och sko sig på det allmännas bekostnad?

Det är inte likt fru Kristensson att vara så gnatig. Att hon är det kan bara bero på att hon icke har en aning om vad hon talar om. Man har naturligtvis rätt att vilja pruta på anslaget och säga att vi inte har råd, men man bör inte motivera en sådan prutning med att pengarna används på ett sätt som vi inte kan stå till svars för, ty det kan vi. Vi avger rapporter. Den som vill ta del av dem skall finna att de är ganska utförliga, åtminstone beträffande de resor som jag har varit med om.

Fru KRISTENSSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstatera att det som fru Eriksson i Stockholm lägger i min mun har jag aldrig sagt. Fru Eriksson slår in öppna dörrar.

Herr BJÖRKMAN (h):

Herr talman! Fru Kristensson vet att jag helt delar uppfattningen om de enskilda studieresorna. Då frågan om anslag för det ändamålet första gången var uppe här i kammaren, tillhörde jag dem som ställde sig synnerligen kritiska till det nya anslaget. Bestämmelserna i fråga om anslaget blev bättre utformade året därpå, sedan talmanskonferensen hade dragit upp vissa riktlinjer, och då

Godkännande av överenskommelse med Danmark rörande import av nötkött till Sverige

framförde jag en något mildare kritik. Jag tycker emellertid att det fortfarande finns alla skäl att hålla ögonen på detta och vara restriktiv. Det bör man kunna vara utan att fru Eriksson i Stockholm behöver gå upp i varv i känsloläge så kolossalt.

Däremot kan jag vad beträffar den interparlamentariska gruppen för ovanlighetens skull inte vara helt ense med fru Kristensson. Jag delar förste vice talmannens uppfattning att effekten av gruppens 75-åriga verksamhet kanske inte har varit så påtaglig. Det kan ju ha sina rutiga skäl och randiga orsaker. Vid årsmötet i år lämnades emellertid en mycket utförlig redogörelse för vad som hade förekommit vid det senaste rådsmötet, och man ägnade en ingående debatt åt vad som skall hända vid unionens möte i Moskva.

Jag tror att det just nu vore mycket olyckligt, om det skulle kunna uppfattas som om det svenska parlamentet ställde sig restriktivt till den interparlamentariska unionens verksamhet. Det är nämligen såvitt jag vet så — förste vice talmannen kanske kan dementera eller bekräfta det — att vi i samband med 75-årsjubileet för första gången får hit unionens generalsekreterare, varvid det blir en samordning med de övriga nordiska länderna med avseende på besöket; om jag inte minns fel har generalsekreteraren att besöka ett 60-tal medlemsländer.

I Nordiska rådets session i Helsingfors i början av april kallades samtliga styrelseledamöter och suppleanter i de interparlamentariska grupperna till ett sammanträde, där förre statsministern och nuvarande talmannen i det finska parlamentet Virolainen, som deltog i det senaste rådsmötet, framförde en hel del synpunkter på den interparlamentariska unionens verksamhet, som han inhämtat vid samtal med generalsekreteraren under påskveckans möte.

Jag tror att det inte minst i detta

sammanhang är angeläget att understryka, att det från utrikespolitiska synpunkter vore mycket olyckligt, om det uppstod en sådan snedbelastning inom den interparlamentariska unionen, att där skapades en plattform för en annan politik än den demokratiska politik som Sveriges riksdag bekänner sig till. Inte minst med tanke härpå är det mycket viktigt att de västliga och demokratiska staterna utvecklar en betydligt större aktivitet än hittills.

Efter härmed slutad överläggning biföll kammaren utskottets hemställan.

Punkterna 3—27

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 7

Föredrogs vart för sig

bankoutskottets memorial nr 41, med förslag till ändringar i bankoreglementet, reglementet för riksgäldskontoret och reglementet för riksdagsbiblioteket; samt

första lagutskottets memorial nr 41, angående uppskov med behandlingen av visst ärende.

Kammaren biföll vad utskotten i nämnda memorial hemställt.

§ 8

Godkännande av överenskommelse med Danmark rörande import av nötkött till Sverige

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 27, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige jämte i ämnet väckta motioner.

I en till riksdagen den 31 mars 1967 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 91, hade Kungl. Maj:t, under återopande av bilagda utdrag av

Beräkning av bevillningarna, m. m.

statsrådsprotokollet över jordbruks- ärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att godkänna en vid propositionen fogad överenskommelse mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige.

I anledning av propositionen hade väckts två likalydande motioner, nämligen I: 811 av herr *Yngve Nilsson m. fl.* och II: 1013 av herr *Dahlgren m. fl.*, vari bl. a. hemställts, att riksdagen måtte besluta att införselavgiften för de avtalade kvantiteterna från början sänktes med högst 5 % för att senare vid behov kunna sänkas med ett större belopp.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

a) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag å motionerna I: 811 och II: 1013, såvitt nu var i fråga, godkänna vad utskottet i utlåtandet anfört beträffande reducering av införselavgift för nötkött,

b) lämna motionerna I: 811 och II: 1013 utan åtgärd, såvitt däri berörts frågan om viss kompensation för exportförluster,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt godkänna överenskommelsen den 13 mars 1967 mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige,

d) anse motionerna I: 811 och II: 1013, såvitt i övrigt var i fråga, besvarade med vad utskottet anfört i utlåtandet.

Reservationer hade avgivits

1. av herrar *Hansson* i Skegrie och *Persson* i Heden, vilka ansett att utskottet under a) och c) bort hemställa, att riksdagen måtte

a) i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionerna I: 811 och II: 1013, såvitt nu var i fråga, i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa att överläggningar upptoges med Danmark rörande ändring av reglerna för reduktion av

införselavgiften för nötkött i enlighet med vad reservanterna anfört,

c) med bifall till Kungl. Maj:ts förslag i övrigt samt under förutsättning av i reservationen angiven ändring av reglerna för reduktion av införselavgiften för nötkött godkänna överenskommelsen den 13 mars 1967 mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige;

2. av fru *Sundberg*, utan angivet yrkande.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr DAHLGREN (cp):

Herr talman! Med hänvisning till mitt anförande i går vid behandlingen av jordbruksutskottets utlåtande nr 25 ber jag att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid jordbruksutskottets utlåtande nr 27.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till utskottets hemställan med den ändring däri, som föreslagits i reservationen 1) av herrar *Hansson* i Skegrie och *Persson* i Heden; och biföll kammaren utskottets hemställan oförändrad.

§ 9

Föredrogs jordbruksutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till bokinköp m. m. vid lantbrukshögskolan.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 10

Beräkning av bevillningarna, m m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 50, angående beräkning av

Beräkning av bevillningarna, m. m.

bevillningarna för budgetåret 1967/68, m. m., jämte i ämnet väckta motioner.

Jämlikt § 40 riksdagsordningen hade bevillningsutskottet avgivit förslag till beräkning av de särskilda bevillningarnas belopp för budgetåret 1967/68 vid tillämpning av gällande eller vid innevarande års riksdag fastställda grunder.

På sätt framginge av det vid årets statsverksproposition fogade utdraget av statsrådsprotokollet över finansärenden för den 3 januari 1967 (Bilaga 1 till statsverkspropositionen 1967: Finansplanen) hade chefen för finansdepartementet nämnda dag underställt Kungl. Maj:ts prövning finansplan och beräkning av inkomster för budgetåret 1967/68 jämte därmed sammanhängande frågor. Departementschefen hade därvid anmält riksrevisionsverkets skrivelse den 14 december 1966 med inkomstberäkning för nämnda budgetår.

I en den 21 april 1967 dagtecknad proposition, nr 125, angående komplet-

tering av riksstatsförslaget för budgetåret 1967/68 m. m. hade Kungl. Maj:t bl. a. föreslagit riksdagen att besluta, att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen om statlig inkomstskatt, skulle ingå i preliminär skatt för budgetåret 1967/68 med 100 procent av grundbeloppet.

Propositionen nr 125 hade i här berörd del hänvisats till bevillningsutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till behandling i detta sammanhang hade utskottet upptagit följande vid riksdagens början väckta, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nämligen

I) de likalydande motionerna I: 225 av fröken *Stenberg m. fl.* samt II: 288 av herr *Ringaby* och fröken *Ljungberg*;

II) de likalydande motionerna I: 421 av herr *Holmberg m. fl.* och II: 529 av herr *Bohman m. fl.*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla följande ändrade lydelse.

10 §.

1 mom. Statlig inkomstskatt — — — angivna grundbelopp.

För skattskyldig — — — beskattningsbara inkomsten;

när den beskattningsbara inkomsten överstiger

12 000	men icke	18 000 kr.:	1 200 kr. för	12 000 kr. och	14 % av återstoden;
18 000	»	24 000 »:	2 040 »	18 000 »	21 % » ;
24 000	»	30 000 »:	3 300 »	24 000 »	30 % » ;
30 000	»	40 000 »:	5 100 »	30 000 »	40 % » ;
40 000	»	60 000 »:	9 100 »	40 000 »	48 % » ;
60 000	»	100 000 »:	18 700 »	60 000 »	54 % » ;
100 000	»	150 000 »:	40 300 »	100 000 »	59 % » ;
150 000 kr.			69 800 »	150 000 »	65 % » .

För annan — — — beskattningsbara inkomsten;

när den beskattningsbara inkomsten överstiger

Beräkning av bevillningarna, m. m.

6 000 men icke	9 000 kr.:	600 kr. för	6 000 kr. och 14 % av återstoden;
9 000 » »	12 000 » :	1 020 » »	9 000 » » 21 % » » ;
12 000 » »	15 000 » :	1 650 » »	12 000 » » 27 % » » ;
15 000 » »	20 000 » :	2 460 » »	15 000 » » 31 % » » ;
20 000 » »	25 000 » :	4 010 » »	20 000 » » 36 % » » ;
25 000 » »	30 000 » :	5 810 » »	25 000 » » 40 % » » ;
30 000 » »	40 000 » :	7 810 » »	30 000 » » 44 % » » ;
40 000 » »	60 000 » :	12 210 » »	40 000 » » 49 % » » ;
60 000 » »	100 000 » :	22 010 » »	60 000 » » 54 % » » ;
100 000 » »	150 000 » :	43 610 » »	100 000 » » 59 % » » ;
150 000 kr.		73 110 » »	150 000 » » 65 % » » .

Ändå att — — — denna inkomstdel.

Med familjestiftelse — — — ekonomiska intressen.

Denna förordning träder i kraft den 1 januari 1968; dock att äldre bestämmelser alltjämt skola gälla i fråga om 1968 års taxering samt i fråga om eftertaxering för år 1968 eller tidigare år.

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte

a) förelägga 1968 års riksdag förslag rörande indexreglering av ortsavdrag och av skatteskiptsgränser inom de statliga inkomstskatteskallorna,

b) påskynda den inom finansdepartementet pågående översynen av allmänna skatteberedningens förslag rörande övergång till en allmän indirekt beskattning utan kumulativa verkningar, så att förslag kunde föreläggas 1967 års höstriktsdag om införande av en dylik skatt fr. o. m. ingången av 1968 i stället för den nuvarande s. k. omsättningsskatten;

III) de likalydande motionerna I: 558 av herrar *Dahlén* och *Bengtson* samt II: 708 av herrar *Hedlund* och *Ohlin*, vari hemställts, att riksdagen måtte

1) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att förslag framlades för nästa

års riksdag om en allmän skattereform, innefattande bl. a. en omläggning av den nuvarande omsättningsskatten till en generell indirekt skatt av mervärdeskattens typ, lättnader i den direkta inkomstskatten, förändringar beträffande sociala förmåner och avgifterna till dessa, så att man beaktade låginkomstgruppernas problem, samt reformer inom företagsbeskattningen, som stärkte konkurrensförmågan och förbättrade kapitalförsörjningen,

2) i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att undersökningar komme till stånd rörande metoder att undvika inflationens skattehöjande verkningar samt att förslag i anledning härav förelades riksdagen;

IV) de likalydande motionerna I: 588 av herr *Werner* och II: 709 av herr *Hermansson m. fl.*, vari hemställts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen måtte

1) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 577) om statlig förmögenhetsskatt

Härigenom förordnas, att 11 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig förmögenhetsskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

Beräkning av bevilningarna, m. m.

11 §.

1 mom. Statlig förmögenhetsskatt — — — familjestiftelse utgöra:
när den beskattningsbara förmögenheten icke överstiger 150 000 kronor: en procent av den del av den beskattningsbara förmögenheten, som överstiger 100 000 kronor;

när den beskattningsbara förmögenheten överstiger

150 000 men icke	200 000 kr.:	500 kr. för	150 000 och 1,5 % av återstoden;
200 000 » »	400 000 » :	1 250 » »	200 000 » 2 % » » ;
400 000 » »	1 000 000 » :	5 250 » »	400 000 » 2,5 % » » ;
1 000 000 kr.		: 20 250 » »	1 000 000 » 3 % » » .

2) antaga följande

Förslag

till

förordning angående ändring i förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt

Härigenom förordnas, att 10 § 2 mom. förordningen den 26 juli 1947 om statlig inkomstskatt skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

10 §.

2 mom. Den statliga inkomstskatten utgör:

a) för svenska aktiebolag, svenska försäkringsanstalter, som icke är aktiebolag, samt sådana utländska juridiska personer som ej beskattas enligt 1 mom.:

femtio procent av den beskattningsbara inkomsten, i den mån skatten icke skall beräknas enligt c) här nedan;

b) för andra — — — beskattningsbara inkomsten;

c) för försäkringsanstalter, — — — inkomsten; samt

d) för andra — — — beskattningsbara inkomsten.

Vid tillämpningen — — — å livförsäkringsrörelsen.

4) i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om utredning angående beskattningen av reklamutgifter;

V) de likalydande motionerna I: 589 av herr *Werner* och II: 717 av herr *Karlsson* i Huddinge m. fl., vari hemstälts, såvitt nu var i fråga, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa,

1) att familjeskatteutredningen finge i uppdrag att utreda allmänna varuskattens sociala effekter med särskilt avseende på låginkomstfamiljernas situation,

2) att Kungl. Maj:t i samband med prövningen av frågan om det framtida skattesystemets utformning prövade frågan om en omkonstruering av skatteskalorna enligt i motionerna angivna riktlinjer; ävensom

VI) motionen II: 738 av herr *Sjöholm*, vari hemstälts, att riksdagen måtte besluta att hos Kungl. Maj:t begära att den pågående översynen av allmänna skatteberedningens förslag om mervärdeskatt påskyndades.

Utskottet hemställde,

A) att riksdagen — med bifall till Kungl. Maj:ts förevarande proposition nr 125, såvitt densamma hänvisats till bevillningsutskottet — måtte besluta att statlig inkomstskatt för skattskyldig, som avsåges i 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt, skulle för budgetåret 1967/68 ingå i preliminär skatt med 100 procent av grundbeloppet;

B) att följande motioner, nämligen

1) de likalydande motionerna I: 225 av fröken *Stenberg* m. fl. samt II: 288 av herr *Ringaby* och fröken *Ljungberg*,

Beräkning av bevillningarna, m. m.

2) de likalydande motionerna I: 421 av herr Holmberg m. fl. och II: 529 av herr Bohman m. fl.,

3) de likalydande motionerna I: 558 av herrar Dahln och Bengtson samt II: 708 av herrar Hedlund och Ohlin,

4) de likalydande motionerna I: 588 av herr Werner och II: 709 av herr Hermansson m. fl., i vad motionerna behandlades i detta betänkande,

5) de likalydande motionerna I: 589 av herr Werner och II: 717 av herr Karlsson i Huddinge m. fl., i vad motionerna hänvisats till bevillningsutskottet, samt

6) motionen II: 738 av herr Sjöholm, måtte, i den mån de icke kunde anses besvarade genom vad utskottet anfört och hemställt, av riksdagen lämnas utan åtgärd;

C) att bevillningarna för budgetåret 1967/68 måtte beräknas enligt en i utskottets hemställan intagen specifikation.

Utskottet hemställde vidare att förevarande betänkande måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Reservationer hade avgivits

Beträffande skatteskalorna

I) av herrar *Gösta Jacobsson, Enarsson* och *Magnusson* i Borås, vilka ansett att utskottet under punkten B 2) bort hemställa,

att riksdagen måtte, med bifall till de likalydande motionerna I: 421 av herr Holmberg m. fl. och II: 529 av herr Bohman m. fl., antaga det vid motionerna fogade förslaget till förordning angående ändrad lydelse av 10 § 1 mom. förordningen den 26 juli 1947 (nr 576) om statlig inkomstskatt;

Beträffande indexreglering av skattesystemet

II) av herrar *Gösta Jacobsson, Lundström, Enarsson, Sundin, Ahlmark, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Franzén* i Träkumla och *Sterne*,

vilka ansett, att utskottet under punkterna B 2) och 3) i vad gällde inflationens verkningar vid beskattningen bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 421 av herr Holmberg m. fl. och II: 529 av herr Bohman m. fl. ävensom de likalydande motionerna I: 558 av herrar Dahln och Bengtson samt II: 708 av herrar Hedlund och Ohlin, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att undersökningar komme till stånd rörande metoder att undvika inflationens verkningar vid beskattningen, samt att förslag i anledning härav förelades riksdagen;

Beträffande tidpunkten för förslag om införande av mervärdeskatt

III) av herrar *Gösta Jacobsson, Lundström, Enarsson, Sundin, Ahlmark, Magnusson* i Borås, *Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Franzén* i Träkumla och *Sterne*, vilka ansett, att utskottet under punkterna B 2), 3) och 6) i vad avsåge tidpunkten för förslag om införande av mervärdeskatt bort hemställa,

att riksdagen, i anledning av de likalydande motionerna I: 421 av herr Holmberg m. fl. och II: 529 av herr Bohman m. fl., de likalydande motionerna I: 558 av herrar Dahln och Bengtson samt II: 708 av herrar Hedlund och Ohlin ävensom motionen II: 738 av herr Sjöholm, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t planerade utredningsarbetet för den fortsatta reformverksamheten på skatteområdet så att förslag om införande av mervärdeskatt kunde framläggas för 1968 års vårriksdag;

Beträffande fortsatt reformering av beskattningssystemet

IV) av herrar *Lundström, Sundin, Ahlmark, Gustafson* i Göteborg, *Vigelsbo, Franzén* i Träkumla och *Sterne*, vilka ansett, att utskottet under punkten B 3) bort hemställa,

att riksdagen, med bifall till de lika-

lydande motionerna I: 558 av herrar Dahlén och Bengtson samt II: 708 av herrar Hedlund och Ohlin i vad avsåge fortsatt reformering av beskattningssystemet, måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t begära att förslag framlades för 1968 års riksdag om en allmän skattereform, innebärande

a) lättnader i den personliga inkomstskatten genom sänkning av marginalskatterna och sänkt skatt för lägre inkomster;

b) att den nuvarande omsättningskatten ersattes med en konsumtionsneutral och i förhållande till skatteberedningens förslag vad gällde omfattning och administration förenklad mervärdeskatt samt att en utrensning skedde bland punktskatterna, varigenom bl. a. åstadkommes att exporten befriades från de olika indirekta skatter, som belastade produktionen, och att inhemska varor likställdes med importerade; samt

c) reformering av beskattningen av företag och enskilda i syfte att främja enskilt sparande och ekonomisk expansion.

Sedan kammaren på därom framställd proposition bifallit bevillningsutskottets hemställan om betänkandets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, föredrogs utskottets i övrigt gjorda hemställan; och anförde därvid:

Herr RINGABY (h):

Herr talman! Jag har ett behov av att uttala mitt missnöje med utskottets samtliga ledamöter så här i vårsessionens elfte timme för deras kallsinnighet gentemot motionerna I: 225 och II: 228, vilka båda behandlar de ensamståendes skatteproblem.

Av utskottets 20 ledamöter har det inte funnits ett enda lejon som vågat upphäva ens ett symboliskt rytande i denna fråga. Man har ägnat sig åt den bekväma filosofin att allt är bra som det är. Denna filosofi innebär att ensamstående skall ha stor skatteförmåga

Beräkning av bevillningarna, m. m.

och gifta en mindre skattekraft utan att hänsyn tas till de ensammas personliga situation som kan variera högst betydligt.

Jag träffade häromdagen en man, som blivit änklings och som då gjorde den upptäckten att hans levnadskostnader steg samtidigt som skatten väsentligt skärptes. Ensamstående får inte generellt bli de som skall betala den service som en hustru ger i en familj. Barnfamiljer är en helt annan sak. Där går också generaliseringstänkandet igen: samma skatt för familjer utan barn som för barnrikefamiljer.

Nu hoppas jag bara att finansministern, som lovat en ny skattepolitik till 1968, skall tänka på den här saken under den sommar som börjat så vackert. Ensamheten är inget kriterium på stor skattekraft, äktenskapet som sådant inget kriterium på låg skatteförmåga.

Jag önskar finansminister Sträng en välbehövlig och stärkande semester och hoppas att denna semester måtte ge honom kraft till ett nytänkande, till en beslutsamhet att skapa ett skattesystem med mer flexibilitet, mindre schabloner och större hänsyn till de ensamståendes problem. Jag har inget yrkande.

Herr MAGNUSSON i Borås (h):

Herr talman! Denna fråga diskuterade vi mycket ingående under måndagens debatt. Jag vill bara i all korthet säga till herr Ringaby, att det finns en möjlighet för honom att i dag tillfredsställa sina önsknings om skattesänkningar för ensamstående. Det kan han göra genom att rösta för reservationen I, som framburits av högerpartiets ledamöter i bevillningsutskottet. Den inrymmer nämligen förslag om en sänkning av skatterna såväl för familjer som för ensamstående. Om det kan skapas utrymme för skattesänkning, skall man naturligtvis också se till att det blir en skattesänkning för de ensamstående lika väl som för familjerna.

Jag ber med dessa ord, herr talman,

Beräkning av bevillningarna, m. m.

att få yrka bifall till reservationerna I, II och III i bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Herr VIGELSSO (cp):

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna II, III och IV i bevillningsutskottets betänkande nr 50.

Herr GUSTAFSON i Göteborg (fp):

Herr talman! Herr Ringaby försökte utnämna sig till profet för de ensamstående, en ropandes röst i öknen. Det blev något av en antiklimax när han slutade sitt anförande utan att framställa något som helst yrkande i frågan. Jag kanske kan få påminna herr Ringaby om att en folkpartimotion här i riksdagen tagit upp de ensamståendes problem, att vi har begärt en utredning om detta och att vi vid flera tillfällen påpekat att man i det nya skattesystemet givetvis måste ta hänsyn till de ensamståendes problem.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna II, III och IV i bevillningsutskottets betänkande.

Herr KARLSSON i Huddinge (k):

Herr talman! Med hänvisning till vad jag anförde i skattedebatten i måndags ber jag att få yrka bifall till motionerna I: 588 och II: 709 samt I: 589 och II: 717.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag fullföljer min linje och ber att få yrka bifall till bevillningsutskottets betänkande.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr TALMANNEN yttrade:

Utskottets hemställan företages till avgörande på sådant sätt, att först upptages de frågor, som avses i de vid betänkandet fogade reservationerna, varvid den i dessa tillämpade uppdelningen följes. Därefter upptages de motionsyrkan- den till vilka bifall yrkats under överläggningen, och slutligen ställes utskot-

tets hemställan i övrigt under proposition i ett sammanhang.

Skatteskalorna

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen I); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser skatteskalorna, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen I) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 161 ja och 30 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Indexreglering av skattesystemet

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen II); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav

efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser indexreglering av skattesystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen II) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 90 nej.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Tidpunkten för förslag om införande av mervärdeskatt

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen III); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser tidpunkten för förslag om införande av mervärdeskatt, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Beräkning av bevillningarna, m. m.

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen III) av herr Gösta Jacobsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 103 ja och 90 nej, varjämte 1 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Fortsatt reformering av beskattningssystemet

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen IV); och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Vigelsbo begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i utskottets betänkande nr 50, såvitt avser fortsatt reformering av beskattningssystemet, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen IV) av herr Lundström m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom upprensning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens le-

Statsregleringen

damöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Vigelsbo begärde emellertid röst-räkning, varför votering medelst om-röstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 104 ja och 67 nej, varjämte 25 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

De i motionerna I: 588 och II: 709 framställda yrkandena om höjning av förmögenhetsskatten och bolagsskatten

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 588 och II: 709 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Det i motionerna I: 588 och II: 709 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande utredning angående beskattningen av reklamutgifter

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 588 och II: 709 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Det i motionerna I: 589 och II: 717 framställda yrkandet om skrivelse till Kungl. Maj:t angående fördelningen av skattetrycket

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till motionerna I: 589 och II: 717 i motsvarande del; och biföll kammaren utskottets hemställan.

Utskottets hemställan i de delar be-träffande vilka beslut icke tidigare fatats

Bifölls.

§ 11

Föredrogs statsutskottets memorial nr 127, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67.

Sedan kammaren på framställd proposition bifallit utskottets hemställan om memorialets företagande till avgörande efter allenast en bordläggning, bifölls utskottets i memorialet i övrigt gjorda hemställan.

§ 12

Statsregleringen

Föredrogs statsutskottets memorial nr 128, angående statsregleringen för budgetåret 1967/68.

Kammaren biföll på framställd proposition utskottets hemställan att detta memorial måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

Punkterna 1, 2, 16, 17 och 19

Lades till handlingarna.

Övriga punkter

Vad utskottet hemställt bifölls.

§ 13

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från statsutskottet:

nr 306, angående tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1966/67;

nr 307, angående statsregleringen för budgetåret 1967/68; och

nr 308, med överlämnande av riksstat för budgetåret 1967/68;

från bevillningsutskottet:

nr 296, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m., såvitt propositionen hänvisats till bevillningsutskottet; och

nr 309, angående beräkning av bevillningarna för budgetåret 1967/68, m. m.;

från bankoutskottet:

nr 315, angående regleringen för budgetåret 1967/68 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; samt

Vårsessionens avslutning

från jordbruksutskottet:

nr 280, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående riktlinjer för jordbrukspolitiken m. m. jämte i ämnet väckta motioner;

nr 281, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av överenskommelse mellan Sverige och Danmark rörande import av nötkött till Sverige jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 282, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjord framställning angående anslag till bokinköp m. m. vid lantbrukshögskolan.

Vidare anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser:

till styrelsen för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond, nr 311, angående verkställd granskning av stiftelsens verksamhet och förvaltning under år 1966;

till styrelsen för riksdagsbiblioteket, nr 314, angående återkallande av beslut om iordningställande av vissa arbetsrum för riksdagens ledamöter; och

till fullmäktige i riksgäldskontoret, nr 317, angående regleringen för budgetåret 1967/68 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.

Slutligen anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelser till riksdagens förvaltningskontor:

nr 312, angående vissa anslag för budgetåret 1966/67 till den inre riksdagsförvaltningen;

nr 313, angående återkallande av beslut om iordningställande av vissa arbetsrum för riksdagens ledamöter;

nr 316, angående regleringen för budgetåret 1967/68 av utgifterna under huvudtiteln Riksdagen och dess verk m. m.; och

nr 318, angående vissa ändringar i bankoreglementet, reglementet för riks-

gäldskontoret och reglementet för riksdagsbiblioteket.

§ 14

Justerades protokollsutdrag.

§ 15

Vårsessionens avslutning

Herr TALMANNEN yttrade:

Riksdagens höstsession kommer att taga sin början tisdagen den 17 oktober kl. 11.00. Kallelse kommer att ske på sedvanligt sätt genom annonsering och tillkännagivande i radio.

Ärade kammarledamöter! Kammarens sammanträdestid under denna vårsession har varit längre än något tidigare år. Ökningen i det sammanlagda antalet plenitimmor jämfört med närmast föregående år är visserligen inte så betydande — 27 timmar eller omkring 10 procent — men fördelningen på månader har undergått en mycket ogynnsam förändring. Vårsessionen 1966 kunde avslutas utan den press som brukat prägla maj månad. I år har antalet plenitimmor i maj — trots att behandlingen av väsentligt flera ärenden än tidigare uppskjutits till hösten — varit större än någonsin och mer än 50 procent högre än 1966. Detta förhållande är så mycket mer nedslående som riksdagen i år haft tillgång till den nya personalorganisationen med fasta tjänster och anledning alltså funnits att förvänta, att de vid sessionens början uppgjorda planerna för riksdagsarbetet skulle ha kunnat följas bättre än förr och att arbetsbelastningen därigenom skulle ha blivit ganska jämn.

Orsaken till denna utveckling är utan tvekan främst att ett stort antal betydelsefulla och omfångsrika propositioner avlämnades mycket sent, vilket fått till följd att en del utskott fått en orimligt stor arbetsbörda under sessionens slutskede. Att riksdagens arbete trots detta kunnat slutföras inom föreskriven tid måste tillskrivas ett intensivt och

Vårsessionens avslutning

förtjänstfullt arbete från utskottens sida, och jag uttalar mitt varma tack här för till utskotten, deras presidier och tjänstemän. Samtidigt vill jag ånyo framhålla nödvändigheten av att propositionerna avlämnas tidigare och med en jämnare fördelning över hela propositionstiden.

Interpellations- och frågeinstitutet har under denna vårsession utnyttjats i betydligt större utsträckning än någon gång tidigare. Antalet framställda interpellationer uppgick i år till 109 mot 75 under vårsessionen 1966. För de enkla frågorna var motsvarande siffror 167 och 114. Ökningen uppgår sålunda i båda fallen till i det allra närmaste 50 procent. Det är framför allt till cheferna för social-, kommunikations- och finansdepartementen som spörsmål riktats. Uppenbart är att arbetet med interpellations- och frågesvaren i många fall förorsakat förseningar i propositionsarbetet. Jag är av den uppfattningen, att möjligheterna att framställa spörsmål till regeringens ledamöter är av mycket stort värde och inte får på något sätt inskränkas, men jag anser mig ändå böra framhålla, att en något större återhållsamhet vid utnyttjandet av dessa möjligheter stundom torde ha varit ägnad att öka värdet av och intresset för interpellations- och frågeinstitutet. En strävan bör i fortsättningen liksom hittills vara att debatterna i

anslutning till besvarandet av spörsmål i största möjliga utsträckning förläggas till andra sammanträden än arbetsplena. Speciellt bör tisdagarna utnyttjas för ändamålet i högre grad än fallet varit i år. Ett önskemål är också att kammarens ledamöter då så är möjligt underrättas om tidpunkten för svarens avlämnande tidigare än för närvarande i allmänhet sker.

Jag tackar herrar vice talmän och kammarens ledamöter för ett gott samarbete. Till vår sekreterare och övriga tjänstemän riktar jag ett tack för pliktroget arbete och aldrig sviktande hjälpsamhet.

Vi har under de senaste veckorna på nytt fått uppleva hur hastigt den världspolitiska situationen kan förändras på ett hotande sätt. Det är min förhoppning att den tid av vila från riksdagsarbetet, som nu ligger framför oss, inte skall förmörkas av ökande spänning och oro utan kunna skänka avkoppling och vederkvickelse, så att vi kan mötas med nya friska krafter till höstens arbete.

Med dessa ord förklarar jag 1967 års vårsession avslutad.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 12.33.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 9 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit vederbörligen utfärdat därom, att kammarens vid vårsessionens slut återstående ojusterade protokoll komme att justeras

å kammarens kansli denna dag kl. 12.00 samt onsdagen den 21 innevarande juni kl. 12.00; och tillstädeskom nu följande ledamöter:

- herr *Edlund*,
» *Wiklund* i Stockholm,
» *Gustafsson* i Uddevalla,
» *Björkman*,
» *Antonsson* och
» *Jansson*.

Protokollen för den 24 och den 25 nästlidne maj samt protokollet för detta sammanträde upplästes för justering

och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem
Sune K. Johansson

Onsdagen den 21 juni

Kl. 12.00

Jämlikt bestämmelse i § 5 riksdagsstadgan hade tillkännagivande blivit i vederbörlig ordning utfärdat därom, att justering av de kammarens protokoll, vilka vid vårsessionens slut återstode

ojusterade och som icke justerats vid sammanträde den 9 innevarande juni, komme att denna dag kl. 12.00 försiggå å kammarens kansli; och tillstädeskom därvid följande ledamöter:

fru Ekendahl,
herr Almgren,
» Sundelin,
» Bengtsson i Landskrona,
» Gustafsson i Uddevalla,
» Nordgren,
» Ringaby,
» Larsson i Umeå,
» From,
» Sterne,
» Jansson och
» Fridolfsson i Stockholm

Protokollen för den 26, den 29, den 30 och den 31 nästlidne maj samt för detta sammanträde upplästes för juste-

ring och blev av kammarens tillstädesvarande ledamöter godkända.

In fidem

Sune K. Johansson